

Jules Verne

HECTOR SERVADAC

Podróż wśród gwiazd i planet Układu słonecznego

Spolszczył Włodzimierz Topoliński

Ilustracje

P. Philippoteaux

Księżnica - Atlas

Lwów - Warszawa, 1931

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ PIERWSZA

Rozdział I, w którym poznajemy Hectora Servadac'a i jego rywala.

Rozdział II, który maluje fizyczne i moralne oblicze kapitana Servadac'a i jego ordynansa Ben-Zouf'a.

Rozdział III, w którym poetyckim wenię kapitana Servadac'a rozprasza niepojęty wstrząs.

Rozdział IV, w którym niema końca zdziwieniu i domyślnikom.

Rozdział V, w którym jest mowa o dziwnych zmianach, zaobserwowanych w porządku wszechświata. 17

Rozdział VI, w którym czytelnik towarzyszy kapitanowi Servadac w jego pierwszej wycieczce po nowym terytorium.

Rozdział VII, w którym Ben-Zouf uskarża się na opieszałość gubernatora.

Rozdział VIII, w którym jest mowa o Wenus i Merkury, jako o planetach.

Rozdział IX, w którym szereg pytań kapitana Servadac'a pozostaje bez odpowiedzi.

Rozdział X, w którym z lunetą przy oku i sondą w ręce poszukuje się śladów dawnego Algeru.

Rozdział XI, w którym kapitan Servadac odkrywa ocaloną wysepkę, bledną, jednakże tylko grobowcem.

Rozdział XII, w którym po próbach walki z żywiołem, porucznik Prokop oddaje wszystko w ręce Boga.

Rozdział XIII, w którym jest mowa o brygadjerze Murphy, majorze Oliphant, kapralu Pimie i o pocisku znikającym poza linię horyzontu.

Rozdział XIV, daje wyraz napięciu stosunków międzynarodowych i prowadzi ku nieporozumieniom geograficznym.

Rozdział XV, w którym drogą dyskusji dochodzi się do odkrycia, bliskiej już, być może, prawdy.

Rozdział XVI, w którym Hector Servadac obejmuje jedną szczyt rozległego kontynentu.

Rozdział XVII, który może nabyć cenniejszą tytułową: „Ten sam – tym samym”.

Rozdział XVIII, który mówi o przyjęciu zgotowanym gubernatorowi wysepki i o wypadkach, które zaszły w czasie jego nieobecności.

Rozdział XIX, w którym kapitan Servadac zostaje jednogłośnie obrany generalnym gubernatorem Galji.

Rozdział XX, w którym baczne oko obserwatora dostrzega pierwszy punkcik na horyzoncie.

Rozdział XXI, w którym przekonamy się, jak, wspaniała niespodzianką natura przygotowała mieszkańcom Galji.

Rozdział XXII, który kończy się ciekawym eksperymentem z dziedziny fizyki rozrywkowej.

Rozdział XXIII, omawia ważne wydarzenia, które wzbudziły popioły w całej kolonii Galijskiej.

Rozdział XXIV, w którym kapitan Servadac i porucznik Prokop rozwijają wreszcie kosmiczną zagadkę.

CZĘŚĆ DRUGA

Rozdział I, w którym poznajemy trzydziestego szóstego mieszkańca sferoidy „Galja”.

Rozdział II, którego ostatnie słowa wyjątku czytelnikowi to, czego się zapewne sam już domyśli.

Rozdział III, który wyjaśnia zagadkę, dlaczego Palmyrin Rosette jest tak zachwycony swym losem.

Rozdział IV, w którym Palmyrin Rosette znęca się nad dawnym swym uczniem Servadac’em.

Rozdział V, w którym Palmyrin Rosette uznaje urządzenia kolonii za niedostateczne.

Rozdział VII, w którym profesor i jego uczniowie „ogłuszą” sekstylionami, kwintylionami i innymi wielokrotnościami miliardów.

Rozdział VIII, w którym okaże się jasno, że lepiej aniżeli na Galji, handlować było na Ziemi.

Rozdział IX, w którym oświeceni Galijscy wybiegają myślą w nieskończoność.

Rozdział X, Jak obchodzono na Galji dzień 1-y stycznia i co się zdarzyło pod koniec uroczystości.

Rozdział XI, w którym kapitan Servadac i jego towarzysze tak sobie radzą, jak tego wymagają, okoliczności.

Rozdział XII, który stwierdza, że ludzie nie są stworzeni do grawitowania w odległości dwustu dwudziestu milionów mil od słońca.

Rozdział XIII, w którym mowa jest o jedynej w swoim rodzaju scenie między Palmyrin Rosette’em a Izaakiem Hakhabutem.

Rozdział XIV, w którym kapitan Servadac i Ben-Zouf wyruszają w podróż i wracają, z niej jak niepyszni.

Rozdział XV, w którym omawiana jest sprawa powrotu na Ziemię i cenniejsza propozycja porucznika Prokopa.

Rozdział XVI, w którym Galijscy przygotowują się do obserwacji swej asteroidy z balonu.

Rozdział XVII, w którym pasażerowie balonu notują swoje uczucia i wrażenia. 273

CZĘŚĆ PIERWSZA

Rozdział I,

w którym poznajemy Hectora Servadac'a i jego rywala.

Oficerowie wysłuchali w poważnym skupieniu Servadac'a, pragnącego w nich widzieć swoich sekundantów, nie mogli się jednak powstrzymać od ironicznych półuśmiechów, gdy przyjaciel jako powód pojedynku podał sprzeczkę wynikłą pomiędzy nim i hrabią Timaszewem, na temat różnicy w upodobaniach muzycznych.

A możeby się dało sprawę załatwić polubownie? – zauważył komendant 2-go pułku strzelców.

O tem prosić nawet nie wspominać – brzmiała twarda odpowiedź Hectora Servadac'a.

Przy obustronnej dobrej woli i drobnych ustępstwach... – podjął kapitan artylerji.

Nie może być mowy o kompromisie pomiędzy Wagnerem i Rossinim – odparł poważnie oficer sztabowy. – Trzeba się wyraźnie wypowiedzieć za jednym lub za drugim. W danym wypadku obrażono Rossiniego. Ten warjat Wagner napisał o nim stek idiotyzmów, postanowił więc pomóc Rossini'ego.

Należy przytem zważyć – cięgnął komendant – że cięcie szablą nie zawsze jest śmiertelne.

Zwłaszcza, gdy nie pozwolę, by tknęło mnie jej ostrze – odciął z pewnością Servadac.

Po tem oświadczeniu obaj oficerowie udali się do sztabu, gdzie punktualnie o godzinie drugiej mieli spotkanie sekundantów hrabiego Timaszewa.

Należy tu zaznaczyć, że ani komendant strzelców, ani kapitan artylerji nie byli przekonani przez swego przyjaciela co do motywów pojedynku. Podejrzewali oni, być może, istotną przyczynę, ale nie chcąc urazić kapitana, udawali, że wierzą jego wywodom.

Po up³ywie dwóch godzin byli ju¿ zpowrotem, ustalwszy ze œwiadkami przeciwnika warunki pojedynku. Hrabia Timaszew zgodzi³ siê biaæ na szable, broñ ¿o³nierska.

Przeciwnicy mieli siê spotkaæ nazajutrz, dnia 1-go stycznia o godzinie 9-ej rano na terenie ska³ nadmorskich, odleg³ych o jakieœ trzy kilometry od ujœcia Szeliwu.

A zatem do jutra, z punktualnoœci¹ wojskow¹ – rzek³ komendant.

Najpunktualniej w œwiecie – odpar³ Hector Servadac.

Poczem obaj oficerowie uœcisnêli serdecznie d³oñ przyjaciela.

Kapitan Servadac wspi¹³ konia ostrog¹ i niezw³ocznie opuœci³ mury miasta. Od dwóch tygodni ju¿ nie zagl¹da³ do swego mieszkania na Placu Broni. Maj¹c powierzon¹ sobie powa¿n¹ pracê topograficzn¹ w okolicy Mostaganem, zamieszkiwa³ chatê arabsk¹ u ujœcia rzeki Szeliw. Za jedynego i wy³icznego towarzysza mia³ ordynansa, i postronny obserwator móg³by pos¹dziaæ pustelnika kapitana o odbywanie jakiejœ pokuty lub kary.

Rozdzia³ II,

który maluje fizyczne i moralne oblicze kapitana Servadac'a i jego ordynansa Ben-Zouf'a.

S³u¿bowe wykazy Ministerstwa Wojny notowa³y owego roku pod wiadom¹ dat¹, co nastêpuje:

Servadac (Hector), urodzony 19-go lipca 18... w Saint Trelody, departament Girondy.

Stan maj¹tkowy: tysi¹c dwieœcie franków renty.

Czas s³u¿by: 14 lat, 3 miesi¹ce i 5 dni.

Szczegó³y dotycz¹ce s³u¿by wojskowej i wypraw wojennych: szko³a w Saint-Cyr 2 lata, wy¿sza szko³a wojskowa 2 lata i 87 pu³k liniowy 2 lata; 3 pu³k strzelców 2 lata, Alger 7 lat. Bra³ udzia³ w wyprawach kolonialnych do Sudanu. Stanowisko: Kapitan sztabowy w Mostaganem.

Odnaczenia: Kawaler Legji Honorowej z dnia 13 marca 18...

Hector Servadac miał trzydzieści lat. Sierota bez rodziny i majątku, był dumny, bystry i pełny odwagi. Zapaleniec i nawet, rzecz można, zawadziak, obdarzony bystrym i żywym umysłem, cięty, zaczepny, odważny i buńczuczny, miał czyste i wrażliwe serce. Jak przystało na potomka walecznego rodu, był cała dusza ogniem. Mimo licznych, zawsze szczęśliwie kończących się przygód i awantur, nie miał w sobie nic z pyszałka lub pozera. Urodził się snając pod szczęśliwą gwiazdą i sama natura przeznaczyła go do nadzwyczajnych przeżyć, dając jednocześnie najkryjniejszą opiekę.

Zewnątrz Hector Servadac był czarującym oficerem: piękne stopy i szczupła sylwetka, wysmukły, zręczny, proporcjonalnej budowy, na górnej wardze miał krępy podkręcony zlekka w łuk i niebieskie, czyste i jasno patrzące na świat oczy, które podobały się bardzo i zjednywały mu powszechną sympatię zarówno w sferach wojskowych, jak i towarzyskich.

Trzeba tu przyznać gwoździ sprawiedliwości, czego zresztą i sam zainteresowany nie ukrywał, że kapitan Servadac nie bardzo był uczony i wiedzy posiadał tylko tyle, ile tego wymagała konieczna potrzeba. – „Nie lubimy się przepracowywać, nie pchamy się gwałtem do nauki” – mawiał oficerowie kawalerji. Kapitan Servadac nie wiele różnił się od towarzyszy broni, ale był zdolny i sprytny, ukończył szkołę z dobrym wynikiem i dostał się do sztabu generalnego w randze kapitana. Rysował zresztą, wcale dobrze, a zwłaszcza pysznie trzymał się na koniu, niebawem też zyskał sobie sławę niezwykłego mistrza jazdy.

Powszechnie ceniono w nim odwagę i odwagę, podziwiał jednocześnie jego szczęśliwą gwiazdę.

Opowiadano np. tak historję:

Pewnego dnia kapitan Servadac prowadził przez głęboki okop pieszy oddział strzelców. W pewnym miejscu grzbiet nasypu, podziurawiony nieprzyjacielskimi granatami, osunął się i nie był już dość wysoki, aby osłonić ogniem przed bezustannym ogniem kartaczy. Strzelcy zawahali się. Wówczas Hector Servadac wstąpił na krawędź nasypu, położył się na niej, podnosząc w ten sposób poziom przykrycia, i zawołał:

„Naprzód, marsz!”

I oddział przeszedł pod gradem kul, z których ani jedna nie tknęła dzielnego dowódcy.

Od czasu wyjścia z wyższej szkoły wojskowej Hector Servadac, poza udziałem w kilku wyprawach kolonialnych, pełnił służbę stale w Algierze. W tej chwili piastował urząd sztabowego oficera komendy w Mostaganem. Mając powierzony sobie pracę topograficzną na odcinku pomiędzy Tener i ujściem Szeliwu, zamieszkiwał małą arabską chatynkę, która nie tylko nie zapewniała wykwintu ale nawet wygody. Kapitan nie przejmował się takimi brzydotkami. Lubił on żyć pełną piersią i korzystał ze wszystkich prerogatyw swobody i wolności stanu oficerskiego. Przemierzał stokrotnie w pieszych wędrówkach piaski wybrzeża, lub wspinał się konno po skalistych zboczach, zace z powierzony sobie pracę nie opieszywał się zbytnio.

Lubił to niezależne prawie życie. Mógł absorbuje zajęcia pozwalające mu wyrwać się ze dwa, trzy razy w tygodniu do Oranu na przyjęcia u generała, lub na uroczyste zebrania u gubernatora Algieru.

Przy takiej to wrażliwości sposobności poznał panią de L... Była to wdowa po pułkowniku, młoda, bardzo piękna, dumna i nieprzystępna kobieta, która nie widziała lub nie chciała widzieć skądanych sobie hołdów. Z tego powodu kapitan Servadac nie miał odwagi wyrazić jej swych uczuć. Wiedziała poza tem, że ma rywali, a najgroźniejszym z nich był hrabia Timaszew. Rywalizacja ta wrażliwości wywołała pojedynek, o którym zresztą nic nie wiedziała Bogu ducha winna dama. Zresztą, jak wiadomo, nazwisko jej nie zostało wymienione.

Mała chatka arabska zamieszkiwana wraz z kapitanem Servadac'em jego ordynans Ben-Zouf.

Ben-Zouf duszą i ciałem oddany był swemu władcy i panu. Nie zamieniłby swej służby przy boku kapitana na najszczytniejsze stanowisko, odrzuciłby zapewne bez wahania propozycję zostania adjutantem generalnego gubernatora Algieru. Pozbawiony zupełnie ambicji osobistej kariery, ogromnie był czuły na punkcie wcielenia nowych zaszczytów dla swego pana i codziennie zrana sprawdzał, czy mundur kapitana nie zdobi jeszcze pułkownikowskie szlify.

Słyszyc z imienia mógłaby przypuścić, że Ben-Zouf był Algierczykiem. Opinia ta jednak byłaby mylna. Imię to bowiem było tylko przydomkiem. Był on czystej krwi Francuzem i urodził się w Paryżu, w dzielnicy Montmartre. Do gniazda ojczyznośnego wzdychał i wspominał je z rozrzewnieniem. Montmartre skupiał dlań w sobie wszystkie cudowności i uroki świata i był niezaprzeczalnie najwspanialszą górą na ziemi. W podróżyach swych widywał naprawdę niejednokrotnie wyniosłości potężniejsze, żadna z nich jednakże nie wydała mu się równie malowniczą. Ben-Zouf dałby się raczej posiekać w kawałki, zanimby przyznał, że ukochany Montmartre ma mniej niż pięć tysięcy metrów wysokości!

W najcięższych opresjach ratował życie kapitanowi, kapitan zace odpłacił mu w stosownej chwili tem samem serdecznem przywileżaniem.

Zna³ on wartość swego ordynansa i ceni³ go sobie bardzo. Przebacza³ mu też chętnie jego, niewinne zreszt¹, dziwactwa i przemawia³ doń w sposób, który przywi¹zuje s³ugę do zwierchnika.

Rozdzia³ III,

w którym poetyck¹ wenê kapitana Servadac'a rozprasza niepojêty wstrz¹s.

Chata arabska jest rodzajem namiotu z dachem krytym s³om¹; jest ona nieco wygodniejsza od namiotów koczuj¹cych plemion arabskich, ale nie da siê nawet przyrównaæ do budynków z kamienia i ceg³y.

Chata zamieszкана przez kapitana Servadac'a by³a zwyk³¹ sobie lepiank¹, która nie zaspokoi³aby potrzeb lokatorów, gdyby nie przylega³ do niej kamienny budynek, daj¹cy schronienie Ben-Zoufowi i obu wierzchowcom. W domku tym, zajêtym poprzednio przez oddzia³ pionierów, poniewiera³y siê jeszcze przeró¹ne narzędzia, w rodzaju motyk, kilofów i ³opat.

Mieszkanie to pozostawia³o, rzecz prosta, wiele do ¹yczenia, ale kapitan i jego ordynans nie wymagali w zakresie pomieszczenia i ¹ywności luksusu.

Ze zdrowym ¹o³¹dkiem i filozoficznym pogl¹dem na œwiat mo¹na urz¹dziaæ siê wszêdzie – mawia³ zawsze pogodny i weso³y kapitan.

Z filozofj¹ ma siê rzecz, jak z drobnymi w kieszeni Gaskończyka, nie zabraknie jej nigdy. Co zaœ do ¹o³¹dka Hectora Servadac'a, to nie zaszkodzi³oby mu nawet wch³oniêcie wszystkich wód Garonny.

Ben-Zouf ze swej strony by³ chyba – uwzglêdniamy tu teorjê reinkarnacji¹

w poprzednim swem ¹yciu strusiem, i z dawnego wcielenia zachowa³ po dzieæ dzieñ ¹elazne jelita i ¹o³¹dek, trawi¹cy z równ¹ ³atwoœci¹ kamienie, jak kotlety z pulardy.

Nale¹zy tu zaznaczyæ, ¹e przygodni goœcie biednej lepianki zaopatrzeni byli w ¹ywnoœæ na przeci¹g miesi¹ca, ogromna cysterna dostarcza³a im poddostatkiem wody do picia, obrok dla koni wype³nia³ a¹ po stropy strych stajni, ponadto okolica, w której obozowali, by³a wyj¹tkowo ¹yzna i obfitowa³a w zwierzynê.

Powróciwszy do domu, kapitan Servadac zasiad³ z wilczym apetytem do sto³u. Ben-Zouf by³ wyœmienitym kucharzem. Soli³, pieprzy³ i zaprawia³ octem, iœcie po ¹o³niersku. Ale obaj sto³ownicy znosili œwietnie te pal¹ce i gryz¹ce pikanterje, obce im bowiem by³o uczucie niestrawnoœci.

Po obiedzie, podczas gdy ordynans chowa³ starannie resztki libacji, Hector Servadac z papierosem w ustach uda³ się na przybrzeżne ska³y zaczerpn¹æ powietrza.

Dzień mia³ się ku schy³kowi. S³ońce, ukryte za gęstemi chmurami, znik³o za lini¹ horyzontu. Ciemności nocy spowi³y ziemię. Niebo tylko by³o jakieś dziwne i widok jego bezwzględnie zastanowi³by każdego badacza zjawisk kosmicznych. Od strony północy widać by³o, mimo że wzrok ludzki sięga³ w ciemności tylko na odleg³ość pół kilometra, czerwone oświet³o, które blaskiem swym nasyca³o ciężkie mg³y rozsnu³te w powietrzu. Meteorolog by³by w wielką kłopot³ie, do jakiej kategorii zjawisk zaliczy^æ dziwne oświet³a tej ostatniej w roku nocy.

Ale kapitan Servadac nie by³ meteorologiem i od czasów szkolnych nie tkn¹³ z pewnością kosmografii. Zreszt¹, dzisiejszego wieczora nie by³ usposobiony do zg³ębienia tajemników niebieskiego firmamentu. W³óczy³ się bez celu i pali³ papierosy. Czy¹by poch³ania³a go tak myś¹ bliskiego pojedynku z hrabi¹ Timaszewem. Jeżeli wraca³ nawet myś¹ do tej sprawy, to w każdym razie by³y to niewinne refleksje, które nie podsyca³y w nim nienawiści do rywala. Obaj przeciwnicy bowiem nie byli względem siebie wrogo usposobieni. Chodzi³o im tylko o wyjaśnienie sytuacji, w której obecność jednego z nich by³a zbędna. Hector Servadac uważa³ hrabiego za urodzonego gentlemana, hrabia zaś ze swej strony żywi³ dla kapitana najg³ębszy szacunek.

Oko³o godziny ósmej kapitan powróci³ do swej izdebki, w której sta³o 3³ółko, ma³y pulpit do pracy i kilka waliz, specjalnych role szuflad i szaf. Przygotowania kulinarne odbywa³y się w sąsiednim budynku, tam też sypia³ Ben-Zouf, któremu twardy jak kamień tapczan nie przeszkadza³ bynajmniej spać po dwanaście godzin na dobę.

Kapitana nie ci¹gnę³o jeszcze 3³ółko. Siad³ więc przy stole zarzuconym przyborami do pracy. Machinalnie wzi¹³ do ręki czerwono-niebieski o³ówek, w drug¹ zaś d³oń uj¹³ kompas. Na roz³ożonym papierze pocz¹³ kreśli^æ jakieś esy i floresy, które w niczem nie przypominają systematycznych kreśleń z dziedziny topografii.

W tym czasie Ben-Zouf, który nie otrzyma³ jeszcze rozkazu udania się na spoczynek, wyci¹gn¹³ się w k¹cie pokoju na pod³odze i usi³owa³ drzemać. Dziwne podniecenie jego pana spędza³o mu jednak sen z powiek.

Wypada stwierdzić, że w danym momencie przy stole pracy zasiad³ nie oficer sztabowy, lecz poeta-Gaskończyk. Tak jest! Hector Servadac robi³ nieludzkie wysi³ki. Zapali³ się do ody, chciał³ tworzyć za wszelk¹ cenę, ale brak³o mu natchnienia i nie wiedzia³ co czynić, aby je zdobyć.

W każdym razie pracowa³ ciężko.

A, do kroęset! – zakl¹³ siarczyście. – Czemuż wybra³em tę formę wiersza, która mnie zmusza do uganiania się wzi¹ż za temi samemi rymami, jak za zbiegami w czasie bitwy. – Ale nie ust¹pię! Będę walczy³ do upad³ego! I pokaż¹ę, że oficer francuski nie ulęknie się trudności rymotwórstwa. Każda strofka jest wygran¹ walk¹!

Cóż tam tak mruży mój kapitan – myś¹la³, przewracaj¹c się z boku na bok, Ben-Zouf. – Oto już od godziny miota się, jak mucha w ukropie! Z pewnością pisze wiersze – zakonkludowa³ Ben-Zouf,

podnosz¹c siê z legowiska.

Có¿ za niespokojne rzemios³o! Nie sposób siê tu zdrzemn¹æ!

I westchn¹³ bolećnie.

Co ci siê sta³o, Ben-Zouf? – zagadn¹³ kapitan.

Nic, kapitanie. Mia³em mêcz¹ce sny!

Bodaj ciê djabli!...

Bardzobym tego pragn¹³ i by³bym nawet rad porwaniu, byleby djabe³ nie by³ poet¹!

Ten cio³ek przerwa³ mi wenê! – jêkn¹³ strapiony oficer. – Ben Zouf!

S³ucham, kapitanie, – odpar³ ordynans, staj¹c w postawie na bacznocæ.

Stój, nie ruszaj siê, nie drgnij nawet! Jestem w³acenie w natchnieniu!

Nie zd¹¿y³ wypowiedzieæ tych s³ów, gdy jakæ tajemnicza si³a rzuci³a go gwa³townie o ziemiê.
Ten sam los spotka³ Ben-Zoufa.

Rozdzia³ IV,

w którym niema koñca zdziwieniu i domyœlnikom.

Dlaczego w tej samej chwili zmieni³a siê do tego stopnia linja horyzontu, ¿e najwprawniejsze oko marynarza nie rozpozna³oby linii granicznej morza i nieba?

Czemu fale wznosi³y siê do wysokoœci, o jakiej nie œnili poeci!

Dlaczego pêka³a skorupa ziemska? Sk¹d ten og³uszaj¹cy huk, w którym s³ychaæ by³o ³oskot krusz¹cych siê ska³, szum wód do g³êbin wzburzonych, œwist wichru, potê¿nego jak w czasie cyklonu?

Sk¹d w przestworzach ten blask oœlepiaj¹cy, silniejszy od b³yskawic i od zorzy pó³nocnej, który w jednej chwili zaemi³ wszystkie bez wyj¹tku gwiazdy? Czemu morze cofnê³o siê i znik³o, aby w nastêpnej ju¿ chwili spienione fale wœciekle uderza³y o nadbrze¿ne ska³y?

Czemu tarcza ksiê¿yca wzros³a nagle niepomiernie, jakgdyby jej odleg³ocæ od Ziemi wielokrotnie siê zmniejszy³a?

Czemu wreszcie jakæ olbrzymia, nieznaną dot¹d kosmografom, kula ognista

ukaza³a siê na niebie, aby po chwili ju¿ znikn¹æ za gêstemi warstwami chmur?

Wreszcie, jaki¿ to dziwny fenomen wywo³a³ ten kataklizm, który wstrz¹sn¹³ do g³êbin morzem, niebem i ca³em przestworzem?

Któ¿ znajdzie na to odpowiedŸ i czy istnieje wogóle taka istota ziemska, która potrafi³aby te zjawiska wyt³umaczyæ?...

Rozdzia³ V,

w którym jest mowa o dziwnych zmianach, zaobserwowanych w porz¹dku wszechwiata.

W czêœci Algieru, zamkniêtej na zachodzie prawym brzegiem rzeki Szeliw i przylegaj¹cej na pó³nocy do morza Cêródziemnego, zmiany terytorjalne nie rzuca³y siê w oczy. Chocia¿ wstrz¹s by³ bardzo gwa³towny, nic, ani kapryœna linja przybrze¿nych ska³, ani nadmiernie wzburzone morze, ani nawet zlekka sfa³dowana równina, nie mówi³y o kataklizmie. Kamienna przybudówka zarysowa³a siê w kilku miejscach, opar³a siê jednak zupe³nemu zniszczeniu. Chata natomiast, jak domek z kart, rozp³aszczy³a siê na ziemi, zaœ dwaj jej mieszkañcy le¿eli bez ruchu pod zniszczonym s³omianym dachem.

Po up³ywie dwóch godzin dopiero kapitan Servadac odzyska³ przytomnoœæ. Trudno mu by³o narazie zebraæ myœli i zorjentowaæ siê w sytuacji. Pierwsze s³owa, które wymówi³, by³y dokoñczeniem wiersza, który zamar³ mu przedtem na ustach.

Poczem zawo³a³:

Có¿ to siê sta³o, do djab³a?!

Na to pytanie skierowane do siebie nie mó³g³, niestety, odpowiedzieæ. Wówczas podniós³ siê i wysun¹³ g³owê na œwiat bo¿y.

Rozejrza³ siê z ciekawoœci¹, woko³o.

Chata zrównana z ziemi¹ – zawo³a³ – widocznie jakœ tr¹ba powietrzna przeci¹gnê³a nad nami. – Zacz¹³ siê obmacywaæ. Stwierdzi³ sprawnoœæ stawów i miêœni. – adnego zwichniêcia, nie by³o nawet zadraœniêæ.

U licha! A gdzie¿ mój ordynans! – uniós³ siê i doby³ g³osu.

Ben-Zouf! – rykn¹³ na ca³e gard³o.

Na dŸwiêk znajomego g³osu, druga g³owa wydoby³a siê z pod s³omy.

Jestem – odpowiedzia³ Ben-Zouf.

Zdawa³oby siê, ¿e ordynans czeka³ tylko tego wezwania.

Czy wiesz, co siê tu w³aœciwie dzieje? – spyta³ Hector Servadac.

Wiem, kapitanie, ¿e wybi³a nasza ostatnia godzina.

Przesadzasz. Przeci¹gnê³a nad nami gwa³towna burza, zwyk³a tr¹ba powietrzna.

Mogê siê i na to zgodziæ – odpar³ filozoficznie Ben-Zouf. – Czy wszystkie cz³onki pana kapitana s¹ w nale¿ytm porz¹dku?

W najzupe³niejszym.

Po chwili obaj byli ju¿ na nogach. Uprz¹tnêli smutne szcz¹tki lepianki i w gruzach odnaleŸli ca³¹ sw¹ chudobê: sprzêty, narzêdzia, dokumenty, bron i ubranie.

Która¿ to bêdzie godzina? – spyta³ kapitan.

Conajmniej ósma – odpar³ Ben-Zouf, patrz¹c na s³oñce, bêd¹ce ju¿ doœæ wysoko ponad linj¹ horyzontu.

ósma!

Conajmniej!

Czy¿ to mo¿liwe?

Z najwiêksz¹ pewnoœci¹. I czas nam ju¿ ruszyæ w drogê.

W drogê?

Oczywiêcie. Mamy przecie¿ pojedynek!

Pojedynek!! Z kim!

Z hrabi¹...

A, do kroæset! By³bym zapomnia³!...

I wyci¹gaj¹c zegarek, rzek³:

G³upstwa gadasz, Ben-Zouf. Najwidoczniej oszala³eœ! Jest zaledwie godzina druga.

Druga w po³udnie, czy w nocy? – pyta³ Ben-Zouf, spojieraj¹c na s³oñce.

Hector Servadac zbli³y³ zegarek do ucha.

Chodzi... – skonstatowa³.

I s³oñce nie stoi w miejscu – upiera³ siê ordynans.

Hector Servadac.

Istotnie, s¹dz¹c z po³o³lenia na niebie... Ale³ do licha, to nie do wiary!...

Có³ siê sta³o, kapitanie?

Czy³by by³a godzina ósma wieczorem?

Wieczorem?

Tak, s³oñce jest na zachodzie i najpewniej za chwilê zajdzie.

Ale³ nic podobnego, kapitanie – protestowa³ Ben-Zouf. – W³acenie wstaje piêkne i zdrowe, jak rekrut na odg³os pobudki. I proszê, od chwili jak rozmawiamy, ju³ siê znacznie podnios³o na niebie.

A zatem s³oñce wschodzi³oby teraz na zachodzie – szepta³ kapitan Servadac – na Boga! Ale³ to niemo³liwe!...

Fakt jednak by³ faktem i nie da³ siê zaprzeczyæ! Promienieja gwiazda jaenia³a nad wodami Szeliwu, rozpoczyna³a po niebie sw¹ dzienn¹ wêdrówkê. Hector Servadac poj¹³, ³e zaszed³ jakie nies³ychany, a nadewszystko niezrozumia³y fenomen natury, który zmieni³ kierunek obrotu ziemi doko³a jej osi.

By³o to nie do wiary! Czy³ istotnie mog³y siê dziaæ podobne rzeczy? Gdyby Hector Servadac mia³ pod rêk¹ ktoregoœ z cz³onków towarzystwa geograficznego, niew¹tpliwie za³da³by od niego wyjaœnienie! Ale pozostawiony w³asnym tylko domys³om, powtarza³ wkó³ko:

To niemo³liwe... to zadziwiaj¹ce. No, poczekajmy, zobaczymy, co napisz¹ dzienniki.

Poczem, nie trudz¹c siê ju³ d³u³ej rozwi¹zaniem tajemniczych zagadek, zwróci³ siê do ordynansa:

W drogê! – rozkaza³. – Cokolwiek siê stanie, jeżeli nawet ca³a kula ziemiska w proch siê rozsypie, pragnê byæ pierwszy na stanowisku, by powitaæ hrabiego Timaszewa.

I przebiaæ go szpad¹ nawylot! – dokoñczy³ Ben-Zouf.

Gdyby Hector Servadac i jego ordynans obserwowali zjawiska fizyczne, jakie zasz³y

niespodziewanie w nocy z dnia 31 grudnia na 1-y stycznia, zauważyliby niechybnie gruntown¹ zmianę warunków atmosferycznych. Istotnie, pewne rzucaj¹ce się w oczy objawy, powinny być zwrócić ich uwagę: oddychali z pewnym trudem, jak to ma miejsce na wycieczkach wysokogórskich, gdy otaczaj¹ce powietrze staje się coraz rzadsze i coraz mniej zawiera tlenu. Poza tym głosy ich stały się cichsze. Należa³o więc przypuścić jedno z dwojga, częściow¹ utratę słuchu, lub też zmianę składu powietrza, co musia³oby wpłynąć ujemnie na przenoszenie dźwięków. Zmiany te nie zaprzętały jednakże w tej chwili uwagi oficera, ani jego ordynansa, zmierzających spokojnie urwist¹ ościeżki ku rzece Szeliw.

Nie było już śladu wczorajszej mglistej i przykrew pogody. Równomiernie zabarwione i pokryte niskimi chmurami niebo nie pozwalało śledzić drogi słonecznej. W powietrzu wisiała groźba ulewnego deszczu albo potężnej burzy.

Morze, jak okiem sięgnąć, zdawało się bezbrzeżną pustynią. Żadnego śladu dymu na szarej powierzchni wody i nieba. Linja horyzontu, czyżby to było zniekształcenie optyczne, przybliżyła się znacznie, zarówno od strony morza jak i lądu. Można by śmiało zaniknąć bezkresne dale, jakgdyby kula ziemską zmalała.

Kapitan Servadac i Ben-Zouf w szybkim tempie posuwali się naprzód. W milczeniu przebyli pięciokilometrową przestrzeń, dzieląc chatę od umówionego miejsca spotkania. W czasie drogi obu zafrapowała dziwna lekkość ich ciała; czuli się tak, jakgdyby przygotowano im skrzydła.

Ordynans przypisywał to działaniu jakiejś czarodziejskiej siły, która nie potrafiła w nim jednak zabić uczucia głodu, coraz dotkliwiej dającego się we znaki. Istotnie, nie przełknął nawet kęsa chleba, przeoczenia zaś tego rodzaju nie leżą bynajmniej w naturze dzielnego żołnierza.

Nagle, z lewej strony ościeżki, doszło ich uszu jakieś nieprzyjemne szczekanie. W tej samej chwili z gęstwiny wyłonił się szakal. Jest to specyficzny okaz fauny afrykańskiej, o szerokiej gęsto nakrapianej czarnymi plamami i czarnej przedzie przebiegającej wzdłuż piersi.

Szakal bywa niebezpieczny w gromadzie, w czasie nocnych wypraw po żer. Pojedynczo nie jest groźniejszy od psa. To też Hector Servadac nie przeraził się zwierzęciem, ale Ben-Zouf nie lubił szakali, być może z tej prostej przyczyny, że nie widywał nigdy podobnych stworzeń na Montmartre.

Zwierzę, wypadłszy z gęstwiny, zatrzymało się u podnóża dosyć wysokiej, może dziesięciometrowej skały, śledząc z widocznym lękiem przechodniów. Ben-Zouf udawał, że bierze je na cel. Ten groźny gest wystarczył, aby szakal zerwał się jak oparzony i, ku najwyższemu zdziwieniu kapitana i jego ordynansa, skoczył aż na sam szczyt skały.

Istotnie – zamyślił się kapitan – nigdy jeszcze nic podobnego nie widziałem!

Szakal przyglądał im się drwiłco z wierzchołka skały i dopiero rzucony przez Ben-Zoufa duży kamień zmusił go do ucieczki.

Kamień był znacznych rozmiarów, a jednak w ręce ordynansa ważył nie więcej, niż kawałek pumeksu.

Cios chybi³, jednakże sp³oszy³ zwierzę, które w gigantycznych, godnych gumowego kangura, susach przesadza³ o szpalery drzew i wy³omy skalne, dopóki nie znik³ o z oczu patrz¹cych.

Kamień, chybiwszy celu, opisa³ wielki ³uk w powietrzu i, ku najwyższemu zdumieniu Ben-Zoufa, pad³ w odleg³ooci pięciuset kroków za ska³¹.

W imię Ojca i Syna! – zawo³a³. – Niewiele brakuje i sam stanę siê kul¹ armatni¹.

Ben-Zouf, który wyprzedzi³ o kilka metrów kapitana, znalaz³ siê teraz przed nape³nionym wod¹rowem, który należa³o przesadziæ. Nabra³ wiêc rozmachu i skoczy³ z zaciêciem wprawnego gimnastyka.

Ben-Zouf, cóż ty wyprawiasz! Co ci siê sta³o? Sforsujesz sobie lédŸwie, durniu jeden! – wo³a³ kapitan, przerażony widokiem, wznosz¹cego siê w powietrze na wysokoœæ czterdziestu stóp od ziemi, ordynansa.

Hector Servadac, poch³onięty ca³kowicie myœl¹ o niebezpieczeństwie, zagrażaj¹cem ordynansowi przy spadaniu, sam zkolei przesadza³ rów. I, o dziwo! Drobnym wysi³ek miêceni wzniós³ go na wysokoœæ kilkudziesięciu stóp. Wznosz¹c siê wgórê, min¹³ nawet opadaj¹cego juŸ Ben-Zoufa. Poczem, zgodnie z odwiecznymi prawami grawitacji, opuœci³ siê z coraz to wzrastaj¹c¹ szybkoœci¹ na ziemi, nie doznaj¹c jednakże silniejszego wstrz¹su, niŸ przy upadku z wysokoœci trzech do czterech stóp.

Patrzcie państwo – wo³a³ rozbawiony Ben-Zouf – oto na stare lata zostaliœmy akrobatami.

Hector Servadac zamyœli³ siê g³ęboko, poczem, zbliŸywszy siê do ordynansa, po³o³y³ mu d³oñ na ramieniu i przemówi³:

Nie fruwał Ben-Zoufie i przyjrzyj mi siê uważnie! Nie jestem jeszcze rozbudzony. ObudŸ mnie, proszę! Szczyp mnie do krwi, jeżeli to jest potrzebne: Twierdzê, że zwarzowaliœmy, albo teŸ ocenimy jeszcze!

Faktem jest, kapitanie – odpar³ Ben-Zouf – że podobne rzeczy przeŸywa³em dot¹d tylko we œnie, kiedy przedzierzga³em siê w jaskó³kê i lata³em ponad szczytem Montmartre! Dziej¹ siê jakieœ dziwne rzeczy! Doznajemy wrzêñ, jakich napewno nikt jeszcze nigdy nie doznawa³. Ciekawym, czy dzieje siê to tylko na wybrzeŸu Algeru?

Hector Servadac oniemia³ z nadmiaru wrzêñ.

Prostu moŸna oszaleæ – irytowa³ siê – jesteœmy nibyto rozbudzeni, a jednak ocenimy!

Ale kapitan nie mia³ zwyczaju zatrzymywaæ siê d³uŸej nad zagadnieniami trudnymi do rozwi¹zania, postanowi³ zatem nie dziwiæ siê juŸ niczemu i zawo³a³:

Niech siê dzieje wola nieba, z ni¹ siê zawsze zgodziæ trzeba.

S³usznie, kapitanie – zawyrokowa³ Ben-Zouf – ale przedewszystkiem kończmy nasze sprawy z

hrabi¹ Timaszewem.

Poza rowem ci¹gnê³a siê niewielka, us³ana miêkk¹ traw¹ i wonnem kwieciem, ³1ka. Okala³y j¹ piêædziesiêcioletnie drzewa, zielone dêby, palmy, drzewa œwiêtojañskie, klony, gdzie niegdzie nawet kaktusy i aloesy, wœród których królowa³y dwa, lub trzy wynios³e eukaliptusy.

Na tej w³acenie ukrytej wœród drzew ³1ce mieli siê ranka dzisiejszego zmierzyæ przeciwnicy.

Kapitan Servadac obrzuci³ teren bystrem spojrzeniem, nie dojrzawszy zacc nikogo, rzek³:

Pomimo wszystko przybylicemy pierwsi!

Albo ostatni – skorygowa³ Ben-Zouf.

Jako ostatni! Przecie¿ niema jeszcze dziewi¹tej – odpar³ Hector Servadac, spozieraj¹c na zegarek, który przed wyruszeniem w drogê regulowa³ pod³ug s³oñca.

Czy nie dostrzegasz, kapitanie – replikowa³ dalej ordynans – przes³oniêtej chmur¹ œwietlistej kuli?

Widzê – brzmia³a odpowiedŸ – zamglony kr¹g, który w tej chwili osi¹gn¹³ punkt najwy¿szy.

A wiêc – podj¹³ Ben-Zouf – ta kula nie mo¿e byæ niczem innym, jak s³oñcem, lub... jego zastêpc¹.

S³oñce w zenicie! W styczniu! Na trzydziestym dziewi¹tym stopniu pó³nocnej szerokoœci?! – zawo³a³ Hector Servadac.

A jednak to ono i w³acenie wskazuje po³udnie. Widocznie œpieszy siê dzieæ bardzo. Dam g³owê, ¿e przed up³ywem trzech godzin doczekamy siê zachodu.

Hector Servadac sta³ nieruchomy ze skrzy¿owanymi na piersiach rêkoma. Poczem zacz¹³ siê zwolna obracaæ i obserwowaaæ ró¿ne punkty na horyzoncie.

Zasadnicza zmiana prawa powszechnego ci¹¿enia! – mruca³ pod nosem. – Przesuniêcie kardynalnych punktów na niebie, d³ugoœæ dnia skrócona o po³owê!... Oto, co opóŸni³o moje spotkanie z hrabiã Timaszewem. Coœ dziwnego siê dzieje! Bo przecie¿ nie zwarjowalicemy obaj jednoczenie. Zmiany, które konstatujê, nie s¹ chyba wytworem chorej wyobraŸni!

Ben-Zouf, któremu niezwyk³e fenomeny natury nie wydar³y nawet okrzyku zdumienia z gard³a, przygl¹da³ siê oficerowi ze spokojem i obojêtnoœci¹.

Ben-Zouf! – szarpn¹³ go za ramiê kapitan.

Kapitanie!

Czy i ty nie widzisz nikogo!

Nie widzê nikogo, nasz przeciwnik ju¿ odszed³.

Przypuœciwszy nawet, ¿e by³ i odjecha³, nie rozumiem nieobecnoœci moich sekundantów, którzy byliby przecie¿ czekali, lub wyszliby nam naprzeciw.

I ja tak s¹dzê, kapitanie.

Wnoszê zatem, ¿e wcale ich tu nie by³o.

A jeœli ich tu nie by³o!...

Znaczy, ¿e przybyæ nie mogli. Co zaœ do hrabiego Timaszewa...

Nie koñcz¹c zdania, kapitan Servadac zbli¿y³ siê do skalistego wybrze¿a i szuka³ na zatoce wzrokiem *Dobryny*. Mo¿liwe wszak by³o, ¿e hrabia Timaszew obra³ drogê wodn¹.

Ale morze by³o puste. Jak okiem siêgn¹æ nie widaæ na niem by³o statku, ani ³ódki. W powietrzu panowa³a cisza, nie czu³o siê najl¿ejszego powiewu, mimo to morze by³o niezwykle wzburzone, coe siê w niem kot³owa³o i burzy³o, jak woda w garnku postawionym na du¿ym ogniu. Rzecz prosta, ma³y jachcik nie móg³by siê utrzymaæ na powierzchni tych spienionych wód.

Niezale¿nie od tego Hector Servadac zauwa¿y³, ¿e ³uk, wzd³u¿ którego niebo zdaje siê ³¹czyæ z ziemia, zmala³ niepomiernie.

Istotnie, obserwator, patrz¹cy z wysokiego wybrze¿a, widzia³ linje horyzontu rysuj¹ce siê w odleg³oœci zaledwie kilkunastu kilometrów, jakgdyby w przeci¹gu kilku ostatnich godzin nast¹pi³ nag³y skurcz kuli ziemskiej.

Wszystko to jest a¿ nazbyt dziwne! – szepn¹³ oficer sztabu generalnego.

W tym czasie Ben-Zouf, ze zrêcznoœci¹ najzwinniejszego z czworonogów, wdrapa³ siê na szczyt eukaliptusa. Z tego wynios³ego punktu móg³ zbadaæ teren we wszystkich kierunkach. Znalaz³szy siê zpowrotem na ziemi, zapewni³ kapitana, ¿e ca³a równina sprawia wra¿enie opustosza³ej.

Na mi³oœæ Bosk¹! – zawo³a³ Servadac. – IdŸmy dalej w stronê rzeki. Tam mo¿e siê czegoœ dowiemy!

A zatem w drogê, do Szeliwu! – odpar³ Ben-Zouf.

Najwy¿ej trzy kilometry oddziela³y ³¹kê od rzeki, do której skierowa³ siê kapitan Servadac, zamierzaj¹c w dalszym ci¹gu udaæ siê do Mostaganem. Nale¿a³o siê œpieszyæ, aby dojœæ do miasta przed schy³kiem dnia. Poprzez zbit¹ masê chmur przeziera³o chyl¹ce siê w szybkim tempie ku zachodowi s³oñce. Do wszystkich dziwów dnia tego dodaæ nale¿y jeszcze i tê okolicznoœæ, ¿e zamiast sun¹æ po zwyk³ej krzywej, w³œeciwej zimowej porze i szerokoœci geograficznej Algeru, s³oñce pada³o pionowo ku linii horyzontu. Posuwaj¹c siê wci¹¿ naprzód, kapitan Servadac rozmyœla³. Jeœli wskutek jakiegoœ niezrozumia³ego kataklizmu obrót ziemi uleg³ zmianom, jeœli nawet, wzi¹wszy pod uwagê, ¿e s³oñce znajduje siê teraz w zenicie, przypuœciæ, ¿e wybrze¿e

algerijskie jakimœ cudownym sposobem przeniesiono w strefê równika, to zjawiska te stosunkowo ma³¹ krzywdê wyrz¹dzi³y Ziemi, przynajmniej tej czêœci l¹du afrykañskiego, na której przebywa³. Teren by³, jak zwykle, lekko sfalowany.

Jak daleko wzrok siêga³, ¿adna deformacja nie rzuca³a siê w oczy. Wszystko by³o jak dawniej, po stronie lewej po³udniowej, a raczej po tej, któr¹ kapitan Servadac w dalszym ci¹gu mianowa³ po³udniow¹, w odleg³oœci trzech mniej wiêcej mil angielskich rysowa³y siê na niebie szczyty górskie.

W tej chwili s³oñce wyrwa³o siê z za chmur i ostatnimi promieniami ¿egna³o ziemiê. By³o oczywiste, ¿e gwiazda promienna, która wzesz³a na zachodzie, zachodzi na wschodzie.

Ciekaw jestem – zawo³a³ kapitan Servadac – co o tem wszystkim myœl¹ w Mostaganem? Co powie minister wojny, dowiedziawszy siê z depesz o dezorganizacji w prowincjach po³udniowej Afryki?

Ca³¹ kolonjê afrykañsk¹ – odpowiedzia³ spokojnie Ben-Zouf – ka¿¹ osadziæ w areszcie.

A wschód i zachód, które ocemiel³y siê sprzeciwiaæ wojskowym rozkazom?

Wys³ane zostan¹ do oddzia³ów dyscyplinarnych!

A ¿e w miesi¹cu styczniu promienie s³oneczne padaj¹ na mnie prostopadle?

Padaj¹ na oficera?! Zastrzeliaæ s³oñce!

Tymczasem obaj œpieszyli siê bardzo. Dziêki niezwyk³ej lekkoœci, która sta³a siê ju¿ ich drug¹ natur¹, sunêli w skok, jak sp³oszone gazy. Nie posuwali siê ju¿ œcie¿k¹, która wi³a siê wœród przybrze¿nych ska³, ta droga wyda³a im siê za d³uga, gnali na prze³aj, byle dalej! Byle prêdziej! Przesadzali rowy i strumienie, przeskakowali kêpy drzew, w locie mijali pagórki. Obaj mieli jedn¹ tylko troskê, przybyæ czem prêdziej do miasta! Nie dotykali prawie stopami ziemi, która wyda³a im siê elastyczn¹ trampolin¹. Fruwali poprostu, posuwali siê lotem ptaka wzd³u¿ linii powietrznej!

Wreszcie ujrzeli wody Szeliwu i w kilku susach dotarli do prawego wybrze¿a.

Tu jednak zmuszeni byli siê zatrzymaæ. Ani œladu mostu, widocznie zosta³ zerwany.

Gdzie¿ jest most? – zawo³a³ kapitan Servadac. – Tu musia³a byæ powódŸ, nowy potop!

Mo¿e... – odpar³ obojêtnie Ben-Zouf.

A jednak by³o czemu siê dziwiaæ.

W³oœciwie Szeliw znikn¹³. Nie widaæ by³o œladu lewego wybrze¿a. Prawy brzeg, który jeszcze wczoraj rysowa³ siê wyraŸnie na tle ¿yznej równiny, sta³ siê brzegiem morza. Na zachodzie, zamiast ¿ó³tych, szemrz¹cych wód spokojnej rzeki, pieni³y siê wzburzone sine fale. Mia³o siê wra¿enie, ¿e rzeka rozp³ynê³a siê w morzu.

Woda zala³a tereny Mostaganem.

Hector Servadac chocia³ rzecz zbadaæ dok³adnie. Zbli¿y³ siê do wybrze¿a, poroœniêtego kêpami wawrzynów, zaczerpn¹³ rêk¹ wody i podniós³ j¹ do ust.

S³ona! – wyszepta³. – Morze w przeci¹gu kilku godzin poch³onê³o ca³¹ zachodni¹ czêœæ Algeru.

A zatem, kapitanie – wtr¹ci³ Ben-Zouf – awantura ta potrwa pewno d³u¿ej ni¿ zwyk³a powódŸ?

Rozumie siê! Ca³y œwiat siê zmieni³ – odpar³ pochyłony wci¹¿ jeszcze kapitan – ten kataklizm mo¿e poci¹gn¹æ za sob¹ zupe³nie nieobliczalne zmiany! Co te¿ siê sta³o z moimi przyjació³mi i towarzyszami broni!

Ben-Zouf po raz pierwszy widzia³ tak podnieconego kapitana. I uzna³ za stosowne dostroiaæ siê do tonu swego pana, nietylko ze wzglêdów s³u¿bowych, ale i z serca p³yn¹cego sentymentu.

Nowe wybrze¿e morskie, bêd¹ce dawnym prawym brzegiem Szeliwu, ci¹gnê³o siê w kierunku po³udniowym i pó³nocnym linj¹ zlekką wygiêt¹. Nic nie zdradza³o wstrz¹sów i nag³ych zmian, jakim uleg³a ta w³œcienie czêœæ l¹du afrykañskiego. Na kapryœnie sfalowanym brzegu widnia³y, jak dawniej, p³aty zielonych ³¹k i kêpy odwiecznych, zda siê, drzew. Tylko ¿e by³ to ju¿ nie brzeg rzeki, lecz wybrze¿e nieznanego morza.

Kapitan Servadac zaledwie przez chwilê przygl¹da³ siê zmienionemu krajobrazowi, gdy kontemplacje jego przerwa³ nag³y zachód s³oñca. Promienna gwiazda, ukazawszy siê na horyzoncie od strony wschodu, wpad³a nagle jak kula do morza. Przypuszczalnie w okolicach podzwrotnikowych, w dniu 21-ym marca i 21-ym wrzeœnia, t. j. w czasie, gdy s³oñce przecina ekliptykê, zmiana nocy na dzieñ i dnia na noc nie odbywa siê równie szybko.

Tego wieczora nie by³o zupe³nie zmroku i nale¿a³o siê spodziewaaæ, ¿e nastêpny ranek pozbawiony bêdzie œwitu.

Ziemiê, niebo i morze spowi³y w jednej chwili nieprzeniknione ciemnoœci.

Rozdzia³ VI,

w którym czytelnik towarzyszy kapitanowi Servadac w jego pierwszej wycieczce po nowem terytorjum.

Znaj¹c awanturnicze, ¿¹dne przygód usposobienie kapitana Servadac³a, ³atwo poj¹æ, ¿e niezwyk³e wypadki ostatniej doby nie zgasi³y jego wybuja³ej fantazji. Ale mniej obojêtny od Ben-Zoufa, pragn¹³ poznaæ Ÿród³o tych wszystkich zjawisk. Interesowa³y go przyczyny, skutkami nie przejmowa³ siê zbytnio. Taki ju¿ dziwny by³ jego stosunek do otaczaj¹cego œwiata. Poœwiêciwszy zatem tyle czasu, ile na to

pozwala³ bujny jego temperament, obserwacji skutków przewrotu, zaj¹³ siê zkolei wy³¹cznie badaniem przyczyn przeżywanego fenomenu natury.

U licha! – zawo^{3a3}, gdy znienacka otoczy^{3y} go zupe^{3nie} ciemnoœci. – Chcia^{3bym} rozejrzeæ siê w tem wszystkim za bia^{3ego} dnia... przewiduj^{1c} oczywiœcie, ¿e jak ongiœ bywa^{3o}, i po tej nocy nastanie dzieñ, bo niech mnie djabli wezm¹, je¿eli rozumiem, gdzie w^{3aœciwie} podzia^{3o} siê s^{3oñce}!

I có¿ poczniemy teraz, kapitanie?

Pozostaniemy tu do jutra i, jeœli to jutro wogóle nadejdzie, rozejrzemy siê po okolicy, poczem wrócimy do siebie. Przedewszystkiem nale¿y sobie zdaæ sprawê z tego, gdzie jesteœmy i co siê w^{3aœciwie} sta^{3o}. Zwiedziwszy wiêc wybrze¿e zachodnie i po^{3udniowe}...

O ile bêdzie jeszcze istnia^{3o} jakieœ wybrze¿e – wtr^{1ci3} Ben-Zouf.

I jakieœ po^{3udnie}! – dorzuci³ kapitan Servadac.

Wiêc mo¿na siê wyci^{1gn1æ} i spaæ?

Mo¿na siê wyci^{1gn1æ} i spaæ, o ile mo¿na.

Ben-Zouf nie da³ sobie tego dwa razy powtórzyæ. Niewzruszony prze¿yciami dnia, po^{3o¿y3} siê w zacisznym k^{1ciku}, zas^{3oni3} twarz rêkoma i zasn¹³ snem prostaczka, zazwyczaj mocniejszym od snu filozofa.

Kapitan Servadac b^{31dzi3} samotnie po nowem wybrze¿u w labiryncie niewyjaœnionych i tajemniczych znaków zapytania.

Jakie s¹ rozmiary katastrofy? Czy objê^{3a} ona tylko pewn¹ okreœlon¹ czêœæ Afryki? Czy pobliskie miasta, a w tej chwili jak¿e dalekie: Alger, Oran, Mostaganem zosta^{3y} oszczêdzone? Czy wszystkich przyjació³ i towarzyszó³ broni poch^{3onê3a} woda, czy te¿ morze Œródziemne zajê^{3o} tylko deltê Szeliwu. Wyst¹pienie morza z brzegów mo¿na ostatecznie wyt^{3umaczyæ} trzêsieniem ziemi, ale có¿ oznaczaj¹ te liczne zaobserwowane zjawiska kosmiczne?

Inna hipoteza. A mo¿e rzeczony obszary afrykañskie zosta^{3y} nagle przeniesione w strefê równika? To przypuszczenie wyjaœni^{3oby} coprawda nowy ^{3uk} dzienny, zakreœlony przez s^{3oñce}, oraz zupe^{3ny} zanik wieczornego zmroku, nie dawa^{3oby} jednak odpowiedzi na szecio zamiast dwunastogodzinny dzieñ, ani nie t^{3umaczy3oby},

dłaczego s³ońce wschodzi na zachódzie i zachodzi na wschodzie.

A jednak nie ulega najmniejszej w¹tpliwoœci – rozumowa³ kapitan Servadac – ¿e dzieñ dzisiejszy trwa³ zaledwie szeœæ godzin i ¿e porz¹dek œwiata wywróci³ siê do góry nogami, a w ka¿dym razie wschód i zachód zamieni³y swe role. Sprawdzimy to zreszt¹ jutro, gdy s³ońce wzejdzie, o ile wogóle bêdzie jeszcze wschodzi³o!

Kapitan Servadac sta³ siê nieufny i podejrzliwy.

Z³oœci³y go niepomiernie panuj¹ce wokó³ ciemnoœci i zupe³ny brak gwiazd na niebie. chocia¿ niebardzo obznajomiony by³ z kosmografj¹, orjentowa³ siê jednak w uk³adzie zasadniczych konstelacyj niebieskich, móg³by wiêc sprawdziæ, czy np. gwiazda polarna jest na w³œœciwem miejscu, czy te¿ zastêpuje j¹ gwiazda inna, co znów œwiadczy³oby wymownie o zmianie a nawet odwróceniu obrotu ziemi dooko³a osi i t³umaczy³oby pewne niejasne dot¹d zjawiska. Ale niebo pokrywa³y gête o³owiane chmury i ani jedna gwiazda nie ukaza³a siê oczom chciwego obserwatora.

Ksiê¿yc zaœ by³ w tej porze miesi¹ca na nowiu, jasnym wiêc by³o, ¿e znikn¹³ wraz ze s³oñcem za linj¹ horyzontu i zbyteczne by³o nañ oczekiwaæ.

Jakie¿ by³o zdziwienie kapitana Servadac'a, gdy po pó³toragodzinnej przechadzce zauwa¿y³ powy¿ej horyzontu silny blask, przeœwiecaj¹cy poprzez ¿ó³t¹ masê chmur.

Ksiê¿yc! – zawo³a³. – Ale¿ nie, to nie mo¿e byæ ksiê¿yc! Œwiat³o ksiê¿yca nie jest tak silne, chyba... ¿e siê niepomiernie zbli¿y³ do Ziemi.

Istotnie, œwiat³o by³o tak silne, ¿e zupe³na jasnoœæ rozla³a siê po okolicy.

Czy¿by to by³o s³oñce? – zapytywa³ sam siebie oficer. – Ale¿ up³ynê³o zaledwie pó³tovej godziny od chwili, gdy zasz³o na wschodzie! Jeœli zaœ przypuœciæ, ¿e to nie jest ani s³oñce, ani ksiê¿yc, w takim razie có¿by to byæ mog³o! Jakæ kula ognista, olbrzymi meteor! O, Bo¿e! Te sk³êbione chmury nie rozejd¹ siê chyba nigdy!

Poczem, zmieniaj¹c nagle kierunek myœli:

Czy nie zrobi³bym lepiej – wyrzuca³ sam sobie – poœwiêcaj¹c czêœæ tak g³upio zmarnowanego czasu w przesz³oœci astronomji? Kto wie? Mo¿e zjawiska, nad któremi ³amiê sobie bezskutecznie g³owê, s¹ zupe³nie proste i zrozumia³e?

Nieprzeniknione by³y tajniki nowego firmamentu. Olbrzymia ³una, rzucona najwidoczniej przez œwietln¹ tarczê gigantycznych rozmiarów, oœwietla³a swemi

promieniami ponur¹ kopu³ê chmur w przeci¹gu ca³ej godziny. Poczem, szczegó³ godny zanotowania, œwietlny ten kr¹g, zamiast opisaæ, zgodnie z odwiecznymi prawami mechaniki niebieskiej, ³uk na niebie i znikn¹æ po przeciwleg³ej stronie horyzontu, posuwa³ siê wzdu³ linji prostej a³ zgin¹³, unosz¹c z sob¹ tajemnicz¹ jasnoœæ, która wlewa³a otuchê w serce Servadac'a.

Wszystko ogarnê³y na nowo ciemnoœci, w g³owie zaœ kapitana Servadac'a panowa³ równie³ mrok beznadziejny. Nie rozumia³ absolutnie nic. Zachwiane zosta³y najelementarniejsze zasady mechaniki, strop niebieski podobny by³ do zegara, którego g³ówna sprê³yna odmówi³a nagle pos³uszeñstwa i wyprawia³a najdziksze brewerje, planety wy³amywa³y siê z odwiecznych praw powszechnego ci¹zenia i nie by³o ju³ adnego powodu przypuszczaæ, æ s³oñce jeszcze wogóle kiedykolwiek promieniami swemi œwietli kulê ziemsk¹.

W trzy godziny pó³niej jednak³e na zachodzie zajaœnia³a nagle promienna gwiazda dnia, rozproszy³a masy chmur i po nocy, która, jak to stwierdzi³ kapitan Servadac, trwa³a równo szeœæ godzin, nast¹pi³ dzieñ.

Szeœæ godzin snu nie wystarcza³o Ben-Zoufowi, który wci¹æ jeszcze chrapa³ zawziêcie. Trzeba by³o obudziæ œpiocha.

Hector Servadac potrz¹sn¹³ nim z ca³ych si³.

Dalej! Wstawaj, w drogê! – zawo³a³.

Ale³, kapitanie – mamrota³ Ben-Zouf, przecieraj¹c oczy – zmêczony jestem, dopiero co zasn¹³em!

Spa³œæ ca³a noc!

To by³a noc?...

Noc szeœciogodzinna, musisz siê z tym faktem pogodziæ.

Trudna rada, zgadzam siê.

W drogê! Nie mamy czasu do stracenia. Wracamy czem prêdziej do naszej chaty i sprawdzimy, co porabiaj¹ konie.

Dziwi¹ siê pewnie, æ o nich zapomniano – odpar³ ordynans – zaraz te³ siê do nich wezmê, kapitanie.

Dobrze, dobrze, tylko poœpieszaj. Osiod³asz konie i ruszymy z wywiadem, bo dotychczas przecie³ nie wiemy, co siê sta³o z Algierem.

A potem?

A potem, jeżeli nie dostaniemy się do miasta od południa, spróbujemy drogi przez Tenez od wschodu.

Kapitan Servadac i jego ordynans znaleźli się ponownie na skalistej ościeżce, mającej ich zaprowadzić do celu. Ponieważ gódy dawa się im już porządnie we znaki, zrywali po drodze zwisające z drzew figi, daktyle i pomarańcze. Na tym opuszczonym zupełnie terenie, zamienionym przez ludzkich w rozległy, wspaniały sad, nie mieli się czego obawiać, nie był groźny pokrzywdzony właściciel. Jedli więc do woli i do syta.

Po blisko półtoragodzinnym marszu przyszli do chaty. Tu nic się nie zmieniło. Nikt w czasie ich nieobecności nie zajrzał do tego zakątka. Najwidoczniej wschodnia połacie terenu była równie pusta i bezлюдna, jak zachodnia, którą już przemierzali w lasami nogami.

Szybko uwinęli się z przygotowaniami do drogi. Ben-Zouf wyciągnął sakwy w siodłach zapasami żywności, wziął kilka puszek konserw i suchary. O napoje się nie troszczył, wody było jednak pod dostatkiem. Liczne wąskie strumyki przecinały równinę. Dawne dopływy rzeki, usamodzielnione obecnie, wpadały wprost do morza Śródziemnego.

Zefir, koń kapitana Servadac'a i Galette, szkap Ben-Zoufa, osiodłane zostały w mgnieniu oka. Dwaj jeźdźcy dosiedli rumaków i pogalopowali w kierunku Szeliwu.

Jednocześnie okazało się, że lekkość ciała i wzrost się również zwierzętom, które w tym samym, co i ludzie, stosunku odczuły nagłą zmianę. Nie były to już zwykłe wierzchowce, ale jakiegoś latającego gryfy, których nogi zaledwie dotykały ziemi. Na szczęście Hector Servadac i Ben-Zouf byli świetnymi jeźdźcami, nie tylko nie hamowali, ale raczej podniecali jeszcze konie do szybszego biegu. Mknęli zaiste lotem strzały.

W niespełna dwadzieścia minut przebyli osiem kilometrów, dzieląc ich od ujścia Szeliwu i, zwolniwszy nieco biegu, posuwali się wzdłuż brzoego prawego wybrzeża w kierunku południowo-wschodnim.

Tu krajobraz nie zmienił się zupełnie. Jak okiem sięgnąć, a już po linii horyzontu, widoczna była tylko woda i woda... A zatem wszystkie tereny prowincji Oranu położone w górę od Mostaganem, a przynajmniej ta ich część, której granicę określała linia horyzontu, pochłonięte zostały w nocy z 31-go grudnia na 1-go stycznia przez morze.

Kapitan Servadac znał doskonale cały ten kraj, był to jednak teren jego badań i prac naukowych. Niedawno dopiero przemierza go wszędzie i wzdłuż, orjentował się więc wyciemienicie. Postanowił sobie po możliwie najdokładniejszym wywiadzie złożyć raport, lecz komu, gdzie i kiedy, tego nie wiedział.

W czasie pozostałych czterech godzin dnia obaj jeźdźcy przebyli jeszcze około trzydziestu pięciu kilometrów. Noc obozowali pod gołębem niebem, w miejscu, gdzie wczoraj jeszcze wpadała do rzeki dopływ Mina, dzieło już pochłonięty przez nowopowstałe, wszystko ogarniające morze.

Podczas ca³ej wycieczki nie spotkali żywej duszy, co by³o nietylko zastanawiaj¹ce, ale i przykre.

Ben-Zouf urz¹dzi³ nocleg, jak tylko mógł³ najwygodniej. Konie spêta³, pozwalaj¹c im skubaæ dowolni puszyst¹ trawê. Noc minê³a bez przygód.

Nastêpnego dnia, 2-go stycznia, a w³œciwie w chwili, w której wed³ug dawnego kalendarza ziemskiego rozpoczyna³aby siê noc z 1-go na 2-gi stycznia, kapitan Servadac i jego ordynans ponownie dosiedli rumaków, udaj¹c siê na dalsze zwiady. Wyruszyli o wschodzie s³oñca i w ci¹gu szeœciogodzinnego dnia przebyli przestrzeñ siedmdziesiêciu kilometrów.

Linjê graniczn¹ l¹du stanowi³ wci¹¿ jeszcze dawny prawy brzeg rzeki. Jednak¿e w odleg³oœci dwudziestu kilometrów od dawnego dop³ywu Szeliwu brzeg siê urywa³ i wraz z nim znik³a miejscowoœæ Swikel-mitton z jej oœmiuset mieszkañcami. Czy podobnemu losowi nie uleg³y i inne, wiêksze miasta, jak Mazagran, Mostaganem, Orleansville, to niepokoj¹ce pytanie zadawa³ sobie kapitan.

Okr¹¿aj¹c ma³¹ nowopowsta³¹ zatoczkê, wpadli na stromy, skalisty brzeg rzeki, gdzie wczoraj jeszcze wznosi³ siê ratusz. Nic nie zdradza³o istnienia wspania³ej budowli; nawet góruj¹cy nad nim szczyt skalny Mankoura, wznosz¹cy siê na tysi¹c sto dwadzieœcia szeœæ metrów nad poziom morza, zgin¹³ bez œladu.

Wieczorem nasi wêdrowcy rozbili obóz w miejscu, gdzie spodziewali siê odnaleŹæ wielk¹ osadê Memounturroy. I tu zastali pustkê, wszystko jakgdyby siê zapad³o pod ziemiê.

A ja naiwny s¹dzi³em, ¿e bêdê dzieæ wieczerza³ i spa³ w Orleansville! – przerwa³ milczenie kapitan Servadac, wpatruj¹c siê w ponure fale morskie, roztaczaj¹ce siê przed ich oczami.

To jest nieziszczalne, kapitanie – odpar³ Ben-Zouf – chyba, ¿ebyœmy tam pop³ynêli statkiem!

Czy wiesz, Ben-Zoufie, ¿e swoj¹ drog¹ mamy jakieœ piekielne szczêœcie, rêka Opatrznoœci czuwa nad nami.

Có¿ w tem dziwnego! Wszak los sprzyja nam nie od dzisiaj! I pewny jestem, ¿e znajdziemy sposób przep³yniêcia morza i dotrzemy wkoñcu do Mostaganem!

Hm... Jeœli, jak siê tego nale¿y spodziewaæ, jesteœmy na pó³wyspie, dostaniemy siê raczej do Teneru! I tam zasiêgniemy jêzyka...

Lub te¿, przeciwnie, przyniesiemy masê nowin – oponowa³ z brawur¹ Ben-Zouf.

Po up³ywie szeœciu godzin, gdy s³oñce znów ukaza³o siê na firmamencie, kapitana Servadac'a zajê³y dalsze studja nad nowem ukszta³towaniem powierzchni.

Na pó³noc i po³udnie ci¹gn¹³ siê, jak okiem siêgn¹æ, brzeg morski. G³êbokie pêkniêcia terenu oddziela³y go ca³kowicie od dawnej równiny. Szczelina ta poch³onê³a najwidoczniej osadê Memounturroy. Daremnie wysilali wzrok, staraj¹c siê przedrzeæ przez linjê horyzontu, nawet Ben-Zouf, który wdrapa³ siê na doœæ wysokie, przybrze¿ne wzgórze, nie widzia³ nic prócz wody.

adnych  elad ow l'du, żadnego wspomnienia Orleansville, kt ore powinno się było znajdowa e w odleg ooci dziesi ciu kilometr ow na południo-wsch od.

Posuwali si  więc wzd u nowego brzegu, w er od obsuwaj'cej si  ziemi, w er od zniszczonych rozkopanych p ol, drzew powyrywanych z korzeniami i chyl'cych konary swe ku wodzie. Patrzyli z przerażeniem na stare, zwalone tu i tam drzewa oliwne, jakgdyby podci te siekier'.

Posuwali się coraz wolniej, albowiem postrzępiony, pełen wyboj ow i zapadlin teren, zmusza  ich do ci'g'ych zboce ni i wymija ni.

W ten spos ob o zachodzie słońca, po przebyciu trzydziestu pi ciu kilometr ow, znale li się u stóp g ory Merjejah, kt ora przed katastrof' zamykała łańcuch małego Atlasu.

W tem miejscu pasmo górskie urywa o si  gwałtownie i strom'  ecian' spadało ku wodzie.

Nazajutrz rano, przebywszy konno w'w oz górski, kapitan Servadac i Ben-Zouf wdrapali się na jeden z najwyższych szczyt ow i nareszcie rozejrzeli si  dokładnie po tej niewielkiej cz ooci Algeru, kt orej byli, jak się zdawało, jedynymi mieszka cami.

Na przestrzeni trzydziestu kilometr ow, poczynaj'c od stóp Merjejah, a ko cz'c na odleg'ych wybrzeżach morza  er dziemnego, rozci'ga  si  zupełnie nowy, nieznanym dot'd krajobraz. Ani  eladu cieociny, kt oraby  czy a ten nowy l'd z terytorjum dawnego Teneru. W drowcy nasi znajdowali się zatem nie na p wyspie, jak skłonni byli przypuszczaa  pocz'tkowo, ale na typowej i prawidłowej wyspie. Dzi ki wynios ooci, na kt orej stali, mogli skonstatowa e, że, jak daleko wzrok si ga, nie było poza wspomnian' wysp' żadnego l'du, wok o niepodzielnie panowała woda.

Wyspa ta miała kszt'a nieregularnego czworoboku, prawie trójk'ta, o obwodzie około 300-u kilometr ow. Tak przynajmniej obliczać na oko kapitan Servadac. Jeden z jej bok ow, d ugooci około stu dwudziestu kilometr ow, bieg' wzd u dawnego wybrze a Szeliwu, drugi, o wymiarze najwyżej trzydziestu do czterdziestu kilometr ow, szed' z południa na p noc w kierunku łańcucha Małego Atlasu, trzeci kr t' linj' na przestrzeni trzydziestu kilometr ow bieg' brzegiem morza, czwarty wreszcie, stukilometrowy, miał kierunek dawnego algeryjskiego wybrze a morza  er dziemnego.

Wszystko to bardzo pi knie – rzek' oficer – ale na co się to komu zdało!

Ba! Na nic! – odpar' Ben-Zouf. – Tak jest, bo widocznie tak być musi. Skoro Ojciec Niebieski tak zarz'dzi', kapitanie, musimy się podda e Jego woli. Niema innej rady!

Poczem obaj zeszli z pagórka i dosiedli koni, kt ore najspokojniej skuba'y traw . Pragn li dotrze  do miasteczka Montenotte, kt ore jednak e uleg'  osowi Teneru, i żaden domek,  adna ruina domostwa, nawet nie wskazywa , że tu mieszkali kiedy  ludzie.

Nazajutrz, 5-go stycznia, posuwali się w szybkim tempie wzd u dawnego wybrze a morskiego. I tej okolicy nie omin a kl ska. Cztery wioski, Cailaat, Agniss, Marabout i Pointe-Basse znik'y z powierzchni ziemi. Przyl'dki, na kt orych by'y zbudowane, na skutek wstrz'su, oderwa'y si  od l'du. Je d cy nasi stwierdzili, że byli jedynymi mieszka cami wyspy. Prócz nich tylko osierocone stada

byd³a ugania³y siê po równinie.

Kapitan Servadac i jego ordynans stracili piêæ dni (wed³ug nowego kalendarza) na ca³kowity objazd wyspy. Dopiero po szeœædziesiêciu godzinach wrócili na próg swej chatynki.

I co bêdzie dalej, kapitanie? – spyta³ Ben-Zouf.

A czy ja wiem?

Sta³ siê pan gubernatorem Algeru!

Algeru, pozbawionego mieszkañców!

Jakto, a czy¿ ja siê nie liczê?

Wiêc, ty bêdziesz...

Ludnoœci¹, kapitanie, ludnoœci¹!

A mój poemat? – wyrzeka³ kapitan, udaj¹c siê na spoczynek. – Czy warto by³o tak siê nad nim truziaê?

1

Reinkarnacja – wcielenie siê duszy po œmierci w inny organizm ludzki lub zwierzêcy. Tak¹ wiarê w wêdrówkê duszy po œmierci mieli staro¿ytni Egipcjanie. (Przyp. t³um.).

Rozdzia³ VII,

w którym Ben-Zouf uskar¿a siê na opiesza³oœæ gubernatora.

Po up³ywie dziesiêciu minut gubernator i ludnoœæ spali snem kamiennym w jednym z pokojów murowanego budynku, gdy¿ przewiewnej chaty nie zdo³ali jeszcze doprowadziæ do stanu u¿ywalnoœci. Oficer spa³ niespokojnie, nurtowa³a go ci¹gle myœl, ¿e nieznanne mu s¹ jednak¿e przyczyny wszystkich zaobserwowanych zjawisk. Przypomnia³ sobie dawno ju¿ zapomniane podstawy kosmografji. I pyta³ sam siebie, czy czasem zmiana nachylenia osi ziemskiej wobec ekliptyki nie wywo³a³a przewrotu? Zmiana ta, t³umacz¹c do pewnego stopnia przegrupowanie mórz i l¹dów, a nawet przesuniêcie biegunów, nie wyjacenia³aby jednak¿e skrócenia dnia i nocy, ani zmniejszenia ciê¿aru cia³ na powierzchni ziemi. Hipotezê tê trzeba wiêc by³o odrzuciæ,

i Hectora Servadac'a, wyczerpanego już do ostateczności, dręczyły wciąż te same myśli i zagadnienia. Pociesza się nadzieją, że śmiech osobliwości nie jest jeszcze zamknięty i że dalsze wypadki pozwolą mu zgłębiać niepokojącą tajemnicę.

Ben-Zouf spał smacznie całą noc. Pierwszym jego zajęciem następnego ranka było przygotowanie dobrego śniadania. Trzeba wszak było pokrzepić wyczerpany organizm. Odczuwał głód w zastępstwie całej trzymiljonowej ludności! Przygotował wspaniałą posiłek z dwunastu jaj, które cudem ocalały. Piec znalazł się w murowanej, rundelek miedziany owiecz na odległość, owiecz wody było poddostatkiem, i czegoś więcej brak do szczęścia? Trochę tylko cierpliwości. Tyle ile jej potrzeba na zagotowanie wody i wrzucenie do wrzółtku na kilka minut jajek.

Byłkawicznie rozpał ogień i, jak zwykle, zaintonował jakąś piosenkę ońską.

Kapitan Servadac, mierzwiąc nerwowym krokiem pokój, patrzył ukradkiem na te przygotowania kulinarne. W oczekiwaniu nowego fenomenu, wszędzie spodziewał się osobliwości. Czy piec będzie działał jak zwykle? Czy powietrze, o składzie zmienionym, dostarczy potrzebnej ilości tlenu! Owszem, piec się zapalił i ogień rozdmuchany przez zżajanego Ben-Zoufa, podtrzymywany mieszaniną gęzi i kawałków węgla, buchnęło wesołym promieniem. W tej dziedzinie zatem nic nadzwyczajnego.

Rundelek napełniony wodą postawiono na piecu i Ben-Zouf czekał z niecierpliwością na moment zagotowania wody, pilno mu było bowiem ugotować w niej jajka, które cięgle wydawały mu się puste, tak mało wagi w ręku.

Woda zagotowała się w niespełna dwie minuty.

Djabło prędko! Doskonale się rozpałło! – zawołał Ben-Zouf.

To nie ogień grzeje lepiej – odparł po chwili namysłu kapitan Servadac – to woda gotuje się pręcej.

I biorąc stustopniowy termometr ze ociany, zanurzył go we wrzółtku.

Ręce zatrzymała się na 66-ym stopniu.

Otoż to wacenie! – krzyknęło w podnieceniu. – Woda gotuje się przy sześćdziesięciu sześciu, zamiast przy stu stopniach.

Cóż z tego, kapitanie?

To, ¿e radzê ci twoje jajka dobry kwadrans potrzymaæ na ogniu i jeszcze nie rêczê, czy bêd¹ ugotowane!

Ale¿ bêd¹ twarde, jak kamienie!

Kapitan Servadac mia³ racjê. S³up powietrza, unosz¹cy siê nad powierzchni¹ Ziemi, zmniejszy³ siê o jedn¹ trzeci¹ w przybli¿eniu, i dlatego woda, poddana mniejszemu ciœnieniu, gotowa³a siê przy szeœædziesiêciu szeœæciu, zamiast przy stu stopniach. Gdyby kapitan Servadac wzi¹³ do rêki termometr ju¿ wczesniej, przekona³by siê o znacznym zmniejszeniu s³upa atmosfery. To samo zjawisko wywo³a³o u niego i Ben-Zoufa os³abienie g³osu, szybsze oddychanie i rozszerzenie naczyñ krwionoœnych, do czego jednak ju¿ siê przyzwyczaili.

A jednak nie wydaje mi siê prawdopodobnym, abyœmy zostali wzniesieni na tak¹ wysokoœæ, skoro morze, tak jak dawniej li¿e stopy tych samych ska³.

Chocia¿ wnioski wyci¹gane przez Hectora Servadac'a by³y s³uszne, przyczyny zjawisk wci¹¿ jeszcze okrywa³a tajemnica.

Tymczasem jajka by³y ju¿ prawie ugotowane. Ben-Zouf zauwa¿y³, ¿e na przysz³oœæ trzeba bêdzie rozpoczynaæ zabiegi kulinarne o godzinê wczesniej, chc¹c wyd¹¿yæ na czas, i poda³ jedzenie kapitanowi.

Podczas gdy Servadac zajada³ smacznie, naprzekór wszelkim trapi¹cym go sprawom, Ben-Zouf wyst¹pi³ ze zwyk³ym swem pytaniem:

No i có¿, kapitanie, co teraz zrobimy?

Bêdziemy czekaæ.

Czekaæ?

A¿ siê ktoœ po nas zg³osi.

Którêdy, morzem?

Morzem, oczywiœcie, z chwil¹, gdy jesteœmy internowani na wyspie.

Wiêc przypuszcza pan, kapitanie, ¿e nasi towarzysze...

Myœlê, a przynajmniej spodziewam siê, ¿e katastrofa oszczêdzi³a niektóre okolice wybrze¿a algeryjskiego i ¿e nasi towarzysze s¹ cali i zdrowi.

Tak jest, panie kapitanie, nie traæmy nadziei!

Nie ulega przecie¿ najmniejszej w¹tpliwoœci, ¿e genera³ gubernator zaj¹³ siê ca³¹ t¹ awantur¹ i wys³a³ z Algeru specjaln¹ ekspedycjê dla zbadania okolicy. Nie w¹tpiê, ¿e i o nas nie zapomniano. Obserwuj tylko morze, Ben-Zoufie. Gdy na horyzoncie dojrzysz statek, przeœlemy mu sygna³y.

A jeceli okrêt nie przybêdzie?

Wtedy sami zbudujemy sobie żaglowiec i pop³yniemy ku tym, którzy nie chc¹ przybyæ do nas.

Œwietnie! Czy pan kapitan jest marynarzem?

Jest siê zawsze marynarzem, gdy wymaga tego koniecznoœæ – pad³a stanowcza odpowiedŸ oficera sztabowego.

Od tej chwili w przeci¹gu kilku dni nastêpnych Ben-Zouf, uzbrojony w lunetê polow¹, uporczywie bada³ horyzont. Ale przez ca³y ten czas w polu widzenia lunety nie ukaza³ siê żagiel.

CóŸ u czorta! – denerwowa³ siê wreszcie. – Pan genera³ gubernator widaæ nie bardzo interesuje siê nasz¹ prowincj¹.

Do dnia 6-go stycznia nic nie zmieni³o po³ożenia wyspiarzy. Data 6-go stycznia by³a dat¹ w³aœciw¹, obliczan¹ wed³ug dawnego kalendarza, zanim jeszcze doba ziemska skróci³a siê o po³owê. Kapitan Servadac nie bez s³usznoci, dla lepszej orjentacji, wola³ siê trzymac dawnego kalendarza. PoniewaŸ od pó³nocy pamiêtnego dnia 1-go stycznia s³oñce wschodzi³o i zachodzi³o 12 razy, kapitan Servadac ustali³ na dzieñ omawiany datê 6-go stycznia. Zegarek dopomaga³ mu wyœmieniecie w notowaniu minionego czasu.

Rzecz oczywista, Ÿe wskutek zmiany si³y ciêŸkoœci, wahad³owy zegar œcienny wskazywa³by godziny niedok³adnie, ale mechanizm sprêŸynowego zegarka kieszonkowego uniezaleŸniony od przyci¹gania ziemskiego, powinien by³ wskazywaæ godzinê dok³adn¹ i chodziæ regularnie, pomimo niedawnych wstrz¹sów natury fizycznej.

Do kata, kapitanie – zawo³a³ Ben-Zouf, dumny ze swej znajomoci literatury – zdaje mi siê, Ÿe bêdziemy musieli zabawiæ siê w Robinsona i Piêtaszka! Tylko, czy ja czasem nie sta³em siê murzynem!!...

Nie, Ben-Zoufie, – odpar³ kapitan Servadac – jesteœ zdecydowanie bia³y... nieco moŸe opalony.

Bia³y Piêtaszek, to nie jest dok³adne – medytowa³ Ben-Zouf – wolê jednak, Ÿe nie jest inaczej.

6-go stycznia zatem, nie spodziejaj¹c siê juŸ znik¹d pomocy, kapitan Servadac postanowi³ zrobiæ to, co robili wszyscy Robinsonowie przed nim, a mianowicie zinwentaryzowaæ ca³y swój dobytek, t. j. wszystkie roœlinne, jak i zwierzêce œrodki Ÿywnoœciowe, któremi móg³ rozporz¹dzaæ.

Wyspa, któr¹ nazwa³ Ostoj¹, mia³a oko³o trzech tysiêcy kilometrów kwadratowych przestrzeni. Wo³ów, krów, kóz z baranami by³o na niej poddostatkiem, liczba ich nie dawa³a siê jednakŸe dok³adnie okreœliæ. Wystarcza³a jednak œwiadomoœæ, Ÿe byd³a jest duŸo i Ÿe musi ono pozostaæ na wyspie. ZbóŸ i roœlin wszelkiego gatunku by³a obfitoœæ. Za trzy miesi¹ce bêdzie moŸna juŸ zwieŸæ pszenicê, kukurydzê i ryŸ. A zatem Ÿywnoœæ dla genera³-gubernatora, „ludnoœci” i dwu koni by³a zapewniona. Gdyby nawet jacyœ nowi mieszkañcy œci¹gnêli na wyspê, nie zginêliby g³odow¹ œmierci¹.

Od dnia 6-go do 13-go stycznia la³o jak z cebra. Niebo by³o bez przerwy pokryte ciê³łkami, o³owianemi chmurami. Nawet kilka potê³nych burz przeci³gnê³o nad wysp¹, zjawisko o tej porze roku docæ³ rzadkie. Nie usz³o jednak uwagi Hectora Servadac'a, æ³e temperatura mia³a anormalne tendencje zwyk³owe. Lato rozpoczyna³o siê w styczniu! Fakt godny uwagi, i³ wzrost temperatury by³o nietylko sta³y ale i progresywny, jakgdyby kula ziemsa, w sposób regularny i ci³g³y zbli³ã³a siê do s³oñca.

Nietylko ciep³o, lecz i natê³enie œwiat³a by³o coraz to silniejsze i, gdyby nie gê³sta, pomiê³dy niebem i ziemi¹ zawieszona zas³ona chmur, promienie s³oneczne razi³yby wyspê z nieznan¹ przedtem si³l.

Ustawiczna mg³a, niepozwalaj¹ca na obserwacjê s³oñca, ksiê³ycyca i gwiazd, szczególnie denerwowa³a Servadac'a, gdy³ wyobra³ã³ sobie, æ³e studjowanie niebieskiego firmamentu zbli³y³oby go do rozwi¹zania zagadki. Ben-Zouf stara³ siê kilkakrotnie sk³oniaæ go do rezygnacji, któr¹ sam posuwa³ do zupe³nej obojêtnoœci, ale wszelkie wysi³ki ordynansa by³y Ÿ³le widziane. Dlatego te³ Ben-Zouf da³ za wygran¹ i zaj¹³ siê wy³cznie swemi obowi¹zkami wartownika. Pomimo deszczu, wichru i burz sta³ wytrwale dzieñ i noc na szczycie przybrze³nych ska³, pilnie bacz¹c na okolicê. Na sen poœwiêca³ zaledwie kilka godzin. Daremnie jednak przebiega³ oczyma zawsze pusty horyzont. Zreszt¹, jaki³ statek utrzyma³by siê na morzu, przy tak fenomenalnej, wietrznej i s³otnej pogodzie? Fale wznosi³y siê do niezwyk³ej wysokoœci, huragan szala³ z si³l nieokie³zan¹. Z pewnoœci¹ w epoce dyluwjalnej wody, paruj¹ce pod wp³ywem wewnê³trznego æ³aru Ziemi, nie spada³y zpowrotem w postaci deszczu z wiê³szym impetem. Deszcz la³ strumieniem.

13-go stycznia, jak za dotkniêciem czarodziejskiej ról³ki, potop usta³. Ostatnie podmuchy wiatru rozpê³dzi³y w nocy z 13-go na 14-y resztki chmur. Hector Servadac po szeœciodniowym areście domowym, wyszed³ na dwór, gdy tylko deszcz przesta³ padaæ i wiatr nieco siê uspokoi³. Pobie³ na szczyt wynios³oœci. Czy wyczyta coœ w gwiazdach? Czy ujrzy raz jeszcze wielk¹ tarczê, widzian¹ w nocy z 31-go grudnia na 1-y stycznia? Czy ods³oniona bê³dzie mu tajemnica przeznaczenia?

Czystego usianego gwiazdami nieba nie przes³ania³a najlê³jsza mgie³ka. Tu i ówdzie go³em okiem mo³na by³o dojrzeæ mg³awice gwiazd, widoczne dawniej tylko przez teleskop.

Pierwszem staraniem oficera by³o odnalezienie gwiazdy polarnej, gdy³ myœla³, nie bez s³usznœci, æ³e ustaliwszy jej po³o³enie, dalsze badania ju³ atwo przeprowadzi.

Tymczasem znalaz³ gwiazdê polarn¹, umieszczon¹ na horyzoncie znacznie ni³ej, ni³ zazwyczaj, przypuszczalnie wiê³c nie by³a ju³ punktem centralnym ca³ego uk³adu. Innemi s³owy, nieskoñczenie wyd³u³ona œ³e ziemi nie przechodzi³a ju³ przez punkt sta³y, który gwiazda ta, ongiœ, zajmowa³a w przestrzeni. I rzeczywicie, w niespe³na godzinê, obni³y³a siê ju³ do tego stopnia na horyzoncie, jakgdyby nale³ã³a do konstelacji Zodiaku.

Nale³ã³o wiê³c ustaliæ, która gwiazda j¹ zastêpuje, czyli przez jaki punkt nieba przechodzi obecnie przed³u³ona œ³e Ziemi. To zajêcie poch³onê³o Hectora Servadac'a na przeci¹g kilku godzin.

Nowa gwiazda polarna powinna być nieruchoma, jak i dawna, umieszczona pośrodku innych gwiazd, które w swym pozornym ruchu dookoła niej w rzeczywistości dokonywują swego dziennego obrotu.

Kapitan Servadac odkrył wkrótce w północnej części horyzontu taką gwiazdę, która spełniała te warunki i zdawała się być stała w stosunku do innych. Była to Waga w konstelacji Liry, ta sama, która na skutek precesji punktów równonocnych, za dwanaście tysięcy lat miała zastąpić gwiazdę polarną. Ponieważ jednak niemożliwością było, aby w ciągu tygodnia upłynęło dwanaście tysięcy lat, należało przypuścić, że oś ziemską gwałtownie zmieniła kierunek.

I nie tylko – zauważył kapitan – oś ziemską została przesunięta, ale skoro przechodzi ona przez punkt położony tak nisko na horyzoncie, to najwidoczniej morze Śródziemne zbliżyło się do równika.

I pogryzł się w otchłani domysłów, podczas gdy oczy jego błądziły od Wielkiej Niedźwiedzicy, która stała się konstelacją zodiakalną, do nowych obserwowanych po raz pierwszy gwiazd południowej półkuli.

Okrzyk Ben-Zoufa obudził go z zadumy.

Księżyc! – zawołał ordynans.

Księżyc?

Tak jest, księżyc – powtórzył Ben-Zouf, szczęśliwy, że ogląda „towarzysza nocy ziemskich”, jak mawiał poeci.

I wskazał tarczę, ukazującą się nawprost miejsca, w którym powinno być w tej chwili znajdować się słońce.

Czy był to księżyc, czy może jakaś inna planeta późniejszego gatunku, powiększona przez zbliżenie! Kapitan Servadac byłby w kłopocie, gdyby kazano mu się wypowiedzieć w tej sprawie. Wziął silną lunetę, którą posługiwał się zwykle przy swych pracach pomiarowych i skierował ją na sygnalizowaną gwiazdę.

Jeżeli to jest księżyc – powiedziała – to trzeba przyznać, że bardzo oddalił się od nas! Już teraz nie na tysiące, ale na miliony mil trzeba by obliczać jego odległość od nas!

Po krótkiej obserwacji był już prawie pewny, że to nie księżyc. Nie odnajdywał bowiem na tej bladej tarczy zwykłej gry cęwiatła i cieni, która jej nadaje pozory twarzy ludzkiej. Nie odnajdywał celadów równin, ani mórz, ani aureoli, opromieniającej wspaniałą górę Tycho.

Nie, to nie jest księżyc – zapewniał.

Dlaczego nie księżyc? – upierał się Ben-Zouf, który dumny był ze swego odkrycia.

Dlatego, że gwiazda ta posiada swój własny mały księżyc, który jest jej satelitą!

Istotnie, w polu widzenia lunety ukaza³ siê drobny punkt œwieltny, mniej wiêcej o natêżeniu satelitów Jowisza, widzialnych przy pomocy œredniej si³y teleskopu.

Ale jeceli to nie ksiêżyc, to cóż to jest do kroæset – wola³ kapitan Servadac, przestêpuj¹c z niecierpliwocci¹ z nogi na nogê. – Nie jest to Wenus, ani Merkury, poniewa¿ obie te planety nie maj¹ satelitów. A jednak droga tej planety mieœci siê w orbicie ziemskiej, gdy¿ towarzyszy ona s³oñcu w jego pozornym ruchu! Jeceli to nie Wenus, ani Merkury, w takim razie musi to byæ ksiêżyc, gdzie u licha dosta³ tego satelitê?!

Rozdzia³ VIII,

w którym jest mowa o Wenus i Merkurym, jako o planetach.

Wkrótce zajacenia³o s³oñce i gwiazdy pogas³y. Wszelkie obserwacje zosta³y si³¹ rzeczy przerwane. Nale¿a³o je od³o¿yæ do nastêpnej nocy, o ile stan nieba na nie pozwoli.

Kapitan Servadac jeszcze czas jakœ daremnie szuka³ na niebie œladów œwieltniej tarczy, której blask przed chwila rozœwietla³ kopu³ê nieba.

Pogoda by³a piêkna. Wiatr usta³ ca³kowicie. S³oñce z niezmienna punktualnocci¹ wschodzi³o ponad now¹ lini¹ horyzontu, aby po up³ywie szeœciu godzin na przeciwnym krañcu pochyliæ siê ku zachodowi.

Temperatura stale wzrasta³a. Kapitan Servadac, który kilka razy dziennie bada³ termometr, zawieszony w pokoju na œcianie, dnia 15-go stycznia skonstatowa³ temperaturê 50 stopni w cieniu.

Oficer z ordynansem w miarê mo¿nocci wyporz¹dzili najwiêksz¹ izbê posterunku. Kamienne mury budynku, które opar³y siê ulewom równym potopowi, teraz chroni³y przed ¿arem s³oñca. Upa³ stawa³ siê ju¿ nieznoceny; najlêjsza chmurka nie przes³ania³a rozpalonej tarczy s³onecznej. Zapewne podobna fala gor¹ca nigdy nie nawiedza³a nawet Senegalu lub okolic podzwrotnikowych Afryki. W razie przed³u¿ania siê takiego stanu rzeczy, ca³a roœlinnoœæ wyspy spali siê na popió³.

Wierny swoim zasadam Ben-Zouf stara³ siê niepomiernie wysok¹ temperaturê uznaæ za rzecz normaln¹, ale pot, który sp³ywa³ po nim ciê¿kimi kroplami, wymownie przeczy³ jego obojêtnocci. Mimo to i wbrew wyraŹnym zaleceniom kapitana, nie opuszcza³ swej placówki na przybrze¿nych ska³ach. Tam, obserwuj¹c wci¹¿ puste i ju¿ spokojne, jak jezioro, morze œródziemne, piek³ siê i pra¿y³ na s³oñcu. Widocznie mia³ podwójn¹ skórê i opancerzon¹ czaszkê, ¿e znosi³ tak bezkarnie

prostopad³e promienie po³udniowego s³oñca.

Kapitan Servadac, obserwuj¹c go kt³oregoœ dnia, zapyta³:

Widocznie urodzi³eœ siê na równiku?

O nie, kapitanie, nie rezygnujê ze swego Montmartre'u.

Z chwil¹ gdy dzielny Ben-Zouf zgodzi³ siê z faktem, ¿e na ulubionym jego Montmartre panuje temperatura okolic podzwrotnikowych, nie by³o ju¿ o czym dyskutowaæ.

Gwa³towny skok temperatury odbi³ siê, rzecz prosta, i na wegetacji roœlin. Ca³a przyroda musia³a zareagowaæ na tak powa¿ne zmiany klimatyczne. Upa³ przyœpieszy³ kie³kowanie i dojrzewanie. W zdumiewaj¹co kr³otkim czasie wszystkie drzewa zazieleni³y siê, zakwit³y i poczê³y owocowaæ. To samo dzia³o siê ze zbo¿em i z warzywami. W mgnieniu oka wyrasta³y k³osy zbó¿ i kukurydzy, a ³¹ki pokrywa³y siê bujnym dywanem traw. Siano¿êcie, ¿niwa i zbiórka owoców wypad³y prawie równoczenie. Lato i jesieñ zla³y siê w jedn¹ porê roku.

Jeœli oœ ziemi zmieni³a kierunek i tworzy, jak ca³okszta³t zjawisk zdaje siê na to wskazywaæ, k¹t prosty z równikiem, filozofowa³ Servadac, w takim razie sprawy u³o¿¹ siê u nas, jak na Jowiszu. Zaniknie pojêcie p³o roku, powstan¹ natomiast pewne niezmienné strefy, w kt³orych wieczyœcie bêdzie panowa³a zima, wiosna, lato lub jesieñ.

Po chwili doda³:

Có¿ jednak, u licha, spowodowa³o tê nag³¹ zmianê?

Szalone tempo wegetacji i dojrzewania w niema³y k³opot wprawia³y kapitana i jego ordynansa. Widoczne by³o, ¿e nie podo³aj¹ pracy, zw³aszcza, ¿e ¿ar j¹ uniemo¿liwia³. W ka¿dym razie ¿yli spokojnie i dostatnio. Zapasów ¿ywnoœci mieli poddostatkiem, a spokojne morze i cudowna pogoda zdawa³y siê wró¿yæ rych³e zjawienie siê okrêtu-wybawcy.

W czasach normalnych w tej czêœci morza œródziemnego panowa³ bardzo o¿ywiony ruch, zarówno pasa¿erski, jak i towarowy.

Teraz jednak¿e cicho i pusto by³o woko³o. Na nic siê nie zda³o ci¹g³e wyczekiwanie, bezcelowe by³o wartowanie biednego Ben-Zoufa.

Kapitan Servadac w tym czasie ci¹gle ζy^3 wspomnieniami szko³y, staraj¹c si^ê od^oewie^zya^e w pami^eci zaczerpni^êt¹ tam wiedz^ê. Robi³ jakie^oe szalone obliczenia, stara³ si^ê uj¹a^e w nowe formu³y matematyczne nowe po³o^zenie kuli ziemskiej, ale wszystko to nie dawa³o wielkich rezultat^ow.

Nie m^og³ wpa^oa^e na to, ζe skoro Ziemia zmieni³a obr^ot wok^o3 w³asnej osi, musia³ te^z ulec zmianie jej obr^ot wok^o3 s³oⁿca, a tem samem i d³ugo^oa^e roku musia³a si^ê zmienia^e...

Tymczasem najwidoczniej Ziemia zbli^za³a si^ê do swej gwiazdy dziennej, na co, poza sta³ym i gwa³townym zwrotem temperatury, wskazywa³y i inne jeszcze zjawiska.

Widoczna go³em okiem tarcza s³oneczna mia³a o^erednic^e dwa razy wi^êksz¹, ni^z dawniej... Tak¹ j¹ widzie^e musieli obserwatorzy, umieszczeni na planecie Venus, znajduj¹cej si^ê, jak wiadomo,, w odleg³o^eci dwudziestu pi^eciu milion^ow mil od s³oⁿca. St¹d wniosek prosty, ζe i odleg³o^ea^e Ziemi od s³oⁿca wynosi³a obecnie, zamiast dawnych trzydziestu o^emiu, tylko dwadzie^ocia pi^ea milion^ow mil. Gdyby odleg³o^ea^e ta zmniejsza³a si^ê w dalszym ci¹gu, nale^za³o przypu^oecia^e, ζe nieprzeparta jak^oe si³a zachwia³a r^ownowag^e ziemsk¹ i pcha planet^e nasz¹ ku s³oⁿcu. By³oby to r^ownoznaczne z zag³ad¹ Ziemi.

O ile pi^ekne dni u³atwia³y obserwacj^e s³oⁿca, o tyle pi^ekniejsze jeszcze noce dawa³y kapitanowi mo^zno^oa^e rozejrzenia si^ê w uk³adzie cia³ niebieskich. Gwiazdy i planety le^za³y jak na d³oni, jak wielkie wyra^zne litery niebieskiego alfabetu. Kapitan Servadac jednak umia³ tylko sylabizowa^e. Gwiazdy, naskutek swego zbyt wielkiego oddalenia, nie mog³y by^e ζ adnym wska^znikiem. Natomiast planety, te zw³aszcza, kt^orych drogi przebiegaj¹ wewn¹trz orbity ziemskiej, niejedno mog³y wyja^oenia^e. Dwie takie planety s¹ nam znane: Venus i Merkury. Pierwsza z nich grawituje z odleg³o^eci dwudziestu siedmiu, a druga pi^etnastu milion^ow mil do s³oⁿca. Droga Venus otacza zatem drog^e Merkurego, a obie one znajduj¹ si^ê wewn¹trz orbity ziemskiej. Po d³ugich obserwacjach i g³êbokich rozwa^zaniach kapitan Servadac doszed³ do wniosku, ζe ilo^oa^e ciep³a i o^ewiat³a odbieranego obecnie przez Ziemi^e wzros³a w dw^ojnas^ob i odpowiada ilo^oci ciep³a otrzymywanego dawniej przez Venus. St¹d wniosek, ζe Ziemia znacznie zbli^zy³a si^ê do s³oⁿca, na co wskazywa³y te^z olbrzymie stosunkowo rozmiary Venus. Sprawia³a ona wra^zenie ma³ego ksi^ez^eyca i doskonale go³em okiem mo^zna by³o odr^ozⁿia^e jej fazy, pe³ni^e, kwadr^e i t. d. Wykr^oj jej sierpa pozwala³ stwierdza^e, ζe promienie s³oneczne odbite w jej atmosferze przenika³y do stref, dla kt^orych powinny by³y ju^z zachodzia^e.

Po licznych obserwacjach kapitan Servadac uwa^za³ si^ê za uprawnionego do stwierdzenia, ζe Venus znajduje si^ê nie dalej jak w odleg³o^eci dw^och milion^ow mil od Ziemi. Opinj¹ swoj¹ podzieli³ si^ê z Ben-Zoufem.

No i c^oz, kapitanie, uwa^zam, ζe to jeszcze poka^zna odleg³o^ea^e – odpar³ ordynans.

Dla dw^och armij nieprzyjacielskich by³aby to du^za odleg³o^ea^e – biada³ kapitan – ale dla dw^och planet jest to zero.

Co wi^ec mo^ze si^ê sta^e?

To, ζe spadniemy na Venus!

Ho, ho! kapitanie, a czy jest tam czym oddychać?

Owszem, jest powietrze.

I woda?

Oczywiście.

A więc doskonale! Będziemy podziwiał Venus!

Ale wstrz!s będzie szalony! Obie planety poruszaj¹ się, o ile mi wiadomo, w kierunkach przeciwnych, a ponieważ masy ich s¹ prawie jednakowe, więc starcie będzie okropne w skutkach dla jednej, jak i dla drugiej.

Cóż, zderzenie dwóch poci¹gów! – odpar³ filozoficznie z w³acęciw¹ sobie flegm¹ Ben-Zouf.

Dwóch poci¹gów, idjoto! – wo³a³, pieni¹c się ze z³oęci, kapitan. – Ale dwóch poci¹gów pędz¹cych tysi¹c razy szybciej od najszybszego ekspresu, co musi wywo³ać zmiażdżenie obu, a co najmniej jednej z planet! I zobaczymy, co wówczas pozostanie z twojego umi³owanego Montmartre³u, cęmiesznej bry³ki ziemi.

To dotknę³o Ben-Zoufa do żywego. Zagryz³ usta, cęcisn¹³ kurczowo d³onie, ale pohamowa³ się i po kilku chwilach, w których trawi³ po cichu s³owa „bry³ka ziemi – Montmartre!””, odezwa³ się już zupe³nie spokojnie:

Kapitanie, jestem do us³ug!... Rozkazuj!... Jeżeli jest możliwość uniknięcia spotkania...

Niema takiej możliwości, ba³wanie, i id³ do stu par djab³ów!

Po tej odpowiedzi skonfundowany Ben-Zouf da³ za wygran¹ i nie odezwa³ się już ani s³ówkiem.

Z dnia na dzień przestrzeń dziel¹ca obie planety zmniejsza³a się coraz bardziej i by³o jasne, że nowa orbita Ziemi przetnie drogę Venus. W tym samym czasie Ziemia zbliży³a się bardzo również do Merkurego. Planeta ta, widoczna go³em okiem tylko przy swych największych wschodnich i zachodnich odchyleniach, jaęnia³a teraz w ca³ym blasku. Lecz nie Merkury zagraża³ Ziemi, niebezpieczeństwo grozi³o ze strony Venus. Dnia 18-go stycznia odleg³ość obu planet wynosi³a już tylko milion mil. Kapitan mógł³ zaobserwować, że obrót Venus wokó³ w³asnej osi trwa³ dwadzieęcia trzy godziny i dwadzieęcia jeden minut, co wskazywa³o, że d³ugość dnia na „gwie³dzie porannej” nie uleg³a zmianie. Wyra³nie na jej tarczy zarysowa³y się pręgi przesyconych par¹ chmur. Z ca³¹ dok³adnoęci¹ wyst¹pi³o siedem plam, które wed³ug dawnego orzeczenia Bianchini³ego by³y najprawdziwszemi, po³¹czonemi ze sob¹ morzami. Wreszcie wspania³a planeta sta³a się widoczna w bia³y dzień, co jednakże znacznie mniej sprawi³o przyjemności kapitanowi Servadac, niż w swoim czasie genera³owi Bonaparte, który ujrzawszy Venus w po³udnie, nazwa³ j¹ „swoj¹ gwiazd¹³”.

20-go stycznia „przepisowa” odleg³ość między cia³ami niebieskimi zmniejszy³a się jeszcze bardziej.

W jakimże strachu musz¹ być nasi towarzysze afrykańscy, przyjaciele we Francji i wogóle wszyscy mieszkańcy obu kontynentów! – biada³ kapitan Servadac. – Jakże artyku³y drukuj¹ gazety! Jakże t³umy zalegaj¹ koćcio³y! W przededniu końca ęwiata! Nigdy jeszcze nie byliemy tak bliscy końca! A ja w tych okolicznoćciach jeszcze się dziwiê, że żaden statek nie przybywa na nasz ratunek! Czyż genera³-gubernator, lub minister wojny maj¹ teraz czas interesować się nami? W niespe³na dwa dni Ziemia rozpryćnie się na tysi¹c czêćci, od³amki jej swobodnie bêd¹ kr¹żyć w przestworzach!

Inne jednakże by³y wyroki Opatrznoćci. Od tego dnia bowiem, groŹne planety poczê³y się wolno oddalać od siebie. Szczêćliwym zbiegiem okolicznoćci orbity Wenus i Ziemi nie zetknê³y się ze sob¹ i dziêki temu unikniêto fatalnego zderzenia. Ben-Zouf odetchn¹³ z ulg¹, gdy mu kapitan obwiećci³ radosn¹ nowinê.

25-go stycznia odleg³oćć miêdzy planetami by³a juŹ tak wielka, że rozwia³a wszelki niepokój.

W kaŹdym razie – rzek³ kapitan Servadac – zbliŹenie to pomog³o nam stwierdzić, że Wenus nie ma ksiê¹życy.

Niektórzy znani i cenieni astronomowie, jak: Dominique, Cassini, Short, Montaigne de Limoges i Montbarron powaŹnie myćleli o istnieniu takiego satelity.

Nawet mnie to z³oćci – przerwa³ kapitan – gdyŹ ksiê¹życ taki moglibyemy mimochodem zagarn¹ć i mielibyemy wtedy dwa na us³ugi Ziemi. Ale u licha! Wcale mi to wszystko nie wyjaćenia zagadki powik³añ niebieskiego mechanizmu!

Kapitanie! – odezwa³ się Ben-Zouf.

Czego chcesz?

Czy w ParyŹu, niedaleko ogrodu Luxemburskiego, niema domu z wielk¹ kul¹ na szczycie?

Obserwatorium?

A w³acenie. OtóŹ, czy wyjaćnienie wszystkiego nie jest obowi¹zkiem siedz¹cych tam panów?

Oczywićcie.

A wiêc oczekujmy spokojnie ich wyjaćnień i b¹dŹmy filozofami.

Obawiam się tylko, Ben-Zoufie, czy wiesz, co to znaczy być filozofem?

Rzecz prosta, skoro jestem Źo³nierzem.

Wiêc cóŹ to znaczy wed³ug ciebie?

To znaczy poddać się, gdy nie moŹna inaczej.

Hector Servadac nie odpowiedzia³ ordynansowi, ale pozornie przynajmniej przesta³ siê biedziæ nad rozwi¹zaniem, przerastaj¹cej jego si³y, zagadki.

Zreszt¹ zdarzy³ siê zupe³nie niespodziewany wypadek, który poci¹gn¹³ za sob¹ powa¿ne nastêpstwa.

27-go stycznia oko³o godziny dziewi¹tej rano Ben-Zouf wszed³ spokojnie do pokoju oficera.

Kapitanie! – odezwa³ siê z flegm¹.

Co takiego? – zapyta³ oficer.

Statek.

Ociele skoñczony! Oznajmiasz to, jak podanie zupy!

Skoro jesteœmy filozofami! – brzmia³a spokojna odpowiedŹ Ben-Zoufa.

Rozdzia³ IX,

w którym szereg pytañ kapitana Servadac'a pozostaje bez odpowiedzi.

Hector Servadac wyskoczy³ z izby, jak szalony, i co tchu w piersiach pobieg³ na szczyt wynios³oœci.

W odleg³oœci jakichœ dziesiêciu kilometrów od wyspy widaæ by³o okrêt. Chocia¿ nie wychyli³ siê jeszcze z poza linii horyzontu i widoczne by³y tylko maszty, mo¿na by³o stwierdziæ, ¿e by³ to rodzaj spacerowego jachtu.

Kapitan Servadac, uzbrojony w lunetê, nie spuszcza³ statku z oka. Po dwugodzinnej obserwacji móg³ ju¿ zaopinjowaæ z ca³¹ pewnoœci¹:

Dobryna!

Dobryna?! – odpar³ Ben-Zouf – to niemo¿liwe. Nie widaæ wcale dymu.

Bo ma rozpiête ¿agle – obstawa³ przy swoim kapitan – nie ulega jednak najmniejszej w¹tpliwoœci, ¿e jest to jacht hrabiego Timaszewa.

Istotnie by³a to *Dobryna* i, jeœli hrabia by³ na jej pok³adzie, najdziwaczniejszy z przypadków stawi³by go przed oblicze rywala.

Rzecz oczywista, ¿e kapitan Servadac nie ¿ywi³ w tej chwili ¿adnej urazy do hrabiego i nie myœla³ nawet o niedosz³em spotkaniu. Okolicznoœci tak siê zmieni³y, ¿e pragn¹³ tylko ca³¹ dusz¹ porozmawiaæ z hrabi¹ o niezwyk³ych wydarzeniach ostatniej doby. *Dobryna* w ci¹gu tych dwudziestu siedmiu dni mog³a zbadaæ okolice Algeru, dobrnê³a, byæ mo¿e, do brzegów Hiszpanji, W³och, a

może i Francji i mia³a wiele ciekawych rzeczy do opowiedzenia. Można bédzie dowiedziaæ siê wreszcie nietylko o rozmiarach katastrofy, ale i poznaæ przyczyny, które j¹ wywo³a³y. Poza tem hr. Timaszew by³ gentlemanem i bédzie sobie uwa¿a³ za obowi¹zek zawieŸæ obu rozbitków do ojczyzny.

Ale dok¹d jacht zawinie? – zapyta³ Ben-Zouf. – Przecie¿ ujœcie Szeliwu wraz z portem zniknê³o!

Wcale nie zawinie – odpar³ kapitan – hrabia przyœle po nas ³ódkê.

Wiatr jednak *Dobrynie* nie sprzyja³, bo zbli¿a³a siê bardzo powoli. Dziwne nawet by³o, ¿e nie puszczano w ruch motoru, chocia¿ spieszno zapewne by³o pasa¿erom zapoznaæ siê z now¹ wysp¹, widoczn¹ na horyzoncie. Mo¿e brak³o paliwa? Na szczêœcie po krótkotrwa³em zachmurzeniu niebo wyjaœni³o siê znowu, wiatr zmieni³ kierunek, morze uspokoi³o siê i jacht zdawa³ siê nie napotykaæ ju¿ ¿adnych przeszkód.

Hector Servadac pomyœla³, ¿e dobrzeby by³o znaleŸæ miejsce odpowiednie do zarzucenia kotwicy, i znalaz³szy je, sygnalizowaæ. Bo có¿, jeœli hr. Timaszew nie zamierza wcale zatrzymywaæ siê u brzegów nieznaney wyspy?

Po chwili jednak widoczne ju¿ by³o, ¿e *Dobryna* kieruje siê ku dawnej przystani. Kapitan Servadac zdecydowa³ siê szybko. Osiod³ano w mig konie i, dosiad³szy ich, obaj jeŸdŸcy galopem udali siê ku najbardziej na zachód wysuniêtej czêœci wyspy.

Po dwudziestu minutach oficer sztabowy i jego ordynans zeskoczyli z koni i badali teren. Hector Servadac zauwa¿y³ u nasady przyl¹dka ma³¹ os³oniêta przystań, w której niewielki statek doskona³e mó³³ znaleŸæ schronienie. Przystań ta naje¿ona by³a podwodnemi ska³ami, miêdzy którymi tylko w¹ski kana³ nadawa³ siê do ¿eglugi. Nawet podczas potê¿nych burz musia³o tu byæ spokojnie. Badaj¹c dok³adniej przybrze¿ne ska³y, kapitan Servadac dostrzeg³ œlady silnego przyp³ywu, pod postaci¹ masy wyrzuconych wodorostów.

Patrzcie no, mamy teraz na morzu Œródziemnym prawdziwe przyp³ywy!

Jeszcze jedna osobliwoœæ przyby³a w szeregu tylu innych, gdy¿ dotychczas odp³ywy i przyp³ywy na morzu Œródziemnym by³y nieznanne.

W ka¿dym razie widoczne by³o, ¿e od czasu najsilniejszego przyp³ywu, maj¹cego miejsce przypuszczalnie w nocy z dnia 31-go grudnia na 1-y stycznia, przybór wód mala³ stopniowo i wraca³ powoli do normalnego stanu.

Poprzestaj¹c narazie na tem spostrze¿eniu, kapitan Servadac zaj¹³ siê wy³¹cznie *Dobryn¹*.

Jacht znajdowa³ siê w odleg³oœci najwy¿ej dwóch do trzech kilometrów od brzegu. Sygna³y dawane z l¹du musia³y byæ ju¿ dostrze¿one i zrozumiane. Istotnie, *Dobryna* zmieni³a zlekka kierunek i poczê³a zwi¼aæ ¿agle. Sternik kierowa³ wyraŸnie w stronê kana³u, który oficer sztabowy wskazywa³ rêk¹. Po up³ywie kilku minut kotwica wry³a siê w piach zatoczki, na wodê spuszczone ³ódkê i hrabia

Timaszew wkrótce znalazł się na lądzie.

Kapitan Servadac pośpieszył na jego spotkanie.

Hrabio! – zawołał, zamiast wszelkich wyjaśnień. – Cóż to się wacie stało?

Hrabia Timaszew, człowiek opanowany i zimny, którego niewzruszony spokój stanowił kontrast z żywością francuskiego oficera, skłonił się zlekka i rzekł z wyraźnym rosyjskim akcentem:

Zapewniam pana, kapitanie, że niespodziewany jest dla mnie zaszczyt tego spotkania. Pozostawię pana na statku, a odnajdę na wyspie...

Chociaż nie ruszam się z miejsca.

Wiem o tym, kapitanie, i proszę mi wybaczyć, że nie stawiam się w terminie, ale...

Ale, hrabio – przerwał żywością kapitan Servadac – o tem, jeżeli pan pozwoli, pomówimy kiedy indziej.

Będę zawsze do pańskiej dyspozycji.

I ja do pańskiej. Chciałbym tylko raz jeszcze powtórzyć pytanie: co się wacie stało?

Pragnę spytać pana o to samo, kapitanie.

Jakto, nic pan nie wie?

Nic absolutnie.

I nie może pan wyjaśnić, skutkiem jakiego kataklizmu ta część lądu afrykańskiego stała się wyspą?

Nie mogę.

Ani jakie są granice katastrofy?

Wiem tylko tyle, co i pan, kapitanie.

Ale może pan powie przynajmniej, czy północne brzegi morza Śródziemnego...

Więc wciąż jeszcze jesteśmy na morzu Śródziemnym? – zapytał z kolei hrabia.

Powinien pan to wiedzieć lepiej ode mnie, skoro pan przybywa z morza.

Wcale go nie przepłynęłam.

Nigdzie pan nie lądował?

Nie mia³em nawet poczucia istnienia jakiegoś l¹du.

Kapitan Servadac z najwy³szem zdziwieniem przygl¹da³ się swemu rozmówcy.

Ale zauwa³y³ pan przynajmniej, że od dnia 1-go stycznia wschód i zachód zmieni³y kierunek!

To zauwa³y³em.

— e dzień trwa tylko sze³ceæ godzin?

Tak jest, istotnie.

— e si³a ciê³koeci zmala³a?

Zupe³nie s³usznie.

— e zgin¹³ gdzieś nasz ksiê³yc?

Racja.

— e o ma³o nie rozbilicemy się o Wenus?

Istotnie.

I że wskutek tego obrót i ruch Ziemi uleg³y zmianie?

Jest to pewnik niezaprzeczalny.

Hrabio — rzek³ wreszcie kapitan Servadac — proszę wybaczyć moje zdziwienie, ale spodziewa³em się wszelkich wyjaśnień od pana.

Wiem tylko tyle, kapitanie, że w nocy z dnia 31-go grudnia na 1-y stycznia, podczas gdy udawa³em się na nasze spotkanie, jacht mój porwa³a nagle potê³na fala i podnios³a go do nieprawdopodobnej wysokości. Jakąś nieznaną nam si³a rozpêta³a żywio³y. Od tej chwili b³dzilicemy wśród rozhukanych fal, zdani na ³askê silnie uszkodzonego statku. Cudem tylko *Dobryna* ocala³a, znalaz³szy się widocznie w samym centrum cyklonu. Nie widzieliśmy dot¹d żadnego l¹du. Ta wyspa jest pierwsz¹, któr¹ napotkalicemy.

Ależ w takim razie, hrabio, — zawo³a³ kapitan Servadac — trzeba wsi¹oæ na statek, przep³yn¹æ morze i zbadaæ, jak daleko sięga klêska.

Jestem tego samego zdania.

Czy zabierze mnie pan ze sob¹?

Tak jest, kapitanie, nawet na koniec œwiata, jeżeli podró³ ta oka³e się nam potrzebna.

O, wystarczy mi żegluga wzd³u³ brzegów morza Œródziemnego!

Któż nas zapewni – odpar³, pochylaj¹c w zadumie g³owê hrabia Timaszew – że okr¹żenie morza Eródziemnego nie bêdzie podró¹ naoko³o œwiata!

Kapitan Servadac nic nie odpowiedzia³ i zamyceli³ siê g³êboko.

Narazie nie pozostawa³o nic innego do zrobienia, jak zbadaæ resztê ziem afrykañskich, dowiedzieæ siê w Algerze o losach œwiata, w razie zaœ gdyby po³udniowa czêœæ wybrze¹y morza Eródziemnego zniknê³a zupe³nie z powierzchni Ziemi, udaæ siê na pó³noc i zasiêgn¹æ jêzyka w Europie, u mieszkañców francuskiego lub w³oskiego wybrze¹a:

W ka¹dy razie nale¹za³o przede wszystkim naprawiaæ uszkodzony motor *Dobryny*. Jazda na ¹aglach by³a powolna i zarazem trudna, zw³aszcza w razie nieprzychylnych wiatrów i wzburzonego morza. Zreszt¹ *Dobryna*, przygotowana do dalekiej podró¹y na wschód, mia³a jeszcze na dwa miesi¹ce zapasów wêgla. S³uszniej by³o zatem, u¹zywaj¹c tego paliwa, przyepiesz¹æ termin podró¹y i w pierwszym napotkanym porcie zaopatrzyæ siê na nowo. Co do tego nie by³o dwóch zdañ.

Na szczêœcie uszkodzenia da³y siê ³atwo naprawiaæ. Na jachcie znalaz³y siê nowe cylindry, którymi zast¹piono stare, niezdatne ju¹ do u¹ytku, i po up³ywie trzech dni motor *Dobryny* funkcjonowa³ prawid³owo.

W ci¹gu trzydniowego postoju na wyspie Hector Servadac wtajemniczy³ hrabiego Timaszewa w obserwacje poczynione na swej placówce. Dosiad³szy wierzchowców przemierzali wszere i wzd³u¹y wysepkê i, po szczegó³owej inspekcji, doszli do wniosku, że czas najwy¹szy wyruszyæ, aby na morzu szukaæ przyczyn niepo¹jêtej katastrofy.

Dnia 31 stycznia jacht by³ gotów do drogi. Termometr wskazywa³ lekki spadek temperatury. Czy¹by to mia³o oznaczaæ, że droga Ziemi wokó³ s³oñca zmieni³a siê ponownie? Odpowied¹Y twierdz¹ca na to pytanie by³aby przedwczesna.

Pogoda nadal by³a piêkna, jakkolwiek zmniejszaj¹cy siê s³upek rtêci w termometrze œwiadczy³ o gromadzeniu siê oparów w powietrzu. Nie zmieni³o to jednak decyzji podró¹ników.

Pozostawa³o stwierdzaæ, czy Ben-Zouf zamierza towarzyszyæ swemu panu, czy te¹ zostanie na miejscu. Jeden wzgl¹d zw³aszcza, w powodzi innych mniej znacznych, nie pozwala³ mu opuszczaæ wyspy. *Dobryna* w ¹adnym razie nie mog³a zabraæ obu koni, a Ben-Zouf za nic w œwiecie nie rozsta³by siê z niemi. Poza tem uwa¹za³ za swój obowi¹zek nadzór nad now¹ posiad³oœci¹, liczy³ siê z mo¹liwoœci¹ odwiedzin wyspy przez cudzoziemców, wierzy³ w przybycie armji wybawców i t. p. Wzglêdy te przekona³y i kapitana Servadac'a, który, jakkolwiek z ¹alem, postanowi³ rozstaæ siê z ordynansem. Nie przypuszcza³ zreszt¹, aby mu na wyspie grozi³o jakiegokolwiek niebezpieczeñstwo. Po zbadaniu przyczyn i rozmiaru katastrofy postanowiono wróciæ po Ben-Zoufa i odstawiæ go do ojczyzny.

Dnia 31 stycznia ordynans, wyposa¹ony w w³adzê gubernatora wyspy, z g³êbokiœm wzruszeniem ¹egna³ kapitana Servadac'a. Prosi³, aby pan jego w razie dotarcia a¹ do stóp Montmartre'u sprawdzi³, czy ukochane wzgórze nie ucierpia³o wskutek katastrofy. *Dobryna* tymczasem puœci³a w ruch motor i z w¹skiego kana³u wyp³ynê³a na pe³ne morze.

Rozdział X,

w którym z lunet¹ przy oku i sond¹ w ręce poszukuje się celadów dawnego Algeru.

Dobryna, zbudowana i wykończona z ca³¹ staranności¹ w angielskich dokach, mia³a pojemności dwustu tonn, co stawia³o ją w rzędzie okrętów oceanicznych. Kolumb i Magellan nie mieli nawet w przybliżeniu tak pewnych i dużych statków, a jednak odważyli się przepłynąć oceany Atlantycki i Spokojny. Kuchnia okrętowa *Dobryny* zawierała zapasy żywności na okres kilkomiesięczny, co pozwalało na objazd morza Śródziemnego bez potrzeby ponownego zaopatrzenia się w drodze. Dodać też należy, że podczas postoju u wybrzeży wyspy nie było potrzeby zwiększenia balastu. Choć statek, jak wszystkie przedmioty, od czasu katastrofy ważył mniej, ale i woda straciła na wadze. Wzajemny stosunek obu ciężarów pozostał więc ten sam i te same prawa utrzymywały w równowadze *Dobrynę* na wodzie.

Wobec tego, że hrabia Timaszew nie był marynarzem, kierownictwo jachtu spoczywało w rękach porucznika Prokopa. Był to mężczyzna trzydziestoletni, urodzony w dobrach hrabiego, jako syn jednego z drobnych dzierżawców, duszą i ciałem oddany był swemu panu. Znany ten marynarz, który kształcił się na statkach wojennych i handlowych, uzyskał stopień oficerski, wstąpił na pokład *Dobryny*. Hrabia Timaszew większą część roku spędzał na wodzie, zimno na lazurach fal morza Śródziemnego, latem na ciepłych morzach Północy. Porucznik Prokop posiadał rozległą wiedzę nie tylko w swoim zawodzie. Trudno wprost było oddać *Dobrynę* w lepsze ręce. Cała jej załoga zresztą nie pozostawiała nic do życzenia. Składała się z mechanika i czterech marynarzy.

Przeżywany kataklizm przyrody nie wyprowadzał marynarzy z równowagi, dopóki ich pan dzielił z nimi niepewności losu. *Dobryna* cała się parzyła i żagle pędziły na wschód. Wiatr był pomyślny i gdyby nie wysokie fale, które piętrzyły się na morzu, pędziłyby z szybkością strzały. Szłyby, pogodny wietrzyk zachodni nie tłumaczył groźnego rozkołysania się wód. Stan ten w nowych warunkach był jednak zupełnie zrozumiały. Mniej ważne, na skutek mniejszej siły przyciągania Ziemi, cząsteczki wody przy najłagodniejszym ruchu wahadłowym podnosiły się do niebywałej wysokości. Jakże zdziwiłby się Arago, który ustalił w swoim czasie maksymalną granicę wysokości fal na siedem do ośmiu metrów, na widok bańwanów wznoszących się do sześćdziesięciu stóp i więcej. *Dobryna*, straciwszy również na wadze, wznosiła się z większą łatwością i jak piłka skakała na grzbietach fal. Człowiek skłonny do morskiej choroby, w tych warunkach czułby się okropnie. Na szczęście kapitan Servadac był odporny i z tej strony nic mu nie groziło.

Jacht posuwał się w odległości dwóch do trzech kilometrów od dawnych wybrzeży Algeru. Od strony południowej nie było widać żadnych celadów lądu. Chociaż porucznik Prokop nie był już w stanie określić położenia *Dobryny* na podstawie mapy nieba, drogę jej i kierunek można było zupełnie łatwo określić przy pomocy busoli.

Na szczęście igła busoli ani na chwilę nie była wyprowadzona z równowagi, fenomeny kosmiczne nie miały na nią żadnego wpływu, wskazywała stale północny biegun magnetyczny w

odleg³oœci jakichœ dwudziestu dwóch stopni od bieguna ziemskiego. Chocia¿ s³oñce wstawa³o teraz na zachodzie i na wschodzie uk³ada³o siê do snu, bieguny pó³nocny i pó³udniowy pozostawa³y niezmiennie na swoich miejscach.

W ci¹gu pierwszych kilku dni podró¿y porucznik Prokop, biegleszy w tych wszystkich sprawach od kapitana, chêtnie udziela³ wyjaœnienia. Rozmowa toczy³a siê, rzecz prosta, ko³o fenomenów natury, których przyczyny dla porucznika Prokopa, zarówno jak i dla kapitana Servadac'a, pozostawa³y nadal zagadk¹. G³ównie zastanawiano siê nad now¹ drog¹ Ziemi w uk³adzie s³onecznym.

Wszak jasne jest, kapitanie – mówi³ porucznik Prokop – ¿e Ziemia nie kr¹¿y ju¿ dawn¹ drog¹ dooko³a s³oñca, do którego nieznan¹ si³a znacznie j¹ przybli¿y³a.

Jestem tego pewien – odpar³ kapitan Servadac – nale¿a³oby tylko stwierdziæ, czy po przeciêciu orbity Wenus, przetniemy te¿ zkolei orbitê Merkurego?...

By opacæ wreszcie i zczecz¹æ na s³oñcu? – wtr¹ci³ hrabia Timaszew.

By³by to kataklizm niebywa³y! – zawo³a³ kapitan Servadac.

Nie – przeczy³ porucznik Prokop – jestem przekonany, ¿e ¿aden upadek nie grozi obecnie Ziemi! Ziemia wcale nie zd¹¿a ku s³oñcu, tylko obiega wokó³ niego now¹, nieznan¹ nam jeszcze drogê!

Czy masz jakieœ dowód na poparcie tej hipotezy? – zapyta³ hrabia Timaszew.

Owszem – brzmia³a odpowiedŸ porucznika – i to dowód, który panom napewno trafi do przekonania.

Gdyby naprawdê Ziemia mia³a zgin¹æ w przestworzach, katastrofa ta dope³ni³aby siê znacznie szybciej i bylibyœmy ju¿ w najbli¿szym s¹siedztwie s³oñca, tej centralnej si³y przyci¹gaj¹cej. Gdyby to by³ upadek, w takim razie si³a ci¹¿enia, która zmusza planety do kr¹¿enia po linii eliptycznej, zniknê³aby nagle i wówczas w ci¹gu szeœædziesiêciu czterech i pó³ dnia Ziemia znalaz³aby siê na s³oñcu.

I st¹d pan wyci¹ga wniosek?... – nagli³ kapitan Servadac.

– Nie ma mowy o upadku – odpar³ porucznik Prokop. – Ju¿ przesz³o od miesi¹ca orbita Ziemi uleg³a zmianie, a jednak dotychczas przekroczyliœmy zaledwie drogê Wenus. Przybli¿yliœmy siê w tym czasie o jedenacæcie milionów mil do s³oñca, co nie jest odleg³oœci¹ nadzwyczajn¹, zwa¿ywszy, ¿e promieñ orbity ziemskiej ma trzydzieœci osiem milionów mil d³ugoœci. Mam wiêc prawo twierdziæ, ¿e nie z upadkiem mamy tu do czynienia, i uwa¿am to za okolicznoœæ bardzo szczêeliw¹. Poza tem œciem przypuszczaæ, ¿e zaczynamy siê ju¿ oddalaæ od s³oñca, gdy¿ temperatura regularnie spada, na opuszczonej zaœ przez nas wyspie nie panuj¹ wiêksze upa³y jak w ca³ym Algerze, o ile Alger le¿y jeszcze na trzydziestym szóstym równole¿niku.

S³uszne s¹ pana przypuszczenia, poruczniku – zakonkludowa³ kapitan Servadac. – Podzielam je w zupe³noœci. Ziemia nie pêdzi ku s³oñcu, ale wci¹¿ jeszcze obraca siê dooko³a niego.

Niemniej pewne jest – ci¹gn¹³ porucznik Prokop – że na skutek kataklizmu, którego Ÿród³a s¹ dla nas zagadk¹, morze Œródziemne wraz z ca³em wybrzeżem afrykańskim zosta³o nagle przeniesione w strefę równika.

Jeżeli może być jeszcze mowa o jakimś wybrzeżu afrykańskim... – dorzuci³ kapitan Servadac.

I o morzu Œródziemnym – doda³ hrabia Timaszew.

Tyle by³o zagadek do rozwizania! W każdym razie jedno zdawa³o się już nie ulegać w¹tpliwości: Ziemia oddala³a się powoli od s³ońca i straszliwy upadek na ognist¹ tarczę już jej nie zagraża³.

Ale co się sta³o z l¹dem afrykańskim, którego szcz¹tków dot¹d daremnie poszukiwa³a za³oga *Dobryny*?

W dwadzieścia cztery godziny po opuszczeniu wysepki, jacht mija³ okolice dawnych miast: Tener, Cherchell, Koleah, Sidi-Ferruch. Tymczasem ani jedno z tych miast nie by³o widoczne przez lunetę. Morze ci¹gnę³o się w nieskończoność, gdzie doniedawna jeszcze l¹d rozbija³ napór jego fal.

Porucznik Prokop nie mógł się też pomylić w kierunku. Orjentuj¹c się pod³ug busoli, wiatrów i szybkości jachtu, ustali³, że 2 lutego znajdowa³ się pod 36° 47' szerokości i 0°44' d³ugości geograficznej, to znaczy w miejscu, które powinna być a zajmować stolica Algeru. Tymczasem Alger, podobnie jak Tener, Cherchell, Koleah i Sidi-Ferruch, znikn¹³ z powierzchni ziemi. Kapitan Servadac oci¹gn¹³ brwi, zagryz³ usta i dzikim jakimś wzrokiem rozgl¹da³ się po bezkresnym morzu. Serce wali³o mu jak m³otem. Przesuwa³y mu się przed oczyma duszy cienie kolegów i przyjaciół³, z którymi spędzi³ ostatnich lat kilka, a którzy już bezpowrotnie zginęli. Wspomnia³ Francjê-Ojczyznę i pyta³ sam siebie, czy okrutny kataklizm dotkn¹³ i j¹ także? PóŸniej stara³ się przenikn¹æ g³ębiny morskie, szukaj¹c na dnie œladów dawnej stolicy.

Nie! – zawo³a³ wreszcie. – Taka katastrofa jest niemożliwa! Olbrzymie miasto nie znika tak ca³kowicie z powierzchni! By³yby jakieś œlady! Wysokie wieże wynurza³yby się z wody! I jeżeli ziemia nie poch³onę³a ca³ej Afryki, z ponad fal by³yby widoczne chociażby szczyty Casbah, lub fortu Cesarza, maj¹cego sto piędziesi¹t metrów wysokości.

Istotnie, by³a to okoliczność conajmniej zadziwiająca, że żadne œlady na powierzchni wody nie zdradza³y istniejącego tu tak niedawno miasta, na falach nie unosi³y się nawet ga³ęzie drzew, jakieś szcz¹tki budowli, które obsunę³y się do zatoki, ³¹cz¹cej miesi¹c temu przył¹dki Matifou i Pescade. Ale jeżeli oko ludzkie œlizga³o się po powierzchni, nie mog¹c dotrzeć do dna, od czegoż by³y sondy?

Hrabia Timaszew pragn¹³ rozwiązać wszelkie w¹tpliwości kapitana Servadac'a i da³ rozkaz zapuszczenia sondy.

Ku najwyższemu zdumieniu wszystkich, a zwłaszcza porucznika Prokopa, sonda odmierza³a sta³¹ prawie g³ębokość trzydziestu do trzydziestu pięciu stóp. W przeci¹gu dwóch godzin na dużym obszarze morskim sonda ani razu nie wykaza³a różnic poziomu, jakie musia³oby dać spoczywaj¹ce na

dnie amfiteatralnie zbudowane miasto Alger. Czyż należało przypuszczać, że pochłonęły olbrzymie miasto, wody natychmiast zniwelowały i wyrównały dno?

To wydawało się nieprawdopodobne.

Z drugiej zaś strony dno morskie nie było pokryte ani mułem, ani piaskiem, ani muszlami. Sonda wyciągała rodzaj metalicznego piasku o złotym połysku, niewiadomego pochodzenia. Nie było to w każdym razie to, co zazwyczaj sondowano z dna morza Śródziemnego.

Widzi pan, poruczniku – rzekł Hector Servadac – jesteśmy dużo dalej od wybrzeży algeryjskich, niż pan przypuszcza.

Gdybyśmy byli dalej – odparł, pochylając głowę porucznik Prokop – mielibyśmy nie trzydzieści, lecz dwieście lub trzysta stóp głębokości.

A więc?... – zapytał hrabia Timaszew.

Sam nie wiem, co o tym myśleć.

Hrabio – odezwał się kapitan Servadac – proszę jak oświadczyć, posuńmy się nieco na południe, może tam znajdziemy to, czego tu daremnie szukamy!

Hrabia Timaszew porozumiał się z porucznikiem Prokopem i wreszcie postanowiono przez trzydzieści sześć godzin jeszcze posuwać się na południe. Odpowiednie polecenie wydano sternikowi.

Podczas trzydziestu sześciu godzin z największą skrupulatnością prowadzono poszukiwania. Nie ograniczono się do sondy, która wskazywała niezmiennie dno na trzydzieści do czterdziestu stóp pod poziomem wody, ale badano dno drągami, które nie napotkały nigdy ostrego kamienia, kawałka metalu, pozostałości skały, ani nawet żadnego wodorostu, którymi zwykle usiane jest dno morskie. Skądże wziąć się to dno w morzu Śródziemnym.

Jacht dopłynął aż do trzydziestego szóstego stopnia szerokości geograficznej. Było to według mapy miejsce, na którym dawniej rozciągały się gęste zarosła Sahelu, oddzielające morze od wspaniałych równin Mitidja, w miejscu, gdzie czterysta metrów ponad poziomem górował ongiś szczyt Bouzareah! W razie zagłady całej okolicy, jeszcze szczyt ten jako wyspa powinienby górować nad wodą.

Dobryna

posuwała się coraz dalej, aż poza Douera, największą osadę Sahelu, poza Boufarick, miasto o pięknych, szerokich, ocienionych platanami ulicach.

Porucznik Prokop obawiał się zagłębiać dalej w te strony, zupełnie nieznaną, i proponował zwrot ku północy, lub wschodowi. Kapitan Servadac jednak upierał się wciąż przy kierunku południowym.

P³ynêli wiêc dalej, a_z ku górom Mouzaia, do grot legendarnych, zamieszka³nych niegdyc przez Kabylów. Najwy_zszy ich szczyt, który siedem tygodni temu stercza³ dumnie pomiêdzy Bou-Roumi i Chiffa, znik³ ca³kowicie, mimo swej tysi¹ca szeœæset metrów siêgaj¹cej wysokoœci!... G³adka zupe³nie by³a tafla wód, _zadna te_z wynios³oœæ nie rysowa³a siê na horyzoncie.

Trzeba by³o ostatecznie zawróciæ ku pó³nocy. Po jakim czasie *Dobryna* znalaz³a siê znów na wodach dawnego morza Êródziemnego, nie odszukawszy _zadnego œladu tak niedawno opuszczonego Algeru.

Rozdzia³ XI,

w którym kapitan Servadac odkrywa ocalon¹ wysep_{kê}, béd¹c¹, jednak_ze tylko grobowcem.

Nie ulega³o ju_z najmniejszej w¹tpliwoci, _ze morze poch³onê³o ogromn¹ czêœæ terytorjum Algeru. By³o to jednak coœ wiêcej, ni_z zwyk³e znikniêcie l¹dów w g³êbinach wód. Zdawa³o siê, _ze wnêtrze ziemi rozwar³o siê na chwilê, by zniszczyæ kraj ogromny, pogr¹zaj¹c go w swoich bezdennych czeluœciach. Istotnie, skaliste fundamenty Algeru przepad³y bez œladu, piaszczyste zaœ dno morskie zast¹pi³ grunt nowy i nieznan.

Przyczyny przera_zaj¹cej katastrofy w dalszym ci¹gu by³y zagadk¹. Podró_zni nasi postanowili narazie zbadaæ, jakie s¹ rozmiary klêski, znale³æ granicê dokonanych przemian.

Po wszechstronnem rozwa_zeniu sprawy zdecydowano posuwaæ siê w dalszym ci¹gu na wschód, wzd³u_z linji dawnego l¹du afrykañskiego. W¹egluga odbywa³a siê ³atwo, nale_za³o wiêc korzystaæ, póki siê da, z piêknej pogody i sprzyjaj¹cych wiatrów.

Na przestrzeni od dawnego przyl¹dka Matifou a_z do granic Tunisu nie napotkano jednak nic na bezkresnym obszarze wód: ani zbudowanego amfiteatralnie portowego miasta Dellys, ani œladu ³añcucha górskiego Jurjura, którego szczyt najwy_zszy mia³ a_z dwa tysi¹ce trzysta metrów wysokoœci, ani miasta Bougie, ani spadzistych zboczy Gouraya, góry Adrar i Didjela, ani ³añcucha Ma³ego Kabylu na tysi¹c sto metrów wznosz¹cego siê nad poziom morza, ani Collo, dawnego portu Konstancji, ani Stora, nowego portu Philippeville, ani Bone, po³o_zonego nad niewielk¹ zatok¹, ani przyl¹dków Garde i Rose, ani grzbietu górskiego d'Edough, ani piaszczystych diun, ani s³ynnych z przemys³u koralowego miast Mafrag i Calle. Sonda zapuszczona po raz setny na dno nie z³owi³a ani jednego okazu pospolitych „frutti di mare” morza Êródziemnego.[1](#)

Hrabia Timaszew zdecydowa³ wówczas posun¹æ siê a_z do Cap Blanc, to znaczy do najbardziej

na pó³noc wysuniêtego przyl¹dka Afryki, po³o³onego nawprost Sycylji.

Dobryna

utrzymywa³a siê wci¹ na linii trzydziestego siódmego równole³znika i dnia 7-go lutego przekroczy³a siódmy stopie³ń d³ugoœci geograficznej.

Nie szczêdzono paliwa i ca³¹ si³¹ pary pêdzono w stronê Cap Blanc, nie napotyka¹c jednak po drodze ani przyl¹dka Negro, ani przyl¹dka Serrat. Na wysokoœci piêknego wschodniego miasta Bizerty nie by³o œladu jeziora, ci¹gn¹cego siê po drugiej stronie wjazdu do portu, ani wspania³ych okazów marabutów, mieszkaj¹cych w cieniu palm. Sonda zapuszczona w g³b przezroczystej wody natrafi³a na to samo równe i ja³owe dno, jak w okolicach Algeru.

Przyl¹dek Blanc, œciœlej mówi¹c, miejsce, które piêæ tygodni temu zajmowa³ przyl¹dek, op³yniêto w ci¹gu dnia 3 lutego. Jacht pru³ w owym czasie wody, które nale³æ mia³y do zatoki tuniskiej. Nie by³o jednak œladu piêknej zatoki ani miasta zbudowanego amfiteatralnie, ani fortu de l'Arsenal, ani dwóch wierzcho³ków Bou-Kournein. Cypel Bon, najbardziej ku Sycylji wysuniêty punkt Afryki, zosta³ wraz z l¹dem porwany i wraz z nim zgin¹³ w tajemniczych otch³aniach ziemi.

Dawniej, przed katastrof¹, dno morskie wznosi³o siê w tem miejscu bardzo wyraŹnie, zamykaj¹c cieœninê Libye, której g³êbokoœæ wynosi³a najwy³ej siedemnaœcie metrów. Z obu zaœ stron nasypu g³êbia siêga³a stu siedemdziesiêciu metrów. Przypuszczalnie, w odleg³ych epokach formacyj geologicznych przyl¹dek afryka³ski Bon i sycylijski Furina by³y po³¹czone, jak to mia³o miejsce prawdopodobnie z Ceut¹ i Gibraltarem.

Szczegó³y te nie mog³y ujœæ uwadze wytrawnego i dok³adnie z morzem œródziemnym obznajmionego marynarza, jakim by³ porucznik Prokop.

Hrabia Timaszew, kapitan Servadac i porucznik, wszyscy asystowali przy sondowaniu.

Na dany rozkaz marynarz zapuœci³ sondê.

Wiele stóp! – zapyta³ porucznik Prokop.

Dwadzieœcia piêæ – odpar³ marynarz.

A dno?

P³askie.

Pozostawa³o zbadaæ g³êbokoœæ wklêceniêæ po obu stronach podwodnego nasypu. *Dobryna* odp³ynê³a wiêc pó³ mili na prawo, potem znów na lewo, sonduj¹c bez przerwy.

Niezmiennie 25 stóp! Wszêdzie i zawsze! Dno uparcie p³askie! Cyfra niewzruszona! ła³ncuch podwodny ³¹cz¹cy przyl¹dki Bon i Furina nie istnia³ wiêcej. By³o wiêc oczywiste, ³e dno morza œródziemnego zosta³o ca³kowicie zniwelowane. Sk³ad tego dna ci¹gle by³ ten sam: py³ek metaliczny i zwi¹zki nieznanne. Ani œladu g¹bek, ma³¿ów, miêczaków, lub muszli, które dawniej pokrywa³y

podwodne ska³y.

Dobryna

zawróci³a ku pó³nocy, nie poniechawszy poszukiwań.

Wśród osobliwości tej podróży należą też podkreślenia, że morze niezmiennie by³o bezludne i puste. Jak okiem sięgn¹æ nigdzie nie rysowa³ się kształt masztu, ku któremu mógłnaby się skierowaæ po nowiny.

Po opustosza³em morzu samotnie p³ynê³a *Dobryna* i pasażerowie jej nie mogli oprzeæ się myśli, że jachcik ten w chwili obecnej jest może jedynym zamieszkanym punktem na kuli ziemskiej, now¹ ark¹ Noego, która wiezie jedynych ocalonych podczas katastrofy ludzi.

9-go lutego *Dobryna* przep³ynê³a nad miejscem, w którym wznosi³o się miasto Didona, starożytna Byrsa, bardziej obecnie zniszczona, niż punicka Kartagina przez Scypjona afrykańskiego.

Wieczorem, gdy s³ońce chyli³o się ku wschodowi, to znaczy zachodzi³o, kapitan Servadac, oparty o burtę tylnego pok³adu, zamyśli³ się g³ęboko. Wzrok jego b³1dzi³ po gwiazdach widocznych na firmamencie, po przejrzystych ruchomych oparach, po morzu, które rozko³ysa³ zlekka s³aby powiew wiatru.

Nag³e uderzy³ go gdzieś woddali, na odleg³em po³udniu, jakiego s³aby punkt świetlny. Narazie przypuszcza³, że to z³udzenie optyczne, i zacz¹³ rzecz badaæ uważniej.

Okaza³o się, iż istotnie woddali migota³o s³abe świetelko, co stwierdzi³ też wezwany, jako ekspert, marynarz.

O odkryciu tem powiadomiono niezw³ocznie hrabiego i porucznika Prokopa.

Czy to ład?... – zapyta³ kapitan Servadac.

Czy nie statek raczej? – zagadn¹³ hrabia Timaszew.

Za niespe³na godzinę będziemy już wiedzieli, czego się trzymaæ! – zawo³a³ kapitan Servadac.

Nie dowiemy się wcześniej, jak jutro, kapitanie – zaprotestowa³ porucznik Prokop.

Nie masz zatem zamiaru skierowaæ jachtu wprost ku temu świetelku? – pyta³ zdumiony hrabia Timaszew.

Tak jest. Chcê przeczekaæ na ma³ych żaglach do bia³ego dnia. Nie chcia³bym ryzykowaæ przybijania noc¹ do nieznanym brzegów.

Hrabia skin¹³ g³owa na znak zgody. *Dobryna* zwinê³a cze³æ żagli. Ciemna noc spowi³a morze i prawie nieruchomy na niem jachcik.

Noc sześciogodzinna jest krótka, ta jednakże zdawa³a siê trwaaæ wieki. Servadac³a, który ani na chwilê nie opuœci³ kapitañskiego mostku, drêczy³y obawy, aby nik³e œwiata³ko nie zgas³o. Œwiata³ko jednak jaœnia³o we mgle, jak migoœce b³êdny ognik gdzieœ w bezkresnej dali.

I stale w tem samym miejscu – zauwa¿y³ porucznik Prokop. – Mo¿na wiêc z du¿ym prawdopodobieñstwem wnioskowaæ, ¿e mamy przed sob¹ lad, a nie statek.

O wschodzie s³oñca wszystkie lunety skierowa³y siê w stronê punktu œwietlnego. Œwiat³o znik³o w pierwszych blaskach dnia, a na jego miejsce pojawi³a siê w odleg³oœci szeœciu mil od *Dobryny* dziwnie postrzêpiona ska³a, rodzaj samotnej wyspy na opustosza³em morzu.

Jest to poprostu ska³a – odezwa³ siê hrabia Timaszew – a raczej szczyt zatopionej góry.

W ka¿dym b¹dŹ razie nale¿a³o zbadaæ tê ska³ê, choæby ze wzglêdów na bezpieczeñstwo przysz³ej ¿eglugi.

Skierowano wiêc jacht ku nieznaney wyspie i w niespe³na trzy dwadranse *Dobrynê* dzieli³y ju¿ najwy¿ej dwie d³ugoœci liny kotwicznej od ska³y. By³ to strzêp góry, go³y, urwisty, wznosz¹cy siê conajmniej na czterdzieœci stóp ponad poziom morza. Tadne rafy podwodne nie broni³y do niej dostêpu, co nasuwa³o przypuszczenie, ¿e góra zapada³a siê powoli, stopniowo, a¿ nowa jakaœ niewyt³umaczona si³a zatrzyma³a ja na pewnym poziomie.

Ale¿ wyspa ta jest zamieszkana! – zawo³a³ kapitan Servadac, badaj¹c przez lunetê ka¿dy szczeg³³. – Mo¿e nawet znajdziemy tu ludzi?

Tej hipotezie porucznik Prokop zaprzeczy³ stanowczym ruchem g³owy. Wyspa robi³a wra¿enie odludnej i istotnie wystrza³ armatni nie zwabi³ nikogo na brzeg.

Faktem jednak¿e by³o, ¿e na najwy¿szej czêœci wyspy wznosi³ siê rodzaj budowli z kamienia. Gmach ten przypomina³ arabsk¹ œwi¹tyniê. Łódk¹ spuszczon¹ z jachtu czterej marynarze powieŹli do brzegu kapitana Servadac³a, hrabiego Timaszewa i porucznika Prokopa.

Po kilku chwilach podró¿nicy nasi stanêli ju¿ na l¹dzie i nie zwlekaj¹c ani chwili poczêli siê wspinaæ ku budowli.

Na wstêpie zaraz zatrzyma³ ich mur prze³adowany antycznymi ozdobami w ksztacie waz, kolumn i pos¹gów. Hrabia Timaszew i dwaj jego towarzysze obeszli mur dooko³a i znaleŹli siê przed ma³emi uchylonemi drzwiami. Minêli je i po chwili natknêli siê na drugie drzwi równie¿ otwarte. Teraz znaleŹli siê ju¿ wewn¹trz budynku. Œciany jego by³y rzeŹbione na mod³ê arabsk¹, ale rzeŹby te nie przedstawia³y ¿adnej wartoœci artystycznej.

W œrodku jedynej sali wznosi³ siê skromny grobowiec. Nad nim wisia³a olbrzymia srebrna lampa, w kt³orej pali³a siê oliwa.

Œwiat³o tej lampy w³acenie noc¹ zwróci³o uwagê kapitana Servadac³a.

Meczecik by³ zamieszkaný. Dozorca – o ile taki istnia³ kiedykolwiek – uciek³ prawdopodobnie

w czasie katastrofy. ZagnieŹdzi³o siê tu kilka sów, które sp³oszone przez wêdrowców wylecia³y przez okno.

Na grobowcu leŹa³ wielki modlitewnik. Ksi¹Źka ta, pisana w jêzyku francuskim, otwarta by³a na modlitwie zwi¹zanej z obchodem rocznicy 25-go sierpnia.

Rozjaceni³o siê nagle w umyœle kapitana Servadac'a. Miejsce, które zajmowa³a wysepka na morzu Œródziemnym, grób opuszczony, otwarta strona ksi¹Źki, wszystko to uprzytomni³o mu, gdzie siê w tej chwili znajduje.

Grób œwiêtego Ludwika, proszê panów – powiedzia³.

Istotnie, by³o to miejsce œmierci króla Francji, czczone od szczœciu wieków przez naród francuski.

Kapitan Servadac pochyli³ siê bogobojnie nad sarkofagiem a dwaj jego towarzysze poszli za jego przyk³adem.

Lampa p³on¹ca nad grobem œwiêtego by³a zapewne jedyn¹ latarni¹ na morzu Œródziemnym, a i ona wkrótce mia³a zagasn¹æ!

Trzej podróŹni opuœcili œwi¹tyniê a niebawem i wyspê samotn¹. Œodzi¹ dostali siê na pok³ad *Dobryny*, poczem skierowali siê na po³udnie i rych³o stracili z oczu grobowiec króla Ludwika IX, jedyn¹ ocalon¹ podczas katastrofy pozosta³oœæ Tunisu.

Rozdzia³ XII,

w którym po próbach walki z Źywio³em, porucznik Prokop oddaje wszystko w rêce Boga.

Rozczarowani wêdrowcy d¹Źyli na po³udnie, licz¹c, Źe w tej stronie najprêdziej znajd¹ jakœ l¹d zamieszkany.

W kilka godzin po opuszczeniu wysepki *Dobryna* znalaz³a siê na nowych wodach, pokrywaj¹cych p³yt¹ warstw¹ dawny pó³wysep Dakhul, oddzielaj¹cy ongiê zatokê tunisk¹ od zatoki H'Amamat.

W dwa dni póŹniej, po bezowocnej podróŹy do dawnych okolic Sahel'u, osi¹gniêto trzydziesty czwarty równoleŹnik, który powinien by³ w tem miejscu przecinaæ zatokê Gabes.

OtôŹ dnia tego, 11-go lutego, rozleg³ siê z pok³adu jachtu okrzyk „ziemia”, i istotnie woddali zamajaczy³ l¹d, w miejscu, gdzie wed³ug mapy nie naleŹa³o go siê wcale spodziewaæ.

Nie mog³o to byæ p³askie wybrze¿e trypolitañskie, bo nie dojrza³oby go siê z takiej odleg³oœci. Poza tem ziemia ta le¿a³a o dwa stopnie bardziej na po³udnie.

Nowy, wybitnie falisty ten l¹d ci¹gn¹³ siê szerokim pasem z zachodu na wschód i zamyka³ ca³kowicie horyzont po³udniowy. Na lewo przecina³ zatokê Gabes i zas³ania³ sob¹, po³o¿on¹ u szczytu zatoki, wyspê Djerba.

Tak wiêc – zauwa¿y³ kapitan Servadac – dot¹d napotykalicemy morze Œródziemne tam wszêdzie, gdzie kiedyœ by³ l¹d, a teraz zaskoczy³ nas l¹d tam, gdzie powinno byæ morze Œródziemne.

W ca³ej okolicy – doda³ porucznik Prokop – nie widaæ owych pospolitych tubylczych ³odzi.

Nale¿y zdecydowaæ – wtr¹ci³ hrabia Timaszew – czy wzd³u¿ tego l¹du bêdziemy p³ynêli w kierunku wschodnim, czy te¿ zachodnim.

W zachodnim, je¿eli pan pozwoli, hrabio – zaopiniowa³ szybko Servadac.

Chcia³bym przynajmniej zbadaæ, czy po drugiej stronie Szeliwu nie zosta³o nic z naszych kolonij w Algerze. Mo¿emy po drodze zabraæ mego towarzysza, którego zostawi³em na wyspie. Pop³yniemy a¿ do Gibraltaru, gdzie, byæ mo¿e, zdobêdziemy ju¿ jakieœ wiadomoœci z Europy!

Kapitanie, – odpar³ hrabia Timaszew z w³aceniwym sobie spokojem – jacht jest do pañskiej dyspozycji. Prokop, wydaj odpowiednie zarz¹dzenia!

Chcia³bym podzieliæ siê z panem pewnem spostrze¿eniem – odpar³ porucznik po chwili namys³u.

Mów.

Wiatr jest zachodni i zdaje siê wzmagaa – zacz¹³ porucznik Prokop. – Mamy wprowadzie motor, ale bêdzie nas to kosztowa³o wiele paliwa. P³yn¹c natomiast na wschód, ³¹czn¹ si³¹ ¿agli i pary za kilka dni staniemy w Egipcie i w Aleksandrji, czy te¿ gdzie indziej, zasiêgniemy jêzyka równie dobrze, jak w Gibraltarze.

S³yszy pan, kapitanie! – rzek³ hrabia Timaszew, zwracaj¹c siê do Hectora Servadac’a.

Kapitan, mimo chêci zbli¿enia siê do prowincji Oranu i ujrzenia Ben-Zoufa, uzna³

s³usznocæ wywodów porucznika. Wiatr wzmaga³ siê i walcz¹c z nim *Dobryna* posuwa³aby siê bardzo wolno naprzód, natomiast p³yn¹c z wiatrem stanie wkrótce u brzegów Egiptu.

Skierowano siê wiêc na wschód. Wiatr d¹³ z wielk¹ si³¹. Na szczêœcie d³ugie fale posuwa³y siê w tym samym kierunku, co *Dobryna*, i nie zalewa³y pok³adu.

Od dwóch tygodni dawa³ siê zauwa¿yæ regularny spadek temperatury i termometr wskazywa³ ju¿ najwy¿ej 15–20 stopni ponad zero. Spadek ten dawa³ siê wyt³umaczyæ rosn¹c¹ odleg³oœci¹ od s³oñca Ziemi, obiegaj¹cej po nowej elipsie. To by³o jasne. Ziemia, która zbli¿a³a siê do s³oñca a¿ do chwili przekroczenia orbity Wenus, oddala³a siê teraz odeñ coraz wiêcej.

Wed³ug obliczeñ Ziemia znalaz³a siê 1-go lutego w tej samej pozycji co i 1-go stycznia, to znaczy w odleg³oœci trzydziestu oœmiu milionów mil od s³oñca, a od tego czasu odleg³oœæ ta wzros³a mniej wiêcej o jedn¹ trzeci¹. Wynika³o to nietylko ze spadku temperatury, ale i z wielkoœci tarczy s³onecznej, widzianej go³em okiem. Tych samych wra¿eñ musia³by doznawaæ obserwator umieszczony na Marsie. St¹d wniosek, i¿ Ziemia zbli¿a³a siê do orbity tej planety, której budowa fizyczna tak bardzo do budowy Ziemi jest zbli¿ona. A zatem nowa droga, wyznaczona Ziemi w uk³adzie s³onecznym, musia³a mieæ kszta³t bardzo wyd³u¿onej elipsy.

Pasa¿erowie *Dobryny* ma³o jednak¿e poœwiêcali czasu zjawiskom kosmicznym. Nie interesowali siê ju¿ chaotycznymi ruchami Ziemi w przestworzach, lecz tylko niepojętymi zmianami, zachodz¹cemi na jej powierzchni.

Jachcik p³yn¹³ wzd³u¿ nowego l¹du w odleg³oœci dwóch mil, gdy¿ wiêksze zbli¿enie by³o niebezpieczne.

Nieznany brzeg nie posiada³ ¿adnej zatoczki, ¿adnego schronienia dla statku, by³ nieprzystêpny, urwisty i wznosi³ siê na wysokoœæ dwustu do trzystu stóp. Ska³a by³a tak g³adka i oœlizg³a, ¿e nie by³o mowy, aby noga ludzka znalaz³a na niej dla siebie jakiegokolwiek oparcie. Wy¿ej rysowa³ siê las nieprzebytych zwa³ów skalnych, wznosz¹cych siê na wysokoœæ oko³o tysi¹ca stóp.

Bardziej od dziwaczego wygl¹du olbrzymiego tego masywu uderzy³ podró¿ników fakt, ¿e sprawia³ on wra¿enie zupe³nie „nowego”. Barwa, czystoœæ kszta³tów i linii nie nosi³y na sobie jeszcze œladów wp³ywów atmosferycznych. Ca³oœæ rysowa³a siê na tle nieba niebywa³¹ ostroœci¹ konturów. Wszystkie sk³adaj¹ce j¹ bloki by³y tak g³adkie i læni¹ce, jakby œwie¿o odlane z formy. Ich metaliczny blask przypomina³

piryty.

Zachodzi³o pytanie, czy to nie ten sam pierwiastek metaliczny, który w stanie sproszkowanym wyci¹ga³a z morskiej g³êbi sonda, by³ zasadniczym sk³adnikiem tego olbrzyma, wyrzuconego z otch³ani na powierzchniê wód.

Inny jeszcze wzgl¹d potwierdza³ to przypuszczenie. Naogó³ powierzchnia najbardziej nawet g³adkich i ja³owych z³omów skalnych pokryta bywa cieniutkimi wilgotnymi w³ókienkami. Niema tak ogo³oconej ska³y, na której nie trzyma³yby siê jakieœ choæby najmniej wybredne roœliny, na której nie szuka³yby schronienia kêpy ma³o wymagaj¹cych mchów.

Tu nie by³o nic, najniklejszej krystalicznej ¿y³ki, ani œladu w¹t³ej zieleni. Āaden ptak nie o¿ywia³ surowego obrazu. Nic tu nie ¿y³o, nic siê nie rozwija³o, zarówno w œwiecie roœlinnym, jak i zwierzêcym.

Za³oga *Dobryny* nie dziwi³a siê te¿ wcale, ¿e morskie ptaki, jak albatrosy, mewy i go³êbie skalne szuka³y schronienia na jachcie. Āadna si³a nie mog³a ich zmusiæ do odlotu, uczepi³y siê masztu i tak trwa³y dzieñ i noc. Rzuca³y siê tylko ³apczywie na okruchy, wysypywane na pomost, po³ykaj¹c je chciwie i ¿ar³ocznie. Wyg³odzone te stworzenia œwiadczy³y wymownie o ja³owoœci okolicy. Nigdzie tu nie mo¿na by³o zdobyæ po¿ywienia, a zw³aszcza na pozbawionym roœlinnoœci i wody skalistym pasie l¹du.

Tak przedstawia³o siê to dziwne wybrze¿e, wzd³u¿ którego ju¿ dni kilka p³ynê³a *Dobryna*. Profil l¹du zmienia³ siê czasami, ci¹gn¹c siê na przestrzeni kilku kilometrów, jak jeden ostro zarysowany, rzek³byœe misternie wykuty, grzbiet. Potem znów pojawia³a siê gmatwanina grani i zwa³ów skalnych. Ale ani razu u stóp wybrze¿a nie pojawi³a siê piaszczysta diuna, lub te¿ rafa podwodna, któremi normalnie usiane bywa dno nieg³êbokich wód. Gdzie niegdzie tylko widoczne by³y w¹skie, niedostêpne szczeliny, nie by³o jednak takiego miejsca, w którym statek móg³by siê zatrzymaæ i zaopatrzaæ w wodê.

Po przep³yniêciu blisko czterystu kilometrów *Dobrynê* zaskoczy³o nag³e wygiêcie l¹du. Porucznik Prokop, który oznacza³ na mapie kontury nowego l¹du, stwierdzi³, ¿e biegnie on teraz z po³udnia na pó³noc. L¹d zamyka³ wiêc w tym miejscu morze Œródziemne na wysokoœci dwunastego po³udnika. Czy zapora ta ci¹gnie siê a¿ do W³och, po sam¹ Sycyliê, nie mo¿na by³o jeszcze orzec; jeœliby tak by³o istotnie, w takim razie olbrzymi basen, którego wody obmywa³y brzegi Europy, Azji i Afryki, zmniejszy³ siê do po³owy.

Jacht, który bada³ krok za krokiem zarysy nowego l¹du, zawróci³ na pó³noc, zmierzaj¹c wprost ku wybrze¿om Europy. Posuwaj¹c siê w tym kierunku, powinien przedewszystkiem dotrzeæ do Malty i przekonaæ siê, czy katastrofa oszczêdzi³a choæ tê star¹ wyspê, któr¹ w³adali kolejno Fenicjanie, Kartagiñczycy, Sycylijczycy, Rzymianie, Wandalowie, Grecy, Arabowie i Kawalerowie Maltañscy.

Nie spotkali jednak Malty na swej drodze.

Spuszczona zaœ dnia 14-go lutego na dno sonda wyci¹gnê³a zawsze ten sam metaliczny namu³ o nieznanym sk³adzie.

Spustoszenie siêgnê³o i poza Afrykê – zauwa¿y³ w³owczas hrabia Timaszew.

Tak – odpar³ porucznik Prokop – my zaœ nie mo¿emy sobie wytworzyæ nawet przybli¿onego obrazu rozmiarów katastrofy! Jakiej s¹ twoje dalsze plany, hrabio? Do którego z krajów europejskich kierowaæ *Dobrynê*?

Ku Sycylii, do W³och, do Francji – wo³a³ kapitan Servadac – tam gdzie siê wreszcie dowiemy...

Czy pasażerowie *Dobryny* nie s¹ jedynymi mieszkañcami Ziemi – dokoñczy³ z powag¹ hrabia Timaszew.

Kapitan Servadac nie odezwa³ siê s³ówkiem, bo i jego drêczy³y smutne przeczucia. Tymczasem jacht przep³yn¹³ punkt przeciecia równole¿nika i po³udnika, pod którym le¿a³a zaginiona Malta.

L¹d ci¹gn¹³ siê wci¹¿ jeszcze z po³udnia na p³noc i tamowa³ dostêp do zatoki Sydry, dawniejszej Wielkiej Syrty, która ci¹gnê³a siê a¿ do ziem Egiptu. Jasnym te¿ siê sta³o, ¿e zamkniêta równiej by³a droga do wybrze¿y greckich i portów ottomañskich. Nie mog³o wiêc byæ mowy o kierowaniu siê przez archipelag Dardanelski, morze Marmara, Bosfor i morze Czarne ku po³udniowej granicy Rosji. Jacht nie mia³ przed sob¹ innej drogi, tylko na zachód.

W tym te¿ kierunku zwrócono siê 16-go lutego, jednak sn¹æ wszystkie ¿ywio³y sprzysie¿y siê przeciw *Dobrynie*, gdy¿ wiatr i fale we wspólnym wysi³ku tamowa³y jej ruchy. Zerwa³a siê szalona burza, z któr¹ trudno by³o walczyæ jachtowi o pojemnoœci dwustu zaledwie tonn. Niebezpieczeñstwo stawa³o siê gro¿ne, gdy¿ wiatr d¹³ z boku.

Porucznik Prokop nie ukrywa³ swego niepokoju. Zmuszony by³ zwin¹æ wszystkie ¿agle, zdj¹æ maszty, przy pomocy zaœ wy³¹cznie motoru trudno by³o oprzeæ siê ¿ywio³om. Potê¿ne fale podrzuca³y jacht na wysokoœæ do stu stóp, aby go po chwili zanurzyæ w morskiej otch³ani. Œeruba, uderzaj¹c wci¹¿ w pró¿niê, obraca³a siê bez widocznego rezultatu. Pracowa³a ca³¹ si³¹ pary, i mimo to jacht, zamiast posuwaæ siê naprzód, ustawicznie siê cofa³ pod naporem wiatru.

Gdzie mo¿na by³o znaleŹæ schronienie! Nieprzystêpny brzeg nie nêci³ ¿adn¹ przystani¹! W przypadku katastrofy na pe³nem morzu, co siê stanie z rozbitkami, przypuœciwszy nawet, ¿e dop³yn¹ do urwistego brzegu? Czegó¿ mogli siê spodziewaæ na tej ja³owej, nieurodzajnej ziemi! Gdy zapasy siê wyczerpi¹, gdzie zaopatr¹ siê na nowo! Czy mo¿na liczyæ, ¿e poza tym niedostêpnym brzegiem istnieje zachowane w ca³oœci obszary dawnego l¹du?

Dobryna usi³owa³a stawiaæ czo³o burzy, a oddana jej bohaterska za³oga pracowa³a w pocie czo³a, nie w¹tpi¹c ani na chwilê w zwycieñstwo. Wszyscy marynarze œlepo ufali porucznikowi i wierzyli w wytrzyma³oœæ *Dobryny*. Mimo wszystko maszyny odmawia³y ju¿ pos³uszeñstwa. Niepodobna by³o rozwin¹æ ¿agli, gdy¿ wicher natychmiast porwa³by je na strzêpy. Ostatecznie ódŹ porwana zosta³a ku brzegowi.

Ca³a za³oga znalaz³a siê na pok³adzie, wszyscy rozumieli grozê po³ożenia. L¹d by³ już nie dalej, jak o cztery mile morskie, i *Dobryna* zmierza³a ku niemu z szybkości¹, która nie wróży³a nic dobrego.

Hrabio! – rzek³ z rezygnacj¹ porucznik Prokop. – Możnoœæ ludzka jest ograniczona. Nie mam si³y oprzeæ siê pr¹dowi, który nas porywa.

Czy wyczerpa³œœe już wszystkie œrodki ratunku? – zapyta³ z niewzruszonym spokojem hrabia Timaszew.

Wszystkie – brzmia³a odpowiedŸ. – Mimo to przed up³ywem godziny ³ódy³ nasza rozbije siê o ska³y.

Przed up³ywem godziny... – powtórzy³ hrabia i doda³ na g³os, aby go wszyscy s³yszeli. – Może nas Bóg ocali.

Chyba żeby brzeg siê rozst¹pi³ i da³ przejœcie *Dobrynie*.

Jesteœmy w rêkach Wszechmocnego! – odpar³ hrabia Timaszew, obnażaj¹c g³owê.

Hector Servadac, porucznik Prokop, wszyscy marynarze zrobili w milczeniu to samo.

Porucznik Prokop, godz¹c siê już z losem, stara³ siê tylko o l¹dowanie w możliwie najlepszych warunkach. Myœla³ o tem, by rozbitkowie, którym ewentualnie uda siê wyratowaæ, nie zostali przez pierwszych parê dni pobytu na nowym l¹dzie bez żywności. Kaza³ wynieœæ na pok³ad skrzynki z zapasami i beczki ze s³odk¹ wod¹, które, przywi¹zane do pustych bary³ek, mog³yby siê utrzymaæ na wodzie w razie rozbicia statku. Jednym s³owem okaza³ należyt¹ przezornoœæ i przedsiêwzi¹³ wszystkie możliwe œrodki ostrożności.

Faktycznie nie mia³ już najs³abszej nadziei ratunku. Na stokach olbrzymiej skalistej œciany, nie rysowa³a siê żadna wnêka, lub zatoczka, w której moźnaby szukaæ schronienia. *Dobryne* mog³a uratowaæ tylko nag³a zmiana kierunku wiatru, któryby j¹ rzuci³ na pe³ne morze, lub teź, jak to zauważy³ porucznik Prokop, cudowne rozst¹pienie skalistych z³omów.

Ale wiatr siê nie zmienia³ i wcale siê na to nie zanosio.

Wkrótce już tylko mila dzieli³a jacht od brzegu. Olbrzymie ska³y ros³y w oczach i mia³o siê wraźenie, że to one z nieprzewart¹ stanowczoœci¹ sun¹ ku *Dobrynie*, aby j¹ zgnieœæ i zniszczyæ. Po kilku chwilach odleg³oœæ zmala³a do kilkuset metrów. Wszyscy już byli pewni, że wybi³a ostatnia godzina.

– egnaj, hrabio! – rzek³ kapitan Servadac, wyci¹gaj¹c d³oñ do towarzysza.

– egnaj, kapitanie! – odpar³ hrabia Timaszew, wznosz¹c oczy ku niebu.

Zdawa³o siê, że w tej w³acenie chwili *Dobryna*, podrzucona przez gigantyczne fale, rozbije siê o brzeg. Wtem odezwa³ siê g³os:

A teraz razem, ch³opcy! Podnieo³cie górn³y żagiel. Ster na prawo.

To stoj¹cy na przodzie *Dobryny* porucznik Prokop wydawa³ rozkazy. Spe³niono je natychmiast, chocia³ by³y tak nieoczekiwane. Tymczasem porucznik cofn¹³ siê na ty³ jachtu i sam uj¹³ ster w rêce.

Czegó³ w³oeciwi³e chcia³ porucznik Prokop? Mo³że próbowa³ wyp³yn¹æ na pe³ne morze?

Uwaga! – zawo³a³ jeszcze. – Pilnujcie żagla!

W tej chwili wszyscy wydali okrzyk. Nie by³ to jednak okrzyk zgrozy.

Miêdzy dwiema skalistemi oecianami ukaza³a siê wyrwa oko³o czterdziestu stóp szeroka. By³a ona jeeli nie ratunkiem, to w ka³dy³m razie schronieniem. *Dobryna* kierowana wpraw¹ d³oni¹ porucznika Prokopa, pchana przez wiatr i fale, wcisnê³a siê w zbawcz¹ szczelinê...

Kto wie, czy uda jej siê stamt¹d wydostaæ?

1

Frutti di mare – owoce morza. Tak nazywaj¹ W³osi bogat¹ faunê i florê dna morskiego w morzu Eródziemnem. (Przyp. t³um.).

Rozdzia³ XIII,

w którym jest mowa o brygadjerze Murphy, majorze Oliphant, kapralu Pimie i o pocisku znikaj¹cym poza linj¹ horyzontu.

Biorê pañskiego laufra! – rzek³ brygadjer Murphy, decyduj¹c siê wreszcie po dwóch dniach wahania na ten oemia³y krok.

Trudno. Nie mogê temu, niestety, przeszkodziæ – odpar³ major Oliphant, wpatrzony w szachownicê.

Dzia³o siê to, wed³ug dawnego kalendarza, rankiem 17-go lutego, i ca³y dzieñ up³yn¹³ zanim major Oliphant odpowiedzia³ na cios brygadjera Murphy.

Nale³y zaznaczyæ, że ta partja szachów ci¹gnê³a siê ju³ cztery miesi¹ce i że w ci¹gu tego czasu przeciwnicy wymienili zaledwie dwadzieoecia posuniêæ. Obaj zreszt¹ nale³eli do szko³y oewiat³ego Philidora, wed³ug którego dobry gracz rozumie, że dusz¹ gry s¹ pionki i o te w¹t³e pionki gotów jest kopjê kruszyæ. To te³ o ka³dy pionek toczy³a siê walka zaciêta.

Zarówno brygadjer Murphy, jak i major Oliphant, nie nale³eli do ludzi

lekkomyślnych. Postępowanie ich cechowa³ stale umiar i g³ębsza refleksja. Byli to czcigodni oficerowie angielscy, którzy spotkawszy się przypadkowo na odleg³ej placówce, skracali sobie czas gr¹ w szachy. M¹ęczy³ni czterdziestoletni, rudzi, starannie wygoleni, zawsze w mundurach, obaj flegmatyczni, obaj dumni ze swego pochodzenia i wrogo usposobieni względem wszystkiego, co nie by³o angielskie. Twierdzili z uporem, że rasa anglosaska z innej, niż pozosta³e narody, ulepiona jest gliny. By³y to by^æ może żywe manekiny, ale w ka³dy razie manekiny, wywi¹zuj¹ce się ^æwietnie ze swych obowi¹zków. Anglicy tego pokroju czuj¹ się wsz^ædzie jak u siebie, nawet gdy los rzuci ich na tysi¹ce mil od kraju. Kolonizacja jest ich specjalno^æci¹ i osiedlili by się nawet na ksi¹ęcy, gdyby tylko mieli mo³no^ææ zatkni¹cia tam swego sztandaru narodowego.

Kataklyzm, który odczu³a tak dotkliwie cz^ææ globu ziemskiego, nie wyprowadzi³ z równowagi majora Oliphanta, ani jego przyjaciela, brygadjera Murphy. Znale³li się w okamgnieniu odci¹ci od garnizonu, na malutkiej oderwanej od skalistego l¹du wysepce. Z kilkuset oficerów i ³o³nierzy na posterunku pozostali tylko we dwóch na czele jedenastu ³o³nierzy.

Och! – westchn¹³ major. – Oto naprawdę sytuacja wyj¹tkowa.

Wyj¹tkowa, istotnie! Zgodzi³ się brygadjer.

Ale Anglja nie zgin¹³a!

Rzecz prosta!

I wy^æle po nas swoje okr¹ty?

Niew¹tpliwie!

A zatem trwajmy na naszej placówce.

Yes!

Zreszt¹ innego wyj^æcia nie by³o. Trudno bowiem my^æle^æ o opuszczeniu wysepki, gdy się rozporz¹dza tylko jedn¹ ³ódk¹ na wios³a. Oczekiwali zatem z najwięks¹ flegm¹, wraz z dziesi¹ciu ³o³nierzami i s³u¹cy¹m Kirke, nowin z ojczyzny.

W żywno^ææ byli zaopatrzeni obficie. Dla trzynastu ³o³dków, zwa³wszy nawet, że by³y to ³o³dki angielskie, starczy³oby jad³a na dziesi¹æ lat zgór¹.

A gdy solona wieprzowina, mocne piwo i brandy s¹ na miejscu, Anglicy mówią „all-right” i s¹ zadowoleni.

Fenomeny fizyczne, jako to zmiany stron  wiata, zmniejszenie si³y ci koci, odchylenie osi obrotu, skr cone dzień i noc, nowa orbita naszej planety we wszech wiecie nie zaprz¹ta³y zbytnio ich umys³ w. Poprzestali na skonstatowaniu faktów.

Brygadjer i major ustawili na szachownicy poprzewracane wskutek wstrz¹su pionki i zasiedli z flegm¹ do trwaj¹cej ju  d³ugie tygodnie gry.

Z obawy, by lżejsze obecnie lafiry, konie i pionki, a zw³aszcza chwiejni z powodu swej wysoko ci królowie i królowe, nie wywraca³y si  na szachownicy, zabezpieczyli jak najstaranniej sw¹ ma³1 armj  z kocci s³oniowej.

Wspomnieli my wyżej, i  żaden z dziesi ciu  o³nierzy nie interesowa³ się zbytnio kosmicznymi fenomenami. Gwoli sprawiedliwo ci doda  jednak e nale y, iż jeden z tych fenomenów wywo³a³ protesty z ich strony.

W trzy dni po katastrofie kapral Pim, jako wys³annik og 3u, prosi³ oficerów o pos³uchanie.

Uzyskawszy audjencj , weszli do pokoju brygadjera Murphy. Salutuj¹c s³u biociec, wyci¹gni ty jak struna, Pim czeka³ wpatrzony w prze³o onych.

Oficerowie przerwali partj .

Czego chce kapral Pim? – zapyta³ brygadjer Murphy, unosz¹c z godno ci¹ g³ow  z nad szachownicy.

Pragn  zwr ci  uwag  panu brygadjerowi na spraw   o³du moich ludzi – odpowiedzia³ kapral Pim – panu majorowi za  na ich wyżywienie.

Mów – zgodzi³ się Murphy, przytakuj¹c skinieniem g³owy.

Chcia³bym zapyta , czy teraz, gdy dzień sta³ się o po³ow  krótszy,  o³d nasz zostanie zmniejszony o po³ow ?

Brygadjer Murphy, zaskoczony znieacka, zastanowi³ si  chwil , ale wyraz jego twarzy zdawa³ si   wiadczy ,  e uwa a³ uwag  kaprala za s³uszn¹. Poczem, zamieniwszy spojrzenie z majorem Oliphant, rzek³:

Kapralu Pim,  o³d wasz jest kalkulowany niezależnie od ilo ci godzin, jakie up³ywaj¹ mi dzy

wschodem i zachodem s³ońca i zostanie takim, jakim by³ dawniej. Angljê staa jeszcze na to, aby op³acaæ swych ðo³nierzy!

By³ to, zdaniem brygadjera, bardzo zrêczny komplement pod adresem armji i honoru Anglji.

Dziesiêæ g³osów odpowiedzia³o „hurrah”, co w sumie jednak nie wypad³o g³oœniej od zwyk³ego „dziêkujê”.

Kapral Pim zwróci³ siê zkolei w stronê majora Oliphant.

Niech kapral przyst¹pi do drugiej sprawy – rzek³ major, przygl¹daj¹c siê podw³adnemu.

Chcia³em zapytaæ pana majora, czy mamy prawo, jak dawniej, do czterech posi³ków dziennie, czy te¿ tylko do dwóch!

Major pomyœla³ chwileczkê, spojrze³ na brygadjera, a wzrok jego wyra¿a³ uznanie dla logiki i zdrowego rozs¹dku kaprala.

Kapralu – rzek³ – fenomeny fizyczne nie s¹ w stanie zmieniaæ wojskowego regulaminu. Nale¿y, jak dawniej, wydzielaaæ po cztery posi³ki dziennie w przerwach pó³toragodzinnych. Angljê staa na dostosowanie praw wszechœwiata do regulaminu – doda³ z uk³onem w stronê brygadjera Murphy, szczêœliwy, i¿ uda³o mu siê tak zrêcznie pójœæ w jego m¹dre œlady.

Hurrah! – odpowiedzieli ðo³nierze, akcentuj¹c nieco silniej tê powtór¹ manifestacjê radoœci.

Poczem, odwróciwszy siê na piêtach, opuœcili, prowadzeni przez kaprala Pima, pokój oficerów, którzy natychmiast przyst¹pili do przerwanej gry.

Ludzie ci mieli racjê, licz¹c na sw¹ ojczyznê, gdy¿ Anglja nie zapomina nigdy o swych obywatelach. Tym razem jednak widocznie zajêta by³a czem innym, gdy¿ tak cierpliwie wygl¹dana pomoc wci¹¿ jeszcze nie przybywa³a. Byæ mo¿e zreszt¹, ¿e w pó³nocnej Europie nie wiedz¹ nic o tem, co siê sta³o na po³udniu.

Tymczasem od owej pamiêtnej nocy 31-go grudnia up³ynê³o czterdzieœci dziewiêæ dawnych 24-godzinnych dni i ¿aden statek nie ukaza³ siê dot¹d na horyzoncie. Ta dawniej tak uczêszczana czêœæ morza by³a niezmiernie pusta i wyludniona. Ale oficerowie i ðo³nierze, pe³ni ufnoœci i dobrej wiary, nie byli zniecierpliwieni, ani nawet zdziwieni. Spe³niali swe obowi¹zki jak dawniej, warty zmienia³y siê regularnie. Regularnie równie¿ brygadjer z majorem odbywali przegl¹d „wojsk”. ðo³nierze tyli z dnia na dzieñ, a jeœli oficerowie uniknêli ich losu, to sta³o siê to tylko przez wzgl¹d na mundury, których nie chcieli kompromitowaæ zbyt¹ rozlewnoœci¹ kszta³tów.

Tych wszystkich, którzy zginêli, wspominali z ¿alem, ale i z iœcie brytyjskim spokojem. Wiedz¹c, i¿ z tysi¹ca œemiset dziewiêædziesiêciu piêciu ludzi pozosta³o tylko trzynastu, z ³atwoœci¹ obliczyli, i¿ brakuje tysi¹ca œemiset osiemdziesiêciu dwóch, co te¿ zosta³o uwzglêdnione w raporcie.

Powiedziano w nim, i¿ zajêta przez trzynastu Anglików wysepka, pozosta³oœæ olbrzymiego

skalistego l'du, wznoszącego się do wysokości dwustu tysięcy czterystu metrów ponad poziom morza, jest jedynym stałym punktem na bezkresnym obszarze wód. Była to wiadomość niecierpiąca. W odległości bowiem dwudziestu kilometrów na południe wznosiła się inna wysepka, bardzo do niej podobna. I ona ocalała podczas katastrofy i osiadła na morzu, jako pozostałość ściana górskiego.

Między dwoma posunięciami figur na szachownicy oficerowie angielscy usiłowali rozwiązać zagadkę, czy druga wysepka jest opuszczona, czy też schronili się na niej jacyś ocaleni w czasie katastrofy rozbitkowie? Wyświetlenie tej sprawy wydało im się tak ważne, iż któregoś dnia, korzystając z pięknej pogody, dosiedli łódki, przebyli przestrzeń dzielącą obie wysypki i wrócili dopiero po trzydziestu sześciu godzinach.

Czy kierowało nimi uczucie czysto ludzkie? Czy też jakieś interes odmiennej natury? Nie podzielili się z nikim wrażeniami z wycieczki, nie dowiedziało się niczego nawet kapral Pim. Czy wyspa była zamieszkała, tego kapral nie wiedział. W każdym razie oficerowie jak pojechali, tak wrócili sami. Milczenie ich było widoczne, gdyż kapral Pim wywnioskował, że byli zadowoleni z wyprawy. Major Oliphant przygotował wielką kopertę z podpisem brygadiera Murphy i pieczęcią 33-go pułku, zaadresowaną do admirała Fairfasa, pierwszego lorda Admiralicji Zjednoczonego Królestwa.

Koperta ta miała być doręczona na pokład pierwszego dojrzanego okrętu.

Niestety jednak, żaden okręt się nie zjawiał i wciąż jeszcze brak było nici porozumienia między metropolją i wysypką. Tak nadszedł dzień 18-ty lutego.

Tego dnia rano budzić się brygadiera Murphy zwrócił się do majora Oliphanta.

Dzień dzisiejszy świętują wszyscy prawdziwi Anglicy.

I słusznie, gdyż jest to dzień wielkiego narodowego święta – odpór major.

Przypuszczani – podjął na nowo brygadiera – że wyjątkowe okoliczności nie powinny nam przeszkadzać w obchodzie królewskiej rocznicy.

I ja jestem tego zdania – brzmiała zgodna odpowiedź majora.

Widocznie Jej Wysokość nie uważa za właściwe porozumieć się z nami, skoro nie uczyni tego do tej pory.

Zapewne.

Szklaneczkę portera, majorze?

Z przyjemnością, brygadiera.

A teraz – dodał brygadiera, napiwszy się ulubionego trunku – przystąpimy do obchodu zgodnie z tradycją i regulaminem.

Œciœle wed³ug regulaminu! – odpar³ major Oliphant.

Wezwano kaprala Pinia, który zjawi³ siê niezw³ocznie, oblizuj¹c siê jeszcze po dopiero co spo¿ytej porcji brandy.

Kapralu Pim – rzek³ uroczyœcie brygadjer – mamy dzieœ wed³ug dawnego brytyjskiego kalendarza 18-tego lutego.

Tak jest, panie brygadjerze – odpar³ kapral – jest to dzieñ królewskich urodzin.

Kapralu Pim – ci¹gn¹³ brygadjer – dacie dwadzieœcia jeden przepisowych strza³ów armatnich.

Rozkaz, panie brygadjerze!

Pilnujcie, w miarê mo¿noœci – doda³ jeszcze brygadjer – aby nie by³o jakiegoœ wypadku.

W miarê mo¿noœci – powtórzy³ kapral, nie chc¹c siê anga¿owaæ wiêcej, ni¿ by³o konieczne.

Z licznych dzia³, broni¹cych ongiœ fortu, pozosta³a tylko jedna, wielka dwudziestosiemciometrowa haubica. By³a to olbrzymia machina, ale w braku mniejszej trzeba by³o jej u¿yæ do strzelania na wiwat.

Uprzedziwszy ¿o³nierzy, kapral Pim uda³ siê do miejsca, gdzie zamkniête wœród ska³ sta³o opancerzone dzia³o. Sprowadzi³ potrzebn¹ iloœæ nabo¿ów; strzelaa miano, rzecz prosta, œlepemi nabo¿ami.

Brygadjer Murphy i major Oliphant w galowych mundurach i kapeluszach z piórami mieli asystowaæ przy wiwatach.

Niebawem potê¿ne detonacje rozleg³y siê wœród ska³.

Kapral Pim postêpowa³ z ca³¹ ostro¿noœci¹, aby unikn¹æ wypadku.

Dodaæ nale¿y, ¿e na skutek mniejszej gêstoœci powietrza, wstrz¹sy powodowane wystrza³ami by³y s³abe, a co zatem idzie w detonacji nie tak og³uszaj¹ce, jak szeœæ tygodni temu.

Fakt ten dra¿ni³ oficerów. Ani œladu echa, które suchy trzask strza³u zmienia³o w huk grzmotu, ani œladu majestatycznych odg³osów, rozchodz¹cych siê drog¹ powietrzn¹ w odleg³e bardzo strony. Ka¿dy zrozumie, ¿e ambicja obu Anglików, pragn¹cych uczciæ swego monarchê, by³a nieco podra¿niona.

Dano ju¿ dwadzieœcia wystrza³ów.

W chwili, gdy³adowano po raz dwudziesty pierwszy œlepy nabój, brygadjer Murphy zatrzyma³ gestem obs³ugê dzia³a.

Za³ó¿cie prawdziwy pocisk – powiedzia³ – ciekaw jestem, jaka jest obecnie noœnoœæ armaty.

Niepodobna by³o nawet przy pomocy lunety stwierdza^æ miejsca upadku pocisku. Zgin¹³ on daleko za linj¹ horyzontu.

Przesz³o trzy mile – rzek³ brygadjer.

Przesz³o... tak jest... naturalnie! – odpar³ major. – I... czy³by to by³o z³udzeniem! Dzia³u angielskiemu odpowiedzia³o s³abe echo z oddali.

Obaj oficerowie i ³o³nierze nadstawili uszu, nie chc¹c stracia^æ ani jednego d³wiêku.

Odg³osy trzech kolejnych strza³ów rozleg³y siê z tej samej strony.

Statek! – rzek³ wreszcie brygadjer. – A jeœli statek, to napewno angielski.

Po up³ywie p³ godziny dwa maszty okrêtowe zamajaczy³y na horyzoncie.

Anglja odnajduje swych synów! – rzek³ brygadjer Murphy, nieomylnym tonem cz³owieka, który przewidzia³ wszystkie okolicznoœci.

Pozna³a odg³os naszego dzia³a – doda³ major Oliphant.

Byleby tylko nasze dzia³o nie dosiêg³o okrêtu – mruca³ na stronie kapral Pim.

W p³ godziny p³niej kad³ub statku widoczny by³ ju³ go³em okiem.

D³uga smuga czarnego dymu wskazywa³a, ³e by³ to parowiec. Wkrótce rozpoznano jachcik parowy, zmierzaj¹cy wyra³nie w stronê wyspy. Flaga powiewa³a na dziobie stateczku, ale trudno jeszcze by³o odr³niæ jej barwy. Murphy i Oliphant nie spuszcza³li jachtu z oczu, pragnêli czem prêdziej pozna^æ jego banderê.

Wtem jednoczeœnie, i rzec mo³na automatycznie, obie rêce trzymaj¹ce lunety opad³y, a oficerowie, patrz¹c na siebie pe³nemi zdumienia oczami, rzekli:

Rosyjska flaga!...

Istotnie, na dziobie powiewa³a rosyjska bandera, na bia³em tle niebieski krzy³.

Rozdzia³ XIV,

daje wyraz naprê³eniu stosunków miêdzynarodowych i prowadzi ku nieporozumieniom geograficznym.

Jachcik zbli³a³ siê szybko ku wyspie i Anglicy odczytali ju³ na jego dziobie napis *Dobryna*.

W po³udniowej czêœci wybrze³a, wœród za³amów ska³, by³a ma³a zatoczka,

wystarczaj¹ca jednak dla *Dobryny*. W niej jachcik zarzuci³ kotwicę i wkrótce ³ód³ na dwie pary wiosł³ przywioz³a do brzegu hrabiego Timaszewa i Hectora Servadac'a.

Z powag¹ i namaszczeniem oczekiwali ich sztywni oficerowie angielscy.

Pierwszy odezwa³ się impetyczny z natury Hector Servadac.

Witajcie! – zawo³a³. – Chwa³a Bogu, że i wy, panowie, ocaleliście w czasie katastrofy! Czujemy się szczęśliwi, mog¹c uocisn¹æ wasze prawice!

Brygadjer Murphy i major Oliphant nie post¹pili ani kroku naprzód, nie wykonali nawet żadnego zachęcaj¹cego gestu.

Czy macie, panowie – ci¹gn¹³ Hector Servadac, nie dostrzegaj¹c nawet ich wspania³ej powagi – wiadomości z Francji, Rosji, Anglii, z ca³ej wogóle Europy! Czy komunikujecie się z krajem? Czy macie...

Z kim mamy zaszczyt mówić! – zapyta³ brygadjer Murphy, zwracaj¹c się zlekka w stronę przyby³ych.

To prawda – rzek³ kapitan Servadac, wzruszaj¹c zlekka ramionami – zapomnieliśmy o wzajemnej prezentacji.

Poczem, zwracaj¹c się do swego towarzysza, którego powoeci¹gliwość równa³a się prawie angielskiemu spokojowi oficerów, rzek³:

Hrabia Wasyl Timaszew.

Major John Tempie Oliphant – przedstawi³ brygadjer swego kolegę.

Rosjanin i Anglik zamienili uk³ony.

Kapitan sztabu generalnego, Hector Servadac – powiedzia³ zkolei hrabia Timaszew.

Brygadjer Hénage Finch Murphy – sprezentowa³ z powag¹ major Oliphant.

Ponowna wymiana uk³onów. Prawom etykiety sta³o się zadość. Teraz już można by³o rozmawiać. Rzecz prosta, iż ca³a powyższa wymiana słów odby³a się w języku francuskim, którym w³adali zarówno Anglicy, jak Rosjanie. Brygadjer Murphy skin¹³ ręk¹ i poprowadzi³ ca³e towarzystwo do pokoju, który zajmowa³ wraz z zamykaj¹cym w tej chwili pochod majorem Oliphant. Pokój urz¹dzony by³ wygodnie a nawet z pewnym komfortem, chociaż by³ to w³aciewie rodzaj kazamaty, wydr¹żonej w skale. Wszyscy zajęli miejsca i teraz dopiero rozmowa mia³a się potoczyć normalnym torem.

Hector Servadac rozdrażniony tyłu ceremonjami ust¹pi³ g³osu hrabiemu, który domyśla¹c się nie bez s³usznocęci, że Anglicy zignorowali pytania zadane przed prezentacj¹, rozpocz¹³ rzecz ab ovo.

Niew¹tpliwie wiedz¹ panowie – zacz¹³ – że w nocy z 31-go grudnia na 1-y stycznia wstrz¹sn¹³ ościem kataklizm, którego rozmiar i przyczyny nie s¹ nam jeszcze znane. S¹dz¹c z niewielkiej wysepki, która pozosta³a z ca³ego znanego panom terenu, musieliście katastrofê tê odczuæ dotkliwie na w³asnej skórze.

Obaj Anglicy sk³onili zlekka g³owy na znak aprobaty.

Mój towarzysz, kapitan Servadac – ci¹gn¹³ hrabia – srodze ucierpia³ z tego tytu³u. Pracowa³ on jako oficer sztabu generalnego w Algerze...

Kolonja francuska, o ile mnie pamięæ nie myli! – spyta³ major Oliphant, przymykaj¹c oczy.

Kraj rdzennie francuski – pad³a sucha odpowiedŹ kapitana Servadac'a.

Mia³ stanowisko przy ujœciu rzeki Szeliw – kontynuowa³ z flegm¹ hrabia. – Tam to, owej nocy tragicznej, czêœæ l¹du afrykańskiego przekszta³ci³a się w wyspê, reszta zaœ zginê³a zupe³nie z powierzchni ziemi.

Hm! – zdoby³ się na s³aby wyraz zdziwienia brygadjer Murphy.

Czy wolno zapytaæ – wtr¹ci³ major Oliphant – gdzie pan hrabia przebywa³ owej fatalnej nocy?

Na morzu, na pok³adzie mego jachtu, i poczytujê to za cud, że wyszliœmy z tej awantury zdrowi na duchu i ciele.

Zechce pan przyj¹æ nasze szczere gratulacje, hrabio – wtr¹ci³ brygadjer Murphy.

Hrabia ci¹gn¹³ dalej swe opowiadanie:

Przypadek skierowa³ mnie ku wybrzeżom Algeru, gdzie spotka³em na nowoutworzonej wysepce kapitana Servadac'a i jego ordynansa Ben-Zoufa.

Ben...? – powtórzy³ major Oliphant.

Zouf! – hukn¹³ na ca³e gard³o Hector Servadac, jakgdyby chcia³ sobie ul¹ya tym okrzykiem.

Kapitan Servadac – podj¹³ hrabia – spragniony by³ nowin, siad³ wiêc na pok³ad *Dobryny*. Skierowaliœmy się na wschód celem zbadania, co pozosta³o z kolonji Algeru... Niestety, nie pozosta³o nic.

Brygadjer Murphy wyd¹³ z lekceważeniem wargi, jakgdyby chcia³ powiedzieæ, że kolonja, przez to samo, że by³a kolonj¹ francusk¹, nie mog³a byæ trwa³a.

Hector Servadac zerwa³ się już z miejsca, aby cios odparowaæ, ale w porê się pohamowa³.

Panowie – rzek³ hrabia Timaszew – rozmiary klêski s¹ olbrzymie. Na ca³ym po³udniowym obszarze morza Ćródziemnego nie spotkalicemy œladu dawnych terytorjów. Alger i Tunis zniknê³y z powierzchni ziemi. Natrafiliœmy tylko na ska³ê z grobowcem króla Francji...

Ludwik IX, o ile mi siê zdaje – zagadn¹³ brygadjer.

Bardziej znany pod nazw¹ Ludwika Ćwiêtego – odci¹³ kapitan Servadac, na co brygadjer Murphy ucemiechn¹³ siê pob³a¿liwie.

Hrabia Timaszew opowiedzia³ w dalszym ci¹gu o podró¿y na po³udnie a¿ po zatokê Gabes i o nowym l¹dzie, ci¹gn¹cym siê na pó³noc, a¿ po dawn¹ Maltê.

I ta wyspa angielska Malta – poœpieszy³ dodaæ kapitan Servadac – z miastem, fortami, ¿o³nierzami, oficerami i gubernatorem posz³a wœlad za Algerem i zginê³a w niezg³êbionych czeluœciach ziemi.

Czo³a oficerów angielskich zachmurzy³y siê na mgnienie, ale po chwili ju¿ rozpogodzi³y siê, a w oczach zamigota³a nieufnoœæ.

To istny potop, to nie do wiary! – zauwa¿y³ brygadjer Murphy.

Dlaczego? – zapyta³ kapitan Servadac.

Malta jest wysp¹ angielsk¹... – odpar³ major Oliphant – i jako taka...

Zginê³a równie dobrze, jakgdyby by³a chiñsk¹! – wyci¹³ kapitan Servadac.

Mo¿e pomylili siê panowie co do po³o¿enia geograficznego?

Nie, panowie – rzek³ hrabia Timaszew – wszelkie pomy³ki s¹ wykluczone, musimy uznaæ fakty i uwierzyæ, ¿e katastrofa nie oszczêdzi³a i Anglji. Znikniêcie Malty to tylko szczegó³, ale czy uwierzycie, panowie, ¿e nowy kontynent zamkn¹³ od pó³nocy dostêp do morza Ćródziemnego? Gdyby nie jedna jedyna szczelina wœród ska³, nigdy nie dotarlibyœmy do was. Jest wiêc, niestety, stwierdzone, ¿e nietylko z Malty, ale i z pozostaj¹cych od pewnego czasu pod protektoratem Anglji wysp Joñskich niewiele pozosta³o.

I przypuszczam – dorzuci³ kapitan Servadac – ¿e wysoki komisarz, a zwierzchnik panów, który tam rezydowa³, bynajmniej nie jest zadowolony z wyników katastrofy.

Wysoki komisarz, nasz szef? – powtórzy³ brygadjer Murphy, z min¹ cz³owieka nierozumiej¹cego, co do niego mówi¹.

Podobnie i los Korfu nie nastrêcza powodu do powinszowañ – ci¹gn¹³ kapitan Servadac.

Korfu?.. – powtórzy³ major Oliphant. – Czy pan kapitan powiedzia³ istotnie Korfu?

Tak jest! Kor-fu – odpar³ Servadac.

Oficerowie angielscy zaniemówili ze zdziwienia. Ale zdumienie ich doszło do zenitu, kiedy hrabia Timaszew zapytał³, czy mieli ostatnio jak¹ wiadomości z Anglii, b¹d¹ przez statek, b¹d¹ drog¹ kablów¹.

Nie, hrabio, kable s¹ zerwane – wyjaśni³ brygadjer Murphy.

A czy nie starali się panowie porozumieć zapomoc¹ telegrafu w³oskiego!

W³oskiego? – zdziwi³ się major Oliphant – chciał³ pan pewnie powiedzieć hiszpańskiego!

Wszystko jedno, w³oski, czy hiszpański – gor¹czkował³ się kapitan Servadac – chodzi o to, czy komunikuj¹ się panowie z metropolj¹?

Nie mamy żadnych wiadomości – odpar³ brygadjer Murphy. Ale jesteśmy zupełnie spokojni, sytuacja ta nie może trwać zbyt długo. Wszak na l¹dzie tym powiewa chor¹giew angielska.

Bah! – wy¹³ wargi kapitan Servadac. – Ponieważ po katastrofie podoba³o wam się zatkn¹æ tu chor¹giew.

By³a tu i przedtem.

Na dowód zwierzchnictwa, a nie w³asności.

Zwierzchnictwa? – krzyknęli chórem oficerowie.

Panowie – mówi³, tupi¹c nog¹, Hector Servadac – ta ska³a jest jedyn¹ pozosta³ości¹ wyspy, b¹d¹cej tylko pod protektoratem Anglii!

Wyspy?! – zaoponował³ poruszony do żywego brygadjer Murphy, chc¹c wzrokiem zmiażdżyć przeciwnika.

A i ten protektorat – ci¹gn¹³ kapitan Servadac – dziesięciokrotnie tracony i zyskiwany na nowo, jest natury dość problematycznej. Przyw³aszczyliście sobie nies³uszenie prawo zwierzchnictwa nad wyspami Jońskimi!

Nad wyspami Jońskimi... – zawo³a³ major Oliphant.

I tu, na Korfu!...

Korfu?!

Os³upienie obu Anglików było tak wielkie, że niebior¹cy dotychczas udziału w dyskusji hrabia postanowi³, chociaż podziela³ w zupełności zdanie oficera sztabu generalnego, swój¹ interwencj¹ spór za³agodzić. Wpad³ mu jednak w s³owo brygadjer Murphy, który znacznie już spokojniej zwróci³ się do kapitana Servadac³a.

Jest pan w b³ędzie, panie kapitanie – mówi³ – dlatego też postaram się czem prędzej wyjaśnić,

na czym nasze nieporozumienie polega. Jesteśmy tu na terytorjum, które od roku 1704-go należy prawnie do Anglii. Prawo to potwierdza traktat utrechcki. Prawd¹ jest, że kilkakrotnie w latach 1727, 1779 i 1782 Francja i Hiszpanja stara³y się, bezskutecznie jednak²e, prawo to obalić. Ska³a, na której jesteśmy, jest więc równie angielska, jak plac Trafalgar w Londynie.

Czyż nie jesteśmy na Korfu? – pyta³ zdziwiony niepomiernie hrabia.

Nie, proszę panów – odpar³ brygadjer Murphy – jesteśmy w Gibraltarze.

Gibraltar! To s³owo, jak grom z jasnego nieba, og³uszy³o hrabiego i kapitana Servadac³a. Byli pewni, że s¹ na Korfu, wschodnim krańcu morza Śródziemnego, a tymczasem okaza³o się, że zabrnęli na kraniec zachodni, do Gibraltaru, chociaż *Dobryna* w ci¹gu ca³ej podróży nie cofa³a się ani razu.

Stali więc przed now¹, wymagaj¹ca rozwizania zagadk¹. Hrabia Timaszew rozpocz¹³ w³acenie analizę tego donios³ego i zagadkowego wypadku, gdy wtem jakiegoś krzyki skierowa³y jego uwagę w inn¹ stronę. Odwróci³ się i ku najwięszemu zdumieniu ujrza³ za³ogę *Dobryny*, zmagaj¹c¹ się z angielskimi żo³nierzami.

Powodem zatargu by³a gor¹ca wymiana zdań między marynarzem Panefk¹ i kapralem Pimem na temat wystrzelonego z dzia³a granatu, który zdruzgotawszy maszt jachtu, przetr¹ci³ jednocześnie fajkę i zadrasn¹³ przyd³ugi nos Panefki.

Podczas więc, gdy hrabia Timaszew i Hector Servadac nie mogli dojść do porozumienia z oficerami angielskimi, marynarze z *Dobryny* omal nie pobili się z za³og¹ wyspy.

Major Oliphant tłumaczy³ kapitanowi, który, rzecz prosta, uj¹³ się za Panefk¹, iż Anglja nie odpowiada za te pociski, że ca³a wina spada na marynarza rosyjskiego, który podczas strza³u sta³ w niew³aciewem miejscu, że wreszcie, gdyby mia³ nos krótszy, nicby mu się nie sta³o i t. d. i t. d.

Spokojny dot¹d hrabia Timaszew rozgniewa³ się nie na żarty i, wymieniwszy kilka ostrych s³ów z oficerami angielskimi, kaza³ za³odze natychmiast wracać na pok³ad.

Mam nadzieję, że spotkamy się jeszcze – żegna³ Hector Servadac Anglików.

Zawsze do us³ug – odpar³ major Oliphant.

Wobec nowego fenomenu geograficznego, który lokowa³ Gibraltar tam, gdzie powinno by³o znajdować się Korfu, hrabiemu i kapitanowi zacieci³a nadzieja dotarcia do Europy, i, co zatem idzie, do krajów ojczytych.

Dlatego też *Dobryna* zaczę³a się natychmiast szykować do drogi, po up³ywie zaś dwóch godzin pasażerom jej zniknę³y zupełnie z oczu szcz¹tki dawnego Gibraltaru.

Rozdzia³ XV,

w którym drog¹ dyskusji dochodzi się do odkrycia, bliskiej już, być może, prawdy.

Przez pierwszych kilka godzin podróży rozprawiano wy³ecznie na temat mo¿liwych nastêpstw œwie¿o odkrytego zjawiska. Hrabia, kapitan i porucznik Prokop mimo usi³owañ nie byli w mo¿noœci przejœæ do porz¹dku nad t¹ now¹ zagadk¹. C³o¿ w istocie wiedzieli pewnego? – e *Dobryna*, opuszczaj¹c wyspê, nazwan¹ przez rozbitków Ostoj¹, dotar³a do nowego l¹du dopiero przy trzynastym stopniu d³ugoœci wschodniej. Przeby³a wiêc przestrzeñ piêtnastu stopni. Dodaj¹c do tego d³ugoœæ cieœniny, która umo¿liwia³a przedarcie siê przez nieznan¹ l¹d, oko³o trzech i pó³ stopnia, nastêpnie odleg³oœæ drugiego krañca cieœniny od Gibraltaru, wynosz¹c¹ w przybli¿eniu cztery stopnie i wreszcie siedem stopni przestrzeni, dziel¹cej Gibraltar od opuszczonej wyspy, otrzymamy ³¹czn¹ przestrzeñ dwudziestu dziewiêciu stopni.

A zatem *Dobryna*, opisawszy krzyw¹ zamkniêt¹, wraca³a po przebyciu dwudziestu dziewiêciu stopni do miejsca, z którego wyruszy³a.

Licz¹c po osiemdziesi¹t kilometrów na stopieñ. przeby³a ³¹czn¹ przestrzeñ dwóch tysiêcy trzystu dwudziestu kilometrów.

A wiêc – rzek³ kapitan Servadac – poniewa¿ *Dobryna*, nie zmieniaj¹c kierunku powróci³a do tego samego miejsca, z którego wyruszy³a, nale¿y przypuœciæ, ¿e kula ziemiska ma teraz tylko dwa tysi¹ce trzysta dwadzieœcia kilometrów w obwodzie.

Tak jest – odpar³ porucznik Prokop – daje to œrednicê d³ugoœci siedmiuset czterdziestu kilometrów. Czyli ¿e dawna œrednica, wynosz¹ca, jak wiadomo, dwanaœcie tysiêcy siedemset dziewiêædziesi¹t dwa kilometry, zmala³a szesnaœcie razy. Twierdzê bowiem z ca³¹ stanowczoœci¹, i¿ odbylicemy podró¿ naoko³o tego, co zosta³o z dawnego œwiata!

Takie stanowisko wyjaœni³oby nam wiele szczególnych, a dot¹d niewyjaœnionych zjawisk – wtr¹ci³ hrabia Timaszew. – Na kuli tak niewielkich rozmiarów musia³a os³abn¹æ si³a przyci¹gania, równie ³atwo t³umaczy siê przyœpieszenie obrotu wokó³ osi, nawet tak wielkie, ¿e doba zamiast dwudziestu czterech, wynosi tylko dwanaœcie godzin. Co do drogi wokó³ s³oñca... – hrabia Timaszew zawaha³ siê chwilê, nie orjentowa³ siê bowiem, jak to zjawisko podporz¹dkowaæ nowemu systemowi.

S³uchamy, hrabio – odezwa³ siê kapitan Servadac – a zatem ta nowa orbita?

Jaki jest twój pogl¹d na tê sprawê? – zwróci³ siê hrabia do porucznika Prokopa.

Nie mo¿e tu byæ dwóch odpowiedzi, tylko jedna, jedyna!

To znaczy! – niecierpliwi³ siê kapitan Servadac, jakgdyby przeczuwaj¹c

odpowiedź Prokopa.

To znaczy – brzmiąca odpowiedź – że jakaś część globu ziemskiego, otoczona atmosferą, oderwała się od całości i obiega wokół słońca drogą, która nie jest dawną orbitą Ziemi.

Po tym majcem pozory uszności wyjaśnieniu zapanowało chwilowe milczenie. Przygnębienie zapanowało wśród rozmawiających. Wszystkich pochłonęły rozmyślenia nad nieobliczalnymi konsekwencjami nowego stanu rzeczy. Jeżeli istotnie jakiego olbrzymi blok oderwał się od Ziemi, to jakie byłoby jego przeznaczenie! Czy na wzór komet przebywać będzie setki milionów mil w przestrzeni, czy też będzie krążyć wokół Źródła ciepła i światła?

Czy wreszcie nowa ta droga styka się gdzieś z ekliptyką ziemską i czy można mieć nadzieję spotkania i połączenia dwóch tak gwałtownie rozerwanych brył?

Kapitan Servadac pierwszy przerwał milczenie:

Ależ u licha! Pańska hipoteza, poruczniku, wyjaśnia wiele rzeczy, ale, mimo to jest nie do przyjęcia!

Dlaczegoż to, kapitanie? Dla mnie jest ona jedynym rozwiązaniem, tłumaczem wszystko.

Otoż nie, jednej przynajmniej sprawy nie obejmuje stanowczo.

Jakiej mianowicie? – zapytał porucznik Prokop.

Zaraz – cięgniesz kapitan Servadac – trzeba żebyśmy się dobrze zrozumieli. Otoż pan twierdzi, że ułamek kuli ziemskiej, obejmujący część morza Śródziemnego, od Gibraltaru aż po Maltę, stała się ta nowa asteroida, która unosi nas w zawiaty.

Wierz w to oczywiście.

Ale jakże pan wytłumaczy powstanie nowego lądu, który otacza morze Śródziemne i szczególnie budowę tego wybrzeża? Dlaczego część globu, która nas unosi, zmieniła swą dawną granitową i wapienną budowę, skąd wzięły się na jej powierzchni związki mineralne, których składu nie umiemy ustalić?

Byłoby to poważny zarzut, stawiany teorii porucznika Prokopa. Istotnie, można byłoby zgodzić się na to, iż część kuli ziemskiej oderwała się, unosząc ze sobą część

atmosfery i morza Œródziemnego, naleŒa³orównieŒ przypuœciæ, Œe ruchy obrotowe i postêpowe nowej asteroidy nie by³y identyczne z ruchami Ziemi, ale dlaczego zamiast Œyznych wybrzeŒy pojawi³ siê ten mur urwisty, pozbawiony œladów Œycia?

Porucznik Prokop pociesza³ siê, Œe przyszœoœæ zapewne wyjaœni tê sprawê. W kaŒdym razie nie rezygnowa³ ze swej hipotezy, która rozwi³ywa³a tyle spraw niepojêtych. Przyczyna katastrofy nie dawa³a siê jeszcze uchwyciæ. By³oŒby to dzia³anie si³ centralnych Ziemi? Wydawa³o siê to w¹tpliwe. Tyle jeszcze by³o ciemnych punktów w tej sprawie...

W gruncie rzeczy – zakonkludowa³ kapitan Servadac – obojêtnie mi jest na jakiej gwieŒdzie kr¹Œê we wszechœwiecie, byle Francja kr¹Œy³a wraz ze mn¹.

Francja... i Rosja – dorzuci³ hrabia Timaszew.

I Rosja! – poprawi³ siê czem prêdziej oficer sztabu generalnego.

Tymczasem, jeœli istotnie czêœæ globu ziemskiego porusza³a siê po nowej orbicie i jeœli czêœæ ta mia³a kszt¹t kulisty, w takim razie rozmiary kuli tej by³y bardzo niewielkie, a co zatem idzie, czêœæ Francji i pokaŒna czêœæ Rosji musia³y pozostaæ przy dawnej macierzy. To samo dotyczy³o Anglii. Zreszt¹ brak wiadomoœci z Anglii w Gibraltarze w ci¹gu szeœciu tygodni przemawia³ wymownie za tem przypuszczeniem. Jeœli wyspa Ostoja mia³a, jak naleŒa³o siê tego spodziewaæ, sta³¹ d³ugoœæ dnia i nocy, czyli leŒa³a na równiku asteroidy, w takim razie dwa bieguny, pó³nocny i po³udniowy, by³y od niej jednakowo odleg³e i dzieli³y odbyt¹ przez *Dobrynê* drogê na dwa ³uki, d³ugoœci tysi¹ca stu szeœædziesiêciu kilometrów kaŒdy. Toby znaczy³o, Œe kaŒdy z biegunów oddalony by³ od wysepki o piêœet osiemdziesi¹t kilometrów. Z chwil¹ jednak wyznaczenia tych punktów na mapie, okaza³o siê, Œe biegun pó³nocny nie siêga³ poza Prowancjê, po³udniowy zaœ leŒa³ w pustyni afrykañskiej na wysokoœci dwudziestego dziewi¹tego równoleŒnika.

Czy porucznik Prokop mia³ racjê, upieraj¹c siê przy swojej hipotezie? Czy istotnie nowa asteroida oderwa³a siê od Ziemi? Na to trudno by³o odpowiedzieæ. Przyszœoœæ tylko mog³a daæ rozwi¹zanie zagadki, nie by³o jednak szaleñstwem twierdzenie, Œe porucznik Prokop, jeœli nie zg³êbi³ ca³kowicie tajemnicy, w kaŒdym razie zbliŒy³ siê ku prawdzie.

Pogoda by³ cudowna i *Dobryna*, gnana si³¹ motoru i wiatrem, posuwa³a siê szybko na pó³noc.

Na północ, lecz nie na wschód, gdyż ziemie hiszpańskie, a przynajmniej części ich, mieszczą się dawniej pomiędzy Gibraltarem i Alicante, zniknęła całkowicie. Malaga, Almeria, przykład Palos, ani wreszcie Kartagina nie zajmowały miejsc wyznaczonych im na mapie. Morze pokrywało cały dawny półwysep hiszpański i jacht dopiero na wysokości Sewilli dotarł do pasa skalistych szczytów, identycznych z napotkanymi już poprzednio w okolicach Malty. Od tego miejsca morze wrzynało się głęboko w ląd, tworząc kłopotliwy, na którego wierzchołku powinien być znajdować się Madryt. Potem wybrzeże skręcało na południe, wkraczało w obręb dawnej zatoki i rozciągało groźne pazury wokół dawnych wysp Balearskich.

Zbaczając nieco z wytkniętej drogi, w chwili odnalezienia celadów tych wzięcie wysp Balearskich, podróżnicy dokonali niespodziewanego odkrycia.

Było to dnia 21-go lutego. O godzinie 8-iej rano jeden z pełniących służbę marynarzy zawołał:

Butelka w morzu!

Butelka ta mogła zawierać drogocenny dokument, wyjaśniający nowy stan rzeczy. To też hrabia Timaszew, Hector Servadac i porucznik momentalnie znaleźli się na przedzie *Dobryny*. Po krótkich i umiejętnych zabiegach sygnalizowany przedmiot został wciągnięty na pokład jachtu.

Nie była to butelka, lecz futeraś skórzany od lunety. Wieko było starannie zalakowane, tak aby woda nie mogła przeniknąć do wnętrza.

Porucznik Prokop, którego ani na krok nie odstępowali hrabia i Hector Servadac, uważnie badał znaleziony przedmiot. Brak było na nim marki fabrycznej. Na pieczęci lakowej, przytwierdzonej wieczko, widniały inicjały: R. P.

Po otwarciu pieczęci, wyjęto z pochwy nienaruszony przez wodę zwitek papieru. Na zwykłej kartce z notatnika widniała:

Galja?

Odległość od słońca 15 lutego: 59,000.000 mil.

Droga przebyta od stycznia do lutego: 32,000.000 mil.

Va bene! All right! Parfait!!!

Co to ma znaczyć? – pytał hrabia Timaszew, oglądając ze wszystkich stron kartkę.

Nic nie rozumiem – odparł Hector Servadac – jedno tylko jest pewne, że autor tego dokumentu żył jeszcze dnia 15-go lutego, gdyż tę wzięcie datę nosi kartka.

To jest jasne – zgodzi³ siê hrabia. – Co siê tyczy samego dokumentu, to jest on niepodpisany i skreœelony w jêzykach ³aciñskim, w³oskim, angielskim i francuskim, z przewag¹ jednak¿e s³ów francuskich.

Nie mo¿e tu byæ mowy o ¿adnej mistyfikacji – rzek³ kapitan Servadac – dokument ten odnosi siê bezw¹tpienia do nowego porz¹dku wszechrzeczy, który nietylko nam, jak widaæ, da³ siê we znaki! Pochwa, w której znaleŹlicemy go, nale¿a³a do obserwatora p³yn¹cego statkiem...

Nie zgodzê siê z tem, kapitanie – przerwa³ porucznik Prokop – gdy¿ obserwator ten by³by w³o¿y³ dokument do butelki, bardziej odpornej na dzia³anie wody, ni¿ skóra. Przypuszczam raczej, ¿e mo¿e uczony, który ocala³ na jakimœ samotnym punkcie kontynentu, pragn¹³ podzieliæ siê ze œwiatem swemi obserwacjami i u¿y³ do tego celu pochwy od lunety, mniej mu widocznie potrzebnej, ni¿ butelka.

To jest w gruncie rzeczy obojêtnie – przeci¹³ dyskusjê hrabia. – Chodzi o odcyfrowanie dokumentu, nie o to zaæ, kto by³ jego autorem. Zacznijmy od pocz¹tku. A wiêc przede wszystkim, co znaczy ta Galja?

Nie znam ¿adnej planety, nosz¹cej tê nazwê – odpar³ kapitan Servadac.

Kapitanie – odezwa³ siê wówczas porucznik Prokop – czy pozwoli pan sobie zadaæ jedno pytanie?

Proszê bardzo.

Czy nie s¹dzi pan, ¿e dokument ten potwierdza moj¹ teorjê?

Tak... byæ mo¿e... – odpar³ Hector Servadac – chocia¿ zarzut dotycz¹cy budowy naszej asteroidy wci¹¿ jeszcze nie zosta³ odparty.

Przypuszczacie wiêc panowie – wtr¹ci³ hrabia – ¿e domniemany ów uczony nowej planecie nada³ nazwê „Galja”?

Czy¿by to by³ uczony francuski! – zastanowi³ siê porucznik Prokop.

Wed³ug wszelkiego prawdopodobieñstwa – odpar³ kapitan Servadac. – Na osiemnacie s³ów sk³adaj¹cych dokument, mamy jedenacie s³ów francuskich, a tylko trzy ³aciñskie, dwa w³oskie i dwa angielskie. Ró¿nojęzycznoœæ kartki œwiadczy, mojem zdaniem, o przezornoœci autora, który pragn¹³ byæ za wszelka cenê zrozumiany.

Przypuœamy, ¿e „Galja” jest nazwa nowej, zawieszanej w przestworzu asteroidy – mówi³ hrabia – i badajmy dalej. „Ab sole distance au 15 fevrier, cinquante neuf millions de lieux”...

To by³a rzeczywista, odleg³oœæ Galji od s³oñca, w chwili przeciêcia drogi Marsa – wyjaœni³ porucznik Prokop.

Doskonale – ucieszy³ siê hrabia – oto pierwszy punkt dokumentu zgadza siê wiêc z naszymi

obserwacjami.

Jak najdokładniej – potwierdzi porucznik.

„Droga przebyta od stycznia do lutego” – czyta dalszy ciąg dokumentu hrabia – „trzydzieści dwa miliony mil”.

Mowa tu najwidoczniej – wyjaśnienia Hector Servadac – o drodze przebytej przez Galję po nowej orbicie.

Tak jest – odpar porucznik Prokop – i zgodnie z prawami Keplera, szybkość Galji, lub też co na jedno wychodzi, drogi przebywane w jednakowych odstępach czasu, zmniejsza się stopniowo. Najwyższą temperaturę odczuwalicemy w czasie owego dnia, 15-go stycznia. Jest więc możliwe, iż tego dnia Galja osiągnie swe periheljum, czyli punkt najbliższy słońca, i że porusza się wówczas dwa razy szybciej od Ziemi, której szybkość wynosi dwadzieścia osiem tysięcy osiemset mil na godzinę.

Słusznie – zgodzi się kapitan Servadac – ale to nie wyjaśnienia, w jakiej odległości od słońca znajduje się apheljum Galji.

Tak jest, kapitanie – odpar porucznik Prokop – ale dokładne badania, dotyczące różnych punktów krzywej ruchu Galji, dadzą odpowiedź na te pytania.

Istotnie – podjął hrabia Timaszew – jeżeli Galja jest asteroidem, podlega, jak wszystkie ciała ruchome, prawom mechaniki, a ruchem jej, podobnie jak ruchami wszystkich innych planet, rządzi słońce. Od chwili oderwania się od Ziemi, brzość jej zawiera przyciągania i droga jej została niezmiennie ustalona.

Chyba tylko – wtrącił porucznik Prokop – drogi tej nie zamierzają inne planety! Galja jest wszak tak mała w stosunku do innych ciał układowego, że większe planety mogą mieć na nią wpływ nieobliczalny.

Bardzo możliwe – dorzucił kapitan Servadac – że rozmaite przykre spotkania zmuszą Galję do zbaczania z drogi. Ale zważaj proszę, panowie, że rozprawiamy już tak, jak rzeczeni „Galijczycy”. A który nam zaręczy, iż owa Galja, o której mowa w dokumencie, nie jest prosto małą siedemdziesiątą z rzędu planet, a wieżo odkrytą!

Nie, to jest wykluczone – odpar porucznik Prokop. – Planety dostrzegane przez teleskop poruszają się w wiatrowej strefie, zawartej pomiędzy Marsem i Jowiszem. A zatem nie zbliżają się nigdy do słońca tak bardzo, jak Galja w swym periheljum. Tego faktu nie można podawać w wątpliwość, ponieważ stwierdza go zgodnie dokument i nasza obserwacja.

Szkoda – biada hrabia Timaszew – że brak nam przyrzęd do obserwacji i pomiarów.

Mam wrażenie – odpar kapitan Servadac – że czas nam wszystko wyjaśnić.

Co zaś do ostatnich słów dokumentu – podjął hrabia – „Va bene! – All right! – Parfait!” nie

przypisujê im ¼adnego znaczenia...

Chyba tylko to – rzek³ Hector Servadac – ¼e autor dokumentu jest zachwycony nowym stanem rzeczy i przysz³oœæ maluje mu siê w barwach ró¼owych.

Rozdzia³ XVI,

w którym Hector Servadac obejmuje jedn¹ rêk¹ szcz¹tki rozleg³ego kontynentu.

Okr¹ywszy olbrzymi, zamykaj¹cy drogê na pó³noc, cypel, *Dobryna* kierowa³a siê w stronê przyl¹dka de Creus.

Podró¼ni bez przerwy, dzieñ i noc, rozprawiali na temat ostatnich wydarzeñ. W dyskusjach tych coraz czêœciej powtarza³a siê nazwa „Galja”, zdobywaj¹ca stopniowo prawo obywatelstwa.

W czasie o¼ywionych rozpraw podró¼nicy nie zapominali jednak o celu swej wêdrówki. Badali uwa¼nie i mo¼liwie zbliŝka nowe wybrze¼a wód Êródziemnomorskich, stanowi¹cych, wed³ug wszelkiego prawdopodobieñstwa, jedyne morze Galji.

Wy¼szy brzeg olbrzymiego cypla ci¹gn¹³ siê wzd³u¼ dawnego l¹du iberyjskiego i Barcelony, poczem skrêcaj¹c na pó³noco-wschód, siêga³ a¼ do przyl¹dka Creus. Barcelona, l¹d iberyjski i przyl¹dek Creus zniknê³y bez œladu.

Dobryna

dotar³a ju¼ do granicy francuskiej. ¼atwo sobie wyobraziæ, co dzia³o siê w duszy kapitana Servadac’a na widok nowego l¹du, wznosz¹cego siê na terytorjum ukochanej ojczyzny. Nieprzebyta naturalna zapora tamowa³a dostêp do ziem dawnej Francji. Zamiast uroczych brzegów, stercza³a ku górze stroma, skalista œciana, równie stroma i ja³owa, jak ta, na której rezydowali napotkani wczêœniej Anglicy. Ani œladu dawnej granicy wschodnich Pirenejów. Jacht nie trafi³ w swej drodze na przyl¹dki Bearn i Port-Vendres, zginê³y równie¼ zatoki Tech, Saint Nazaire i inne. Tak malownicza ongiœ granica okrêgu „de l’Aude” zmieni³a siê nie do poznania. I wszêdzie woko³o, jak okiem siêgn¹æ, pustka i zniszczenie. Marsylja zmieciona z powierzchni ziemi, Martigues unicestwione! Nasuwa³o siê przypuszczenie, ¼e nie masz ju¼ na kontynencie Europy ani jednego zak¹tka, nosz¹cego nazwê Francji.

Hector Servadac czu³ siê zgnêbiony. Ponura rzeczywistoœæ przewy¼sza³a wszelkie jego obawy i przypuszczenia. Nigdzie œladów dobrze mu z lat dziecinnych znanych krajobrazów. Co chwila nowe rozczarowanie. Serce œciska³o mu siê na myœl, ¼e z ca³ej Francji pozosta³, byæ mo¼e, tylko ten strzêp ziemi algeryjskiej z wysepki Ostoj¹, jako jedyn¹ ucieczk¹ pozosta³ych przy ¼yciu Francuzów.

A jednak – mówi³, zwracaj¹c siê do hrabiego Timaszewa – terytorjum Francji siêga poza ten brzeg niedostêpny. NaleŹa³oby zbadaæ, co dzieje siê za t¹ œcian¹. Jeœli istotnie znajdujemy siê wci¹Ź jeszcze na Ziemi, która tylko zmieni³a kierunek ruchu wœród cia³ niebieskich, w takim razie jest moŹliwe, Źe za t¹ œcian¹ leŹy Francja, Rosja i wogóle ca³a Europa. To trzeba sprawdzaæ. CzyŹby istotnie nigdzie tu nie da³o siê wyl¹dowaæ! CzyŹ nie uda nam siê, choæ na chwilê, wdrapaæ na szczyt i rzuciæ okiem na odgradzon¹ chiŹskim murem okolicê! L¹dujmy, na mi³œæ bosk¹, l¹dujmy!

Ale *Dobryna*, p³yn¹c wytrwale wzd³uŹ stromych, skalistych brzegów, daremnie szuka³a zatoki, w której da³oby siê zarzuciæ kotwicê, i piêdzi ziemi, na której moŹnaby, wysiad³szy z ³odzi, znaleŹæ oparcie.

Ca³¹ si³¹ pary pêdzono na wschód. Pogoda dopisywa³a. Gdzie niegdzie tylko po nieskazitelnym lazurze nieba sunê³y blade, przezroczyste ob³oczki. Nik³e promienie s³oneczne dawa³y œwiat³o blade jak o œwiecie. W nocy zato gwiazdy œwieci³y wspaniale, tylko niektóre planety wskutek oddalenia straci³y dawny swój blask.

24-go lutego *Dobryna* dotar³a do wysokoœci dawnego przyl¹dka d'Antibes.

W miejscu tem, ku najwyŹszemu zdumieniu, ale i radoœci podróŹników, skalista œciana pêkniêta by³a od góry do do³u. U stóp szczeliny na powierzchni morza rozci¹ga³a siê niewielka piaszczysta ³acha, jak stworzona do l¹dowania.

Wreszcie staniemy na pewnym gruncie! – zawo³a³ kapitan Servadac, który juŹ zupe³nie nie panowa³ nad swem zdenerwowaniem.

Hrabia Timaszew i porucznik Prokop, jakkolwiek spokojni, oczekiwali tej chwili równie gor¹czkowo.

O siódmej godzinie nad ranem hrabia, kapitan i porucznik wysiedli z jachtu.

Po raz pierwszy odnaleŹli œlady dawnej gleby pod postaci¹ Źó³tawych wapniaków, któremi usiane by³y dawne prowansalskie wybrzeŹa. W¹ziutki pasek wybrzeŹa, jakæ cudem ocalona pozosta³œæ dawnego l¹du o powierzchni kilkunastu zaledwie metrów, nie zachêca³ do zatrzymania siê, i wobec tego nasi podróŹnicy skierowali siê natychmiast w stronê parowu, który zamierzali przebyæ.

W¹wóz nie stanowi³ dawnego koryta rzeki, czy potoku, by³ zupe³nie suchy i ja³owy. Zbocza w¹wozu mia³y znan¹ juŹ podróŹnikom budowê warstwicow¹. Geolog okreœli³by zapewne dok³adnie sposób i czas ich powstania, ale hrabia Timaszew, oficer sztabowy i porucznik Prokop nie znali siê na tych sprawach. Łatwo by³o jednak przewidzieæ, Źe nieznan¹cy dot¹d wilgoci parów moŹe przy zmianie warunków klimatycznych staæ siê zbiornikiem olbrzymiej masy wód.

JuŹ w rozmaitych za³amach œcian widnia³y wielkie œnieŹne zwa³y, jako zapowiedŹ groŹnych w przysz³œci lodowców.

Oto pierwsze œlady s³odkich wód, które spotykamy w Galji! – zauwaŹy³ hrabia Timaszew.

S³usznie – odpar³ porucznik Prokop – nieco wy¿ej utworzy³y siê zapewne pod wp³ywem panuj¹cego ch³odu nietylko œniegi, ale i lodowce. Nie zapominajmy, ¿e wobec kulistoœci Galji, znajdujemy siê w strefie pó³nocnej, na któr¹ promienie s³oneczne padaj¹ zukosa. Prawda, ¿e wskutek s³abego nachylenia osi obrotu, s³oñce nie opuszcza wcale równika i dziêki temu nie panuje tu wieczna noc, jak to siê dzieje na biegunach Ziemi. Zimno jednak da nam siê powa¿nie we znaki, zw³aszcza gdy bêdziemy siê coraz bardziej oddalali od s³oñca.

Poruczniku – zapyta³ kapitan Servadac – czy nie nale¿y siê obawiaæ tak niskiej temperatury, ¿e zniweczy ca³kowicie ¿ycie na powierzchni Galji?

Nie, kapitanie – brzmi³a pewna odpowiedŸ porucznika Prokopa. – Zimno bowiem nie przekroczy nigdy granic zakreœlonych dla tych stref niebieskich, gdzie niema powietrza.

A te granice wynosz¹!

Oko³o szeœædziesiêciu stopni, wed³ug teorii uczonego fizyka francuskiego, Fourier’a.

Szeœædziesi¹t stopni! – powtórzy³ hrabia Timaszew. – Szeœædziesi¹t stopni poni¿ej zera! Ale¿ to jest temperatura, którêj nie znios¹ chyba nawet Rosjanie.

Takie zimna – oponowa³ porucznik Prokop – znosili ju¿ na morzach polarnych podró¿nicy angielscy i nic im siê nie sta³o.

Wêdrowcy zatrzymali siê na chwilê, aby odpocz¹æ, gdy¿ rozrzedzone powietrze utrudnia³o im nieco oddech. Poza tem, chocia¿ osi¹gnêli zaledwie wysokoœæ szeœæciu do siedmiuset stóp, odczuwali dotkliwie zimno. Na szczêœcie budowa dna parowu u³atwia³a znakomicie posuwanie siê naprzód i w niespe³na pó³torej godziny znaleŸli siê ju¿ na szczycie przybrze¿nych ska³. Wy¿yna ta górowa³a nad morzem nietylko od po³udnia, ale i od pó³nocy, gdzie teren obni¿a³ siê gwa³townie.

Kapitan Servadac nie móg³ zd³awiæ okrzyku. Nie by³o tu œladu Francji! Niezliczone szeregi ska³ wy³ania³y siê jedne za drugimi, a¿ po kres horyzontu. Ca³a Galja zdawa³a siê byæ produktem nowej, nieznaney formacji.

Rzuca³ siê w oczy zupe³ny zanik ¿ycia roœlinnego, gdy¿ najmniej nawet wymagaj¹ce ustroje nie mog³y siê utrzymaæ na tym kamienistym gruncie! Zupe³ny zanik ¿ycia zwierzêcego, gdy¿ ¿aden mieszkaniec, najbardziej nawet na pó³noc wysuniêtych stref œwiata, nie znalaz³by tu po¿ywienia na jeden choæby dzieñ.

By³o to królestwo minera³ów, w ca³ej swej ponurej okaza³oœci!

Kapitan Servadac, mimo ca³ej beztroski swego usposobienia, wpad³ w nastrój bezgranicznego przygnêbienia. Sta³ bez ruchu na skale lodowej i wzrokiem przes³oniêtym³zami b³¹dzi³ po obcej jego duszy i wspomnieniom okolicy. Sk³onny by³ ju¿ prawie uwierzyæ, ¿e nigdy tu Francji nie by³o.

Nie – wo³a³ – nie mo¿e byæ! Nasze obliczenia s¹ b³êdne! Nie jesteœmy jeszcze na linii Alp! Terytorjum, którego szukamy, le¿y za nami! Œciana skalista wyst¹pi³a z wód, zgadzam siê na to! Ale poza ni¹ le¿¹ ziemie Europy. Proszê tu, hrabio! Musimy siê przedrzeæ przez ten skalisty teren i

szukajmy dalej, szukajmy bez wytchnienia!...

Hector Servadac nie traci³ czasu. Mówi¹c, posuwa³ się naprzód, szukaj¹c wśród skalistych z³omów znocanej jakiejœ œcieżki.

Nagle zatrzyma³ się.

Natkn¹³ się bowiem na kamień, który kształtem zdradza³ sw¹ przynależnoœæ do innej formacji. Kapitan Servadac nachyli³ się i wydoby³ kamień z pod œniegu.

By³ to kawa³ek z³łó³k³ego marmuru, na którym widnia³y zatarte œlady napisu, a miêdzy innymi litery:

Vil...

Willa! – zawo³a³ kapitan Servadac, rzucaj¹c marmur o ziemiê, tak œe rozprysn¹³ się w tysi¹c kawa³ków.

Có¿ pozosta³o z tej willi zbudowanej w jednym z najpiêkniejszych zak¹tków œwiata? Nêdzny kawa³ek marmuru, który w proch się rozsypa³.

Kapitan Servadac nie móg³ ju¿ mieæ w¹tpliwoœci, œe przył¹dek d'Antibes zgin¹³ w czeluœciach nowego kontynentu. Sta³ pogr¹żony w myœlach, gdy nagle zbliży³ się do niego hrabia i rzek³ z powag¹:

Kapitanie, czy znana jest panu dewiza rodziny Hope?

Nie, hrabio – brzmia³a odpowiedŸ.

„Orbe fracto, spes illaesa!”

Jest ona przeciwieństwem beznadziejnej maksymy Dantego!1

Tak jest, kapitanie, i powinna staæ się na teraz nasz¹ dewiz¹!

Rozdzia³ XVII,

który mo¿naby œmia³o zatytu³owaæ: „Ten sam – tym samym”.

Pasażerom *Dobryny* nie pozosta³o ju¿ nie innego, jak powrót do ma³ej wysepki, któr¹ opuœcili. To maleńkie terytorjum by³o najwidoczniej jedynym miejscem dawnego l¹du, które mog³o schroniæ i wyżywiaæ nielicznych ludzi, unoszonych przez now¹ planetê w zaœwiaty.

A jednak – pociesza³ się w myœli kapitan Servadac – jest to coœ z dawnej Francji!

...

Projekt powrotu na wysepkę poddano pod głosowanie i już miało być przyjęte, gdy porucznik Prokop zauważył, że nie zbadano jeszcze dokładnie nowego wybrzeża morza Śródziemnego.

Musimy jeszcze popłynąć na północ, poczynając od przylądka d'Antibes aż po ocean Gibraltaru, i na południe od niej aż do zatoki Gabes. Posuwaliśmy się dotąd wzdłuż dawnej granicy lądu afrykańskiego, nie wiemy jednak nic o nowej. Kto wie, czy istotnie odcięci jesteśmy od południa, czy nie ocala jakaś oaza afrykańskiej pustyni! Poza tym nie jest wykluczone, że Włochy, Sycylja, archipelag wysp Balearskich, lub inne wielkie wyspy morza Śródziemnego oparły się katastrofie. W te strony więc należy skierować *Dobrynę*.

Zgadza się z tobą w zupełności – poparł wywody porucznika hrabia – i mnie wydaje się konieczne bliższe zbadanie nowego morza.

I ja przyłączam się do opinii panów – wtrącił kapitan Servadac. – Chodzi tylko o to, czy kończyć wycieczkę krajoznawczą przed odwiedzeniem naszej wysepki.

Jestem zdania – zabrał głos porucznik Prokop – że powinniśmy, póki to możliwe, korzystać z *Dobryny*.

Co chcesz przez to powiedzieć? – zaniepokoił się hrabia Timaszew.

Przypominam, że temperatura ciężej spada. „Galja” porusza się po krzywej, która odsuwa się coraz bardziej od słońca i wkrótce mogą zapanować wielkie mrozy. Powierzchnia morza zetnie się wówczas i uniemożliwi dalsze żeglowanie. Rozumiej chyba panowie trudności lawirowania pośród gór lodowych. Czy nie lepiej więc korzystać teraz z wolnej powierzchni morza?

Masz rację, Prokopie – zgodził się hrabia Timaszew. – Szukajmy resztek dawnego kontynentu, a jeżeli ocalały jakieś szczątki drogiej naszej Europy, jeżeli już jacyś nieszczęśliwi rozbitkowie, którym moglibyśmy przyjąć z pomocą, lepiej o tym wiedzieć przed zaszcieniem się na zimowe leżenie na wyspie.

25-go lutego jacht opuścił zatoczkę, w której znalazł chwilowe schronienie. Posuwając się wzdłuż wybrzeży północnych, pędził cała siła pary na wschód. Zimno dawało się już we znaki. Termometr wskazywał dwa stopnie poniżej zera. Na szczęście słona woda morska odporniejsza jest na działanie niskiej temperatury, niż wody słodkie, *Dobryna* płynęła więc szparko. Niemniej przeto należało się oepieszyć.

Noce były piękne. Chmury zrzadka tylko ukazywały się w coraz to chłodniejszych

warstwach atmosfery. Gwiazdy z niezwyk³¹ wyrazistości¹ rysowały się na firmamencie. O ile marynarski zmysł porucznika Prokopa kazał mu śmiała³ zniknięcia księżycy, o tyle astronom, pragnący badać tajemnice niebieskiego stropu, bogostawiłby nowy stan rzeczy.

Księżyc zginął bez śladu, to prawda! Ale, ileż nowych fenomenów i cudów natury! Istny deszcz gwiazd spadających, o jakim nie mówił się nawet astronomom, rozświetla ciemność. Nie obawiając się przesady można powiedzieć, że ilość asteroidów, obserwowana przez naszych podróżników, przekroczyła dziesięciokrotnie liczbę trzydziestu czterech tysięcy, zanotowanych w 1833-tym roku przez M. Olmsteda.

26-go lutego pas lądu zagroził drogę *Dobrynie* i zmusił ją do okrążania go aż po krańce panującej tu ongię, a obecnie zmiecionej z powierzchni Korsyki. Miejsce ciecieniny Bonifacio zajmowała szeroko rozlane morze.

27-go lutego ujrzano w odległości kilku mil wysepki. Sądząc z położenia, wysepka ta była dawnego pochodzenia i stanowiła północną część Sardynji.

Dobryna

posuwała się szybko. Wkrótce spuszczone na wodę śród i po kilku chwilach hrabia Timaszew i kapitan Servadac wylądowali na małej zielonej równinie, o powierzchni niecałego hektara. Kilka krzaków mirtu i rzadkie drzewa oliwne stanowiły całe zadrzewienie wysepki. Zdawało się, że jest zupełnie niezamieszkała, nie tylko przez ludzi, lecz i przez zwierzęta.

Podróżnicy już chcieli zawracać, gdy uszuli ich doszło jakieś beczenie i prawie równocześnie dostrzegli skaczącą po skałach kozę. Była to koza ciemnej maści, o małych, równo wygiętych rogach; nie przeraziła się ona bynajmniej przybyszów, lecz w radosnych skokach biegła im naprzeciw, wesołym beczaniem zdając się zapraszać w górę wyspy.

Ta koza nie jest jedyną mieszkanką wyspy! – zawołał Hector Servadac. – Chodźmy za nią!

Tak też uczyniono i w odległości kilkuset kroków natrafiono na rodzaj pieczary, zakrytej do połowy drzewami. Na hrabiego Timaszewa i Hectora Servadac'a patrzyła z za krzewów para czarnych i wyrazistych dziewczęcych oczu. Wzrostem i kształtem, siedmioletnia, lub co najwyżej ośmioletnia dziewczynka przypominała piękne aniołki pędzla Murilla.

Podróżnicy wywarli sobie dodatnie wrażenie, gdy dziecko wyciągnęło ku nim rączki i podbiegło z wyrazem pełnym głębokiej ufności.

Nie jesteście przecież Yli? – spytało głosem tak śródkiem i melodyjnym, jak włoski język, którym przemawiała. – Nie zrobicie mi krzywdy? Mogę się nie bać, prawda?

Ależ z pewnością – odparł, wskazując językiem włoskim, hrabia. – Jesteśmy i chcemy być twymi przyjaciółmi.

Poczem, przygl¹daj¹c siê pe³nej wdziêku dzieweczce, zapyta³:

Jak siê nazywasz malutka?

Nina.

Czy mo³esz nam powiedzieæ, Nino, gdzie w³acéciwie jesteœmy?

Na Madelenie – odpar³o dziecko – tam gdzie by³am, gdy siê wszystko tak nagle zmieni³o.

Madelena by³a wysep¹k¹, po³o³on¹ niedaleko Capri. Kilka pytañ i jasnych, inteligentnie sformu³owanych odpowiedzi wyjaœni³y, ÷e ma³a Nina, sierota, by³a jedyn¹ mieszkank¹ wyspy. Pasa³a kozy jakiegoœ bogatego hodowcy na wyspie. W chwili katastrofy wszystko woko³o poch³on¹³a woda, ocala³ tylko ten maleñki skrawek ziemi, na którym Nina by³a odt¹d ze sw¹ ulubion¹ koz¹ *Marzy*. Pocz¹tkowo ba³a siê bardzo, ale zczasem uspokoi³a siê zupe³nie i dziêkowa³a dobremu Bogu, ÷e ziemia nie chwieje siê w posadach. Mia³a na szczêœcie trochê ÷ywnoœci, która wystarczy³a jej na pewien czas i nigdy nie traci³a nadziei, ÷e jakœ statek przyjedzie j¹ wybawiaæ. Skoro statek ju³ siê zjawi³, pragnê³a dostaæ siê na jego pok³ad pod warunkiem wszak³e, ÷e wraz z ni¹ zabrana zostanie ukochana koza i ÷e obie mo³liwie prêd¹ko odstawione bêd¹ na fermê.

Oto jeszcze jeden mieszkaniec Galji – rzek³ kapitan Servadac, œciskaj¹c dziewczynkê.

W pó³ godziny pó³niej Nina i *Marzy* znalaz³y siê na pok³adzie jachtu, gdzie, jak siê tego ³atwo domyœliæ, dozna³y jak najlepszego przyjêcia. Spotkanie ma³ej Niny uznano za szczêœliw¹ wró³bê. Religijni i zabobonni marynarze rosyjscy sk³onni byli j¹ uznæ za rodzaj dobrego anio³a i niejeden sprawdza³ potajemnie, czy naprawdê nie ma skrzyde³. Nazywali j¹ pomiêdzy sob¹ „ma³¹ Madonn¹”.

Po kilku godzinach stracono z oczu Madelenê i, p³yn¹c na po³udniowy wschód, posuwano siê wzd³u³ nowego l¹du, odsuniêtego o piêædziesi¹t mil g³êbiej w morze, ni³ dawne wybrze³e w³oskie. Na linii dawnego Rzymu rozlewa³a siê zatoka morska, która wrzyna³a siê w l¹d jeszcze daleko poza miejsce zajmowane ongiœ przez Wieczne Miasto. Znik³a bez œladu latarnia morska Messyny, zginê³a Sycylja, przepad³ nawet, wynurzaj¹cy siê dawniej na wysokoœci trzech tysiêcy trzystu piêædziesiêciu metrów ponad poziom morza, szczyt potê³nej Etny. Posuwaj¹c siê szeœædziesi¹t mil bardziej na po³udnie *Dobryna* natrafi³a znów na zatokê, w której kierowana rêk¹ Opatrznoœci przetrzyma³a niedawno potê³n¹ burzê.

Od tego miejsca a³ do zatoki Gabes okolica by³a ju³ podró³nym znana. Porucznik Prokop, pragn¹cy jak najbardziej wyzyskaæ czas, przeci¹³ drogê zamiast op³ywaæ brzegi i dotar³ do niezbadanych jeszcze czêœci wybrze³a.

By³o to dnia 3-go marca.

Wybrze³e ci¹gnê³o siê wzd³u³ granic dawnego Tunisu, pó³niej w nag³ym skrêcie dotyka³o 32 stopnia szerokoœci geograficznej i ci¹gnê³o siê znów ku pó³nocy, tworzc nieregularn¹ zatokê w olbrzymim amfiteatrze bloków skalnych. Dalej na przestrzeni blisko stu piêædziesiêciu mil bieg³o wpoprzek dawnej algeryjskiej Sahary, zbli³aj¹c siê na po³udnie do wysepki Ostoi, jako ³añcuch

górski, który mógłby uchodzić za naturalną granicę Marokka, gdyby Marokko jeszcze istniało.

Należało zawrócić na północ i opłynąć ów łańcuch. W tej podróży wędrowcy stali się świadkami niespotykanego dotychczas na Galji zjawiska. Oto na wysokościach trzech tysięcy stóp wznosił się krater niewygasłego jeszcze wulkanu, spowity w kłęby dymu i płomieni.

Galja nasza ma zatem własne ciepło! – zawołał kapitan Servadac, gdy sygnalizowano bliskość wulkanu.

Dlaczegożby go nie miał, kapitanie? – zagadnął hrabia. – Skoro uznaliśmy Galję za fragment dawnej naszej Ziemi, musimy zgodzić się i na to, że mogła ona wraz z częścią atmosfery, mórz i lądów, unieść w przestworza i części wewnętrznego ciepła ziemskiego.

Bardzo miło – odparł kapitan Servadac – ale wystarczająco ostatecznie dla obecnej liczby mieszkańców!

A propos, kapitanie – podjął hrabia Timaszew – czy uważa pan za wskazane, skoro nasza podróż okrężna sprowadza nas zpowrotem do Gibraltaru, zawiadomiamy Anglików o nowym stanie rzeczy i możliwych jego konsekwencjach!

W jakim celu! – obruszył się kapitan Servadac. – Anglicy znajdą położenie naszej wysepki i mogą nas tam w każdej chwili odszukać. Nie są to bynajmniej nieszczęśliwi, bezradni rozbitkowie! Przeciwnie! Są świetnie zaopatrzeni i to nie na krótko! Wyspę ich dzieli od naszej przestrzeni najwyżej stu dwudziestu mil, skoro więc zamrznie powierzchnia wód, będą nas mogli, gdy tylko zechcą, odwiedzić. Nie mamy powodu szczycić się przyjęciem, jakie nam zgotowali, będziemy więc mieli możliwość rewanżu...

Przyjmij ich lepiej, niż oni to uczynili, wszak prawda! – spytał hrabia Timaszew.

Tak jest – odparł kapitan Servadac – gdyż w istocie niema już teraz Francuzów, Anglików, ani Rosjan...

O, nie – zaprotestował hrabia – Anglik wszędzie i zawsze pozostaje Anglikiem!

Słusznie – zgodził się kapitan Servadac – jest to jednocześnie ich wada i zaleta!

W ten sposób ustalono plan działania w stosunku do mającej zaopieczność Gibraltaru. Zresztą, gdyby nawet postanowiono nawiązać stosunki z Anglikami, byłoby to w tej chwili niemożliwe przez wzgląd na zewszędniem wskazany pościg.

Temperatura istotnie stale spadała. Porucznik Prokop nie krył swego niepokoju. Zapasy węgla zmniejszały się z dnia na dzień i groził zupełny brak paliwa. Zwołano naradę wojenną i postanowiono przerwać podróż okrężną na wysokościach wulkanicznej góry. Z drugiej strony wybrzeże wygięło się ku południowi i ginęło w bezkresnym oceanie. Upierał się przy podróży po wodach bliskich zamrznienia, z niewielkim notabene zapasem węgla, byłoby lekkomyślnością nie do darowania. Poza tym wątpliwe było, czy w całej tej części Galji, ciągnącej się na przestrzeni dawnej pustyni afrykańskiej, znajdzie się ląd inny poza dotychczas zaobserwowanym, ląd zresztą najzupełniej

bezp³odny i ja³owy. Niczego wiêc nie ryzykowano, odk³adaj¹c dalsz¹ podró¿ na póŸniej.

Dnia 5-go marca zdecydowano ostatecznie powrót na wyspê Ostojê, odleg³¹ w tej chwili od *Dobryny* o jakieœ dwadzieœcia mil.

Biedny mój Ben-Zouf! – westchn¹³ kapitan Servadac, który w czasie tej piêcioletniej podró¿y czêsto myœl¹ powraca³ do porzuconego towarzysza niedoli. – Mam nadziejê, ¿e nie przytrafi³o mu siê nic z³ego!

Krótká droga od wulkanicznej góry do Ostoi zaznaczy³a siê jednym tylko, godnym wspomnienia, wypadkiem. Oto znaleziono jedn¹ jeszcze notatkê tajemniczego uczonego, który, uj¹wszy widaæ w formê matematyczn¹ elementy Galji, œledzi³ w dalszym ci¹gu jej bieg po nowej orbicie.

O wschodzie s³oñca wartownik sygnalizowa³ jakieœ przedmiot p³yn¹cy po falach. Nie by³a to tradycyjna butelka, lecz szczelnie zalakowana puszka od konserw, opatrzona temi samymi, co wy³owiony w swoim czasie futera³, inicja³ami.

Ten sam – tym samym! – rzek³ kapitan Servadac.

Z ca³¹ ostro¿noœci¹ przyst¹piono do otwierania puszki, w której znaleziono kartkê z nastêpuj¹cym napisem:

Galja (?)

Od s³oñca odleg³oœæ do dn. 1-go marca 78,000.000 mil.

Droga przebyta od lutego do marca: 59,000.000 mil.

Enchanté!

Bez adresu i podpisu! – zawo³a³ kapitan Servadac. – Mo¿naby podejrzewaæ jak¹œ mistyfikacjê!

By³aby to mistyfikacja odbita w wielkiej liczbie egzemplarzy – odpar³ hrabia Timaszew – skoro ju¿ po raz drugi znajdujemy ten ciekawy dokument.

Ale kim¿e jest ten dziwny uczonec, który nie myœli nawet o podaniu swego adresu?

Jego adres? W³aœnie jest piêt¹ Achillesow¹ ca³ej sprawy! – odpar³ hrabia Timaszew.

Gdzie go szukaæ? – podj¹³ na nowo kapitan Servadac.

I to pytanie musia³o narazie pozostaæ bez odpowiedzi. Czy autor dokumentu by³ mieszkañcem jakiejœ samotnej wysepki, której nie napotka³a w swej drodze *Dobryna*? Czy znajdowa³ siê na pok³adzie jakiegoœ okrêtu, który, podobnie jak to czyni³ jacht, kr¹¿y³ i bada³ to nowe morze Eródziemne? Trudno by³o siê upewniæ.

W ka¿dym razie – zabra³ g³os porucznik Prokop – o ile dokument zas³uguje na wiarê, zaœ

umieszczone na nim cyfry zdaj¹ siê o tem wymownie œwiadczyæ, daje on podstawê do dwóch powa¿nych obserwacyj. Pierwsza z nich mówi, ¿e szybkoœæ obiegu Galji znacznie zmniejszy³a siê, skoro droga przebyta przez ni¹ w styczniu wynosi³a osiemdziesi¹t dwa, a w lutym tylko piêædziesi¹t dziewiêæ milionów mil. Druga œwiadczy o odsuniêciu siê Galji o dziewiêtnaœcie milionów mil od s³oñca, gdy¿ odleg³oœæ ta, wynosz¹ca dnia 15-go lutego piêædziesi¹t dziewiêæ milionów mil, wzros³a 1-go marca do siedemdziesiêciu oœmiu milionów mil. A zatem w miarê oddalania siê Galji od s³oñca szybkoœæ jej obiegu po nowej orbicie zmniejsza siê, co zgadza siê w zupe³noœci z prawami mechaniki niebieskiej.

Jaki st¹d wniosek? – zapyta³ hrabia Timaszew.

– e posuwamy siê, jak ju¿ s³usnie zauwa¿y³em, po drodze eliptycznej, której elementy s¹ dla nas jednak nieuchwytny.

Zwracam uwagê panów – dorzuci³ hrabia Timaszew – ¿e autor dokumentu w dalszym ci¹gu pos³uguje siê nazw¹ Galja. Proponujê wiêc definitywnie przyjêcie tego miana dla planety, która nas ¿ywi, i ochrzczenie tego morza nazwa „morza Galijskiego”.

S³usnie – zgodzi³ siê porucznik Prokop – i pod t¹ nazw¹, wci¹gnê je w przysz³oœci do naszego s³ownika geograficznego.

Co do mnie – dorzuci³ kapitan Servadac – pozwolê sobie zauwa¿yæ, ¿e wszêdzie i zawsze powtarzaæ bêdê za tym dzielnym, zachwyconym swoim po³o¿eniem, uczonym: *Nil desperandum*.

Po up³ywie kilku godzin ujrzano na horyzoncie wysep¹kê Ostojê.

Rozdzia³ XVIII,

który mówi o przyjêciu zgotowanem gubernatorowi wysepki i o wypadkach, które zasz³y w czasie jego nieobecnoœci.

Jachcik opuœci³ wysep¹kê dnia 31-go stycznia i dnia 5-go marca po trzydziestopiêciodniowej w³óczêdze – rok o którym mowa nale¿a³ do rzêdu przestêpnych – ponownie przybija³ do jej brzegów. Tym trzydziestu piêciu dniom ziemskim odpowiada³o siedemdziesi¹t dni galijskich, w czasie których s³oñce, istotnie, siedemdziesi¹t razy przesz³o po³udnik wysepki.

Hector Servadac odczuwa³ silne wzruszenie, zbli¿aj¹c siê do jedynego, ocalonego w czasie katastrofy, strzêpu ziemi algeryjskiej. Niejednokrotnie w czasie d³ugiej swej nieobecnoœci myœla³ z rozrzewnieniem o wysepce i jej samotnym mieszkañcu, Ben-Zoufie. Czy zastanie go jeszcze przy ¿yciu? Czy wysepki nie poch³onê³o morze? Trudno by³o w tym czasie cokolwiek przewidzieæ. Obawy oficera sztabowego okaza³y siê jednak p³onne. Wysepka sta³a na w³asnym miejscu – i nawet szczegó³ doœæ znamienny – kapitan zauwa¿y³, nie przybiwszy jeszcze do portu, nad swoim dawnym

domostwem dziwny, niewiadomego pochodzenia tuman, czy ob³ok...

Z odleg³oœci kilkuset metrów kapitan Servadac rozpozna³, i¿ by³o to wielkie zbiorowisko ptaków. Z ciê¿kiej tej chmury rozlega³y siê og³uszaj¹ce piski, którym wtórowa³y ochoczo dalekie jakiegó odg³osy.

Dobryna

da³a znaæ o swoim powrocie wystrza³em armatnim i zarzuci³a kotwicê w maleñkim porcie, dawnem ujœciu Szeliwu.

W tym momencie jakiegó mê¿czyzna uzbrojony w fuzjê jednym susem przesadzi³ nadbrze¿ne ska³y.

By³ to Ben-Zouf.

Ordynans zatrzyma³ siê w odleg³oœci piêtnastu kroków, jak tego wymaga³o uszanowanie i dyscyplina wojskowa. Po chwili ju¿ jednak rozpieraj¹ca mu serce radoœæ prze³ama³a wszelk¹ etykietê i Ben-Zouf, nie czekaj¹c wezwania, rzuci³ siê ku swemu kapitanowi. Ca³uj¹c mu z tkliwoœci¹ rêce, wykrzykiwa³ zamiast zwyk³ych s³ów powitania:

Ach, ci nêdznicy! Bandyci! Jak to dobrze, ¿e pan kapitan ju¿ wróci³! Z³odzieje! Piraci! Nikczemni Beduini!

O kim mówisz w³açciwie? – pyta³ kapitan, któremu dziwne zachowanie Ben-Zoufa nasuwa³o myœl o napadzie bandy³upieskich Arabów.

O tych djab³em opêtanych ptakach – odpar³ Ben-Zouf. – Ju¿ od miesi¹ca ca³y mój proch zu¿y³em na walkê z niemi. Ale w miejsce ka¿dej zabitej sztuki przybywa sto sztuk nowych! Wkrótce nie bêdziemy ju¿ mieli ani ÝdÝb³a zbo¿a na wyspie!

Hrabia i porucznik Prokop, którzy zbli¿yli siê w miêdzyczasie do kapitana, stwierdzili naocznie, ¿e informacje ordynansa bynajmniej nie by³y przesadne. Plaga ptactwa istotnie by³a nieznoœna i groÝna. Przedwzœecenie, wskutek niezwyk³ych upa³ów, dojrza³e zbo¿e wydane by³o na³up kilkotysiêcznego stada ptactwa. Ca³emu plonowi zagra¿a³o zniszczenie.

Wszystkie ptaki, jakie Galja unios³a ze sob¹ odrywaj¹c siê od ziemi, szuka³y schronienia na wysepce, gdy¿ tu jedynie znalaz³y niezbêdne do egzystencji pola,³iki i s³odk¹ wodê. Ptactwo to ¿y³o kosztem zaopatrzenia ludzi i dlatego za wszelk¹ cenê nale¿a³o siê go pozbyæ.

Zastanowimy siê co z tym faktem zrobiæ – rzek³ Hector Servadac.

A có¿ siê dzieje z naszymi towarzyszami w Afryce? – spyta³ Ben-Zouf.

Towarzysze afrykañscy w dalszym ci¹gu przebywaj¹ w Afryce! – brzmia³a odpowiedÝ kapitana.

Pocziwi towarzysze!

Tylko, że Afryki już niema – dorzuci³ Hector Servadac.

Jakto niema? A Francja?

Francja? Jest bardzo daleko od nas, Ben-Zoufie.

A Montmartre?...

W kilku s³owach kapitan Servadac wyjaśni³ ordynansowi, co się sta³o i jak wskutek tego nie tylko Montmartre, ale i Paryż i Francja a z niemi Europa i ca³a kula ziemiska znalaz³y się w odleg³ooci przesz³o dwudziestu czterech milionów mil od wysepki. Nadzieja powrotu kiedykolwiek, by³a, rzecz prosta, znikoma.

Nigdy w to nie uwierzê, kapitanie – odpar³ Ben-Zouf. – To s¹ bajki, wierutne bajki! – I Ben-Zouf pochyli³ g³owê z uporem, jak cz³owiek, który absolutnie nie da się przekonaæ.

Dobrze, mój drogi – dorzuci³ kapitan. – Źuď się jak d³ugo mo³esz. Nie trzeba nigdy traciæ nadziei. Jest to nawet dewiza naszego przygodnego, a nieznanego korespondenta. Ale narazie spróbujemy zainstalowaæ się na wysepce, jakgdybyemy tu mieli zamieszkaæ na sta³e.

Rozmawiaj¹c Hector Servadac prowadzi³ hrabiego Timaszewa i porucznika do cha³upy, uporz¹dkowanej wzorowo staraniem Ben-Zoufa. W tej skromnej lepiance Hector Servadac zaofiarowa³ goæcinê towarzysom podró³zy i ma³ej Ninie, która nie rozstawa³a się ze swoj¹ koz¹.

Podczas drogi Ben-Zouf uociska³ serdecznie Ninê i *Marzy*, a poca³unki jego zwrócone mu zosta³y z procentem.

Poczem wszyscy zebrali się na naradê, aby postanowiaæ, do czego zabraæ się przede wszystkim. Najważniejsza by³a sprawa mieszkania na przysz³oæ. Jak urz¹dziaæ się na wyspie wobec zbli³aj¹cych się mrozów. Okres mrozów zale³a od krzywizny orbity i trudno by³o os¹dziaæ, czy nie up³ynie kilka lat zanim asteroida ponownie zbli³zy się do s³oñca. Paliwa by³o ma³o. Grozi³ więc brak wêgla i drzewa i perspektywa zupe³nego zaniku wegetacji roelinnej na przeci¹g strasznych mrozów. Co robiaæ? Nale³a³o przecie znale³æ jakieś punkt wyjœcia i to w czasie najkrótszym.

Zaopatrzenie w żywnoæ nie przedstawia³o narazie poważniejszych trudnoœci. Pragnienie zaspokojone mog³o byæ w ka³dej chwili. Kilka strumyków p³ynê³o przez ³¹ki i woda nape³nia³a cysterny.

Żywnoæ pod postaci¹ zwi¹zków azotowych, niezbêdnych do utrzymania cz³owieka przy Źyciu, zapewniona by³a na d³ugo. Stanowi³y j¹ z jednej strony rozproszone po wyspie stada, z drugiej gotowe do zwózki zbo³e. Nale³a³o przewidywaæ, że z powodu okresu zimna drugie zbiory, przeznaczone na pokarm dla zwierz¹t domowych, zawiod¹. Nale³a³o więc obliczyæ czas trwania obiegu Galji wokó³ s³oñca, i, ustaliwszy d³ugoæ okresu zimowego, ograniczyæ odpowiednio iloæ bêd¹ych na utrzymaniu zwierz¹t.

Ludnoæ Galji, nie lic¹c trzynastu ulokowanych na Gibraltarze Anglików, sk³ada³a się z oœmiu Rosjan, dwóch Francuzów i jednej ma³ej W³oszki. Wysepka mia³a zatem wy³ywaæ jedenæcie osób.

Liczbie tej, ustalonej przez Hectora Servadac'a, Ben-Zouf żywo zaprzeczy³.

Ależ nie, kapitanie! Przepraszam, że prostuję, ale obliczenie to jest z gruntu fa³szywe.

Jakto, co to znaczy!

To znaczy, że jest nas osób dwadzieścia trzy.

Tu, na wyspie?

Tak jest, na wyspie.

Wy³umacz się ja³niej, Ben-Zoufie.

Nie mia³em jeszcze okazji poinformowa³ pana, kapitanie, że w czasie pa³ńskiej nieobecności przybyli nam sto³ownicy.

Sto³ownicy?

Tak... tak... Ale może panowie pozwol¹ i przekonaj¹ się naocznie... Prace w polu s¹ bardzo zaawansowane, moich za³ dwóch r¹k nie starczy³oby na tyle roboty...

Istotnie – potwierdzi³ porucznik Prokop.

Chodźmy, to niedaleko, ze dwa kilometry najwyżej. Ale trzeba zabra³ broń paln¹.

Poco? Dla obrony? – spyta³ kapitan Servadac.

Nie przeciwko ludziom – odpar³ Ben-Zouf – ale przeciw temu przekl³temu ptactwu.

Pozostawiwszy ma³ Ninê z koz¹ w zagrodzie, mocno zaintrygowani trzej panowie ruszyli za ordynansem.

W drodze kapitan Servadac i jego towarzysze ostrzeliwali chmury ptactwa, unosz¹cego się nad ich g³owami. By³o tam z kilka tysi³cy dzikich kaczek, ksz³yków, skowronków, kruków, jaskó³ek i t. p. oraz ptaki morskie, jako to: mewy wszelkich gatunków i rozmiarów, bekasy i t. p. Ka³dy wystrza³ by³ celny i ptaki pada³y tuzinami. Nie by³o to polowanie, ale bezlitosna zag³ada³ upię³ców.

Zamiast posuwa³ się wzd³uż p³nocnego wybrzeża wyspy, Ben-Zouf przeci¹³ drogę i poprowadzi³ naprze³aj, ³¹kami. Już po up³ywie dziesięciu minut, dzi³ki lekko³ci zyskanej wobec nowych praw ci¹żenia, towarzystwo, przebywszy dwukilometrow¹ przestrzeń, znalaz³o się na skraju eukaliptusowego i figowego lasku, po³ożonego u stóp niewielkiego pagórka.

O nicponie! Brutale! Bandyci! – zawo³a³ zirytowany Ben-Zouf.

Czy mówisz wci¹ż jeszcze o ptakach? – spyta³ kapitan Servadac.

Ale, gdzie tam, kapitanie! Mówiê o tych zatraconych wa³koniach, którzy nawet i tê pracê porzucili! O! proszê...

I wskaza³ porzucone na ziemi kosy, sierpy, grabie i wozy.

Może siê dowiem nareszcie o kogo ci chodzi?– niecierpliwi³ siê kapitan Servadac.

Kapitanie, pos³uchajmy tylko! Okazuje siê, że mia³em racjê!

Kapitan Servadac i dwaj jego towarzysze nadstawili uszu i rozróznili wyraŹnie g³os œpiewaj¹cy przy akompanjamencie mandoliny i kastanietów.

Hiszpanie! – zawo³a³ kapitan Servadac.

Rzecz prosta – odpar³ Ben-Zouf. – Ci ludzie tańczyliby nawet przed luf¹, armaty!

Ale sk¹d¹je siê wzięli?...

Zaraz, zaraz... Pos³uchajmy jeszcze! Teraz kolej na skargi.

Inny g³os starczy miota³ obelgi i wyrzuty. Kapitan Servadac, jako Gaskończyk, rozumia³ zarówno s³owa beztroskiej piosenki hiszpańskiej, jak i wypowiedane ostrym, zad³awionym g³osem wyrzekania.

Moje pieni¹dze! Moje pieni¹dze! Zap³aciecie mi nareszcie, czy nie? Nêdźni oszuœci!

I znów piosenka zag³uszy³a gorzkie wyrzekania.

Musicie mi zap³aciæ, ³otry jedne! – wydziera³ siê ochryp³y g³os poprzez brzêk kastanietów – i zap³aciecie. Klnê siê na Boga Abrahama, Izaaka i Jakóba, i na Jezusa Chrystusa i na samego Mahometa!

Có¹ u licha! Przecie¹ to chyba ¹yd! – dziwi³ siê kapitan Servadac.

W chwili, gdy czwórka naszych znajomych zbli¹za³a siê do podochoconego grona, arcyciekawy widok zatrzyma³ j¹ na skraju lasu. Hiszpanie poprostu szaleli, daj¹c ujêcie swemu temperamentowi w narodowym tañcu. Poniewa¹ waga ich, podobnie jak i wszystkich przedmiotów na Galji, zmniejszy³a siê znacznie, podskakiwali w powietrzu na wysokoœæ trzydziestu do czterdziestu stóp. Trudno sobie, doprawdy, wyobraziæ coœ komiczniejszego od tych tancerzy, ukazuj¹cych siê coraz ponad wierzcho³kami drzew. By³o tam czterech muskularnych m³odzieñców, którzy ci¹gnêli za sob¹ starego jakiegoœ cz³owieka, zmuszaj¹c go do mimowolnych podrygów i skoków. Starzec naprzemian ukazywa³ siê i znika³, zupe³nie jak Sanszo Pansza, bezlitoœenie podrzucany przez sukienników w Segowji.

Hector Servadac, hrabia Timaszew, porucznik Prokop i Ben-Zouf minêli szybko zagajnik i stanêli na ma³ej polanie, gdzie zanosz¹c siê od œmiechu dwaj grajkowie podniecali gitar¹ i kastanietami tancerzy.

Na widok kapitana Servadac'a i jego towarzyszy muzykanci urwali nagle, a tancerze wraz ze sw¹ ofiar¹ spadli lekko na ziemiê.

Zdyszany i pieni¹cy siê ze z³oœci ̄yd przyst¹pi³ natychmiast do oficera sztabu generalnego i zagadn¹³ go fataln¹ francuszczyzn¹.

Panie gubernatorze, ci nicponie chc¹ mnie ograbiæ, zagarn¹æ moje mienie! W imiê Boga b³agam o pomoc i sprawiedliwoœæ!

Kapitan Servadac spojrz³ pytaj¹cym wzrokiem na Ben-Zoufa, nie rozumia³ bowiem, co znaczy tytu³, którym go zaszczycono. Ordynans, kiwaj¹c g³ow¹, zdawa³ siê odpowiadaæ:

Ale¿ tak, panie kapitanie! Jest pan gubernatorem generalnym, ju¿ ja to urz¹dzi³em!

Wówczas kapitan nakaza³ milczenie ̄ydowi, który schyliwszy pokornie g³owê, rêce skrzy¿owa³ na piersiach. Mo¿na mu siê by³o teraz przyjrzeæ dok³adnie. By³ to nad wiek zniszczony cz³owiek, mo¿e piêædziesiêcioletni. Niski, w¹t³y, o ¿ywych, przebieg³ych oczach, wydatnym nosie, rudawej bródce, Ÿle utrzymanych w³osach, wielkich nogach, d³ugich, chciwych rêkach, jednym s³owem typ niemieckiego ̄yda. By³ to lichwiarz o giêtkim karku i kamiennem sercu, skrzêtny zbieracz talarów, ¿yj¹cy krzywd¹ ludzk¹. Osobnik ten pochodzi³ z Kolonji i zwa³ siê Izaak Hakhabut. Zajmowa³ siê handlem i wiêksz¹ czêœæ ¿ycia spêdza³ w podró¿y, obje¿d¿aj¹c z towarami wybrze¿e morza Êródziemnego. Magazyn jego, mieszcz¹cy siê na pok³adzie pokaŸnej barki, zaopatrzone by³ w tysi¹ce przeró¿nych artyku³ów, poczynaj¹c od zapa³ek i koñcz¹c na frankfurckich b³yskotkach.

Dwumasztowiec *Hanza* by³ jego jedynym mieszkaniem, na nim to niezwi¹zany z rodzin¹ buja³ stale po œwiecie, zwiedzaj¹c kolejno brzegi Algeru, Tunisu, Egiptu, Turcji, Grecji.

Zaopatrywa³ ludnoœæ okoliczn¹ w kawê, cukier, ry¿, tytoñ, materja³y ubraniowe i t. p., sprzedawa³, wymienia³, handlowa³ antykami i w rezultacie zarabia³ du¿o pieniêdzy.

Katastrofa zaskoczy³a go w Ceucie, najbardziej wysuniêtym punkcie Marokka. Za³oga statku, która noc z 31-go grudnia na 1-wszy stocznia spêdza³a na l¹dzie, zginê³a bez œladu. Natomiast ocala³a gromadka Hiszpanów, nieorientuj¹cych siê zupe³nie w tem, co siê sta³o.

Hersztem tej bandy beztroskich leniów by³ Andaluzyjczyk Negrete, góruj¹cy nad reszt¹ wiêksz¹ znajomoœci¹ ludzi i œwiata. Odcieci od œwiata nicponie stracili narazie kontenans. Zaw³adnêliby coprawda bez najmniejszych skrupu³ów *Hanz¹* i odp³ynêliby do ojczyzny, ale nie by³o miêdzy nimi ani jednego marynarza. Nie mogli jednak¿e wiekowaæ na ska³ach; gdy tedy zapasy ¿ywnoœci siê wyczerpa³y, zmusili Hakhabuta do przyjêcia ich na pok³ad. W tych warunkach Negrete przyjmowa³ wizytê dwóch oficerów angielskich z Gibraltaru. Treœæ rozmowy Anglików i Hiszpanów nie by³a Hakhabutowi znana. Faktem by³o tylko, ¿e w wyniku jej Negrete zmusi³ go do rozpiêcia ¿agli i wyruszenia w kierunku Marokka. Izaak zniewolony do pos³uszeñstwa, a jednocześnie nawyk³y do wyzyskiwania ka¿dej sytuacji, wymusi³ na Hiszpanach przyrzeczenie zap³aty za przejazd. Hiszpanie nie protestowali, ale ani na chwilê nie brali powa¿nie tej sprawy.

Hanza wyruszy³a 3-go lutego. D¹³ silny wiatr zachodni. Improvizowani marynarze rozwinêli

żagle i z ca³¹ beztrosk¹ dali siê nieœæ wiatrom, które unosi³y ich ku jednemu mog¹cemu daæ ludziom schronienie punktowi nowej kuli ziemskiej, ku wyspie Ostoi.

I oto któregoœ piêknego dnia Ben-Zouf ujrza³ na horyzoncie statek, który nie by³ *Dobryn¹*, a jednak najwyraźniej zmierza³ do portu.

Ben-Zouf dokończy³ historii Izaaka, dodaj¹c, że nietknięty prawie ³adunek *Hanzy* przyda siê niew¹tpliwie mieszkańcom wyspy.

Trudnoœæ dojœcia do porozumienia z chciwym ¹ymdem uproœci, zupe³nie w danych warunkach usprawiedliwiona, rekwizycja. Co do zatargu pomiêdzy w³œcicielem *Hanzy* i jej pasażerami ustalono, doda³ Ben-Zouf, że rozstrzygnie go Jego Ekscelencja p. gubernator generalny, „przebywaj¹cy chwilowo na inspekcji”.

Hector Servadac z trudem powstrzymywa³ œmiech, tak ubawi³y go wyjaœnienia Ben-Zoufa. Poczem przyrzek³ Hakhabutowi, że sprawiedliwoœci stanie siê zadoœæ, co wreszcie po³o³y³o kres lamentom lichwiarza.

Ale w jaki sposób ci ludzie zap³ac¹? – zapyta³ hrabia Timaszew, gdy ¹yd siê oddali³.

Oni maj¹ nabite kieszenie gotówk¹ – odpar³ Ben-Zouf.

Hiszpanie? Czy byæ mo³e? – dziwi³ siê hrabia.

Widzia³em u nich na w³asne oczy pieni¹dze angielskie – obstawa³ przy swoim Ben-Zouf.

Aha! – wtr¹ci³ kapitan Servadac, przypomniawszy sobie wizytê oficerów angielskich na Ceucie. – Zreszt¹ mniejsza z tem. Spraw¹ t¹ zajmiemy siê pó³Źniej. Faktem jest, że na Galji mamy teraz przedstawicieli najró³norodniejszych nacyj dawnej poczciwej Europy.

Istotnie – zgodzi³ siê hrabia Timaszew – mamy wœród nas Francuzów, Rosjan, W³ochów, Hiszpanów i Niemców, których niezbyt korzystnie, coprawda, reprezentuje ten wstrêtny handlarz.

Nie wymagajmy zbyt wiele! – odpar³ kapitan Servadac.

1 „Orbe fracto, spes illaesa” – choæby œwiat zgin¹³, nie zginie nadzieja. Kapitan nawi¹zuje tu do s³ów wrytych, wed³ug Dantego, na wrotach piekie³ „lasciate ogni speranza” – porzuæcie wszelk¹ nadziejê! (Przyp. t³um.).

Rozdzia³ XIX,

w którym kapitan Servadac zostaje jednomyœlnie obrany generalnym gubernatorem Galji.

Hiszpanów było dziesięciu. W tej liczbie młody dwunastoletni chłopczyk, Pablo. Zgotowali oni gorące przyjęcie domniemanemu generalnemu gubernatorowi, poczem wrócili do swych zajęć. Tymczasem kapitan z towarzyszami, a w pewnej odległości za nimi Hakhabut, zmierzali do miejsca, w którym zarzuciła kotwicę *Hanza*.

Sytuacja była już w tej chwili jasna. Z dawnej Ziemi pozostała tylko wyspa, rezydencja rozbitków, oraz cztery drobne wysepki: Gibraltar, zajęty przez Anglików, Ceuta, opuszczona przez Hiszpanów, Madelena, na której odnaleziono młody Włoszek, i grób Świętego Ludwika. Wokół tych miejsc rozciągało się morze Galijskie, ujęte w ramy niebotycznych, nieznanego pochodzenia skał. Z wymienionych dwa tylko punkty były zamieszkane: skały Gibraltarskie, zajmowane przez trzynastu, dobrze w utrzymaniu zaopatrzonych Anglików, i wyspa Ostoja, licząca dwudziestu dwóch mieszkańców. Gdzieś, w jakimś nieznanym zakątku, pozostał jeszcze jeden członek rodziny ludzkiej, tajemniczy autor notatek, znalezionych na morzu. W sumie nowa asteroida liczyła zatem trzydziestu sześciu mieszkańców. Cały ten świat mógłby się utrzymać na trzystu pięćdziesięciu hektarach urodzajnej ziemi wysepki, gdyby nie szalone mrozy, które uniemożliwiają mieć wszelką pracę na roli.

Przyszłość zależała od tego, czy Galja porusza się po krzywej eliptycznej, która zbliży ją czasem do słońca, i od czasu, w którym to zbliżenie nastąpi.

Niestety, Galijscy nie byli w stanie tych kwestyj rozstrzygnąć.

Wszelkie obliczenia mogły się zatem opierać tylko na wartościach realnie posiadanych, t. zn. na zapasach *Dobryny*, przeznaczonych już dawno na rzecz ogółu, i na ładunku *Hanzy*, który wczepienie czy później, przeciw czy za zgodą Hakhabuta, stanie się własnością publiczną. Postawiwszy jako warunek racjonalnej gospodarki zamieszkiwanego terenu, można było zapewnić ludności pokarm na długi szereg lat.

Kapitan Servadac, hrabia Timaszew, porucznik Prokop i Ben-Zouf rozważali te kwestje, kierując się w stronę morza. Hrabia Timaszew zauważył, że kapitan, jako Francuz, w kolonji francuskiej powinien istotnie ująć ster rządów w swoje ręce i zostać gubernatorem wyspy, jak to Hiszpanom obiecał Ben-Zouf.

Oficer przyjął ofiarowany mu urząd i w poczuciu całej ciężkości na nim od tej chwili odpowiedzialności, rzekł:

Stać będzie na straży interesów ogółu i mam nadzieję, że dam sobie radę, nawet gdybyśmy nie mieli już nigdy oglądać naszych przyjaciół na Ziemi.

To mówi'c wyci'gn¹³ d³oń do hrabiego, który uœcisn¹³ j¹ serdecznie, pochylaj¹c lekko g³owê.

Przedewszystkiem – rzek³ kapitan Servadac – naleŹy rozstrzygn¹æ kwestjê bardzo waŹn¹, czy wtajemniczyæ tych Hiszpanów w istotny stan rzeczy?

AleŹ nie, gubernatorze! – sprzeciwia³ siê Ben-Zouf. – Nicponie ci, dowiedziawszy siê prawdy, rozleniwi¹ siê doreszty.

Poza tem s¹ to zdaje siê zupe³ni analfabeci – wtr¹ci³ porucznik Prokop – iŹ naszych wyjaœnienieñ nic nie rozumiej¹. Co o tem s¹dzi hrabia?

S¹dzê – brzmia³a odpowiedŹ – Źe w kaŹdym razie prawdy ukrywaæ nie mamy powodu.

I ja jestem tego zdania – zgodzi³ siê kapitan Servadac. – Nie moŹemy ukrywaæ po³oŹenia przed ludŹmi, którzy dzielæ bêd¹ z nami wszelkie jego groŹne skutki. Powiedzmy im poprostu, Źe wysepka nasza oderwa³a siê od Ziemi i b³1dzi w przestworzach.

Zgoda! – zawo³a³ Ben Zouf. – WyobraŹam sobie minê starego lichwiarza, gdy dowie siê prawdy. Pêknê chyba ze œmiechu!

Izaak Hakhabut, który pod¹Źa³ w odleg³oœci piêædziesiêciu kroków za towarzystwem, nie s³ysza³ ca³ej tej rozmowy. Szed³ pochylony, z³orzeczy³ i wzywa³ kolejno wszystkich bogów na pomoc.

Wszystkie fenomeny fizyczne zwróci³y i jego uwagê, nie rozumia³ ich jednak i nieraz juŹ zapytywa³ w tej sprawie Ben-Zoufa. Ordynans czu³ wyj¹tkow¹ niechêæ do tego potomka Abrahama, naigrawa³ siê zeñ i kpi³ w Źywe oczy. Gdy mimo to Źyd molestowa³ go coraz wiêcej, odsy³a³ go do powrotu kapitana.

To jest m¹dry cz³owiek – mawia³ – on wyjaœni ci wszystko.

I obroni moj¹ w³asnoœæ?

Raczej j¹ skonfiskuje.

Pe³en tedy niepokoju i obaw Hakhabut wygl¹da³ powrotu oficera.

Tymczasem ca³e towarzystwo zbliŹa³o siê do wybrzeŹa, niedaleko miejsca, w którym *Hanza* zarzuci³a kotwicê. Przystañ wybrana by³a bardzo niefortunnie, ma³o

os³oniêta, nara³a statek co chwila na rozbitcie siê o brzegi. Nale³a³o go czem prêdziej przeprowadziæ do zatoczki, w której zimowa³a *Dobryna*.

Izaak rozrzewniony widokiem swego statku, pocz¹³ znów skar³lyæ siê i lamentowaæ, a³ skarci³ go surowo kapitan Servadac, wsiadaj¹cy w³acenie wraz z porucznikiem do ³ódeczki, która mia³a ich podwie³æ do skarbcza ³yda. Statek by³ w doskona³ym stanie i ³adunek w zupe³nym porz¹dku. To rzuca³o siê w oczy. Jad³a, trunków i wszelkiego rodzaju towarów by³o poddostatkiem. Setki g³ów cukru, puszki herbaty, wory kawy i tytoniu rozpiera³y siê obok beczu³ek wódki i wina, bary³ek suszonych œledzi, ca³ych sztuk materja³ów we³nianych, p³óciennych, wszelkiego gatunku ubra³ñ, butów i kapeluszy, wyrobów fajansowych i glinianych, bel papieru, butelek z atramentem, pak z zapa³kami, setek kilo soli, przeró³nych konserw, zapasów sera i t. p.

Bezpoœrednio przed katastrof¹, Hakhabut, wybieraj¹c siê na objazd wybrze³y morza Êródziemnego, uzupe³ni³ w Marsylji swój ³adunek. Ca³kowita wartoœæ towarów przewy³sza³a sumê stu tysięcy franków.

Ta z³otodajna ³y³a bêdzie naszym zbawieniem – szepn¹³ kapitan Servadac.

Jeceli w³acéciciel pozwoli na jej eksploatacjê – dorzuci³ porucznik Prokop.

A có³ pocnie z temi skarbami, skoro siê dowie, ³e niema ju³ sta³ych odbiorców: Marokańczyków, Francuzów, ani Arabów?

Nie wiem, co pocnie, ale w ka³dym razie bêdzie chcia³ sowitej zap³aty.

Ale³ my mu zap³acimy, poruczniku, pod³ug dawnych cen ziemskich.

W gruncie rzeczy ma pan kapitan pe³ne prawo rekwizycji.

Do tego œrodka nie chcia³bym siê jednak uciekaæ. Poza tem jestem œwiêcie przekonany, ³e wkrótce my bêdziemy bardziej potrzebni temu cz³owiekowi, ni³ on nam, a wówczas wszystko pójdzie jak z p³atka.

Jakkolwiek siê stanie – konkludowa³ porucznik Prokop – nie sposób zostawiaæ nadal statku w tem miejscu. Zginie on tu przy pierwszej niepogodzie, nie przetrzyma nawet naporu lodu w czasie zamarzania morza.

S³usznie, poruczniku, pa³scy ludzie przeprowadz¹ go do portu.

I to niezw³ocznie, kapitanie, bo czas nagli.

Spisawszy inwentarz *Hanzy* porucznik z kapitanem zabrali siê do odwrotu.

W godzinê pó³niej ca³a kolonja, w nowym powiêkszonym sk³adzie, zebra³a siê w dawnym mieszkaniu kapitana Sevadac³a. Tu po raz pierwszy m³ody Pablo pozna³ ma³¹ Ninê. Oboje radzi byli niezmiernie swemu towarzystwu.

Kapitan w sposób przystępny i jasny skreślił powołanie, przyczem zaznaczył, że liczy na oddanie, odwagę i pracę wszystkich dla dobra ogółu.

Hiszpanie słuchali w milczeniu. Nie protestowali narazie, bo nie wiedzieli jeszcze czego od nich chcą. Negrete tylko zapytał z całą naiwnością, kiedy zostaną odwiezieni do Hiszpanji, co wywołało żywy protest ze strony Hakhabuta.

Będzie panu zapłacone – uspokaja go kapitan Servadac.

Bo to mi się słusznie należy. Każdemu winni jesteśmy wynagrodzenie, jakie sobie zasłużył. I ja panom chętnie zapłacę za wywołanie dwóch, trzech marynarzy, którzyby mnie odstawili do Algeru. O ile, rzecz prosta, cena nie będzie zbyt wygórowana.

Do Algeru! – wybuchł oświeconym Ben-Zouf! – Ależ wiedz, ośle jeden...

Pozwól mi wyjaśnić tym pocziwcom – przerwał oficer francuski – to, czego jeszcze nie zrozumieli.

I w dalszym ciągu wyjaśnienia, jak mógł najlepiej.

Hiszpanie przysłuchiwali się opowieści z zupełną bez troską, Hakhabut zaś z niedowierzaniem. Zaciśnięte wargi, jakgdyby chciał stłumić oświeconych. Później odezwał się w języku rosyjskim, aby być zrozumianym tylko przez hrabiego Timaszewa i jego ludzi.

Wszystko to jest nieprawda i pan gubernator generalny kpi sobie z nas!

Hrabia Timaszew zamiast odpowiedzi odwrócił się od lichwiarza z nieukrywanym wstrętem. Wówczas Hakhabut przemówił po francusku.

Te bajeczki są dobre dla Hiszpanów. Oni są łatwowierni. Ale ja nie dam się tak łatwo okłamać.

Przemawiajcie kolejno po was, zwróćcie się do matki Niny.

Prawda, mała, że to są brednie? Później opuścił pokój, wzruszył ramionami.

Bestja ta zna wszystkie języki! – sarknęła Ben-Zouf.

Masz słuszną rację – zgodził się kapitan Servadac – ale czy przemawia po francusku, rosyjsku, waszowski, czy hiszpańsku, zawsze chodzi mu o pieniądze.

Rozdział XX,

w którym baczące oko obserwatora dostrzega na horyzoncie punkcik.

Nazajutrz, nie pytając już o zdanie Hakhabuta, przeprowadzono Hanzę do portu. Gdy nie sprzeciwiał się zresztą, żywił w głębi duszy nadzieję, że uda mu się przecieć wkrótce dostać do Algeru. Nie chciał się jednak ruszyć z pokładu i fantazję tę

uwzględniono, zważywszy, że i marynarze rosyjscy mieszkali dotąd jeszcze na jachcie. Reszta towarzystwa zainstalowała się w zrujnowanym budynku dawnej poczty, który przylegał do kwatery Servadac'a. Jednakże statki, zarówno jak i budynki, mogły być traktowane tylko jako mieszkania prowizoryczne.

Ciężcy i regularny spadek temperatury kazał myśleć poważnie o schronisku na zimę, o schronisku oczywiście ciepłym, gdy o opalaniu z powodu braku paliwa nie mogło być nawet mowy.

Jedynym wyjściem z tych trudności dla mieszkańców wysepki mogło być tylko zamieszkanie pod ziemią. Przystąpiono też niezwłocznie do rozbijania zmarzniętej skorupy. Przykre rozczarowanie czekało jednak robotników i prowadzącego roboty inżyniera, kapitana Servadac'a. Już bowiem na głębokości ośmiu stóp natrafiono na twardą opokę, której żadne narzędzia przebić nie były w stanie.

Kapitan Servadac i hrabia Timaszew poznali tę samą skałę, która stanowiła wybrzeże i dno morza Galijskiego. Nie było sposobu jej skruszyć. Twardsza była od granitu i nabój prochowy zapewneby jej nie rozsądził. Ustąpiłaby chyba przed dynamitem. Rozpoczynano pracę w przeróżnych punktach wysepki, wszędzie z tym samym rezultatem, a raczej bez rezultatu.

Czas nagli. Tarcza słoneczna zmniejszała się w oczach i mróz stawał się coraz dotkliwszy.

Kapitan Servadac i hrabia, dosiadłszy Zefira i Galetty, przebiegali wysepkę wzdłuż, szukając jakiegokolwiek mieszkalnej kryjówki. Konie mknęły, jakgdyby przypięto im skrzydła. Daremne jednak były wszelkie poszukiwania. Należało zrezygnować z mieszkania pod ziemią.

Wobec tego zdecydowano przezimować w budynku, ochraniając go, jak się da najlepiej, od wpływów zewnętrznych. Kapitan rozkazał pociąć drzewa, rosnące na wyspie. Nie było czasu na wahania. Przystąpiono natychmiast do pracy. A jednak kapitan Servadac i jego towarzysze wiedzieli, że to nie może wystarczyć. Paliwo wyczerpie się prędko. Co wówczas będzie dalej? Oficer sztabu generalnego zdenerwowany w najwyższym stopniu, choć zewnętrznie spokojny, biegał po wyspie, powtarzając: Dajcie mi jakkolwiek myślic. Jakiegokolwiek pomysłu zbawienny! Tymczasem sama natura przygotowała kolonistom kryjówkę, jakiej im było trzeba. Oto w jakich warunkach dowiedzieli się o niej.

Było to dnia 10-go marca. Kapitan Sarvadac i porucznik Prokop zwiedzali południowo-zachodni cypel wysepki, rozprawiając na temat niespodzianek przyszłości! W pewnej chwili porucznik Prokop podniósł rękę do oczu, wytężył wzrok i uparcie wpatrywał się w jakiegoś punkt w kierunku południowym.

Nie, nie mylić się stanowczo! – zawołał wreszcie. – Wyraźnie widzę tam woddałi jakiegokolwiek!

Œwiateko?

Tak jest.

Istotnie – zgodzi³ siê kapitan Servadac, wpatrzywszy siê w punkt, wskazany przez porucznika.

Fakt by³ niezaprzeczalny. Woddali migota³o œwiat³ko, odcinaj¹c siê coraz jaskrawiej na tle zapadaj¹cej nocy.

Czy¹by to by³ statek? – spyta³ kapitan Servadac.

Chyba statek p³on¹cy – brzmia³a odpowied³ porucznika – gdy¹¿ ¿aden sygna³ œwietlny nie mo¹¿e byæ widoczny z takiej odleg³oœci.

Poza tem – dorzuci³ kapitan Servadac – to œwiat³o nie porusza siê wcale, na tle mg³y widaæ wyra³Ńn¹ ³unê.

Obaj obserwatorzy natê¿ali wzrok przez kilka chwil jeszcze. Wtem myœl, jak b³yskawica, przesy³a mózg kapitana Servadac'a.

Wulkan! – zawo³a³. – To musi byæ wulkan, który minêliœmy w czasie naszej podró¿y po morzu!

I jakby w natchnieniu doda³:

Poruczniku, tam jest kryjówka jakiej szukamy! Tam jest mieszkanie, które przygotowa³a nam sama natura! Tak jest! Potrafimy wyzyskaæ ten niewyczerpany i p³on¹cy strumieñ lawy! O, poruczniku, los najwidoczniej opiekuje siê nami! Jutro musimy byæ tam i zbadaæ wszystko na miejscu! Musimy odzyskaæ ciep³o i ¿ycie!

Podczas tej entuzjastycznej przemowy kapitana Servadac'a, porucznik Prokop stara³ siê coœ sobie przypomnieæ.

Ma pan racjê – odezwa³ siê wreszcie – to jest napewno wulkan. Zaraz jutro musimy mu siê przyjrzeæ zbliska.

Kapitan i porucznik zawrócili do domu. Obserwacjami swemi podzielili siê tylko z hrabi¹. Nazajutrz ma³a ³od³ motorowa, nale¿¹ca do *Dobryny*, unosi³a wszystkich troje ku domniemanemu wulkanowi. W zastêpstwie kapitana rz¹dy na wysepce sprawowaæ mia³ Ben-Zouf, co napawa³o go, rzecz prosta, dum¹ nielada.

Przestrzeñ trzydziestu kilometrów przebyto w ci¹gu trzech godzin. Wówczas wierzcho³ek wzgórze ukaza³ siê, jak na d³oni, ca³y w p³omieniach.

Motorówka posuwa³a siê wzd³u¿ brzegu, szukaj¹c odpowiedniego miejsca do zarzucenia kotwicy. Zatrzymano siê wreszcie w ma³ej otoczonej ska³ami zatoczce, która mog³a byæ w przysz³oœci œwietn¹ przystani¹ dla *Dobryny* i *Hanzy*.

Wysiedli i kieruj¹c siê w stronê, w której z hukiem sp³ywa³y ku morzu potoki lawy, skonstatowali z przyjemnoœci¹ znaczny wzrost temperatury. Mo¹¿e urzeczywistni¹ siê nadzieje kapitana! Mo¹¿e znajd¹ w tej olbrzymiej górze jakieœ mieszkalne groty, które uratuj¹ Galijczyków od najgro³Ńniejszego z czyhaj¹cych niebezpieczeñstw! Chodzili, badali, szukali. Trud ich nie poszed³ na

marne.

Za wielkim od³amem ska³y, której szczyt jak piramida wystrzela³ ku niebu, znaleŸli rodzaj galerji, na wysokoœci dwudziestu metrów ponad poziomem morza. Wœliznêli siê do wnêtrza, badaj¹c poomacku œciany ciemnego tunelu. Wzmagaj¹cy siê ha³as œwiadczy³ wymownie, Ÿe znajdowali siê wpobliŸu g³ównego krateru. Obawiali siê tylko tego, aby jakœ nieprzebyta przeszkoda nie zabarykadowa³a im drogi.

Pe³en wiary w powodzenie wyprawy, kapitan Servadac dodawa³ otuchy towarzyszom. Temperatura wynosi³a juŸ jakœ piêtnaœcie stopni powyŸej zera. Œciany galerji by³y gor¹ce.

Najwspanialszy w œwiecie kaloryfer! – wo³a³ zachwycony kapitan Servadac.

Wreszcie olbrzymia jasnoœæ œwietli³a tunel i oczom przybyszów ukaza³a siê ogromna, zalana œwiat³em pieczara. Temperatura, choœ wysoka, by³a jeszcze moŸliwa do zniesienia. Czemu jaskinia ta zawdziêcza³a œwiat³o i ciep³o? Poprostu strumieniowi lawy, który przep³ywa³ u jej wylotu i wpada³, rozlewaj¹c siê szeroko, do morza. Rzek³byœ, ognista zas³ona przes³ania³a szeroki otwór pieczary.

O mi³osierne niebo! – wo³a³ kapitan Servadac. – Nie spodziewa³em siê tak wiele!

Rozdzia³ XXI,

w którym przekonamy siê, jak¹, wspania³¹ niespodziankê natura przygotowa³a mieszkańcom Galji.

Odkryta grot by³a istotnie wymarzonem schronieniem dla mieszkańców Galji. Mogli tam znaleŸæ pomieszczenie nietylko ludzie, ale i oba konie kapitana Servadac’a i wcale pokaŸna liczba zwierz¹t domowych.

Nie naleŸa³o traciæ dnia ani godziny. Póki *Dobryna* mog³a jeszcze swobodnie kursowaæ po morzu, trzeba by³o wróciæ, zarz¹dziæ przeprowadzkê ludzi i zwierz¹t, zabezpieczyæ Ÿywnoœæ i zainstalowaæ siê na dobre na Gor¹cym L¹dzie, tak bowiem nazwano now¹, zbawcz¹ miejscowoœæ.

ŁódŸ motorowa tego samego dnia jeszcze wróci³a na wysepki i zaraz nazajutrz przyst¹piono do pracy.

Dobryna

, na³adowana po brzegi, trzykrotnie odbywa³a podróŸ z Ostoi do wulkanu, przewoŸ¹c rzeczy, produkty i oko³o piêædziesiêciu sztuk byd³a.

Kapitan Servadac, hrabia Timaszew i porucznik Prokop pracowali nad urz¹dzeniem pieczar i grot i zamieniali je na wnêtrza mieszkalne.

Należa³o siê œpieszyæ, gdy¹ lód nie taja³ ju¹ nawet w po³udnie pod dzia³aniem prostopa³ych promieni s³onecznych. Wygodniej bowiem by³o transportowaæ rzeczy wod¹, ni¹ prznosiæ je po œliskiej skorupie lodowej, wobec braku zwierz¹t poci¹gowych. W trakcie dalszych poszukiwa¹ odkryto nowe galerje i nowe pieczary. Ca³a góra przypomina³a olbrzymi ul, obfituj¹cy w puste komory. Pszczo³y, czyli koloniœci, mogli siê tu wygodnie urz¹dziaæ.

Pierwsz¹ trosk¹ kapitana Servadac'a i jego towarzyszy by³o jak najkorzystniejsze wyzyskanie ciep³a wulkanu. Otwieraj¹c strumieniom lawy nowe koryta, skierowano je do miejsc, gdzie by³y potrzebne. W ten sposób kuchnia z *Dobryny*, zainstalowana w odpowiednio do tego celu przygotowanym zak¹tku, ogrzewana by³a wulkaniczn¹ law¹, kucharz zaœ Micha³ ³atwo oswoi³ siê z tym nowym rodzajem opa³u.

Jakby to by³o œwietnie, marzy³ Ben-Zouf, gdyby na Ziemi ka¹dy dom zamiast pieców i kaloryferów posiada³ w³asny wulkanik.

Wielk¹ grotê przeznaczono na salê ogóln¹. Umebrowano j¹ najlepszymi meblami z *Dobryny* i z domku Hectora Servadac'a. Wziête z jachtu ¹agle mia³y ró¹norodne zastosowanie. Biblioteka, obficie zaopatrzona w ksi¹ki francuskie i rosyjskie, równie¹ znalaz³a siê w sali ogólnej. Stó³, krzes³a i lampy dope³nia³y umebrowania. Na œcianach porozwieszano mapy z *Dobryny*. Jak ju¹ wspomniano wy¹ej, ognista zas³ona, zamykaj¹ca wewnêtrzny otwór pieczary, ogrzewa³a i oœwietla³a j¹ jednoczeœnie. Ten potok lawy wpada³ do ma³ego basenu, otoczonego wieœcem podwodnych ska³ i nie maj¹cego ¹adnej ³icznoci z morzem. By³ to najwidoczniej wylot g³êbokiej bardzo szczeliny, której wody, dziêki bliskoœci wulkanu, nie zamarza³y nawet w czasie najsilniejszych mrozów. Druga grotka, po³o¹ona w g³êbi, na lewo od sali ogólnej, zosta³a przeznaczona na mieszkanie prywatne kapitana Servadac'a i hrabiego. Porucznik Prokop i Ben-Zouf zajêli rodzaj wnêki, wydr¹onej w skale. Obok znalaz³ siê zaciszny k¹cik, w którym urz¹dzono mi³e gniazdko dla ma³ej Niny. Marynarze rosyjscy i Hiszpanie rozlokowali siê w przylegaj¹cych do sali ogólnej i œwietnie potokami lawy ogrzanych galerjach. W ten sposób ca³a kolonja znalaz³a bezpieczny schron, w którym mog³a spokojnie przeczekaæ choæby d³ug¹ i surow¹ zimê.

Gor¹czkowe przygotowania do przeprowadzki, którymi ¹y³a ca³a kolonja galijska, jednego tylko Hakhabuta nie wytr¹ci³y z równowagi. Nieufny i podejrzliwy jak zwykle, nie rusza³ siê z pok³adu swego stateczku, kln¹c, zawodz¹c i wygl¹daj¹c daremnie ratunku od strony morza. Pocz¹tkowo nie wierzy³ wogóle w przeprowadzkê, ale ci¹g³e podró¹je *Dobryny* przekona³y go, ¹e kapitan Servadac i jego towarzysze opuszczaj¹ Ostojê.

Wówczas zacz¹³ wypytywaæ i badaæ Ben-Zoufa, ale ordynans zbywa³ go byle czem, nie chc¹c siê wdawaæ w d³u¹szê dyskusje.

Zaniepokojony powa¹nie postanowi³ wreszcie zwróciæ siê o wyjæcenie do samego gubernatora.

Ale¹ tak, wszystko coe s³ysza³ jest najprawdziwsz¹ prawd¹ – odpar³ zirytowany takim niedowierzaniem kapitan Servadac – i najwy¹sza ju¹ pora przenieœæ siê do Wielkiej Groty.

Litoœci! – jêcza³ Hakhabut.

Czy chce pan ludzi, którzyby przeprowadzili *Hanzê* do nowej przystani Gor¹cego L¹du?

Ja chcê wrócić do Algeru – brzmi³a odpowiedŹ.

Powtarzam panu, że Alger już nie istnieje.

Na Allacha, czyż to jest możliwe?

Pytam po raz ostatni, czy chce pan przenieść się z nami do Gor¹cego L¹du?

Mi³osierdzia! Co stanie się ze mn¹?

Nie chce pan, a więc dobrze, *Hanzê* jednak przeprowadzimy i bez pana w miejsce bezpieczne!

Bez mojej zgody, panie gubernatorze?

Tak jest, gdyż nie mogę pozwolić, aby przez g³upi pana upór ca³y ³adunek poszed³ na marne!

Ależ to oznacza mój koniec!

Prêdszy koniec nast¹pi, gdy pozwolimy panu działać według w³asnej woli – odpar³ kapitan Servadac – a teraz proszę mi nie zwracać g³owy!

Hakhabut skierowa³ się na statek, wznosz¹c ręce do nieba o pomoc.

20-go marca ukończono prace przygotowawcze. Nazajutrz *Dobryna* mia³a wszystkich przewieŹ na zimowe leżenie. Najwyższa to by³a pora, termometr bowiem spad³ już do ośmiu stopni poniżej zera. Postanowiono przeprowadzić również i *Hanzê*, mimo wszelkich protestów w³acciciela.

Czterech marynarzy rosyjskich dokona³o tego czynu i w celad za *Dobryn¹* p³ywaj¹cy sklepik opuści³ Ostojê, kieruj¹c się na po³udnie. P³acz, lament i z³orzeczenia lichwiarza nie dadz¹ się nawet opisać. Powtarza³ z uporem, że nie prosi³ o pomoc, że pogwa³cono jego wolê, że sam sobie radzić potrafi i t. d. i t. d.

Po up³ywie kilku godzin, gdy *Hanzê* umieszczono w zatoce Gor¹cego L¹du, gdy zorientowa³ się, że dobytek jego jest zabezpieczony, promienia³ radości i powtarza³ szeptem:

I pomyśleć tylko, że to wszystko za darmo! To os³y! Przeprowadzili mnie za darmo!

Wszyscy mieszkańcy opuścili wyspê Ostojê. Na tym drobnym strzędzie potêżnej ongiê kolonii francuskiej żerowa³y już tylko ptaki.

Kapitan Servadac i jego towarzysze objêli w posiadanie now¹ siedzibê. Urz¹dzenie wewnętrzne Wielkiej Groty przypad³o wszystkim do gustu, ciep³o tu by³o i wygodnie. Jeden tylko Isaak Hakhabut nie podziela³ ogólnych zachwytów. Nie chcia³ nawet zwiedzić galerji i nie opuszcza³ ani na chwilê pok³adu *Hanzy*.

Pewnie siê boi – kpi³ Ben-Zouf – że każe mu siê zap³aciæ komorne. Szczwany lis, ale wkrótce mróz wygoni go z jego kryjówki!

Wieczorem powitalna uczta zgromadzi³a wszystkich w sali jadalnej. Bawiono siê istotnie, wznosz¹c toasty na czeœæ gubernatora i jego zmys³u organizacyjnego. By³o bardzo weso³o. Hiszpanie przy akompaniamencie gitary i kastanietów œpiewali chórem. Ben-Zouf intonowa³ piosenki wojskowe. PóŹniej zaimprovizowano bal, pierwszy bez w¹tpienia bal na Galji. Marynarze rosyjscy odañczyli tañce narodowe, Hiszpanie popisywali siê swemi wspania³emi fandango, Ben-Zouf nawet stara³ siê odtworzyæ popularn¹ na Montmartre trzêsionkê.

Uczta przeci¹gnê³a siê do godziny dziewi¹tej. Wszyscy pragnêli zaczerpn¹æ œwieżego powietrza, gdyż w sali zabaw gor¹co by³o i duszno. Ben-Zouf wyprzedzi³ wszystkich. Za nim pod¹żali zwolna kapitan Servadac, hrabia Timaszew i porucznik Prokop. Dopiero krzyki dochodz¹ce z zewn¹trz galerji kaza³y przyœpieszyæ kroku. Nie by³y to jednak okrzyki zgrozy, lecz jakieœ wiwaty i brawa. Wszyscy Galijczycy zgromadzili siê na ska³ach u wylotu Galerji. Ben-Zouf, z rêk¹ wyci¹gniêta ku niebu, zastyg³ formalnie w ekstazie.

Ach, panie gubernatorze! W³adco! – wo³a³ z niedaj¹c¹ siê opisaæ radoœci¹.

Cóż takiego? Co siê sta³o? – pyta³ kapitan Servadac.

Ksiêżyc! – odpar³ ordynans.

Istotnie, z mg³y nocnej wy³ania³ siê ksiêżyc i ukaza³ siê po raz pierwszy na horyzoncie Galji.

Rozdzia³ XXII,

który koñczy siê ciekawym eksperymentem z dziedziny fizyki rozrywkowej.

Ksiêżyc! Jeœli mia³ to byæ ksiêżyc, to czemu wogóle znika³! A jeœli pojawi³ siê na nowo, to sk¹d wraca³? Dotychczas żaden satelita nie towarzyszy³ Galji w jej ruchu doko³a s³oñca. Czyżby niewierna Diana opuœci³a Ziemiê i przesz³a na s³użbê nowej asteroidy?

Nie, to jest niemożliwe – zdecydowa³ porucznik Prokop. – Miljony mil oddzielaj¹ nas od Ziemi i ksiêżyc nie przesta³ kr¹żyæ doko³a niej.

Cóż my možeme o tem s¹dziaæ – zauważy³ kapitan Servadac. – Czyż nie jest możliwe, aby ksiêżyc porzuci³ Ziemiê i zosta³ satelit¹ Galji!

W takim razie ukaza³by nam siê już wczœniej, – wtr¹ci³ hrabia – nie czekalibyœmy nañ tyle miesiêcy,

Na Boga, same cuda dziej¹ siê wokó³ nas! – dziwowa³ siê Servadac.

Hipoteza pańska – podj¹³ porucznik Prokop – jest nie do przyjęcia.

Czemu, poruczniku? Któż poręczy, że ta sama si³a, która nas oderwa³a od Ziemi, nie wytr¹ci³a księżyc³a z orbity.

Nie, kapitanie, stanowczo nie!

Nie rozumiem, dlaczego?

Bo masa Galji jest dużo mniejsza od masy księżyc³a, wobec czego mog³aby się raczej Galja stać satelit¹ księżyc³a.

Zgadzam się z tem, poruczniku, – odpar³ kapitan Servadac – ale ktoś zaręczy, że nie jeste³emy księżycem księżyc³a, że nie towarzyszymy mu, wytr¹conemu ze zwyk³ej orbity, w podró³ży międzyplanetarnej?

Czy bardzo zależy panu na tem, abym i tę teorjê obali³?

Bynajmniej – o³emia³ się oficer francuski – uczyni³ to sam. Istotnie, gdyby asteroida nasza by³a tylko podsatelit¹, na pó³obrotu dooko³a księżyc³a wystarczy³by jej krótszy od trzymiesięcznego okres czasu. I ju³ż niejednokrotnie mieliby³emy przyjemno³ść ogl¹dania księżyc³a.

W czasie tej dyskusji satelita Galji wznosi³ się szybko ponad linjê horyzontu, co ju³ż usprawiedliwia³o ostatni argument kapitana Servadac'a. Można go by³o teraz obserwowa³ć dok³adnie. Lunety rozwia³y resztê w¹tpliwoc³ci, nie by³ to napewno dawny Phoebus nocy ziemskich. Jakkolwiek dużo mniej oddalony od Galji, ni³ż księżyc³ od Ziemi, satelita ten by³ znacznie, bo chyba dziesięciokrotnie mniejszy od księżyc³a. Nie rysowa³y się też na nim morza, kratery, góry, ani żaden ze szczegó³ów tak dobrze nam znanych z map księżyc³a. Czy by³a to planeta nowa, czy dawniej ju³ż znana, trudno by³o przes¹dzia³ć.

Pierwsza noc spędzona w nowej siedzibie min³ęła bez przygód. Od ranka dnia następnego wszyscy przyst¹pili do regularnych zaj³ęć codziennych. A pracy by³o wiele.

Między wszystkimi cz³onkami kolonji panowa³a harmonja i zgoda. Rosjanie zgadzali się z Hiszpanami i zaczynali ju³ż mówia³ć po francusku, j³ęzyk ten bowiem przyjęty by³ jako oficjalny. Kapitan Servadac kształ³ci³ m³odego Pabla i Ninê, rozrywek zae³ dostarcza³ im Ben-Zouf.

Nie by³o jeszcze zbyt silnych mrozów, ryzykowano więc niewielkie wycieczki krajoznawcze.

Badania terenu w promieniu pięciu do sześciu kilometrów nie wykazały nic poza jałowymi skałami, bez śladu roślinności. Gdzieś tam drobne zamrożone strumyczki, lub zlodowaciałe pąty lodu świadczyły o istnieniu elementu płynnego. Dokładniejsze pojęcie o całej okolicy wyrobili sobie kapitan Servadac i hrabia, obserwując ją któregoś dnia z wierzchołka wulkanu. Góra ta, o kształcie dość regularnego ściętego stożka, wznosiła się na wysokość dziewięciuset do tysiąca metrów ponad poziom morza. Lawa płynęła z krateru miarowo i spokojnie, bez hałasu i impetu, bez kamieni i popiołu, tak charakterystycznych dla innych, rzadka i gwałtownie wybuchających wulkanów. Wylewała się wolno i prawie bez szmeru, jak woda z cichego, wypięzionego po brzegi jeziora.

Kapitan Servadac uważał tę okoliczność za dobrą i szczęśliwą wróżbę, gdyż pozwalała przypuszczać, że proces wydzielania się lawy ma charakter stały. Najsilniejsze bowiem burze mijają szybko. W danym razie wypadku ogniste potoki płynęły z takim równomiernością i spokojem, iż Yródło ich zdawało się niewyczerpane.

Dzień ten upamiętnił się przez zmianę stanu fizycznego jednego z elementów Galji. Stało się to za sprawą mieszkańców Gorącego Ładu.

Kapitan Servadac zgromadził całą kolonię na jednej z przybrzeżnych skał. Mimo spadku temperatury, morze wciąż jeszcze nie zamarzło. Zjawisko to przypisać należało do absolutnej martwoty wód, gdyż najłagodniejszy nawet wietrzyk nie mógł równiejszy powierzchni morza. W takich warunkach, jak wiadomo, woda może zachować swą płynność nawet przy temperaturze kilka stopni poniżej zera. Najłagodniejszy impuls wystarczy jednak, aby woda zamieniła się w lód.

Mała Nina i jej przyjaciel Pablo stawili się również na ogólne rendez-vous.

Malutka – rzekł kapitan Servadac – czy potrafisz rzucić kawałek lodu do morza?

O, tak! – odparła dziewczynka. – Ale mój przyjaciel Pablo uczyni to znacznie lepiej.

Spróbuj jednakże – nalegał kapitan, podajcie dziecku kawałek lodu.

Uważaj, Pablo! Zobaczysz jak czarodziejka jest nasza mała Nina.

Nina rozbijała rękę i rzuciła lód na ciche wody... W tej samej chwili dał się słyszeć chrobot kry, rozciągał się aż poza granice horyzontu. Morze Galijskie pokryło się lodem.

Rozdział XXIII,

omawia ważne wydarzenia, które wzbudziły popłoch w całej kolonii Galijskiej.

Dnia 23-go marca, w trzy godziny po zachodzie słońca, ukazał się na horyzoncie księżyc i Galijczycy mogli skonstatować, że wchodzi już w ostatni kwadrant.

W przeciągu czterech dni zatem przeszedł od nowiu do pełni, co dowodziło, że miesiąc księżycowy na Galji skrócił się do połowy. W trzy dni później księżyc znikł

zupe³nie.

Czy powróci jeszcze? – niepokoi³ się Ben-Zouf, który jako pierwszy odkrywca satelity specjalnie zainteresowany by³ jego losem.

W samej rzeczy, po tylu fenomenach kosmicznych wci¹ już jeszcze niezbadanych i zagadkowych, obserwacje dzielnego Ben-Zoufa nie by³y bez znaczenia.

26 marca, przy powietrzu bardzo czystym i suchym, termometr spad³ do 12 stopni.

W jakiej odleg³ości od s³ońca znajdowa³a się wówczas Galja? Jaka drogę przeby³a po swej orbicie od daty podanej w dokumencie ostatnio znalezionym w morzu? – aden mieszkaniec nie mó^g na te pytania dać odpowiedzi. Pozorne zmniejszenie tarczy s³onecznej nie mog³o już być podstaw¹ nawet prowizorycznych obliczeń. Należ³a tylko ż³owaæ, że anonimowy uczoney nie przysy³a dalszych swych obserwacyj. Zw³aszcza kapitan Servadac martwi³ się solennie, że ta jednostronna korespondencja z jego rodakiem, nie przestawa³ bowiem uczonego uważaæ za Francuza, urwa³a się tak prędko.

Możliwe jest – zwraca³ się do swych towarzyszy – że nasz astronom pisuje w dalszym ci¹gu, lecz jego wiadomości nie docieraj¹ do naszej wysepki. Teraz, gdy morze zamarz³o, możemy się na d³ugo po³egnaæ z nadziej¹ otrzymania jakiegokolwiek wieści od tego tajemniczego cz³owieka.

Morze istotnie by³o zupełnie pokryte lodem. Przejście ze stanu p³ynnego w stan sta³y odby³o się w czasie pięknej pogody, gdy najl³ejszy nawet wietrzyk nie m¹ci³ spokoju wód galijskich. Stê³ona powierzchnia by³a tak g³adka i jednolita, że przypomina³a zamrznięte jezioro, lub staw przeznaczony na œlizgawkê. – adnej wypuk³ości, żadnego nabrzmienia, ani jednej szczeliny, lub zmarszczki. Jak okiem siêgn¹æ, hen poza linjê horyzontu ci¹gn¹³ się g³adki, pozbawiony najl³ejszej skazy lód.

Jakże inaczej wygl¹daj¹ morza polarne. Pe³no tam gór lodowych, bry³ nagromadzonych jedne na drugie, z których formuj¹ się najkapryciennejsze z³omy, niby ruiny zamków œredniowiecznych. Pola lodowe nie s¹ tam niczem innym, jak nagromadzeniem ró³nej wielkoœci z³omów lodu, rumowisk, które mróz utrzymuje w najdziwniejszych pozycjach, gór o kruchych podstawach, a jednak przewy³szaj¹cych maszty największych okrêtów.

Nic niema sta³ego na tych oceanach arktycznych, ³awice nie s¹ odlewami z bronzu i ka³dy podmuch wiatru, ka³da zmiana temperatury natychmiast wprowadza

deformację. Feeryczna dekoracja przeobraża się ciśnie. Tu przeciwnie, morze Galijskie było jak tafla, stałe, twarde, nieczułe na wszelkie zmiany atmosferyczne. Olbrzymia była powierzchnia była jednostajniejsza od piasków Sahary, rozleglejsza od nieprzebytych stepów rosyjskich. Opancerzenie uwięzionych wód morskich twardniało, w miarę spadku temperatury, z dnia na dzień aż po dzień odwilży... Jeżeli ta odwilż nastąpi kiedykolwiek!

Rosjanie, obcy z zamrażaniem mórz Północy, patrzyli z podziwem na gładką powierzchnię galijskich wód. W sercach ich, prócz podziwu, budziła się jednak i radość, gdyż nieskazitelna zmarznięta powierzchnia nadawała się świetnie na celizgawkę. Na *Dobrynie* znalazło się wiele par żółców, które porożdawano amatorom. Liczba chętnych stale wzrastała. Rosjanie ćwiczyli Hiszpanów i wkrótce w czasie spokojnych, mroźnych dni wszyscy bez wyjątku Galijczycy kreślili piękne piruety na lodzie. Zwinnie jak fryga kapitan Servadac nie ustępował już swemu profesorowi, hrabiemu. Mała Nina i Pablo zbierali rzęśiste oklaski. Nawet Ben-Zouf, który, nawiasem mówiąc, celizgał się już niegdyś na wielkim stawie Montmartre'u, dokonywał cudów zręczności.

Ten rodzaj ćwiczeń higienicznych i zdrowych stanowił główną rozrywkę mieszkańców Gorłowego Łądu. W razie potrzeby mógł stać się również ośrodkiem szybkiej lokomocji. Porucznik Prokop naprzykład, najlepszy żółciarz galijski, przebywał niejednokrotnie dziesięciokilometrową odległością Gorłowego Łądu od Ostoi w przeciągu dwóch godzin.

Oto już mamy czem zastąpić kolej żelazną starego świata – rzekł kapitan Servadac. – Ostatecznie żółwa nie jest niczym innym jak ruchomą szyną, przytwierdzoną do nogi podróżnika.

Tymczasem temperatura stale spadała i termometr wskazywał przeciętnie piętnaście do szesnastu stopni poniżej zera. Wraz z ciepłem zanikało i natężenie światła, jakgdyby coraz to większa część tarczy słonecznej ulegała zaemieniowaniu. Rodzaj poświecenia kładł się na wszystkie przedmioty i smutkiem napełniał oczy patrzących. Wytwarzało to stan przygnębienia moralnego, z którym należało walczyć. Jakże ci wygnani ziemscy mieli nie myśleć o pustce i samotni, która ich otaczała, gdy doniedawna tak silnie z życiem byli związani! Jakże zapomnieć, że Ziemia, a z nią cała ludzkość była już o miliony mil odległa od Galji i że odsuwała się codzień jeszcze bardziej? Czyż można było spodziewać się powrotu, skoro ten oderwany od całości blok coraz to dalsze zdobywał przestrzenie międzyplanetarne? Nic nie przemawiało za tem, że Galja nie opuści któregoś pięknego dnia przestrzeni, podległych działaniu słońca, i nie zacznie się poruszać w obrębie jakiejś nowej, nieznannej dotąd gwiazdy. Hrabia Timaszew, kapitan Servadac i porucznik Prokop byli jedynymi członkami kolonii Galijskiej, którzy myśleli o tych możliwościach. Jednak i towarzysze ich, nie przenikając tak głęboko tajemnic przyszłości, też wyczuwali na swój, nieświadomy być może, sposób groźne skutki jedynej, nie mającej podobnej w kronikach świata, sytuacji. Należało więc pomyśleć o rozrywce dla nich i tu w sprawie celizgawka oddała nieocenione usługi.

Skoro mowa o wszystkich mieszkańcach Gorłowego Łądu, biorących udział w zbawiennej celizgawce, należy z pośród nich oczywiście wykluczyć Izaaka Hakhabuta.

Mimo wstępujących wciśnięć mrozów Hakhabut nie pokazał się więcej od chwili przybycia z wysepki. Zgodnie z surowym zakazem kapitana Servadac'a nikt nie śpieszył odwiedzać go na

Hanzie. Jedyne w¹ski s³up dymu, wymykaj¹cy siê przez komin kabiny, wskazywa³, że w³acęciel statku na nim przebywa. Wola³, nie korzystaj¹c z ciep³a wulkanicznego, opalaæ jednomasztowiec w³asnym kosztem, niê opuæciæ *Hanzê* choæby na chwilê i podzieliæ życie ogó³u. Ktô¹ bowiem w czasie jego nieobecnoæci czuwa³by nad cennym ³adunkiem?

Poza tem zarówno *Hanza* jak i *Dobryna* umieszczone by³y dziêki staraniom porucznika Prokopa w ten sposób, aby mog³y przetrzymaæ d³ug¹ i ciê¹ka zimê. Doskonale umocowane w zatokach, ujête obecnie w żelazne kleszcze lodu, sta³y zupe³nie nieruchomo, Gwoli bezpieczeñstwa i na wzór podró¹ników, zimuj¹cych na morzach arktycznych, pod kad³ubami statków przer¹bano lodow¹ pow³okê. W ten sposób zmarzniêta masa wód zbiera³a siê pod ki³ami okrêtów i nie napiera³a ju¹ ca³¹ si³¹ na boki.

Morze Galijskie by³o teraz zamarniête na ca³ej przestrzeni i, podczas swej ostatniej bytnoæci na wysepce, porucznik Prokop stwierdzi³, że pola lodowe ci¹gnê³y siê jak daleko wzrok siêga³ na pó³noc, wschód i zachód.

Jeden tylko zak¹tek tego potê¹znego basenu opar³ siê mrozom. By³ to ów rodzaj malutkiej, umieszczonej u stóp centralnej jaskini, zatoczki, do której wylewa³a siê g³adka pow³oka roz¹arzonej do bia³oæci lawy. Tutaj, w obramowaniu ska³, woda p³ynê³a zupe³nie swobodnie, kryszta³ki lodu, powsta³e pod wp³ywem zimna, natychmiast w ciep¹le topnia³y. Woda sycza³a i zamienia³a siê w parê przy zetkniêciu z law¹, ci¹g³oææ zaæ tego procesu utrzymywa³a cz¹steczki wody w stanie sta³ego wrzenia. Ten ma³y odcinek wolnego morza musia³ w rybakach wzbudzaæ nadziejê po³owu. Jednak¹æ Ben Zouf os³abia³ te zapêdy, twierdzi¹c, że „ryby zbyt ju¹ s¹ rozgotowane, aby mo¹na je by³o z³owiaæ”.

W pierwszych dniach kwietnia niebo siê zachmurzy³o, nie sprowadzaj¹c jednak ¹adnej zmiany temperatury. Stale i równomiernie wzrastaj¹ce zimno by³o niezale¹ne od wilgotnoæci powietrza. Nawet wiatry nie powodowa³y, jak to siê dzieje w podbiegunowych krajach ziemskich, najlê¹jszych wahañ temperatury. Nowa sferoida, oddalaj¹c siê wci¹ê od Ÿród³a ciep³a i œwiat³a, sz³a wytrwale ku zakreœlonej przez Fourier³a dolnej granicy temperatur w atmosferze.

Szala³y tr¹by powietrzne i burze, bez œniegu i deszczu, ale zato z wiatrami o nieokie³znanej sile. Wiatry te by³y gro¹ne ze wzglêdu na ich parcie na potok lawy. Nale¹æ siê obawiaæ naporu lawy do wnêtra sali ogólnej. Nadto huragan podnieca³ żarzenie, dzia³aj¹c jak olbrzymi miech. Kilkakrotnie, na skutek silnych powiewów, potok przestawa³ p³yn¹æ na chwilê i fala zimnego powietrza wpada³a do sali. Ale przerwy te by³y krótkotrwa³e i rzadkie i raczej korzystne, niê szkodliwe dla mieszkañców groty, gdy¹ odœwie¹æ powietrze. Ksiê¹yc ukaza³ siê ponownie pod postaci¹ cieniutkiego sierpa. Wraca³ wiêc po œmiodniowej nieobecnoæci, jak siê tego pozwala³y spodziewaæ dotychczasowe obserwacje. Mniej lub wiêcej uzasadnione obawy, że nie uka¹æ siê ju¹ wiêcej mieszkañcom Galji, zosta³y zatem ku najwy¹szej radoæci Ben-Zoufa rozwiane. Wszystko zdawa³o siê przemawiaæ za tem, że nic nie zam¹ci regularnoæci, z jak¹ ksiê¹yc dwa razy miesiêcznie odbywa³ sw¹ drogê wokó³ Galji,

Wspomnieliœmy ju¹, że od czasu zag³ady terenów uprawnych, ptaki, które zab³¹ka³y siê w atmosferze galijskiej, gromadnie osiad³y na wysepce Ostoi. Mia³y tam po¹zywienia poddostatkiem i dlatego ca³e ich chmary przyby³y tu ze wszystkich krañców asteroidy.

Z chwil¹ nastania mrozów, gdy pola pokry³y się œniegiem, który czasem sta³ się tward¹, nieprzenikliw¹ pow³ok¹ lodow¹, rozpoczê³a się zbiorowa emigracja skrzydlatego bractwa do Gor¹cego L¹du.

Kontynent ten coprawda nie obfitowa³ w Ÿwnoœæ, lecz by³ zamieszkany. Dzikie nawet ptactwo szuka³o obecnoœci ludzi, zamiast od nich stroniæ. Wszystkie resztki jedzenia wyrzucane codziennie na dwór znika³y momentalnie bez œladu, ale zaspokaja³y one g³ód tylko znikomej czêœci tej wielotysiêcznej rzeszy. Znaczna iloœæ ptaków, kierowana g³odem i zimnem, znalaz³a sobie schronienie w ciemnym wnętrzu jaskini.

NaleŸa³o na nowo rozpocz¹æ z niemi wojnê, gdyŸ wspó³Ÿycie stawa³o się z róŸnych wzglêdów niemoŸliwe. Polowanie sta³o się nowem urozmaïceniem codziennego Ÿycia i myœliwi ma³ej kolonji k³adli w nie ca³¹ duszê. Masy ptactwa grozi³y prosto zag³ad¹ ludziom. By³y one tak wyg³odzone, Ÿar³oczne, Ÿe wprost z r¹k i ust ludzkich wyrывa³y skrawki miêsa i kromki chleba. Walczono z niemi przy pomocy kamieni, pa³ek, nawet broni palnej. I dopiero po d³ugim szeregu zaŸartych walk oswobodzono się czêœciowo od niepoŸ¹danych goœci, pozostawiaj¹c przy Ÿyciu tylko kilka par dla utrzymania gatunku.

Ben-Zouf by³ organizatorem i przewodnicz¹cym tych krwawych potyczek. JakŸe się miota³, jak krzycza³! Jakiemi Ÿo³nierskimi wyzwiskami obsypywa³ nieszczêeliwe stworzenia! Niebysza³a obfitoœæ zapanowa³a w spiŸarni w ci¹gu tych kilku dni, zaopatrzone j¹ bowiem w setki dzikich kaczek, bekasów i kuropatw. Rzecz oczywista, Ÿe myœliwi z wiêsz¹ gorliwoœci¹ te w³acenie jadalne ptaki têpili. Wreszcie porz¹dek zosta³ przywrócony. Pozosta³o jeszcze ze stu intruzów, ulokowanych w szczelinach ska³ i tych wytêpienie by³o niepodobieñstwem. Skoñczy³o się na tem, Ÿe owe ptaki poczê³y się uwaŸaæ za sta³ych mieszkañców groty i nie dopuszcza³y do swych gniazd nowych przybyszów. Nast¹pi³o wiêc, drog¹ milcz¹cej ugody, zawieszenie broni miêdzy Galijczykami a upartem ptactwem, które samorzutnie podjê³o funkcjê miejscowej policji. I jakŸe œwietnie tê funkcjê spe³nia³o. Nieszczêeliwi, pozbawieni praw i przywilejów maruderzy nie wychodzili ca³o ze szponów zaŸartych choæ pobratymczych tubylców.

Dnia 15-go kwietnia u wylotu galerji rozleg³y się g³oœne krzyki. To ma³a Nina wzywa³a pomocy.

Pablo pozna³ g³os przyjació³ki i ubiegaj¹c Ben-Zoufa œpieszy³ na ratunek.

Chod³Ÿ, chod³Ÿ! – wo³a³a Nina. – One chc¹ mi go zabiaæ.

ZbliŸywszy się Pablo dostrzeg³ ma³¹ W³oszkê, osaczon¹ przez szeœæ ogromnych mew, z którymi biedactwo zмага³o się resztk¹ si³.

Uzbrojony w kij obroñca rzuci³ się miêdzy walcz¹cych i odeгна³ drapieŸne ptaki, które jednakŸe zd¹Ÿy³y i jego dotkliwie pokaleczyæ.

Co się w³aceciwie sta³o, Nino? – zapyta³.

Patrz, Pablo! – odpar³a dziewczynka, wskazuj¹c ptaka, którego tuli³a do piersi.

W tej chwili w³acenie nadbieg³ Ben-Zouf i wzi¹wszy ptaka z r¹k dziewczynki, zawo³a³:

To go³¹b!

By³ to istotnie go³¹b i to niepospolity, lecz pocztowy, na co wskazywa³y zlekka wygiête i podciête skrzyd³a.

Oho! – zawo³a³ nagle Ben-Zouf. – Wszyscy œwiêci! Ale¿ on ma u szyi uwi¹zany woreczek!

W kilka chwil póŹniej go³¹b przechodzi³ z r¹k do r¹k ca³ego towarzystwa. Wszyscy zgromadzeni w wielkiej sali przygl¹dali mu siê z ciekawoœci¹.

Oto w jaki sposób dosz³y do nas wiadomoœci uczonego – obwieœci³ zgromadzonym kapitan Servadac. – Poniewa¿ morze zamarz³o, u¿ywa ptaków do roznoszenia swych listów! Ach! Gdyby¿ tym razem nie posk¹pi³ swego podpisu, a zw³aszcza adresu!

Z ma³ego woreczka po walce z mewami pozosta³y ju¿ tylko strzêpy. Otworzono go wiêc z ³atwoœci¹ i wewn¹trz znaleziono krótk¹, lakoniczn¹ notatkê, o brzmieniu nastêpuj¹cem:

Galja.

Droga przebyta od 1 marca do 1-go kwietnia 39,700.000 mil.

Odleg³oœæ od s³oñca 110,000.000 mil.

W drodze przy³¹czy³a siê Nerina.

Ærodków ¿ywnoœci zabraknie i...

Dalszy ci¹g depezy zniszczonej przez roz¹arte mewy by³ nieczytelny.

Ach, co za pech! – zawo³a³ kapitan Servadac. – By³ tam napewno podpis i data, a mo¿e nawet miejsce, z którego wys³ana zosta³a notatka. Ca³a zredagowana ju¿ tym razem po francusku, a zatem napewno Francuz jest jej autorem. I oto nie mogli przyjœæ z pomoc¹ temu nieszczêœnikowi!

Hrabia Timaszew i porucznik Prokop udali siê na pobojowisko, ³udz¹c siê nadziej¹ odcyfrowania na jakichœ oderwanych strzêpach nazwiska, podpisu, jakiejœ wskazówki, która mog³aby naprowadziæ na œlad uczonego. Usi³owania ich by³y jednak daremne.

Czy¿ nigdy nie dowiemy siê, gdzie przebywa ten jedyny, prócz nas, wygnaniec Ziemi? – wo³a³ zrozpaczony kapitan Servadac.

Có¿ to? – odezwa³a siê nagle ma³a Nina. – SpóŹrz tylko, Ben-Zoufie.

I poda³a Ben-Zoufowi ptaka, którego dotychczas pieœci³a w swych rêkach.

Na lewym skrzydle ptaka widnia³ wilgotny odcisk pieczêci, a na niej jedyne, lecz jakê wiele

mówi¹ce s³owo: *Formentera*.

Rozdzia³ XXIV,

w którym kapitan Servadac i porucznik Prokop rozwi¹zuj¹ wreszcie kosmiczn¹ zagadkê.

Formentera! – zawo³ali prawie jednocześnie hrabia Timaszew i kapitan Servadac. By³a to nazwa jednej z mniejszych wysp Balearskich, po³o³onych na morzu Eródziemnem. Wskazywa³a ona w sposób dok³adny miejsce pobytu autora dokumentu. Ale sk¹d wzi¹³ siê tam ten Francuz i czy wogóle jeszcze siê tam znajduje?

Wszystkie notatki, objaœniaj¹ce po³o³enie nazwanego fragmentu kuli ziemskiej, pochodzi³y najwidoczniej z Formentery.

W ka³dy raz ostatni, dostarczony poczt¹ go³êbi¹, list stwierdza³, że dnia 1-go kwietnia, to znaczy dwa tygodnie temu, uczony by³ jeszcze na posterunku. Miêdzy ostatni¹ depesz¹ i dokumentami dawniejszemi istnia³a jednak ta zasadnicza ró³nicza, że brak jej by³o wszelkich oznak zadowolenia i dobrego samopoczucia. Ćadnych wykrzykników w rodzaju „Va bene”, „all right”, czy „nil desperandum”. Poza tem depesza ta, zredagowana ca³kowicie w jêzyku francuskim, by³a nagl¹cem wezwaniem o pomoc, skoro informowa³a, że zapasy żywnoœci s¹ ju³ na wyczerpaniu.

Wszystkie te spostrze³enia sformu³owa³ w kilku s³owach kapitan Servadac, poczem dorzuci³:

Przyjaciele, musimy natychmiast wyruszyæ na pomoc temu nieszczêcnikowi...

Lub tym nieszczêcnikom... – wtr¹ci³ hrabia Timaszew – w ka³dej chwili jestem gotów wyruszyæ z panem, kapitanie.

Musieliœmy – odezwa³ siê wówczas porucznik Prokop – przep³ywaæ ko³o Formentery w czasie naszej podró³czy rozpoznawczej. A skoro nie zauwa³zyl¹œmy ³adnego l¹du, to tylko dowód, że z wysp Balearskich, podobnie jak z Gibraltaru i Ceuty, pozosta³a tylko niewielka wysepka.

Musimy j¹ odnale³æ choæby by³a najmniejsza – odpar³ kapitan Servadac. – Poruczniku, jaka odleg³oœæ dzieli nas od Formentery?

Oko³o stu dwudziestu kilometrów, kapitanie. Ale w jaki sposób zamyœla pan odbyæ tê drogê!

Na ³yłwach, rzecz prosta! Czy nie podziela pan mego zdania!

Ruszamy zatem, kapitanie – nagli³ hrabia, wykazuj¹cy zawsze gotowość niesienia pomocy bliżnim.

Hrabio, – wtr¹ci³ z nag³em ożywieniem porucznik Prokop – chcia³bym ci zwrócić pewn¹ uwagę, nie w celu powstrzymania cię od obowi¹zku, lecz raczej w celu skierowania ca³ej sprawy na pewniejsze tory.

S³ucham, Prokopie!

Chcesz wyruszyć z kapitanem. Tymczasem mróz wzmaga się ci¹gle, termometr wskazuje dwadzieścia dwa stopnie poniżej zera, szalona zaś wichura czyni z tej temperatury niemożliw¹ do zniesienia. Przypuściliśmy nawet, że będziecie przebywali po dwadzieścia kilometrów na dobę, potrzeba wam sześciu dni na przybycie do Formentery. Poza tem trzeba zabrać żywność nie tylko dla was, ale i dla tych, lub dla tego, którego macie ratować...

Zaopatrzymy się w plecaki, jak żołnierze – wtr¹ci³ kapitan Servadac, który nie dopuszcza³ myśli o trudnościach lub niewygodach tej wyprawy.

Cóż z tego? – rzuci³ ch³odno porucznik Prokop. – Przyzna pan, że będziecie musieli niejednokrotnie w drodze zażyć choć kilku godzin snu. A powierzchnia lodowa jest g³adka i jednolita i nie będziecie mogli na wzór Eskimosów wykopać sobie kryjówek w lodowych bry³ach.

Będziemy pędzili bez wytchnienia, dzień i noc – odpar³ kapitan Servadac – i zamiast sześciu, będziemy w drodze tylko trzy, a może nawet dwa dni.

Przypuścimy nawet, że do Formentery w przeci¹gu dwóch dni, chociaż jest to zupełnie niewykonalne. Co zrobicie z omdlejącymi z zimna i g³odu mieszkańcami wysepki? Jeżeli dogorywających powleciecie za sob¹, sprowadzicie tu trupy!

S³owa porucznika Prokopa wywar³y g³ębokie wrażenie. Wszyscy pojęli niewykonalność wyprawy w podobnych warunkach. By³o oczywiście, że w razie zawiei cennej hrabia i kapitan nędźnie zgin¹ na bezkresnej przestrzeni lodowej.

Kapitan Servadac pełen poświęcenia i zapa³u stara³ się nie widzieć trudności. Buntowa³ się przeciwko zimnej rozwadze porucznika Prokopa. Podtrzyma³ go też wierny Ben-Zouf, gotów każdej chwili towarzyszyć swemu panu, w razie gdyby

zawiód³ hrabia Timaszew.

A więc, hrabio? – pyta³ Hector Servadac.

Uczyniê to, co i pan, kapitanie. Nie mo¿emy zostawiæ bez pomocy bliŹnich, pozbawionych jedzenia, a mo¿e i dachu nad g³ow¹. Stanowczo nie mo¿emy! – odpar³ hrabia Timaszew. Poczem, zwracaj¹c siê do porucznika Prokopa, doda³:

Skoro niema innych sposobów dotarcia do Formentery od tych, które ty odtr¹casz, musimy jednak z nich skorzystaa i, da Bóg, wyprawa powiedzie siê szczêeliwie!

Pogr¹¿ony w myœlach porucznik nie odpowiedzia³ na razie.

Ach, gdybyœmy mieli sanki! – zawo³a³ Ben-Zouf.

Sanki mo¿na z ³atwoœci¹ zbudowaæ – odpar³ hrabia – ale sk¹d wzi¹æ psa, lub renifery, któreby je ci¹gnê³y.

Mamy dwa konie, które mo¿na odpowiednio podkuæ – upiera³ siê Ben-Zouf.

Nie wytrzymaj¹ tej temperatury i padn¹ w drodze.

Trzeba ryzykowaæ – rzuci³ Servadac. – Szykujmy sanki!

A wiec do roboty!

Nie, kapitanie. Mamy pewniejszy i szybszy od pañskich koni motor, który wytrzyma trudnoœci podró¿y.

Jaki¿ to? – zdziwi³ siê hrabia.

Wiatr – brzmia³a prosta odpowiedŹ.

Wiatr, w istocie! Amerykanie potrafili wspaniale wyzyskaa wiatr do sani ¿aglowych. Na olbrzymich przestrzeniach preryj sanie te rywalizuj¹ zwyciêsko z ekspresami, osi¹gaj¹c szybkoœæ piêædziesiêciu metrów na sekundê, to znaczy stu osiemdziesiêciu kilometrów na godzinê. Kierunek wiatru w tej chwili by³ pomyœlny. Mo¿na by³o uzyskaæ szybkoœæ piêtnastu do dwudziestu mil na godzinê. Czyli przy sprzyjaj¹cych okolicznoœciach mo¿na bêdzie osi¹gn¹æ Formenterê pomiêdzy dwoma wschodami s³oñca. Motor by³ gotów. To dobrze. Poza tem porucznik Prokop zapewni³, ¿e i sanki nie dadz¹ na siebie czekaæ. Istotnie, czy¿ d³ugi na dwanaœcie stóp, mog¹cy pomieœciaæ piêæ do szeœciu osób kajak *Dobryny* nie móg³ odegraæ roli

sanek? Należało tylko dla podparcia boków użyć dwóch szyn żelaznych, na których celizgałby się jak na łyżwach? Mechanik jachtu może wykonać tę robotę przez kilka godzin. Czyli saneczki te, popychane wiatrem, nie pomkną jak strzała po gładkiej tafli lodowej? Można je też przykryć brezentem, który w pewnym stopniu ochroni jadłuch od mrozu. Zaopatrzeni w futra, oerodki żywności, napoje orzeźwiające, maszynkę spirytusową, oświetlenie doprowadzili podróżni swój zamiar do skutku. Nie da się wymyślić nic lepszego, ani praktyczniejszego. Jedno tylko nasuwało się zastrzeżenie.

Wiatr był pomyślny dla podróży na północ, lecz co będzie w drodze powrotnej na południe?...

Mniejsza o to – zawołał kapitan Servadac – myślimy narazie tylko o dobrnięciu do tych nieszczęśliwych. Później pomyślimy o odwrocie!

W razie przecięcia, gdyby wiatr nie zmienił kierunku do chwili powrotu, istniała możliwość takiego lawirowania, aby, nie odwracając kierunku biegu, dostać się na południe. Zresztą, to się zobaczy później.

Mechanik *Dobryny*, któremu dano do pomocy kilku marynarzy, wzięli się natychmiast do pracy. Pod wieczór wehikuł opancerzony podwójnym wygięciem ku przodowi okuciem żelaznym, zabezpieczony daszkiem i rodzajem metalowego wiosła, mającego bronić przed nagłymi skrętami, zaopatrzony w żywność, naczynia i koce, gotów był do drogi.

Wówczas porucznik Prokop zażądał pozwolenia towarzyszenia kapitanowi w zastępstwie hrabiego, Z jednej strony nie należało sanek obciążać zbyt wielką ilością osób, aby zostawić miejsce dla mieszkańców Formentery, z drugiej strony kierowanie żaglami, jak i orjentowanie się w podróży, wymagało pewnej ręki i pełnej oświadcności dobrego żeglarza.

Hrabia Timaszew protestował początkowo, ale uległ wreszcie prośbom kapitana Servadaca, który zobowiązał go do objęcia w czasie jego nieobecności rzdów na Ostoi i Gorłym Ldzie. Wyprawa była w gruncie rzeczy pełna niebezpieczeństw, uczestnicy jej byli ciągle narażeni. Każda silniejsza burza mogła zniszczyć niepewny wehikuł, i w razie, gdyby kapitan Servadac miał nie wrócić, hrabia byłby jedyną osobą, która potrafiłaby pokierować losami całej kolonii. Zgodził się więc pozostać.

O wschodzie słońca dnia 16-go kwietnia kapitan Servadac i porucznik Prokop zakładowali sanie. W chwili gdy wyruszali w podróż, mróz sięgał dwudziestu pięciu stopni. Towarzysze żegnali się z

wielkiem wzruszeniem. Zmartwienie odebra^o Ben-Zoufowi mowê. Wszyscy marynarze rosyjscy i hiszpañscy pragnêli uœcisn^læ d^onie podró¿nym. Hrabia przycisn^{l3} do piersi odwa¿nego oficera i uœciska³ wiernego Prokopa. Gor^lce poca³unki ma³ej Niny, której wielkie oczy nabrzmia^{3y} ³zami, zakoñczy^{3y} tê wzruszaj^lc^l scenê. Po kilku minutach sanie z rozpiêtemi ¿aglami zniknê^{3y} z oczu patrz^lcym.

Sanie zaopatrzone by^{3y} w dwa ¿agle, z których jeden nastawiono pod wiatr. Lekki wehiku³ pomkn^{l3} z niezwyk^{3l} szybkoœci^l, któr^l pasażerowie jego obliczali na conajmniej dwanaœcie mil na godzinê. Porucznik Prokop przy pomocy busoli, umieszczonej na przedzie sani, kierowa³ siê wprost ku Formenterze.

Jazda by^{3a} wyj^ltkowo równa, sanie nie podlega^{3y} najlêjszym nawet wstrz^lsom, których przecie¿ nie da siê unikn^læ w najlepiej zbudowanych poci^lgach. Straciwszy na powierzchni Galji wiele ze swej dawniejszej wagi ziemskiej, mknê^{3y} z szybkoœci^l dziesiêæ razy wiêksz^l, ni¿ to by^{3o} mo¿liwe w warunkach ziemskich. Kapitan Servadac i porucznik Prokop mieli chwilami wra¿enie, jakgdyby unosili siê w powietrzu ponad lodowemi polami. Faktycznie jednak nie opuszczali ani na chwilê szklistej powierzchni, o czym œwiadczy^{3a} pozostaj^lca za nimi chmura œnie¿nego py^{3u}. Poza tem ani œladu ¿ycia na ca³em tem pustkowiu. Ogólne wra¿enie beznadziejnego smutku. Mimo to jednak jakieœ czar poezji, któremu ka¿dy uleg³ na swój sposób, owion^{l3} dusze podró¿ników. Porucznik Prokop bada³, kapitan Servadac zaœ prze¿ywa³ piêkno pejza¿u. Gdy nadszed³ zachód s³oñca i coraz rzadsze jego promienie pada^{3y} na sanki, zacienione wielkim ¿agle, gdy wreszcie nag^{3a} noc nast^lpi^{3a} po dniu, zbli¿yli siê bezwiednie do siebie, œcis^lka^l siê w milczeniu za rêce.

Zapanowa^{3a} ciemna noc. Ksiê¿yc by³ dopiero na nowiu i tylko gwiazdy jaœnia^{3y} wspaniale na ciemnym firmamencie. Porucznik Prokop zastanawia³ siê nad niebywa^{3l} odleg^{3o}œci^l gwiazd miêdzy sob^l, wobec której jak¿e nik^{3l} wydawa^{3a} siê wci^l¿ wzrastaj^lca odleg^{3o}œæ Galji od s³oñca! Kapitan Servadac myœla³ tylko o swych rodakach, do których pêdzi³ z pomoc^l.

Zgodnie z drugim prawem Keplera szybkoœæ Galji wzd^{3u}¿ orbity zmniejszy^{3a} siê od dnia 1-go marca do 1-go kwietnia o dwadzieœcia milionów mil. W tym samym czasie odleg^{3o}œæ od s³oñca wzros^{3a} o trzydzieœci dwa miliony mil. Znajdowa^{3a} siê wiêc Galja prawie w œrodku strefy planet teleskopowych, które kr^l¿^l pomiêdzy Marsem i Jowiszem. Tem siê t³umaczy pozyskanie nowego satelity, ochrzczonego w ostatnim biuletynie mianem Neriny. W ten sposób Galja, wed^{3u}g œciœle sformu³owanych praw, ci^lgle oddala^{3a} siê od swego centrum s³onecznego. A mo¿e nieznan^y uczoney ujmie ca^{3l} orbitê Galji w œcis^{3l} formu^{3ê} matematyczn^l i okreœli czas, kiedy Galja znajdzie siê w swem apheljum?[1]

Ten punkt okreœli^{3by} wówczas maksymalne oddalenie i pocz^lwszy od niego, planeta zbli¿a^{3aby} siê ju¿ do swej gwiazdy dziennej. Poznanoby w ten sposób dok³adnie d^{3u}goœæ s³onecznego roku na Galji.

Porucznik Prokop do œwitu by³ poch^{3o}niêty temi niepoko^lj^lcemi medytacjami. Uradzili teraz z kapitanem zwolnienie tempa jazdy. Doszli bowiem do wniosku, ¿e przebyli ju¿ w linii prostej sto kilometrów drogi. Zwinêli ¿agle i, mimo œcinaj^lcego krew w ¿y³ach mrozu, poczêli z niezwyk^{3l} skrupulatnoœci^l badaæ bezkresn^l bia^{3l} równinê.

By³a ca³kowicie pusta. Najmniejsze wzniesienie skalne nie zak³óca³o idealnej p³aszczyzny lodu.

Czyœmy siê nie zapêdzili nieco za bardzo na zachód od Formentery? – niepokoí³ siê kapitan Servadac, studjuj¹c mapê.

To nie jest wykluczone. Nie pozostaje nam nic innego jak oddaæ siê na wolê wiatru.

Zróbmy wiêc to – zgodzi³ siê kapitan Servadac – i nie traemy ani chwili czasu!

Sanki skierowano dziobem na pó³nocny wschód. Hector Servadac, stawiaj¹c czo³o dotkliwemu zimnu, stan¹³ na przodzie pojazdu. Wszystkie si³y skoncentrowa³ we wzroku. Nie szuka³ s³upa dymu, który œwiadczy³by o kryjówce nieszczêeliwego uczonego, gdy¿ liczy³, ¿e brak mu nietylko ¿ywnoœci, ale i paliwa. Raczej szuka³ na horyzoncie zarysu jakiejœ ska³y, wynurzaj¹cej siê z otch³ani lodu.

Nagle oko kapitana Servadac'a roziskrzy³o siê, a wyci¹gniêta rêka wskazywa³a z uporem jeden punkt na horyzoncie.

To tam, tam! – wo³a³.

I wskaza³ jakœ ksztalt zarysowany na linii ³uku horyzontu. Porucznik Prokop podniós³ do oczu lunetê.

Tak jest – odpowiedzia³ – s³uszenie, to tam! To najwyraŹniej wie¿a, s³u¿¹ca do geodezyjnych pomiarów. Nie by³o ju¿ w¹tpliwoœci! Rozwiniêto ¿agle i ca³ym pêdem ruszono w kierunku dojrzanego obiektu, odleg³ego conajmniej o dziesiêæ kilometrów.

Kapitan Servadac i porucznik Prokop, wruszeni do g³êbi, nie mogli wymówiaæ s³owa. Wie¿a ros³a w oczach i wkrótce ujrzeli s¹ na p³askiej podstawie ska³, le¿¹cych ciemn¹ plam¹ na bia³em polu lodowem.

Jak s³uszenie obawia³ siê kapitan Servadac, ¿aden dymek nie unosi³ siê z wysepki. Zwa¿ywszy na trzaskaj¹cy mróz, nie nale¿a³o siê ju¿ ³udziæ! Znajd¹ niew¹tpliwie zastyg³e zw³oki nieszczêeliwych. Po dziesiêciu minutach, na kilometr drogi od wysepki, porucznik zwin¹³ ¿agiel, gdy¿ wiedzia³, ¿e sanie nabytym rozpêdem dobrn¹ do brzegu.

Wówczas silniejsze jeszcze wruszenie œcisnê³o serce kapitana Servadac'a.

Na szczycie wie¿y powiewa³ strzêp niebieskiej etaminy. To wszystko, co pozosta³o z bandery francuskiej!

Sanie potr¹ca³y ju¿ o pierwsze ska³y. Wysepka by³a maleñka, nie mia³a nawet pó³ kilometra obwodu. By³a to pozosta³oœæ Formentery i ca³ego archipelagu wysp Balearskich. U stóp wie¿y wznosi³a siê nêdzna, drewniana chata o szczelnie zamkniêtych okiennicach.

W mgnieniu oka kapitan Servadac i porucznik Prokop wdrapali siê na ska³y, przesadzili pokryte lodem kamienie i stanêli u progu chaty.

Hector Servadac zapuka³ do drzwi zamkniętych od wewn¹trza.

Cisza... Zawo³a³ – żadnej odpowiedzi...

Poruczniku, proszę do mnie – wezwa³ towarzysza. I wspólnymi si³ami wyważyli nawpó³ spróchnia³e drzwi. W ponurej izdebce panowa³ zupełny mrok i absolutna cisza. Mieszkaniec lepianki najwidoczniej ja opuści³, lub też zmar³, bezradny wobec okrutnego losu. Otworzono okiennice i świat³o przeniknę³o do wnętrza.

W wygas³em palenisku komina by³o nieco zimnego popio³u. W k¹cie sta³o ³ó³ko. Na ³ó³ku wyci¹gnięta postać ludzka.

Kapitan Servadac podszed³ bliżej i krzyk przerażenia wyrwa³ mu się z piersi:

Nie żyje! Zmar³ z zimna i g³odu!

Zkolei porucznik Prokop pochyli³ się nad cia³em nieszczęśnika.

Przeciwnie! Żyje! – zawo³a³.

I wla³ pomiędzy zacięnięte wargi zemdlonego kilka kropel mocnego oerodka orzeźwiają¹cego. Lekkie westchnienie, a zaraz potem wypowiedziane s³abym g³osem s³owo:

Galja?

Tak... tak... Galja – odpar³ kapitan Servadac – to znaczy?...

Moja kometa, to jest moja kometa!

Poczem wyczerpanie znów zwycięży³o i chory popad³ w stan zupełnego odrętwienia. Kapitan Servadac uświadomi³ sobie tymczasem, że stanowczo zna tego uczonego, tylko nie mógł sobie przypomnieć, gdzie go spotyka³.

Nie można by³o nawet myśleć o ratunku, lub pielęgnowaniu w nędznej chatynce, w której brak by³o rzeczy najelementarniejszych.

Hector Servadac i porucznik Prokop powzięli szyb¹ decyzję. W jednej chwili zemdlony cz³owiek, jego przyrz¹dy fizyczne i astronomiczne, ubranie, papiery, ksi¹żki i jakieg³o stare drzwi, które s³uży³y do obliczeń, znalaz³y się w saniach.

Wiatr, który na szczęście w trzech czwartych zmieni³ kierunek, by³ pomyślny. Skorzystano z tego, rozpięto żagle i opuszczono szczy¹tki wysp Balearskich.

Po trzydziestu sześciu godzinach podróży, dnia 19-go kwietnia, witani owacyjnie przez mieszkańców Gor¹cego L¹du, dwaj dzielni towarzysze wracali do domu. Uczzonego, który przez ca³y ten czas nie otworzy³ oczu i nie przemówi³ ani s³owa, z³ożono w wielkiej wspólnej sali.

Koniec czêœci pierwszej.

1 Punkt najbardziej od s³oñca oddalony. (Przyp. t³um.).

CZÊœÆ DRUGA

Rozdzia³ I,

w którym poznajemy trzydziestego szóstego mieszkańca sferoidy „Galja”.

Trzydziesty szósty mieszkaniec Galji zjawi³ siê wreszcie na terenie Gor¹cego L¹du. Jedyne s³owa, które wypowiedzia³ dot¹d ma³o zrozumia³ym be³kotem, brzmia³y:

To moja kometa. Moja w³asna kometa!

Có¿ to mia³o oznaczaæ! Czy, ¿e niepojête dot¹d oderwanie czêœci kuli ziemskiej spowodowane zosta³o zetkniêciem z komet¹! Czy istotnie nast¹pi³o takie spotkanie na orbicie ziemskiej! Której z dwóch asteroid samotnik z Formentery przypisywa³ nazwê Galji, gwieŹdzie ogoniastej, czy te¿ sferoidzie rzuconej w przestworza? Wszystkie te pytania rozstrzygn¹æ mó³g³ tylko sam uczony, tak energicznie u¿ywaj¹cy s³ów „moja kometa”.

W ka¿dym b¹dŹ razie wynêdznia³y samotnik by³ bezw¹tpienia autorem notatek, znalezionych przez podró¿ników *Dobryny* w czasie ich podró¿y rozpoznawczej, i astronomem, który zredagowa³ dokument dostarczony przez go³êbia pocztowego. On jeden mó³g³ powierzyæ falom futeralik i bary³kê oraz obdarzyæ wolnoœci¹ ptaka, którego instynkt skierowa³ do jedyne go zamieszkanego terenu nowej planety.

Uczony ten, a by³ nim napewno mieszkaniec Formentery, zna³ zatem niektóre elementy Galji. Zdo³a³ on sformu³owaæ jej stopniowe oddalenie siê od s³oñca i wymierzyæ zmniejszanie szybkoœci k¹towej. Ale czy zbada³ rzecz najwa¿niejszy¹, a mianowicie charakter obiegu Galji, czy porusza siê ona wzd³u¿ hyperboli, paraboli, czy te¿ elipsy! Czy wreszcie wiadome mu s¹ warunki powrotu oderwanej masy ku Ziemi i czy Galja warunkom tym odpowiada? Oto pytania, które nurtowa³y hrabiego Timaszewa i którymi zkolei niepokoi³ kapitana Servadac’a i porucznika Prokopa. I oni jednak nic potrafili na nie odpowiedzieæ. Wszystkie te sprawy dyskutowali ju¿ pod ró¿nym k¹tem widzenia, nie nasuwa³y im siê jednak ¿adne konkretne wnioski. I oto

jedyny cz³owiek, który móg³by prawdopodobnie daæ jakieœ wyjaœnienia, trwa³ w ci¹g³ej agonji. Jeœli nie uda go siê uratowaæ, ciemn¹ pozostanie dla wszystkich przysz³oœæ Galji!

Nale¿a³o wiêc u¿yæ wszystkich si³, aby przywróciæ uczonego do ¿ycia. Dobrze zaopatrzona apteczka *Dobryny* nie mog³a byæ lepiej u¿yta. Przyst¹piono te¿ natychmiast do ratunku. Wzywaj¹cy do tej akcji Ben-Zouf powtarza³ bez przerwy:

Do pracy, kapitanie! Trudno sobie wyobraziæ, jak ciê¿kie ¿ycie maj¹ uczeni.

Poczêto wiêc cuciaæ konaj¹cego gwa³townemi masa¿ami i tak silnie podniecaj¹cemi œrodkami wewnêtrznymi, ¿e wskrzesi³yby umar³ego.

Ben-Zoufowi powierzono masa¿e i, jak siê tego ³atwo domyœliæ, wywi¹zywa³ siê z na³o¿onego nañ obowi¹zku bez zarzutu. W tym samym czasie Hector Servadac ³ama³ sobie g³owê, sk¹d zna³ Francuza, przywiezionego z Formentery, i w jakich okolicznoœciach spotyka³ siê z nim w ¿yciu.

A jednak powinien by³ go sobie z ³atwoœci¹ przypomnieæ. Uczony bowiem, który spoczywa³ obecnie w wielkiej sali, by³ dawnym profesorem fizyki Hectora Servadac'a.

Profesor Palmyrin Rosette by³ istotnie uczonym fizykiem.

Hector Servadac spotyka³ go tylko w czasie swego jednorocznego pobytu w liceum Charlemagne, nic te¿ dziwnego, ¿e zapomni³ o nim, kszta³cony w dalszym ci¹gu swych studiów przez najrozmaitszych innych profesorów.

Hector Servadac, jak o tem wspomnieliœmy, nie nale¿a³ nigdy do kategorii uczniów wzorowych. Za to ile¿ nadokucza³ nieszczêliwemu Palmyrin Rosette!

Kto wsypywa³ niepostrze¿enie w laboratorium sól do wody destylowanej, co wywo³ywa³o najbardziej nieoczekiwane reakcje chemiczne? Kto wykrada³ kroplê rtêci z barometru, powoduj¹c sprzeczne z istotnym stanem atmosfery, wskazania? Kto nagrzewa³ termometr na kilka chwil przed sprawdzeniem go przez profesora? Kto wpuszcza³ przeró¿ne owady pomiêdzy okular i obiektyw mikroskopu? Kto niszczy³ izolacjê w maszynie elektrycznej, by nie mog³a ju¿ wytworzyæ ani jednej iskry? Kto wreszcie przek³u³ p³yt¹kê, podpieraj¹c¹ klosz pompy pneumatycznej, uniemo¿liwiaj¹c wypompowanie z niej powietrza, które wci¹¿ powraca³o?

To wszystko by³y figle ucznia Servadac'a i jego niesfornych kolegów.

A mia³y one dla psotników tem wiêcej uroku, ¿e profesor Rosette by³ z³oceni¹kiem. Ataki furji i napady wœciek³oœci wprowadza³y „hultajsk¹ bandê” w najlepszy humor.

W dwa lata po opuszczeniu liceum przez Hectora Servadac'a, Palmyrin Rosette, który czu³ siê

bardziej kosmografem, niż fizykiem, porzuci³ pracę szkoln¹ i poświęci³ się ca³kowicie studjom astronomicznym. Stara³ się dostać do obserwatorium, ale zrzędn¹ i zgry³liwy jego charakter stanę³y temu na przeszkodzie. Niezależno³ce materia¹lna pozwoli³a mu na pracę samodzieln¹, bez oficjalnego tytu³u, i dawa³a satysfakcję pod postaci¹ krytyki innych astronomów. Jemu zreszt¹ zawdzięczano odkrycie trzech ostatnich planet teleskopowych i ustalenie elementów trzysta dwudziestej pi¹tej komety w spisie katalogowym.

Jak już wyżej zaznaczyliśmy, profesor Rosette i uczeń Servadac nie spotkali się nigdy przed owym przypadkowym zetknięciem na Formenterze. Dwunastoletnia roz³ka zatar³a zupełnie w pamięci kapitana ofiarę jego m³odocianych figlów.

Gdy Ben-Zouf i Negrete rozebrali uczonego z futer, które go okrywa³y od stóp do g³owy, zobaczyli przed sobą ma³ego, ³ysego, wychudzonego zapewne, choć chudego już z przyrodzenia cz³owieka, wysoko³ci pięciu stóp i dwóch cali. Na d³ugim, wydatnym nosie wspiera³y się ogromne okulary, tworzą³ce z g³adk¹, jajkował¹ jego czaszk¹ i ogolon¹ brod¹ nierozdziel¹, zdawa³oby się, ca³o³.

Drobny ten jegomo³ce był niezwykle nerwowy. Można go by³o przyrównać do cewki Rhumkorffa. Cewka „Rosette” gromadzi³a nerwowo³ce niby elektryczno³ce o wysokim napięciu. Wybija³a nerwowo³ce jednakże nie mog³a i nie powinna by³a utrudniać ratunku. W ³owiecie, liczącym zaledwie trzydziestu pięciu mieszkańców, życie trzydziestego szóstego by³o wysoko cenione. Zemdlony astronom dawa³ jeszcze oznaki życia, serce bi³o bardzo s³abiutko, ale w każdym razie dzia³a³o. By³a więc nadzieja doprowadzenia go do przytomno³ci. Ben-Zouf nie szczędzi³ się przy masażu i tarmosi³ staruszka rzetelnie.

Wreszcie, po dwudziestu minutach wytężonej pracy, z ust chorego wyrwa³o się pierwsze westchnienie, a za nim drugie, trzecie... Ćcienięte dot¹d kurczowo usta rozchyli³y się. Nawpó³ przytomne oczy otwiera³y się i przymyka³y, nieświadome jeszcze miejsca i rzeczy, na które patrzy³y. Pad³o kilka niejasnych, przez nikogo niezrozumia³ych s³ów. Prawa r³eka drgnę³a, podnios³a się do czo³a, jakgdyby tam czegoś szuka³a. Rysy twarzy skurczy³y się, poczerwienia³, jakgdyby napad³o³ci przywróci³ mu życie i zawo³a³:

A moje okulary! Gdzie s¹ moje okulary!

Ben-Zouf zarz¹dzi³ poszukiwania. Odnaleziono upragniony przedmiot. Olbrzymie te okulary zaopatrzone by³y w szk³a niemal teleskopowe. Podczas masażu oderwa³y się od skroni, do których zdawa³y się być przytwierdzone na sta³e, jakgdyby pręt metalowy przebija³ na wylot g³owę profesora. Umocowane ponownie na orlim nosie wywo³a³y g³o³eny pomruk zadowolenia.

Kapitan Servadac pochylony nad twarz¹ Palmyrin Rosette'a przygl¹da³ mu się bacznie. W tej chwili profesor szeroko otworzy³ oczy. Bystre spojrzenie przedar³o się poprzez soczewki okularów i rozleg³ się g³os nabrzmia³y irytacji¹.

Servadac, pięćset wierszy na jutro!

Temi s³owy Palmyrin Rosette przywita³ kapitana Servadac'a.

Ale ten dziwny początek rozmowy, wywołany zapewne wspomnieniem dawnych nieporozumień, pobudzi i pamięć Hectora Servadac'a, który poznał w uczonym dawnego swego profesora fizyki z liceum Charlemagne.

Pan Palmyrin Rosette! – zawołał. – Mój dawny profesor!... Z ciebie i kołeci!

Tylko z kołeci – poprawił Ben-Zouf.

Do licha! Co za szczególne spotkanie!

Tymczasem Palmyrin Rosette popadł w rodzaj półsnu, który należało szanować.

Odpowiadam za jego życie – uspokajał tymczasem Ben-Zouf. – Ci drobni ludzie skądają się z samych nerwów. Widziałem suchszych od niego, którzy odbywali dalsze podróże!

A skądże oni przybywali, Ben-Zoufie?

Z Egiptu, kapitanie, w pięknych, jaskrawo malowanych skrzyniach.

To były mumie, idjoto!

Tak jest, kapitanie!

Tak czy inaczej, profesor zasnął. Przeniesiono go do ciepłego łóżka i wszystkie palące pytania zostały siłą rzeczy odłożone na później.

W ciągu całego tego dnia kapitan Servadac, hrabia Timaszew i porucznik Prokop, którzy stanowili prowizoryczną akademię umiejętności, nie mogli się powstrzymać od budowy najnieprawdopodobniejszych hipotez. Której to komecie Palmyrin Rosette nadał miano Galji! Czy nazwa ta przypadła w udziale wyrzuconemu w przestworza odłamkowi kuli ziemskiej? Czego dotyczyły obliczenia podane w notatkach: komety, czy też nowej sferoidy, na której żył kapitan Servadac wraz z trzydziestu pięciu towarzyszami niedoli. Może ci epigoni dawnej ludzkości nie byli wcale Galijczykami?

Oto, co należało rozstrzygnąć. Odpowiedź mógłby jednak obalić cały tylomiesięczny aparat dedukcyjny, wypracowany na podstawie nowych fenomenów kosmicznych i luźnych notatek uczonego.

Poto mamy tu wacenie profesora Rosette, aby nasze wątpliwości rozstrzygnąć – zakonkludował Hector Servadac – i przy okazji przedstawił przyjacielom uczonego, jako zgryźliwego i nerwowego człowieka, przykrego w bliższym pozyciu. Określił go jako niepoprawnego oryginała, uparciucha, narwańca, ale w gruncie rzeczy zacnego człowieka. Najlepiej zawsze przeczekać z humorem, po którym, jak po burzy, musi nastąpić roz pogodzenie.

Gdy kapitan Servadac skończył tę małą biograficzną dygresję, zabrał głos hrabia Timaszew.

Może pan być pewny, kapitanie, że postaramy się ułożyć jak najlepiej nasze stosunki z

profesorem. Przypuszczam zreszt¹, że odda on nam nielada przys³ugę, og³aszaj¹c rezultaty swych badań i obserwacyj. Ale bę³dzie to mó³g uczyniać pod jednym tylko warunkiem.

Pod jakim? – zagadn¹³ Hector Servadac.

– e jest autorem znalezionych przez nas dokumentów.

Ma pan w¹tpliwoœci?

Nie, kapitanie. Wszystkie te w¹tpliwoœci skierowane by³yby wszak i przeciwko mojej osobie. Mówiê tak tylko, aby wyczerpać serjê hipotez niepomyœlnych.

Ktô³, jeżeli nie mój dawny profesor, mó³gby być autorem tych rozlicznych notatek! – upiera³ się Hector Servadac.

Może jakieœ inny astronom samotny w innym punkcie dawnej Ziemi?

To wykluczone – wtr¹ci³ porucznik Prokop – poniewa³ znalezione dokumenty operowa³y nazw¹ Galji, a jednocześnie nazwa ta by³a pierwszym s³owem, wypowiedzianem przez profesora Rosette.

Ta s³uszn¹a uwaga rozwia³a wszelkie w¹tpliwoœci i trzeba by³o się zgodziać, że samotnik z Formentery by³ prawowitym autorem notatek. Inna sprawa, sk¹d się wzi¹³ na samotnej wyspie. Bę³dzie to mó³g wyjaœnienia osobiœcie.

Wraz z nim przyby³y do Gor¹cego L¹du nietylko drzwi, tablica, ale i wszystkie notatki. Przeglądanie ich w czasie snu w³œciciela nie bę³dzie chyba niedyskrecj¹.

Na to się zgodzono i przyst¹piono do rewizji dokumentów. Charakter pisma i cyfry by³y te same, co na znalezionych i znanych ju³ dokumentach. Drzwi pokryte jeszcze pisanymi kred¹ znakami algebraicznymi przechowywano pieczo³owicie. Papiery sk³ada³y się przewa³nie z lu³nych kartek, pokreœlonych figurami geometrycznymi. Krzy³owa³y się tam krzywe otwarte, jak hyperbole, o nieskończenie d³ugich, stale oddalaj¹cych się ramionach, równie³ biegn¹ce w nieskończonoœæ parabole i zamkniête krzywe eliptyczne.

Porucznik Prokop zauwa³ł wówczas, że wszystkie te krzywe ilustrowa³y orbity przeró³nych komet. Wzd³u³ orbit parabolicznych i hyperbolicznych porusza³y się komety, wzd³u³ eliptycznych te cia³a kosmiczne, które ukazywa³y się periodycznie, w mniejszych lub wiêkszych odstêpach czasu, na horyzoncie ziemskim.

Pobie³ne przejrzanie papierów i tablicy (drzwi) wskazywa³o wyra³nie, że profesor pracowa³ nad ujêciem w formê matematyczn¹ elementów komet; nie mo³na by³o jednak przesadzać znaczenia skreœlonych krzywych, gdy³ przy pocz¹tkowych obliczeniach pierwszym impulsem ka³dego astronoma jest nadanie komecie drogi parabolicznej.

Ze wszystkiego wynika³o, że w czasie pobytu swego na Formenterze Palmyrin Rosette oblicza³ elementy jakiejœ nowej, nieumieszczonej w katalogu, komety.

Czy obliczenia swoje rozpoczął przed czy po kataklizmie 1-go stycznia, mógł tylko sam wyjaśnić.

Czekajmy zatem – orzekł hrabia Timaszew.

Czekam, ale się niecierpliwi! – odparł kapitan Servadac. – Choć za każdą godzinę snu profesora oddałbym miesiąc życia!

Nie wiem, czy zrobiłby pan na tem dobry interes – zauważył porucznik Prokop.

Jakto? Aby się dowiedzieć, co jest s'ądzone naszej asteroidzie?...

Nie chcę panu odbierać żużdeń, kapitanie – odparł porucznik Prokop – ale z tego, co profesor wie o komecie Galji, nie wynika aby mógł dać wyczerpujące informacje o tym fragmencie ziemi, który nas interesuje. Czy istnieje wogóle jakas ściność pomiędzy ukazaniem się na horyzoncie ziemskim komety i wyrzuceniem w przestrzeń naszej sferoidy!

Ale, oczywiście! – zawołał kapitan Servadac. – Ściność jest widoczna! Przecież to jasne jak dzień, że...

...? – podchwycił hrabia Timaszew, z widoczną niecierpliwością oczekujący dalszych wniosków.

... Ziemię traciła jakas kometa, czemu zawdzięczamy nasz podróż w zaciemności.

Po tej enuncjacji kapitana Servadac'a hrabia Timaszew i porucznik Prokop przyglądali się sobie przez chwilę w milczeniu. Jakkolwiek nieprawdopodobne wydawało się spotkanie Ziemi z kometą, nie było ono jednak wykluczone. Tego rodzaju zdarzenie mogło nareszcie wyjaśnić niepojęte dotąd zjawisko, mogło być niedocieczoną przyczyną wszystkich niezwykłych wydarzeń.

Może pan ma i rację, kapitanie – odparł po dłuższej chwili namysłu porucznik Prokop. – Zderzenie takie zdaje mi się możliwe. Jeżeli tak było istotnie, olbrzymia tarcza, którą widzieliśmy w nocy po katastrofie, nie była prawdopodobnie niczym innym, jak ową mknącą z szaloną szybkością kometą, wytrąconą chwilowo ze swej orbity.

Ta hipoteza mogłaby jedynie wytłumaczyć obecność nieznanej gwiazdy – odparł kapitan Servadac.

Oto – wtrącił hrabia – pierwsza hipoteza, która trafia mi do przekonania. Uzgadnia ona nasze obserwacje z danymi profesora Rosette'a. Nazwa Galji przypada zapewne owej gwiazdzie b'rdziej, która nas wyrzuciła w przestrzeń. Prawdopodobnie tak, ale jest jeszcze jedno zagadnienie, którego nie pojmuję...

Jakie, mianowicie?

... uczyony zajmował się bardziej kometą, niż bryłą, na której sam się znajdował.

Ach, hrabio, wszak wiadomo jakimi orygina³ami s¹ ci fanatycy wiedzy. A to jest dziwak pierwszej klasy! – odpar³ kapitan Servadac.

Poza tem możliwe również – zauważy³ porucznik Prokop – że obliczenia elementów Galji datuj¹ się jeszcze z przed katastrofy. Profesor mógł³ wiedzieć o zbliżaniu się komety i obserwował¹ przed kataklizmem.

Uwaga porucznika nie pozbawiona by³a s³usznocci. Zatem w zasadzie przyjęta zosta³a hipoteza kapitana Servadac'a. Wszystko sprowadza³o się do tego, że w nocy z 31-go grudnia na 1-y stycznia jak³o kometa przeci³a ekliptykê i zderzy³a się z Ziemi¹, powoduj¹c oderwanie olbrzymiego od³amu globu ziemskiego, który dot¹d wędruje w przestworzach międzyplanetarnych.

Jeżeli cz³onkowie galijskiej Akademji Umiej³tnocci nie dotarli, by³o może, jeszcze do j¹dra sprawy, byli w ka³dym razie już blisko prawdy.

Jedynie Palmyrin Rosette mógł³ zagadkê wyja³enia wszechstronnie!

Rozdzia³ II,

którego ostatnie s³owo wyja³enia czytelnikowi to, czego się zapewne sam już domy³eli³.

W ten sposób zakończy³ się dzień 19-ty kwietnia. Ogó³ kolonistów wróci³ do zaję³ codziennych, bo nie wszystkich w tym samym stopniu zaję³o zjawienie się profesora Rosette'a. Beztroscy Hiszpanie i Rosjanie, ufaj¹cy swym prze³ożonym, ma³o się zajmowali przyczynami i skutkami zjawisk kosmicznych. Nie pilno im by³o dowiedzieć się, czy asteroida powróci któregoś dnia na Ziemi¹, czy też trzeba b³dzie żyć i umierać na Galji. Nawet w nocy cechowa³a ich zupeł³na beztroška, nie tracili czasu snu na próżne rozpami³tywania.

Ben-Zouf, przedzierzgni³ty w piel³gniarza, nie odst³epowa³ óżka chorego. Wchodzi³ tu w gr³e jego honor, zobowi¹za³ się bowiem postawi³ profesora na nogi. Czuwa³ też bez przerwy, gotów na ka³d³e skinienie. Liczy³ wszystkie jego westchnienia! Chwyta³ w lot s³owa, które chory szepta³ niekiedy. Zaznacza³ trzeba, że najcz³ęściej przez sen wymawiane by³o s³owo Galja, w intonacjach przechodz¹cych od zwyk³ego zniecierpliwienia do nieopanowanej z³occi. Może profesor ceni³, że chciano mu ukra³ kometê, że kwestjonowano odkrycie Galji, lub pierwszeństwo jego obliczeń i obserwacji – może... ale wszystko to by³y zagadki. Palmyrin Rosette nale³a do ludzi, którzy szaleli nawet we cenie.

Mimo skupienia ca³ej uwagi, piel³gniarz nie mógł³ z tych s³ów bez zwi¹zku wyci¹gn¹æ żadnych dalej id¹cych wniosków. W ka³nym b¹d³Y razie profesor spa³ ca³ noc i s³abe pocz¹tkowo westchnienia zmieni³y się wkrótce w dono³ne chrapanie.

Gdy s³ońce wzesz³o na wschodnim horyzoncie Galji, profesor spa³ wci¹ł jeszcze i Ben-Zouf uzna³ za stosowne sen jego szanowaæ. Zreszt¹ w tym czasie uwaga jego skierowa³a siê gdzie indziej.

Od strony wielkich drzwi galerji rozleg³o siê kilka uderzeñ. Drzwi te s³uży³y nietylko do obrony przed niepoż¹danymi goœciami, ile przed dotkliwym zimnem zewnêtrznem.

Ben-Zouf już zamierza³ opuœciæ na chwilê ³ółko chorego i wyrzeæ, ale zastanowi³ siê i doszed³ do wniosku, że pewno siê przes³ysza³. Zreszt¹ nie by³ przecież stróżem i móg³ go wyrêczyæ kto inny, mniej odpowiedzialnem od niego obarczony zajêciem. W rezultacie nie ruszy³ siê z miejsca.

Wszyscy pogr¹żeni byli jeszcze w g³êbokim œnie. Ha³as siê powtórzy³.

U licha, tego już za wiele! – zakl¹³ Ben-Zouf. – Co to może byæ?

Skierowa³ siê ku drzwiom g³ównej galerji.

Kto tam? – zawo³a³ donocenie, bez cienia uprzejmoœci.

To ja – brzmi³a s³odka odpowiedŸ.

Ja, to znaczy kto?

Izaak Hakhabut.

I czegoł ty tu chcesz w³œciwie?

– eby mnie pan wpuœci³ do œrodka, panie Ben-Zoufie.

A czegoł tu chcesz? Sprzedawaæ swoje towary?

Wie pan dobrze, że nikt nie chce ich kupiaæ.

A wiêc, idŸ do djab³a!

Panie Ben-Zoufie! – podj¹³ na nowo Izaak z pokorn¹ proœb¹ w g³osie – chcia³bym pomówiaæ z Jego Ekscelencj¹ panem gubernatorem generalnym.

œpi jeszcze.

Poczekam, ał siê obudzi.

A, czekaj sobie za drzwiami!

Ben-Zouf, uznawszy rozmowę za skończoną¹, chciał w³acenie wracać do ³oła chorego, gdy nadszed³, zwiabiony ha³asem, kapitan Servadac.

Co się sta³o, Ben-Zoufie!

Nic, a raczej prawie nic. To zwierzę Hakhabut dobija się, bo pragnie mówić z panem kapitanem.

A więc otwórz mu – rozkaza³ Hektor Servadac. – Musimy się dowiedzieć, co go sprowadza.

Wyobrażam sobie jego interesy!

Otwieraj, powtarzam!

Ben-Zouf us³ucha³. W tej samej chwili Hakhabut, zawinięty w sw¹ star¹ opończę, wszed³ do oerodka. Kapitan Servadac cofn¹³ się do sali centralnej, a za nim szed³ Izaak, nie szczędz¹c kapitanowi s³ów powitania, pe³nych pokory i uniżoności.

Czegoś pan chce? – zapyta³ Hector Servadac, patrz¹c prosto w twarz Hakhabutowi.

Ach, panie gubernatorze, tu coś zasz³o w ci¹gu ostatnich paru dni?

Więc pan przychodzi tu po nowiny?

Tak jest, panie gubernatorze, i mam nadzieję, że pan mi ich nie odmówi.

Nic panu nie powiem, bo sam nic nie wiem.

A jednak nowe jakieś indywiduum ukaza³o się wczoraj na Gor¹cym L¹dzie.

Więc pan już wie o tem!

Tak jest, panie gubernatorze. Z mego biednego stateczku widzia³em sanie udaj¹ce się w dalsz¹ poddróż, widzia³em też następnie jak wraca³y. I zdawa³o mi się, że wynoszono z nich z wszelkimi ostrożnościami...

No dobrze i co dalej?

Czy nie sprowadzono tu cudzoziemca?

Którego pan zna?

Tego nie mówię, panie gubernatorze, ale w³acenie chcia³em... pragn¹³był...

Czego?

Pomówiæ z tym cudzoziemcem, bo mo¿e pochodzi on...

Sk¹d?

Z pó³nocnych wybrze¿y morza Ceródziemnego i przynosi...

Co przynosi?

Jakieœ wiadomoœci z Europy! – dokoñczy³ Izaak, obrzucaj¹c kapitana Servadac'a chciwym spojrzeniem.

Wci¹¿ jeszcze uparcie myœla³ o tem samym, pomimo trzy i pó³ miesiêcznego pobytu na Galji. Oczywiœcie, ¿e trudniej mu by³o ni¿ komukolwiek oderwaæ siê duchowo od spraw ziemskich, od których materialnie jak¿e daleko zmuszony by³ odejœæ. Wyobra¿a³ sobie, i¿ wszystkie z ¿alem zaobserwowane zjawiska anormalne, jak skrócony do po³owy czas trwania dnia i nocy, przeniesienie zachodu na wschód i wschodu na zachód, odbywa³y siê na Ziemi! Otaczaj¹ce go morze by³o stale morzem Ceródziemnym. Jeœli jakaœ czêœæ Afryki zniknê³a istotnie wskutek niezrozumia³ych kataklizmów, Europa pozosta³a nietkniêta, kwit³a i rozwija³a siê w odleg³oœci kilkuset mil na pó³noc. Wszyscy jej mieszkañcy ¿yj¹, jak dawniej, i on sam, Izaak Hakhabut, bêdzie mó³ jeszcze handlowaæ, kupowaæ, sprzedawaæ, jednym s³owem byæ sob¹. *Hanza* objedzie jeszcze wszystkie brzegi i on, da Bóg, nie straci nic na zasz³ych zmianach. Oto dlaczego przybieg³ niezw³ocznie do grotty po wiadomoœci z Europy, gdy dojrza³ nowego cz³owieka. Nikt nie zamierza³ przekonywaæ Izaaka, ani prze³amywaæ jego uporu, bo wszyscy wiedzieli, ¿e by³oby to bezcelowe. Kapitan Servadac nie próbowa³ nawet t³umaczyæ mu sytuacji. Nie zale¿a³o mu zreszt¹ na nawi¹zaniu stosunków z tym budz¹cym wstrêt sk¹pcem, wys³uchawszy tedy interesu, wzruszy³ tylko ramionami. Z wiêkszym jeszcze lekcewa¿eniem potraktowa³ go Ben-Zouf, wdaj¹c siê jednak z ydem w d³u¿sz¹ rozmowê.

A wiêc nie omyli³em siê – zacz¹³ rozpromieniony kupiec – wczoraj przyby³ jakieœ cudzoziemiec...

Tak jest – odpar³ Ben-Zouf.

ywy?

No, chyba!

A czy mó³bym wiedzieæ proszê pana, z jakich stron przybywa!

Z wysp Balearskich.

Wyspy Balearskie! – zawo³a³ Izaak. – Najlepszy punkt handlowy morza Ceródziemnego! Kiedyœ robi³em tam œwietne interesy. *Hanza* by³a dobrze znana na tym archipelagu! Mo¿e zanadto znana! Ale wyspy te oddalone s¹ o niespe³na dwadzieœcia piêæ mil od brzegów hiszpañskich, wiêc niemo¿liwe, aby ten czcigodny podró¿nik nie otrzyma³ i nie przywióz³ wiadomoœci z Europy.

Oczywiœcie, i udzieli takich, które ci sprawi¹ przyjemnoœæ!

Pan mówi prawdę, panie Ben-Zouf?

Zupełna prawdę.

Wcale nie myślę o zarobkach... wcale... chociaż jestem biednym człowiekiem... chciałbym tylko porozmawiać z nim...

Zarobisz nawet na tej rozmowie!

Tak?.. Ach, dałbym wiele, gdyby rozmowa mogła mieć miejsce natychmiast.

Ho, ho! – odparł Ben-Zouf. – Niestety, nasz podróżnik jest bardzo zmęczony i śpi.

Ale można go obudzić...

Hakhabut! – odezwał się. wówczas kapitan Servadac – jeżeli odważy się obudzić tu kogokolwiek, każe wyrzucić cię za drzwi.

Panie gubernatorze – boga Izaak uniołym gościem – chciałbym przecież wiedzieć...

I będziesz wiedział – przerwał kapitan Servadac. – Samemu zależy mi na tym, abyś był obecny, gdy nowy nasz towarzysz będzie nas informował o Europie.

I ja także będę dbał o to – dodał Ben-Zouf – aby zobaczyć twój rozradowany minę. Izaak Hakhabut czeka niedługo, gdy w tej samej chwili rozległo się niecierpliwe wołanie Rosette'a.

Na to wezwanie wszyscy, jak jeden mąż, ruszyli ku niemu: kapitan Servadac, hrabia Timaszew, porucznik Prokop i Ben-Zouf, który musiał nadstawić ramienia, aby podtrzymał profesora w pozycji siedzącej. Uczony był tylko na wpół rozbudzony i, widocznie pod wpływem jakiegoś niepokojącego snu, wołał:

Józefie, niech diabli porwają to zwierzę! Czy przyjdiesz wreszcie, Józefie?

Józef był zapewne śniętym, który jednakże nie mógł się zjawić, gdyż najwidoczniej pozostał na Ziemi. Zderzenie z Galilej spowodowało prawdopodobnie wieczny rozstanie pana i śni.

Tymczasem profesor wołał coraz głośniej:

Józefie, ofiaro jedna, gdzie są moje drzwi?

Jestem – odezwał się wówczas Ben-Zouf – a drzwi pańskie są dobrze zabezpieczone.

Palmyrin Rosette szeroko otworzył oczy, a potem marszczył brwi, bacznie przyglądał się ordynansowi.

To ty jesteś Józefem? – zapytał.

Do us³ug, panie profesorze – odpar³ œmia³o Ben-Zouf.

A wiêc dobrze. Prêdko Józefie, moj¹ kawê.

Już siê robi – brzmia³a odpowiedÿ i ordynans pobieg³ do kuchni.

W tym czasie kapitan Servadac, pomóg³szy profesorowi unieœæ siê na ³ó¿ku, zapyta³:

Czy kochany profesor poznaje dawnego swego ucznia z Charlemagne?

Tak jest, Servadac'u – odpar³ Palmyrin Rosette – mam nadzieję, że poprawi³œæ siê w ci¹gu tych lat dwunastu?

I to znacznie! – odpowiedzia³, œmiej¹c siê, kapitan Servadac.

To dobrze. To bardzo dobrze – chwali³ profesor. – Ale gdzie¿ moja kawa? Bez kawy nie mam jasnego umys³u. A w obecnych okolicznoœciach to bardzo potrzebne.

Na szczêœcie powraca³ ju¿ Ben-Zouf, nios¹c ogromn¹ fili¿ankê gor¹cej czarnej kawy.

Opró¿niwszy fili¿ankê, uczony wsta³ z ³ó¿ka, wszed³ do ogólnej sali i, ogarn¹wszy j¹ roztargnionem spojrzeniem, siad³ wygodnie w fotelu, przeniesionym tu z *Dobryny*.

Sprawia³ jeszcze przykre wra¿enie, ale zadowolony wzrok przypomnia³ ju¿ autora notatek, w rodzaju: „all right”, „va bene”, „nil desperandum”. Odrazu przyst¹pi³ do sprawy.

I có¿ panowie myœlicie o Galji? – zagadn¹³.

Kapitan Servadac nie zd¹¿y³ zapytaæ, co profesor nazywa Galj¹, gdy uprzedzi³ go Izaak Hakhabut.

Na widok Izaaka brwi profesora œci¹gnê³y siê surowo i, odsuwaj¹c [¯]yda rêk¹, tonem cz³owieka, któremu nie oddaj¹ nale¿nych honorów, zapyta³:

Có¿ to jest takiego?

Nie nale¿y zwracaæ na niego uwagi – odpar³ Ben-Zouf.

Ale nie ³atwo by³o powstrzymaæ Izaaka, ani jego chêci mówienia. Nic sobie nie robi¹c z otoczenia, powróci³ do ataku.

Panie – rzek³ – zaklinam ciê w imiê Abrahama, Izaaka i Jakóba, opowiedz co siê dzieje w Europie.

Palmyrin Rosette zerwa³ siê z fotelu, jakgdyby go coœe podrzuci³o.

Co siê dzieje w Europie! – zawo³a³. – Jemu siê zachciewa wiadomoœci z Europy!

Tak... tak... – potwierdzi³ Izaak i zbliży³ się do fotelu profesora, chc¹c się w ten sposób obroniæ przed szturchańcami Ben-Zoufa.

A pocó¿ ci one – bada³ uczony.

Aby tam powróciæ.

Tam powróciæ! Którego¿ mamy dzisiaj? – zapyta³ profesor, zwracaj¹c się do swego dawnego ucznia.

Dwudziestego kwietnia – odpar³ kapitan Servadac.

A zatem dzisiaj to znaczy dnia 20-go kwietnia – odpowiedzia³ rozpromieniony Palmyrin Rosette – jesteśmy oddaleni od Europy o sto dwadzieæcia trzy miliony mil.

Izaak Hakhabut zatoczy³ się jak cz³owiek, któremu odebrano resztkê nadziei.

A wiêc tu nic niewiadomo? – dziwi³ się profesor.

Zaraz wszystko wyjaœniê – odpar³ Hektor Servadac. I w kilku s³owach zaznajomi³ profesora z biegiem wypadków, pocz¹wszy od owej pamiêtnej nocy 31-go grudnia. Opowiedzia³ o wyprawie *Dobryny*, o odkryciu nielicznych szcz¹tków dawnego kontynentu, jako to kilku fragmentów Tunisu, Sardyjni, Gibraltaru i wreszcie Formentery, wyjaœni³ w jaki sposób trzy razy notatki profesora wpada³y w rêce podró¿ników, jak i dlaczego przeniesiono się z wysepki Ostoi na Gor¹cy L¹d. Palmyrin Rosette wys³ucha³ ca³ego tego opowiadania, nie szczêdz¹c mówi¹cemu oznak zniecierpliwienia. Gdy wreszcie kapitan Servadac skończy³, zapyta³:

Gdzie wed³ug was znajdujecie się w tej chwili, panowie?

Na nowej asteroidzie, która kr¹¿y w uk³adzie s³onecznym – odpar³ kapitan Servadac.

A t¹ now¹ asteroid¹ jest?

Olbrzymi, oderwany od macierzy, fragment kuli ziemskiej.

Fragment kuli ziemskiej! Oderwany! Istotnie..., a w jaki¿ sposób oderwany?

Na skutek zderzenia z komet¹, któr¹ pan nazwa³ Galj¹.

A wiêc nie, panowie – mówi³, unosz¹c się z fotelu Palmyrin Rosette. – Sta³o się lepiej, ni¿ przypuszczacie.

Lepiej? – podj¹³ z zainteresowaniem porucznik Prokop.

Tak jest – zapewni³ profesor – lepiej! Istotnie, nieznaną jakæ kometa uderzy³a w Ziemiê, w nocy z 31-go grudnia na 1-y stycznia o godzinie drugiej minut czterdzieæci siedem, trzydzieæci piêæ i szeææ dziesi¹tych sekundy nad ranem, ale kometa ta, ¿e się tak wyraziê, zaledwie musnê³a Ziemiê,

zabieraj¹c jej tylko tych kilka cz¹steczek, które panowie odnale¹li w czasie swej rozpoznawczej podró¹ży.

A zatem, gdzie¹ my jesteśmy? – niecierpliwi³ się kapitan Servadac.

Na gwie¹ździe, któr¹ nazwa³em Galj¹ – obwie³ści z triumfem profesor Rosette. – Jeste³cie na mojej komicie!

Rozdzia³ III,

który wyja³nia zagadk³e, dlaczego Palmyrin Rosette jest tak zachwycony swym losem.

Przesz³o³e wszystkim by³a znana. Tera¹niejszo³e prze¹zywano. Ale wszystkich dr³czy³o pytanie, co stanie się w przysz³o³ci? Czy przewidywa³ ja ten dziwak-uczony? Nikt nie mia³ odwagi zapyta³ go o to.

Udrapowany w powag³e profesorsk¹ Palmyrin Rosette zdawa³ się oczekiwa³ na prezentacj³e ca³ej kolonji.

Hrabia Timaszew – rzek³ kapitan, przedstawiaj¹c współtowarzysza.

Bardzo mi³o mi pozna³e hrabiego – odpar³ Palmyrin Rosette tonem gospodarza domu.

Coprawda, nie z w³asnej woli znalaz³em się na pa¹ńskiej planecie, profesorze – rzuci³ hrabia Timaszew – niemniej przeto dzi³ekuj³e serdecznie za tak go³ecinne przyj³cie.

Hector Servadac, wyczuwaj¹c ironj³e odpowiedzi, u³emiechn¹³ się zlekka i mówi³ dalej:

Porucznik Prokop, komendant jachtu *Dobryna*, na którym dokonali³emy objazdu ca³ej Galji.

Objazdu? – ¹achn¹³ się profesor.

Tak jest, objazdu – obstawa³ przy swem powiedzeniu kapitan Servadac. Poczem ci¹gn¹³ dalej:

Ben-Zouf, mój ordyn...

Adjutant generalnego gubernatora Galji – z po³eciechem wtr¹ci³ Ben-Zouf w obawie, aby nie pomini³to ¹adnego z tytu³ów jemu i kapitanowi nale¹żnych.

Zkolei przedstawiono marynarzy rosyjskich, Hiszpanów, m³odego Pablo i ma³¹ Ninê, którym profesor przygl¹da³ się z pode³ba.

Izaak Hakhabut zbli¹ży³ się do uczonego i zapyta³:

Panie astronomie, jedno ma³e pytanie, pytanie, do którego przywi¹zuj³e jednak³e olbrzymi¹, wag³e... kiedy mo¹żemy się spodziewa³ powrotu?

Ach, któŕyby myœla³ o powrocie – brzmi³a odpowiedŕ – przecieŕ dopiero co wyruszyliœmy!

Po skoŕczonej prezentacji Hector Servadac poprosi³ profesora o opowiedzenie swojej historii.

Historjê tê moŕna streœciæ w kilku wierszach. Pragn¹c dok³adnie okreœliæ i wymierzyæ po³udnik, przechodz¹cy przez Paryŕ, rz¹d francuski mianowa³ specjaln¹ komisjê naukow¹, do której jednakŕe ze wzglêdu na przykry, nietowarzyski charakter nie wszed³ Palmyrin Rosette. Rozwœcieczony i dotkniêty do ŕywego profesor postanowi³ pracowaæ na w³asn¹ rêkê. Podejrzewaj¹c nieœcis³oœæ prac geodezyjnych, zapagn¹³ sprawdziæ pomiary, przeprowadzone pomiêdzy Formenter¹ i wybrzeŕem hiszpaŕnskimi, przy pomocy trójk¹ta o boku d³ugoœci czterdziestu mil. By³a to praca, której dokonali przed nim z niezwyk³¹ œcis³oœci¹ Biot i Arago.

Palmyrin Rosette opuœci³ Paryŕ i uda³ siê na wyspy Balearskie. Na najwyŕszym punkcie Formentery urz¹dzi³ obserwatorium i, zainstalowawszy siê obok wraz ze s³uŕcym Józefem, rozpocz¹³ swój pustelniczy ŕywot. Równoczeœnie jeden z dawnych asystentów uczonego umieœci³ na brzegu hiszpaŕnskimi lunetê, skierowan¹ wprost na lunetê Formentery. Poza kilku ksi¹ŕkami, instrumentami pomocniczymi i zaopatrzeniem w ŕywnoœæ na dwa miesi¹ce, profesor posiada³ jeszcze, tworzc¹ nieod³¹czn¹ z nim ca³oœæ, lunetê astronomiczn¹. Mia³ bowiem manjê przeszukiwania przestworów niebieskich i niep³onn¹ nadziejê uwiecznienia swego skromnego nazwiska wiekopomnymi odkryciami. Prace Palmyrin Rosette'a wymaga³y przede wszystkim niewyczerpanej wprost cierpliwoœci. Co noc musia³ czatowaæ na sygna³ œwietlny z Hiszpanji, celem ustalenia wierzcho³ka swego trójk¹ta. Niestety, niezwykle gêsta mg³a spowi³a nietylko tê czêœæ Europy, ale ca³y prawie œwiat.

Wyj¹tkowo w tej czêœci wysp Balearskich powstawa³y jednakŕe czêsto luki w gêstej masie mgie³. Naleŕa³o wiêc czuwaæ, co jednakŕe nie przeszkadza³o profesorowi interesowaæ siê niebem i uk³adem cia³ niebieskich. W tym czasie zajmowa³y go badania czêœci firmamentu, na której rysowa³a siê Konstelacja Bliŕni¹t.

Konstelacja ta, obserwowana go³em okiem, przedstawia siê jako grupa szeœciu gwiazd, czu³y jednak teleskop podnosi ich liczbê do szeœciu tysiêcy. Palmyrin Rosette, nie posiadaj¹c teleskopu, musia³ siê zadowoliaæ sw¹ nieod³¹czn¹ lunet¹ astronomiczn¹.

Któregoœ wieczora, w czasie zwyk³ych badaŕ, zauwaŕy³ w obserwowanym gwiazdozbiore jakieœ punkt œwieci¹cy, nienotowany na ŕadnej mapie. By³a to najwidoczniej jakaœ nowa gwiazda. Obserwuj¹c gwiazdê uwaŕnie w ci¹gu kilku kolejnych nocy, profesor zauwaŕy³, ŕe zmienia ona szybko swe po³oŕenie w stosunku do innych gwiazd sta³ych. Czyŕ nieba zsy³a³y mu now¹ jak¹œ planetê? Moŕe ziszcz¹ siê wreszcie marzenia wiekopomnego odkrycia? Palmyrin Rosette zdwoi³ uwagê i skonstatowa³ wreszcie, ŕe badana gwiazda by³a komet¹. Wkrótce zreszt¹, sta³a siê juŕ widoczna okalaj¹ca j¹ mg³a i promienisty ogon. Naleŕy stwierdziæ, ŕe pomiary od tej chwili zosta³y zupe³nie zaniedbane. Asystent dawa³ sygna³y z brzegu hiszpaŕnskimi, ale Palmyrin Rosette nie patrzy³ juŕ w tam¹ stronê. Ca³y zapa³ skierowa³ na now¹, ogoniast¹ gwiazdê, któr¹ pragn¹³ poznaæ dok³adnie i ochrzciæ. Nie istnia³o dla niego nic poza skrawkiem nieba, obejmuj¹ym gwiazdozbiór Bliŕni¹t.

Palmyrin Rosette opar³ swe obliczenia na hipotezie krzywej parabolicznej i nie omyli³ siê w danym przypadku.

Podobnie jak dla nakreślenia koła potrzebne są trzy punkty jego okręgu, tak i dla określenia elementów komety konieczna jest znajomość spośród trzech jej kolejnych położeń. Można wtedy wyznaczyć drogę komety w przestrzeniach i ustalić t. zw. elementy.

Palmyrin Rosette nie zadowolony się trzema punktami. Korzystając z przewlekającego się rozproszenia mgieł, zanotował trzydzieści kolejnych położeń, zbliżając się z zastraszającą szybkością, komety i na tej podstawie ustalił pięć jej elementów:

1° Nachylenie orbity komety do ekliptyki, to znaczy do płaszczyzny, zawierającej krzywą obiegu Ziemi dookoła słońca. Rozmiary tego kąta decydują o możliwości spotkania. Naogół kąt między tymi płaszczyznami jest znaczny i dlatego rzadkie są zetknięcia Ziemi z kometami. W danym jednakże przypadku obie płaszczyzny niemal przylegają do siebie.

2° Punkt, w którym drógowa gwiazda przecina orbitę ziemską.

3° Kierunek wielkiej osi orbity. Określa się go na mocy obliczenia długości geograficznej perihelium komety. Tak też postąpił Palmyrin Rosette i w ten sposób określił definitywnie położenie krzywej parabolicznej na płaszczyźnie.

4° Odległość punktu przystankowego komety, to znaczy najmniejsza odległość jej od słońca. Rachunek ten daje w rezultacie możliwość dokładnego określenia kształtu paraboli, albowiem wiadomo, że w ognisku jej stale znajduje się słońce.

5° Kierunek ruchu komety, który okazał się wsteczny w stosunku do ruchu planet, gdyż poruszała się ona ze wschodu na zachód.

Ustaliwszy tych pięć elementów, Palmyrin Rosette obliczył datę przejścia komety przez perihelium. Poczem upewniwszy się, ku największej radości, że jest to kometa nieznaną, nazwał ją Galj i przystąpił do pisania raportu.

Mimowoli nasuwa się pytanie, czy profesor zdawał sobie sprawę z możliwości spotkania Ziemi z Galj? Oczywiście mówił, nie z możliwości, ale konieczności spotkania. Powiedział, że cieszył go ta perspektywa, to za mało. Był poprostu zachwycony i oszołomiony. Tak jest! W nocy z 31-go grudnia na 1-y stycznia Ziemia dozna silnego wstrząsu, tem groźniejszego, że obie gwiazdy poruszają się w kierunkach przeciwnych.

Kto inny na jego miejscu pod groźbą strachu opuściłby natychmiast Formenterę, on wytrwał na posterunku. Nietylko nie opuścił wyspy, ale nawet przemilczał odkrycie. Dzienniki donoszą, że gęste mgły uniemożliwiają wszelkie badania astronomiczne. Dotąd żadne obserwatorium nie sygnalizowało pojawienia się komety, Palmyrin Rosette uznał się więc za jedyne odkrywcę Galji. Tak też było w istocie i ta okoliczność oszczędziła mieszkańcom całej prawie Ziemi paniki i obawy końca świata.

Profesor przebywał uparcie na Formenterze, zwłaszcza, że według jego obliczeń kometa miała uderzyć w Ziemię od strony południowego Algieru. Chciał więc być w pobliżu, gdyż zjawisko zapowiadało się nader ciekawie.

Zderzeniu towarzyszy³y wszystkie przewidziane a znane nam już efekty. Sta³o się jednak, że Palmyrin Rosette straci³ z oczu s³uż¹cego Józefa. I gdy zbudzi³ się z doœæ d³ugiego omdlenia, by³ sam jeden na wyspie. Jedyne Formentera zosta³a z ca³ego archipelagu wysp Balearskich.

Taka by³a, wys³uchana w skupieniu przez audytorjum, historia profesora. Zakończy³ s³owami:

Zasz³y powaŹne bardzo zdarzenia – zmiana stron œwiata, zmniejszenie si³y ciêŹkoœci. Ale nie wyprowadzam st³d b³êdnych wniosków, panowie, jakobyœmy znajdowali się nadal na kuli ziemskiej! Nie! Ziemia w towarzystwie swego satelity ksiêŹyca kr¹Źy w dalszym ci¹gu w przestworzach, nie wytr¹cona ze swej orbity. Zosta³a ona wszak zaledwie muœniêta przez kometê i utraci³a tych kilka cz¹steczek, które panowie odnaleŹli. Wszystko skończy³o się jak najlepiej i nie mamy powodu narzekaæ. Moglicemy wszak zostaæ zmiaŹdŹeni przez kometê, mog³a teŹ kometa na sta³e zespoliæ się z Ziemi¹ i wtedy bylibyœmy pozbawieni rozkoszy podróŹy w przestworzach!

Palmyrin Rosette obwieszcza³ to wszystko z tak niek³aman¹ radoœci¹, iŹ nikt nie mia³ odwagi mu przeczyæ. Jedyne gruboskóry nieco Ben-Zouf zaryzykowa³ twierdzenie, że gdyby kometa, miast pewnych okolic Afryki, uderzy³a w Montmartre, wzgórze to opar³oby się niew¹tpliwie wstrz¹sowi, a wówczas...

Montmartre! – zawo³a³ Palmyrin Rosette. – AleŹ to nêdzne wzgórze w prochby się rozsypa³o, jak kretowisko.

Kretowisko! – oburzy³ się dotkniêty do Źywego Ben-Zouf. – Moje wzgórze schwyci³oby w locie ten pana okruch komety, wdziwaj¹c go jak kepi!

Hector Servadac, pragn¹c przeci¹æ tê niefortun¹ dyskusjê, nakaza³ Ben-Zoufowi milczenie. Incydent zosta³ zatem zlikwidowany, ale Ben-Zouf zachowa³ wieczyst¹ urazê do profesora za zlekcewaŹenie rodzinnego zak¹tka.

Narazie interesowa³o wszystkich, czy Palmyrin Rosette po doznany wstrz¹sie by³ w stanie kontynuowaæ swe studia astronomiczne i jak¹ przys³oœæ rokowa³ komecie?

Porucznik Prokop umiejêtnie i ostroŹnie, ze wzglêdu na wybuchowy charakter profesora, formu³owa³ swe pytania, informuj¹c się o drogê jak¹ przebywa Galja i d³ugoœæ jej obrotu doko³a s³oñca.

Okreœli³em drogê mej komety jeszcze przed wstrz¹sem – brzmi³a odpowiedŹ – ale teraz musia³em obliczenia rozpocz¹æ na nowo.

A czemuŹ to, profesorze? – zapyta³ zdziwiony t¹ odpowiedzi¹ porucznik Prokop.

Dlatego, że na skutek wstrz¹su orbita Galji mog³a ulec zmianie.

Przypuszcza pan zatem, iŹ tak się sta³o?

Jestem tego pewien – odpar³ Palmyrin Rosette – zw³aszcz³a, że obserwacje moje z okresu po kataklizmie odznaczaj¹ się bezwzglêdn¹ dok³adnoœci¹.

I pozna³ pan elementy nowej orbity? – interesowa³ się szczerze porucznik Prokop.

Tak jest – bez wahania odpowiedzia³ uczony.

Ależ w takim razie pan wie...

Zaraz pana wtajemniczê w to, co wiem. Otóż Galja potr¹ci³a Ziemiê w nocy z 31-go grudnia na 1-y stycznia, o godzinie drugiej minut czterdzieści siedem, sekund trzydzieści pięć i sześćdziesiąt, 10-go stycznia przeciê³a orbitê Wenus, 15-go przesz³a swe periheljum, powtórnie przeciê³a drogê Wenus, 1-go lutego przekroczy³a punkt najwyższy, 13-go lutego przeciê³a drogê Marsa, 10-go marca wkroczy³a w sferê planet teleskopowych, bior¹c sobie za satelitê Nerinê.

Okoliczności te s¹ nam wszystkim znane, profesorze – wtr¹ci³ Hector Servadac – gdyż mieliemy szczęście odnalezienia pańskich komunikatów. Tylko daremnie szukaliemy w nich podpisu i adresu.

Czyż można by³o przypuścić choć na chwilê, że pochodzi¹ od kogo innego, jak ode mnie, od Palmyrin Rosette'a? – odrzek³ z dum¹ profesor.

Istotnie, nie można by³o – rzuci³ z powag¹ hrabia Timaszew.

Tymczasem nie dowiedziano się nic o przyszłości Galji. Zdawa³o się nawet, że astronom unika tego tematu. Porucznik Prokop pragn¹³ ponowiæ pytanie i to w formie bardziej kategorycznej, lecz Hector Servadac uważa³, że lepiej nie nudziæ orygina³a i zapyta³ tylko:

Jakże się sta³o, profesorze, że ucierpieliemy tak ma³o przy tem strasznym zderzeniu?

To jest zupełnie jasne.

I przypuszcza pan, że poza oderwaniem tego drobnego fragmentu Ziemia nie ucierpia³a, że o jej obrotu nie uleg³a skrzywieniu?

Tak s¹adzê, kapitanie – odpar³ Palmyrin Rosette – i zaraz to umotywuje. Ziemia porusza³a się wówczas z szybkości¹ dwudziestu ośmiu tysięcy stu mil na godzinê, szybkość zaê Galji wynosi³a pięćdziesiąt siedem tysięcy mil. By³o to tak, jakgdyby poci¹g przebiegaj¹cy osiemdziesiąt sześć tysięcy mil na godzinê, wpad³ na przeszkodê. Możecie panowie z tego s¹dziać o sile zderzenia. Kometa sprawi³a to samo, co kula wystrzelona z bliska w szklan¹ szybê, przesz³a Ziemiê, nie niszc¹c nic po drodze.

Istotnie – odpar³ Hector Servadac – taki mógł³ być przebieg.

Taki by³ – poprawi³, zawsze pewny siebie profesor. – Gdyby jednakże Galja miast musn¹æ, porz¹dnie stuknê³a Ziemiê, skutki mog³y być najfatalniejsze, nie unikn¹³by ich nawet Montmartre, gdyby znalaz³ się na jej drodze!

Panie!... – zawo³a³, wyraŹnie zaatakowany Ben-Zouf.

Milcz! – rozkaza³ kapitan Servadac.

W tym momencie Izaak Hakhabut zbliży³ się do uczonego i zniecierpliwionym do najwyższego stopnia g³osem zapyta³:

Panie profesorze, możebym się wreszcie dowiedzia³, czy i kiedy wrócimy na Ziemiê?

Czy panu bardzo pilno? – odwróci³ pytanie Palmyrin Rosette.

Chcia³bym to samo pytanie sformu³owaæ bardziej naukowo – wtr¹ci³ wówczas porucznik Prokop.

Proszê.

Twierdzi pan, że dawna orbita Galji uleg³a zmianie?

Bezspornie.

Czy nowa droga komety jest hiperbol¹, to znaczy, czy unosi nas w nieskończonoœæ, bez nadziei powrotu?

Nie! – brzmi³a krótka odpowiedŸ profesora.

By³ażby zatem elipsa?

Tak, jest elips¹.

I p³aszczyzna jej zbiega się w dalszym ci¹gu z p³aszczyzn¹ obiegu Ziemi?

Niew¹tpliwie.

Galja należy więc do rzêdu komet perjodycznych?

I to krótko-perjodycznych, gdyż ca³kowity obrót jej dooko³a s³oñca, uwzglêdniaj¹c już zak³ócenie ruchu wywo³ane przez Jowisza i Marsa, wynosi równo dwa lata.

Ależ w takim razie – zawo³a³ uradowany porucznik Prokop – s¹ wszelkie dane, że po up³ywie dwóch lat od chwili kataklizmu, spotka Ziemiê w tym samym punkcie, w którym już raz nast¹pi³o zderzenie.

Istotnie, należy się tego obawiaæ!

Obawiaæ?

Tak jest, panie – odpar³, tupi¹c ze z³oœci nog¹ Palmyrin Rosette. – Jesteœmy tam, gdzie jesteœmy, i koniec na tem. Gdyby to zależa³o ode mnie, Galja nie powróci³aby nigdy na Ziemiê!

Rozdział IV,

w którym Palmyrin Rosette znęca się nad dawnym swym uczniem Servadac'em.

W ten sposób mieszkańcom Gor'cego L'du, twórcom najfantastyczniejszych hipotez, wszystko wyjaśniło się w jednej chwili. S' uniesieni przez kometę i b' dz' we wszechwiecie. Oddalaj'c' się w gęstej pow'oce chmur planet', któr' kapitan Servadac obserwowa' po katastrofie, by'a w'acenie Ziemia. Nic innego tylko kula ziemską wywo'a'a te potężne i jedyne w swoim rodzaju przyp'ywy i odp'ywy, którym uleg'o morze Galijskie.

Ale ostatecznie kometa ta mia'a powrócić na Ziemię, tak przynajmniej zapewnia' profesor. Czy aby obliczenia jego by'y doceæ dok'adne, czy sprawdz' się z matematyczn' æcis'oeci'? Nie mo'na się dziwić, że Galijczykom nasuwa'o się wiele w'tpliwoæci w tym względzie. Szereg najbliższych dni poświęcono zainstalowaniu nowoprzyby'ego. By' to, na szczęæcie, cz'owiek ma'o wymagaj'cy od życia, umiej'cy się zastosowaæ do ka'kich warunków. B' dz'c stale w ob'okach, pomiędzy gwiazdami, nie przejmowa' się zbyt sprawami pomieszczenia i pokarmu. 'da' dla siebie jedynie dobrze przyrz'dzonej czarnej kawy. Zdawa' się nawet nie zauwa'æ pomys'owoæci z jak' koloniæci urz'dzili się w grocie.

Kapitan Servadac pragn' by'emu profesorowi, oddaæ najlepszy pokój. Palmyrin Rosette jednakże odmówi' poprostu, gdyż nie zale'a'o mu bynajmniej na towarzystwie. Potrzebny mu by' jedynie rodzaj ca'kowicie odosobnionego, dobrze po'ozonego obserwatorium, w którym mógłby spokojnie prowadzić swe studia astronomiczne.

Hector Servadac i porucznik Prokop zajęli się więc odszukaniem w'aceniowego pomieszczenia. Szczęæcie sprzyja'o im najwidoczniej. Na wysokoæci jakichæ stu kroków ponad grot' centraln' znale'li na zboczu wulkanu niewielk' szczelinę, w której da'ooby się pomieæciæ obserwatorium i potrzebne uczoneму przyrz'dy. Znalaz'o się tam nawet miejsce na 'ó'ko, niektóre meble, jak stó', fotel, szafa, nie mówi'c już o znakomitej lunecie. Przep'ywaj'cy obok w'ski, oddzielony od g'ównego 'o'yska, strumyk lawy dostatecznie ogrzewa' obserwatorium.

Ulokowany w ten sposób profesor jada' w æciæle oznaczonych godzinach to, co mu przyniesiono, spa' ma'o, we dnie liczy', w nocy obserwowa' i mo'liwie ma'o udziela' się towarzystwu. Nie przeszkadzano mu te'z, uznawszy jednog'oænie, że najlepiej zostawiaæ orygina'a w spokoju.

Zapanowa³y silne mrozy, termometr spad³ do trzydziestu stopni poni¿ej zera i wci¹¿ jeszcze wykazywa³ tendencje zni¿kowe. Stan ten mia³ trwaæ do chwili osi¹gniêcia najni¿szej, granicznej temperatury. Ciepiej mia³o byæ dopiero w okresie zbli¿ania siê Galji do s³oñca.

Najl¿ejszy powiew wiatru nie zak³óca³ ciszy powietrza. Kolonieci znaleŸli siê w szczególnych warunkach atmosferycznych. Najdrobniejsza molekula powietrza nie zmienia³a swego po³o¿enia. Zdawa³o siê, jakgdyby wszystko, co by³o na komicie p³ynne, lub lotne, zamarz³o. Ani œladu burzy, deszczu, choæby najdelikatniejszego oparu. – adnej mg³y suchej, ani wilgotnej, zalegaj¹cej polarne obszary kuli ziemskiej. Niebo nasycone we dnie równie zimnemi, jak gwiazdne, promieniami s³onecznemi, zachowywa³o niezmienn¹ surowoœæ.

Nale¿y tu stwierdziæ, ¿e te nadmiernie niskie temperatury nie by³y zbyt przykre i nie parali¿owa³y ¿ycia kolonji. W istocie nie mrozy bowiem czyni¹ mieszkañców okolic arktycznych niezdolnymi do pe³nienia wszelkiego rodzaju funkcj ¿yciowych, nie mrozy wycieñczaj¹ ich p³uca, lecz niszczi¹ je ci¹g³e skoki temperatury, ostre wiatry, mg³y niezdrowe i okrutne œnie¿ne zawieje. One te¿ zabijaj¹ podró¿ników polarnych. W bezwietrznych okresach ciszy potrafi¹ ludzie stawiaæ czo³o mrozom i nie pozwol¹ im siê pokonaæ ani na wyspach Melville, czy Parry, ani nawet powy¿ej osiemdziesi¹tego pierwszego stopnia, osi¹gniêtego przez Kane’a, ani poza granicami, w których zatknêli swój sztandar zwyciêski póŸniejsi ryzykanci. Gdy s¹ dobrze ubrani i od¿ywieni, wytrzymuj¹ temperaturê nawet minus szeœædziesiêciu stopni. Ale jedno zastrze¿enie – bez wiatru!

Kolonieci Gor¹cego L¹du mieli wiêc warunki wyraŸnie sprzyjaj¹ce w okresie mrozów. Nie brakowa³o im futer, ani skór. Zdrowego po¿ywienia by³o poddostatkiem. Spokój powietrza pozwala³ na bezkarne spacerowanie na œwie¿em powietrzu. Poza tem, trzeba to przyznaæ, generalny gubernator Galji baczy³ pilnie, aby wszyscy kolonieci ubierali siê ciep³o i jedli poddostatkiem. Zaprowadzono przepisowe æwiczenia gimnastyczne i przestrzegano udzia³u w nich wszystkich rozbitków. Nawet m³ody Pablo i ma³a Nina musieli poddaæ siê rygorowi.

Opatuleni w futra, sprawiali wra¿enie Eskimosów, podczas uprawianej wspólnie œlizgawki u brzegów Gor¹cego L¹du. Pablo nie opuszcza³ prawie swej towarzyski. Dzieli³ jej dzieciêce uciechy i zabawy, pomaga³, gdy czu³a siê zmêczona.

A có¿ – spytacie – dzia³o siê z Hakhabutem? Po niefortunnej prezentacji Palmyrin Rosette’owi, wróci³ jak niepyszny na pok³ad swego statku. W pogl¹dach jego nast¹pi³ ca³kowity przewrót. Po wyjaœnieniach danych przez profesora, nie mó³ ju¿ d³u¿ej w¹tpiaæ. Nie w¹tpi³ te¿! Uwierzy³, ¿e porwa³a go b³¹dzi¹ca w przestworzach kometa i unios³a go o miliony mil od kuli ziemskiej, na której

ongie robi³ tyle dobrych interesów.

Zdawa³oby siê, że nowa sytuacja zmieni jego pogl¹dy i ugnie charakter, że ożywi¹ go jakieś lepsze uczucia w stosunku do tych nielicznych bli^Źnich, z którymi dane mu by³o odt¹d przebywaæ, że przestanie ich traktowaæ jedynie z punktu widzenia u¹ytecznoœci i zysku.

Nic siê jednak nie zmieni³o. Izaak Hakhabut nie by³by skończonym typem sobka i egoisty, gdyby nie myœla³ zawsze wy³cznie o sobie. Przeciwnie, zaci¹³ siê jeszcze bardziej i kombinowa³ ci¹gle, jakby najkorzystniej wyzyskaæ sytuacjê. Pozna³ dostatecznie kapitana Servadac'a, aby czua³ siê bezpiecznym i wiedziaæ, że żadna krzywda mu siê nie stanie. By³ pod opiek¹ francuskiego oficera, co wyklucza³o przedsiêwziêcie przeciwko niemu jakichkolwiek wrogich kroków przez kolonistów. Nieszczêœcie sprowadziæ mog³a tylko jakaœ si³a wy¹sza, ale taka nie zdawa³a siê zagra¹aa. I oto jak Izaak Hakhabut zamierza³ wyzyskaæ sytuacjê.

Z jednej strony, nie nale¹a³o lekcewa¹yaæ ma³o prawdopodobnych, ale mo¹liwych szans powrotu na Ziemiê, z drugiej zaœ, w ma³ej kolonijce nie brak³o z³ota, ani pieniêdzy, które jednak¹e nabior¹ wartoœci dopiero na Ziemi. Nale¹a³o przede wszystkim skoncentrowaæ w jednych rêkach ca³e bogactwo Galji. W interesie Izaaka Hakhabuta le¹a³a sprzeda¹ towarów przed powrotem, gdy¹ przez fakt, że by³ to towar jedyny, nabiera³ on wiêkszej wartoœci na Galji, ni¹ na Ziemi.

Oto nad czym rozmyœla³ Izaak Hakhabut w swej malutkiej kajucie na *Hanzie*. Koloniœci nie brali mu bynajmniej za z³e, że pozbawi³ ich swego przykrego towarzystwa.

W kwietniu droga przebyta przez Galjê wzros³a do trzydziestu dziewiêciu milionów mil, a odleg³oœæ od s³oñca wynios³a pod koniec miesi¹ca sto dziesiêæ milionów mil. Profesor odrysowa³ z niezwyk³¹ dok³adnoœci¹ eliptyczn¹ drogê komety. Podzieli³ j¹ na dwadzieœcia cztery nierówne odcinki, odpowiadaj¹ce dwudziestu czterem miesi¹com galijskim. Podzia³ ten wskazywa³ przebieg ka¹domiesiêczny. Pierwsze dwanaœcie odcinków, odznaczonych na krzywej, kurczy³y siê stopniowo, zgodnie z prawem Keplera, g³osz¹cem, że kometa zmierzaj¹ca ku swemu apheljum porusza siê coraz wolniej i dopiero, przekroczywszy je, zwiêksza tempo, a¹ dobrnie do periheljum.

Któregoœ dnia, a by³o to 12-go maja, profesor wtajemniczy³ w swe prace kapitana Servadac'a, hrabiego Timaszewa i porucznika Prokopa. Przed oczami zaciekawionych s³uchaczów rozwinê³a siê, biegn¹ca nieopodal drogi Jowisza, orbita Galji. Drogi ka¹domiesiêcznego obiegu i odleg³oœci od s³oñca ujête zosta³y w cyfry. Wszystko przedstawia³o siê bardzo jasno. W myœel obliczeñ Rosette'a, Galja dokona swego obiegu w ci¹gu dwóch lat i spotka Ziemiê w tym samym punkcie, w którym nast¹pi³o pierwsze zetkniêcie, gdy¹ w tym samym okresie czasu dokonane zostan¹ dwa obroty ziemskie. Ale jakie bêd¹ konsekwencje nowego zderzenia! Strach bra³ myœleæ o tem.

W ka¹dym razie, jeœli nawet teoria profesora Rosette'a budzi³a pewne w¹tpliwoœci, nie mo¹na by³o siê z tem zdradzaæ.

A wiêc – odezwa³ siê Hector Servadac – Galja w czasie maja przebêdzie trzydzieœci milionów czterysta tysiêcy mil, a odleg³oœæ jej od s³oñca wyniesie sto trzydzieœci dziewiêæ milionów mil?

Zupe³nie s³usznie – odpar³ profesor.

Opuściliemy już strefę planet teleskopowych? – doda³ hrabia Timaszew.

Proszę, niech pan to sam os¹dzi – brzmi³a odpowiedź profesora – ja wykreśli³em strefę tych planet!

Planeta przejdzie swe apheljum równo w rok po przebyciu periheljum? – pyta³ Hector Servadac. – 15-go stycznia, najbliższego roku!

Oczywiście, 15-go stycznia... Ależ nie! – żachn¹³ się profesor. – Dlaczego pan wspomina o tej dacie, kapienie?

Ponieważ od 15-go stycznia do 15-go stycznia według moich obliczeń up³ynie rok, inaczej mówi¹c dwanaście miesięcy!...

Dwanaście miesięcy ziemskich, z tem się zgodzę! – odpar³ profesor. – Ale nie galijskich.

W tem miejscu porucznik Prokop nie mógł się powstrzymać od śmiechu.

Pan się śmieje? – zaprotestowa³ gor¹co Palmyrin Rosette. – Aż czegoż to, jeżeli wolno zapytać?

Z tego poprostu, panie profesorze, że pan próbuje reformować ziemski kalendarz.

Nie robię nic, co nie jest logiczne!

A zatem bądźmy logiczni, profesorze, logiczni za wszelk¹ cenę! – zawo³a³ kapitan Servadac.

Czy przyjęte zostało – spyta³ osch³ym tonem Palmyrin Rosette – że Galja w dwa lata po przebyciu swego periheljum wróci doń na nowo?

Przyjęte.

Czy ten dwuletni okres, którego wymaga całkowity obrót dooko³a s³ońca, odpowiada rokowi galijskiemu?

Tak jest.

Czy rok ten możemy, podobnie jak inne, podzielić na dwanaście miesięcy?

Jeżeli pan sobie tego życzy, profesorze.

To niema nic wspólnego z mojem życzeniem...

A zatem dobrze, możemy – odpar³ Hector Servadac.

A z ilu dni każdy taki miesiąc będzie się składa³!

Z sześćdziesięciu, ponieważ długość trwania dnia zmniejszy³a się o po³owę.

Kapitanie Servadac – gromi³ surowo profesor – proszê siê zastanowiæ nad tem, co pan mówi.

Mam wraŹenie, Źe rozumujê w³acenie w myœl teorji pana profesora...

Bynajmniej.

Nie rozumiem w takim razie...

AleŹ niema nic prostszego – perorowa³, wzruszaj¹c pogardliwie ramionami, Palmyrin Rosette. –
Czy kaŹdy miesi¹c galijski sk³ada siê z dwóch miesiêcy ziemskich czy nie?

Najwidoczniej, skoro rok galijski trwaæ ma dwa lata.

A czy szeœædziesi¹t dni stanowi dwa miesi¹ce ziemskie?

Tak jest.

Ale cŹ z tego?... – zapyta³ hrabia Timaszew, zwracaj¹c siê do profesora.

Co z tego! AleŹ jeœli dwa miesi¹ce mieszcz¹ w sobie szeœædziesi¹t dni ziemskich, w takim razie sk³adaj¹ siê ze stu dwudziestu o po³owê krŹtszych dni galijskich. Czy to wreszcie jest zrozumia³e?

Bardzo zrozumia³e, panie profesorze – odpar³ hrabia Timaszew – ale czy nie przypuszcza pan, Źe ten nowy kalendarz bêdzie nieco mêtny...

Mêtny! – zawo³a³ profesor. – AleŹ ja od pierwszego stycznia nim tylko siê pos³ugujê.

W ten sposób – zapyta³ Hector Servadac – nasz miesi¹c obecny sk³ada siê minimum ze stu dwudziestu dni?

CŹ pan w tem widzi z³ego?

Nic, absolutnie, drogi profesorze. Tylko, Źe dzieœ zamiast maja mamy dopiero marzec?

Tak jest, mamy marzec i przeŹywamy dwieœcie szeœædziesi¹ty szŹsty dzieñ roku galijskiego, co odpowiada sto trzydziestemu trzeciemu ziemskiemu. Dzieœ mamy dwunasty marca galijskiego, a po³ywie szeœædziesiêciu dni.

PrzeŹyjemy datê 72-go marca! – zawo³a³ Hector Servadac. – Brawo! Niech Źyje logika!

Palmyrin Rosette zastanowi³ siê w³acenie, czy czasem dawny uczeñ nie pokpiwa sobie trochê z niego; szczêœliwie rozwaŹania te przerwa³o wyjŹecie goœci.

Profesor ustanowi³ zatem kalendarz galijski. Nie zbija³o go wcale z tropu, Źe s³uŹy³ on – to znaczy kalendarz – do jego wy³icznego uŹytku, Źe nikt go nie rozumia³, skoro mówi³ o 47-ym kwietnia, lub 118-ym maja. Tymczasem nadchodzi³, mówi¹c zgodnie z dawnym kalendarzem,

czerwiec, w czasie którego Galja miała przebiec przestrzeń dwudziestu siedmiu milionów pięciuset tysięcy mil, a odlegość jej od słońca miała wzrosnąć do stu pięćdziesięciu pięciu milionów mil. Temperatura opadała stale, ale powietrze pozostawało czyste i tak spokojne, jak dawniej. Wszystkie przejawy życia na Galji powtarzały się z niezmienną regularnością, rzecz można z monotonią. Dla zakocenia tej monotonii wystarczała nerwowa, kapryśna, hałaśliwa i kótliwa osoba profesora Palmyrin Rosette'a. Gdy tylko raczy opuścić obserwatorium i zejść do sali ogólnej, stale wizyta jego wywoływała jakieś zajęcie. Dyskusja urywała się stale w chwili, w której Hector Servadac i jego towarzysze wyrażali, mimo gorczych i nieobliczalnych niebezpieczeństw ponownego zetknięcia Galji z Ziemią, radość z tego powodu. Gniewało to profesora, który nie chciał słyszeć o powrocie i pracował spokojnie na Galji, jakgdyby miał tu zamieszkać na stałe.

Któregoś dnia, było to 27-go czerwca, Palmyrin Rosette wpadł jak bomba do sali ogólnej. Zastał w niej kapitana, porucznika, hrabiego Timaszewa i Ben-Zoufa.

Poruczniku – zawołał – proszę odpowiedzieć bez ogródek i fałszywych wykrętów na pytanie, które panu zadam.

Ależ nie mam bynajmniej zwyczaju... – protestował porucznik Prokop.

To bardzo dobrze – odparł Palmyrin Rosette, przemawiając stale z wysokości katedry. – Proszę odpowiedzieć wyraźnie, czy objechał pan Galję po linii jej równika, inaczej mówiąc po okręgu najdłuższego równika?

Tak jest – odrzekł porucznik, zachęcony do tej odpowiedzi gestami hrabiego Timaszewa.

Dobrze. A czy w czasie tej podróży nie notował pan drogi przebytej przez *Dobrynę*?

Owszem, w przybliżeniu. Obliczenie jednak wysokości gwiazd i słońca było niemożliwością.

I cóż pan znalazł?

– Obwód Galji wynosi około dwa tysiące trzysta kilometrów, czyli, że średnica jej mierzy siedemset czterdzieści kilometrów.

Tak... zastanowił się Palmyrin Rosette – średnica ta jest więc szesnastokrotnie mniejsza od wynoszącej dwanaście tysięcy siedemset dziewięćdziesiąt dwa kilometry średnicy ziemskiej.

Kapitan Servadac i dwaj jego towarzysze przyglądali się profesorowi, nie rozumiejąc o co właściwie mu chodzi.

Do skompletowania mych wiadomości o Galji – zaczął Palmyrin Rosette – potrzebna mi jeszcze jej powierzchnia, objętość, masa, ciężar gatunkowy i natężenie siły ciężkości.

Znajdź średnicę Galji, nic łatwiejszego jak znaleźć jej powierzchnię i objętość – odparł porucznik Prokop.

Nie mówię, że to jest trudne – burknął profesor – takie wyliczenia robię w pieluszkach.

Ho, ho – podziwia³ Ben-Zouf, który szuka³ tylko okazji dokuczenia profesorowi za jego lekceważenie Montmartre’u.

Uczniu Servadac – zacz¹³ Palmyrin Rosette, popatrzywszy wymownie na Ben-Zoufa – proszê wziã pióro do rêki. Maj^{1c} okr^{1g} największego przeciêcia Galji, proszê mi znaleŹã jej powierzchnię.

W tej chwili, profesorze – odpar³ Hector Servadac z uk³adnoœci¹ dobrego ucznia. – Musimy przemnoŹyã dwa tysi^{1ce} trzysta dwadzieœcia trzy kilometrów, czyli obwód Galji, przez jej œrednicê, to znaczy siedemset czterdzieœci kilometrów.

Dobrze, ale proszê siê œpieszyã – pogania³ uczony – to juŹ powinno byã zrobione! Wiêc, s³ucham?

Otrzyma^{3em} w rezultacie milion siedemset dziewiętnaœcie tysiêcy dwadzieœcia kilometrów kwadratowych.

Czyli powierzchnia dwieœcie dziewięãdziesi^{1t} siedem razy mniejsza od powierzchni Ziemi, która, jak wiadomo, wynosi piêãset dziesiêã milionów kilometrów kwadratowych.

Bagatela! – wyd¹³ wargi Ben-Zouf, w bezdennej pogardzie dla komety profesora. Zmia³dz^{3o} go piorunuj^{1ce} spojrzenie Palmyrin Rosette’a.

I cóŹ dalej – zapala³ siê profesor – jaka³ jest objêtoœã Galji?

Objêtoœã?... – wahanie drga^{3o} w g³osie kapitana.

Uczniu Servadac, czyŹ nie potrafi pan juŹ obliczyã objêtoœci kuli, której powierzchnia jest znana?

Owszem, owszem, profesorze... Ale nie daje mi pan nawet chwili wytchnienia!

Matematyka nie zna wytchnienia, mój panie, tak jest, nie zna!

Trzeba by^{3o} wyj^{1tkowego} opanowania ze strony s³uchaczów Palmyrin Rosette’a, aby nie wybuchn^{1ã} œmiechem.

Czy skończymy wreszcie – nagli³ profesor.

Objêtoœã kuli równa siê iloczynowi powierzchni – recytowa³ niepewnie Hector Servadac – przez...

Przez trzeci¹ czêœã promienia, mój panie – irytowa³ siê juŹ nie na Źarty Palmyrin Rosette – przez trzeci¹ czêœã. Czy bêdzie wreszcie koniec?

Za chwilê! Trzecia czêœã promienia Galji wynosi sto dwadzieœcia trzy, trzy, trzy...

Trzy, trzy, trzy, trzy... – œpiewa³ ca³a gam¹ Ben-Zouf.

Milczeæ! – rykn¹³ profesor. – Proszê siê zadowolniaæ dwoma pierwszymi znakami dziesiêtnymi i resztê odrzuciæ.

Odrzuci³em – odpar³ Hector Servadac.

A zatem?

Rezultat mnożenia siedmuset dziewiętnastu tysięcy dwudziestu przez sto dwadzieścia trzy i trzydzieści trzy setne kilometra jest dwieście jedenastym milionów czterysta trzydzieści dziewięć tysięcy czterysta sześćdziesiąt kilometrów sześciennych.

Oto objętość mej komety! – cieszy³ się profesor. – To jest coś, proszę państwa!

Oczywiście – zgodzi³ się porucznik Prokop – ale objętość Ziemi przewyższa j¹ pięć tysięcy sto sześćdziesiąt sześć razy, gdyż wynosi w okr¹g³ych cyfrach...

Tryljon osiemdziesiąt dwa miliardy osiemset czterdzieści jeden milionów kilometrów sześciennych. Wiem o tem, proszę pana – dokończy³ Palmyrin Rosette.

A zatem – ci¹gn¹³ porucznik Prokop – objętość Galji jest jeszcze dużo mniejsza od objętości księżycy, która wynosi czterdziest¹ dziewięć¹ czêść objętości Ziemi.

Któż to panu powiedzia³? – stara³ się odparowaæ cios, dotknięty do żywego, profesor.

Tak jest stanowczo – ci¹gn¹³ bezlitośnie porucznik Prokop – i Galja, obserwowana z Ziemi, musia³aby być zaliczona do niewidzialnych go³em okiem gwiazd œredniej wielkości.

W imię Ojca i Syna! – żegna³ się Ben-Zouf. – To ci dopiero kometa! I na takiej odrobinie umieściliœmy się?

Milczeæ! – wrzasn¹³, nieposiadaj¹cy się ze z³ości Palmyrin Rosette.

Orzeszek, nêdzny groszek, ziarnko gorczycy! – przedrzeŹnia³ niewzruszony ordynans.

Uspokój się, Ben-Zoufie – skarci³ go kapitan Servadac.

Łeppek od szpilki! Zupe³ne zero!

Uspokoisz się, durniu?!

Ben-Zouf zrozumia³, że miarka się przebra³a i opuœci³ salê, wybuchaj¹c jednakże homeryckim œmiechem.

Ben-Zouf wyszed³ w sam¹ porê, gdyż Palmyrin Rosette straci³ już panowanie nad sob¹ i trzeba by³o dobrej chwili, aby wróci³ do równowagi. By³ conajmniej tak wrażliwy na punkcie swej komety,

jak Ben-Zouf na punkcie Montmartre'u. Obaj bronili swej w³asnoœci z równ¹ zaciek³oœci¹.

Wreszcie profesor odzyska³ mowê i zwróci³ siê do swych s³uchaczów:

Panowie, znamy teraz œrednicê, obwód, powierzchnię i objêtoœæ Galji. Jest to ju¿ wiele, ale jeszcze nie wszystko. Pragnê znaleŹæ drog¹ pomiarow¹ jej masê, ciê¿ar gatunkowy i si³ê przyci¹gania na powierzchni komety.

To bêdzie trudne – odrzek³ hrabia Timaszew.

Nie lêkam siê trudnoœci. Pragnê znaæ masê mej komety i poznam j¹ niew¹tpliwie.

Zagadnienie utrudnia fakt, ¿e nie znamy substancji z jakiej zbudowana jest Galja – zauwa¿y³ porucznik Prokop.

Czy¿by? Nie znacie panowie tej substancji? – pyta³ profesor.

Nie znamy – odpar³ hrabia Timaszew – i jeceli pan móg³by nas oœwieciæ w tym wzglêdzie...

Mniejsza o to – uci¹³ krótko Palmyrin Rosette – i bez tego rozwi¹¿ê zagadnienie.

Jesteœmy na pañskie us³ugi, profesorze – wtr¹ci³ Hector Servadac.

Moje obliczenia i obserwacje wymagaj¹ jeszcze miesi¹ca czasu – odpar³ oschle astronom – zechc¹ zapewne panowie poczekaæ, a¿ skoñczê!

Oczywiœcie, poczekamy jak d³ugo pan zechce! – uprzejmie zakoñczy³ hrabia Timaszew.

A nawet jeszcze d³u¿ej! – dorzuci³ z humorem Hector Servadac, nie mog¹c siê powstrzymaæ od tej z³oœliwej uwagi.

A zatem spotkamy siê za miesi¹c, 62-go kwietnia.

Rozmowa ta mia³a miejsce, wed³ug kalendarza ziemskiego, dnia 31-go lipca.

Rozdzia³ V,

w którym Palmyrin Rosette uznaje urz¹dzenia kolonji za niedostateczne.

Przypadkowych mieszkañców Galji niepokoi³y wci¹¿ te same myœli: czy pewny jest powrót na Ziemiê? Czy astronom nie pomyli³ siê w swych obliczeniach? Czy dobrze okreœli³ drogê komety i czas jej obiegu doko³a s³oñca.

Palmyrin Rosette by³ tak opryskliwy, ¿e nie sposób by³o go prosiæ o rewizjê obliczeñ.

Nic dziwnego, że w tym stanie rzeczy Hectora Servadac'a, hrabiego Timaszewa i porucznika Prokopa trapił ciłgły niepokój. Pozostali koloniłeci nie tracili nigdy ducha. Nic ich nie obchodziły losy Galji. Umiarkowana praca i obfitość pożywienia czyniły ich szczęliwymi.

Najszczęliwszł jednak parł kolonistów byli niewłtpliwił – młody Pablo i mała Nina! Jakże wesoł biegali po długich galerjach groty i drapali sił na przybrzeżne skały! Jednego dnia wypuszczali sił na łyłwach ał hen, poza linił horyzontu, innego znów zabawiali sił połowem ryb w jedynem małem jeziorzku, które ognista kaskada utrzymywała w stanie płynnym. Zabawy te nie przeszkadzały bynajmniej lekcjom, których udzielał im Hector Servadac.

Ktoregoł dnia Pablo zapytał:

Czy rodzice twoi łyjł, Nino?

Nie – brzmiła odpowiedź – jestem zupłnie sama na łwiecie, a ty Pablo?

Ja równieł jestem sierotł. Jakie miałacł zajłcie?

Pasłam moje kozy.

A ja zajłty byłem przy koniach.

Zato teraz nie jestełemy juł samotni, prawda Pablo?

O nie, teraz wszystko sił zmieniło.

Pan gubernator jest naszym ojcem, a hrabia i porucznik to wujaszkwie.

A Ben-Zouf jest naszym towarzyszem – dorzucił Pablo.

I wogółe wszyscy sł bardzo mili – ciłgnłł mała Nina – psujł nas! Ale nie powinniłemy na to pozwoliłacł, Pablo! Powinni byłacł z nas stale zadowoleni!

Jesteł tak rozsłdnł, Nino, że przebywajłc z tobł mimowoli stajł sił lepszy.

Jestem twojł siostrł, a ty moim braciszkiem – zakonkludowała powałnie Nina.

Naturalnie – odparł Pablo.

Wdziłk i uprzejmość tej młodej pary zjednał im serca wszystkich. Nie szczłdzono im słów serdecznych, ani pieszczot. Kapitan Servadac i hrabia Timaszew otaczali ich łłcie ojcowskł troskliwołcił i opiekł. Czył mieli powody łalowałacł rozpalonych piasków Andaluzji lub jałowych skał Sardinji? Dobrze im było, jak było, i nie pamiłłali, że kiedykolwiek było inaczej.

Nadszed³ lipiec. W tym okresie i w ci¹gu tego miesi¹ca Galja mia³a do przebycia drog^ê dwudziestu dwóch milionów mil, a odleg³oœæ jej od s³oñca wynosi³a sto siedemdziesi¹t dwa miliony. Mimo szybkoœci równej prawie szybkoœci Ziemi, odleg³oœæ Galji by³a cztery i pó³ razy wiêksza, ni¿ odleg³oœæ Ziemi od s³oñca. Êrednia szybkoœæ obiegu Ziemi po ekliptyce wynosi bowiem oko³o dwudziestu jeden milionów mil miesiêcznie, co stanowi osiemset mil na godzinê.

Dnia 62-go kwietnia, wed³ug kalendarza galijskiego, kapitan Servadac odebra³ króciutki bilecik od profesora Palmyrin Rosette'a z informacj¹, ¿e zamierza dnia tego przyst¹piæ do obliczenia masy i ciê¿aru gatunkowego swej komety oraz si³y ci¹¿enia na jej powierzchni.

Hector Servadac, hrabia Timaszew i porucznik Prokop nie omieszkali skorzystaæ z naznaczonego spotkania, jakkolwiek zapowiedziane doœwiadczenia nie mog³y interesowaæ ich w tym stopniu, co profesora. Najchêtniej uwierzyliby mu na s³owo.

Z samego rana Palmyrin Rosette odszuka³ ich w sali ogólnej. Zdawa³ siê byæ w humorze nienajgorszym, ale dzieñ budzi³ siê zaledwie do ¿ycia, wiêc i humor profesora móg³ siê jeszcze zmieniaæ.

Wszyscy wiemy, co nale¿y rozumieæ przez okreœlenie „si³y ci¹¿enia”. Jest to si³a, któr¹ wywiera dana planeta na jednostkê masy. Pamiêtamy te¿, w jakim stopniu si³a ta os³ab³a na Galji.

Masa uzale¿niona jest od iloœci substancji danego cia³a i wyra¿a siê jego wag¹. Ciê¿ar gatunkowy zaœ jest cech¹ swoist¹ danej substancji.

Pierwsz¹ wo³aj¹c¹ o rozstrzygniêcie spraw¹ by³o zagadnienie si³y przyci¹gania na powierzchni Galji.

Drug¹ kwestj¹ by³o ustalenie masy i ciê¿aru Galji. Trzeciem zagadnieniem by³a iloœæ substancji sk³adaj¹cej Galjê, co, maj¹c dan¹ objêtoœæ, pozwoli obliczyæ ciê¿ar gatunkowy.

Panowie – rozpocz¹³ profesor – nadszed³ wreszcie dzieñ, w którym poznamy wszystkie elementy naszej komety. Znaj¹c si³ê ci¹¿enia, masê i ciê¿ar gatunkowy, bêdziemy wiedzieli ju¿ wszystko. Przystêpujemy zatem do zwa¿enia Galji!

Ben-Zouf, który wchodzi³ w³acenie na salê, pochwyci³ ostatnie s³owa profesora. Cofn¹³ siê natychmiast i wracaj¹c po chwili, rzek³ z min¹ filutern¹:

Przejrza³em ca³y magazyn i nigdzie nie mog³em znaleŹæ wagi. Doprawdy nie wiem, gdzie siê mog³a zapodziazæ!

Mówi¹c to ordynans wygl¹da³ przez otwór w ska³ach, jakgdyby szuka³ w niebiosach rozwi¹zania zagadki.

Przeszywaj¹ce spojrzenie profesora i wymowny gest Hectora Servadac'a po³o¿y³y kres dalszym ¿artom.

Przedewszystkiem musimy ustaliaæ – ci¹gn¹³ Palmyrin Rosette – wiele wa¿y na Galji ziemski

kilogram. Na skutek mniejszej masy Galji, mniejsza też jest siła przyciągania, i, co zatem idzie, wszystkie przedmioty na jej powierzchni ważą mniej, niż na powierzchni Ziemi. Potrzebny nam jest stosunek tych wag.

Słusznie – zauważył porucznik Prokop – ale zwykła waga, gdybyśmy nawet tak znaleźli, nicby nam tu nie pomogła, gdyż obie jej szalki, jednakowo podległe galijskim siłom ciążenia, nie dałyby miary stosunku ciężaru ciała na Galji do jego ciężaru na kuli ziemskiej.

Istotnie – zgodził się hrabia Timaszew – kilogram bowiem, którym posiłkowalibyśmy się jako odważnikiem, straciłby tyle na swej wadze, ile przedmiot ważony, czyli...

Panowie – przerwał niecierpliwie astronom – jeżeli mówicie to wszystko celem pouczenia mnie osobiście, tracicie czas niepotrzebnie. Proszę więc, pozwólcie mi dojść do głosu!

I rozpoczął się wykład ex cathedra.

Czy posiadacie wagę i odważnik jednego kilograma? – zapytał. – Te dwie rzeczy jedynie są mi niezbędnymi. Waga zaopatrzona w stalową blaszkę, lub sprężynę, wskaże mi natychmiast pod działaniem siły przyciągania ciężar. Siły przyciągania nie mają tu nic do rzeczy. W istocie, jeżeli na wadze takiej zawieszę ciężar jednego kilograma ziemskiego, strzałka wskaże mi dokładnie wagę tego ziemskiego kilograma na powierzchni Galji. W ten sposób poznam zależność między siłą przyciągania ziemskiego i galijskiego. Powtarzam zatem pytanie: czy macie wagę?

Słuchacze Palmyrin Rosette'a spojrzeli po sobie. Później Hector Servadac zwrócił się do Ben-Zoufa, kustosa i szafarza bogactw kolonii.

Nie posiadamy ani wagi, ani odważnika kilogramowego – informował ordynans.

Profesor dał wyraz swemu niezadowoleniu silnie tupnąwszy nogą.

Ale zdaje mi się – ciągnął Ben-Zouf – że mógłbym wskazać miejsce, w którym znajduje się zarówno waga, jak i odważnik.

Gdzie?

Na statku Hakhabuta.

Trzeba było tak mówić odrazu, durniu jeden! – zwrócił się profesor, wzruszając ramionami.

A co ważniejsze, przedmioty te trzeba czym prędzej sprowadzić – dodał kapitan Servadac.

Już idę! – zgodził się Ben-Zouf.

Będzie ci towarzyszył – oświadczył kapitan – gdyż obawiam się trudności ze strony tego skłopa, Hakhabuta.

Chodźmy wszyscy razem – zaproponował hrabia Timaszew – zobaczymy, jak Izaak urządzi się

na swej *Hanzie*.

Gdy kierowano się ku wyjściu, profesor zagadn¹³ hrabiego:

Czy któryś z pańskich ludzi nie mógłby wyciosać z kawałka skały bloku o wymiarach sześciennego decymetra?

Mój mechanik wykonałby to z łatwością, gdyby mu tylko dostarczył miary metrycznej.

Czy i tego nawet nie posiadacie? – denerwował się Palmyrin Rosette.

W głównym magazynie żadnej miary nie było. Ben-Zouf musiał to wyznaczyć ze skrucza.

Ale – dodał – bardzo możliwe, że i to znajdziemy na *Hanzie*.

Chodźmy więc prędzej – dyrgolą profesor i szybkim krokiem ruszył w głąb galerji. Całe towarzystwo podążało za nim. W kilka chwil później Hector Servadac, hrabia, porucznik i Ben-Zouf znaleźli się już u wylotu groty. Spuścili się nadół, kierując kroki ku wsłskiej, zamrażającej zatoce, gdzie wśród lodów uwięzione były *Dobryna* i *Hanza*. Mimo mrozu, sięgającego trzydziestu pięciu stopni, kapitan i jego towarzysze dobrze ubrani, opatuleni w skóry i futra, czuli się dobrze. Tylko brody ich, brwi i rzęsy pokryły się momentalnie kryształkami lodu. Komiczny był widok ich twarzy najeżonych białymi, cienkimi, jak zjeżona sierść owinki morskiej, igłkami. Bardziej karykaturalna od innych była, przypominająca niedźwiadka, postać profesora.

Była godzina ósma nad ranem. Słońce zbliżało się szybko ku zenitowi. Błada jego tarcza sprawiała z odległości wrażenie księżycy w pełni. Promienie nie grzały i blask ich był bardzo niki. Wszystkie skały u stóp wulkanu i samo zbocze pokryte były nieskazitelnie białym powłokiem. Wszędzie, aż po szczyt dymiącego stołka leżał puszysty, nieskażony najmniejszy plamek dywan. Wzdłuż północnego zbocza góry kaskadami spływała lawa. Tu cienie ustąpiły miejsca ognistym potokom, wijącym się w wąskich splotach aż ku wylotowi wielkiej groty, skąd już prostopadle spadały do morza.

W górze, mniej więcej sto pięćdziesiąt stóp ponad pieczarą, rysowała się czarna plama. Z tej czołoci sterczała luneta astronomiczna, było to bowiem obserwatorium Palmyrin Rosette'a.

Cieniste wybrzeże sięgało w nierozdzielnie całości z zamrażającą powierzchnią wód. Ani ciału jakiegł linji demarkacyjnej. Od bezmiernej białej powierzchni odcinał się tylko blady błękit nieba. Na wybrzeżu widoczne były ciałdy nóg kolonistów, którzy przybywali tu na wyrłb lodu, lub dla zaliczenia rozkoszy ciałzgawki. Krzywe, zakreślonel yłwami na zlodowacającej skorupie, mijały się i przecinały jak koliste drogi morskich łyltek roztaczające się na powierzchni wód. Ciałdy stóp ludzkich widniały i w kierunku *Hanzy*. Pozostawił je po sobie Izaak Hakhabut, gdy wychodził przed ostatnią cieniełyc. Pod wpływem zimna nabrały one trwałości brązu. Pół kilometra oddzielało podnóże góry od zatoczki, w której zimowała statki.

Porucznik Prokop zauważył, że *Hanza* i jacht wznosiły się teraz przynajmniej na dwadzieścia stóp ponad poziom morza.

Ciekawe zjawisko! – rzek³ kapitan Servadac.

Ciekawe i niepokoj¹ce – doda³ porucznik. – Najwidoczniej pod kad³ubami statków odbywa się w dalszym ci¹gu proces zamarzania. Tê¹cej¹ca stopniowo skorupa uniesie w pewnej chwili statki z nieobliczalną wprost si³¹ w górê.

Ale i ta robota musi wszak mieæ swoje granice! – wtr¹ci³ hrabia Timaszew.

Trudno to przes¹dzaæ – brzmi³a odpowied^Ÿ porucznika Prokopa – albowiem mróz nie osi¹gn¹³ jeszcze punktu kulminacyjnego.

Zastanawiam się – zawo³a³ profesor – czy poto oddalilibyśmy się o dwieście milionów mil od s³oñca, aby osi¹gn^{1æ}zaledwie temperaturê ziemskich biegunów!!

Pañskie rozczarowanie jest dla nas przykre, profesorze – podj¹³ porucznik Prokop – na szczêcie jednak temperatura atmosfery nie przekracza 60-70 stopni, co ostatecznie moŹna przetrzymaæ.

Ba! Rzecz prosta – zgodzi³ się Hector Servadac – zimno bez wiatru jest zimnem bez kataru i, da Bóg, przetrzymamy ca³¹ zimê, nie kichn¹wszy nawet.

Tymczasem porucznik Prokop dzieli³ się z ksiêciem obawami, jakie mu nasuwa³o po³oŹenie *Dobryny*. Nagromadzenie zlodowacia³ych warstw grozi³o wzniesieniem jachtu na znacz¹ wysokoœæ. W tych warunkach w okresie odwil¹Źy naleŹa³o się obawiaæ katastrofy w rodzaju tych, które niszc¹ na morzach arktycznych statki przeznaczone do po³owu wielorybów. Nie by³o jednak sposobu z³emu zaradziæ.

ZbliŹano się do zamkniêtej w lodowych okowach *Hanzy*. Cewie¹o przez Izaaka Hakhabuta wyr¹bane w lodzie stopnie umoŹliwia³y wstêp na pok³ad.

S³abiutki niebieski p³omyczek wymyka³ się z widocznej z pod zasp œnieŹnych miedzianej rury. Sk¹piec oszczêdza³ najwidoczniej paliwa, albo zimno nie dawa³o mu się zbyt dotkliwie we znaki. Istotnie, okalaj¹ce statek warstwy lodu, jako z³e przewodniki ciep³a, utrzymywa³y we wnêtrzu znoen¹ temperaturê.

Hej tam, stary! Szykuj-no szampana! – zawo³a³ Ben-Zouf.

ROZDZIA“ VI,

w którym Izaak Hakhabut znajduje wspania³¹ okazjê wypoŹyczenia swych pieniêdzy na niepomiernie wysoki procent.

Na wezwanie Ben-Zoufa drzwi tylnej kajuty uchyli³y się i Hakhabut wysun¹³ z nich rozczochran¹ g³owê.

Kto tam? – zawo³a³. – Czego chcecie ode mnie! Niema tu nikogo. Nie sprzedajê

nic, ani teź nic nie poźyczam.

Bardzo to piêknie z pañskiej strony – odpar³ wynioœcie kapitan Servadac. – Ale proszê nas nie traktowaæ jak z³odziei!

Ach! to pan, panie gubernatorze generalny, – zdziwi³ siê Izaak, nie opuszczaj¹c jednak kabiny.

On we w³asnej osobie – wrzasn¹³ Ben-Zouf, który usadowi³ siê w miêdzyczasie na pok³adzie. – Powinieneœ siê czuæ zaszczycony t¹ wizyt¹! Dalej! Wy³aÿ z nory!

Izaak Hakhabut stan¹³ w ca³ej okaza³oœci w p³o³-uchylonych drzwiach kajuty. Ani na chwilê nie wypuszcza³ jednak z r¹k klamki, gotowy kaźdej chwili, w razie groź¹cego niebezpieczeñstwa, zamkn¹æ siê na wszystkie spusty.

Czego sobie Ÿyczycie! – zapyta³.

Porozmawiaæ z panem przez chwilê – odpar³ kapitan – i mam nadziejê, Ÿe ze wzglêdu na srogi mr³z, zaprosi nas pan na kwadransik do wnêtrza.

Jakto? Chcecie wejœæ na statek? – z³oœci³ siê Izaak, nie staraj¹c siê nawet ukryæ, jak dalece wizyta ta wyda³a mu siê podejrzana.

Tak jest – odpar³ Hector Servadac, wstêpuj¹c juź wraz z towarzyszami na stopnie.

Nie mogê was niczem ugoœciæ – skarźy³ siê sk¹piec znêkanym g³osem – jestem biednym cz³owikiem!

Juź zaczynasz skomlaæ – uci¹³ kr³otko Ben-Zouf. – Dalej z drogi! – I chwyci³ bezceremonjalnie Izaaka za ko³nierz, usuwaj¹c go nabok. Poczem otworzy³ naoœcieŸ drzwi kajuty.

Wiedz, Hakhabucie – zabra³ zkolei g³os kapitan Servadac – Ÿe nie przychodzimy w tej chwili wyw³aszczyæ ciê z twego mienia. Mimo to, zaznaczam raz jeszcze, Ÿe, gdy interes publiczny bêdzie tego wymaga³, nie zawaham siê zasekwestrowaæ twego ³adunku... p³ac¹c ci za towary wed³ug europejskich cen rynkowych.

Bieź¹ce ceny rynków europejskich – mamrota³ pod nosem Hakhabut – o nie, mój panie! Bieź¹ce ceny galijskie i to takie, jakie sam podam!

Tymczasem Hector Servadac i jego towarzysze znaleÿli siê w kajucie *Hanzy*. By³ to k¹cik bardzo szczup³y, gdyŸ ca³y statek wype³niony by³ towarem. Nawprost

hamaku, s³u¹cego za ³ó¹ko, sta³ ma³y piecyk, na którym ¹arzy³y siê dwa kawa³ki wêgla. W g³êbi czerni³a siê starannie na klucz zamkniêta szafa. Kilka sto³ków, sosnowy stó³ w¹tpliwej czystoœci, najniezbêdniejsze naczynia kuchenne, to by³o wszystko! Urz¹dzenie zatem by³o ma³o komfortowe, ale godne w³aœciciela *Hanzy*.

Pierwszym czynem Ben-Zoufa by³o rozniecenie wiêkszego ognia w piecyku. Wywo³a³o to jêki i narzekania Hakhabuta, nikt jednak na skargi jego nie reagowa³. Ben-Zouf pozosta³ na stra¹zy pieca, który udoskonali³ sprytnie pomyœlan¹ wentylacj¹. Reszta goœci, usadowiwszy siê jak i gdzie kto móg³, powierzy³a kapitanowi misjê wy³o¹zenia celu odwiedzin.

Izaak Hakhabut, skurczony w k¹cie kabiny z boleœnie na piersiach splecionymi rêkami, robi³ wra¹zenie skazañca, czekaj¹cego na odczytanie wyroku.

Przyszlicemy tutaj, panie Izaaku – odezwa³ siê wreszcie kapitan Servadac – aby prosiaê pana o drobn¹ przys³ugê.

Przys³ugê?

Tak jest. We wspólnym naszym interesie.

Ale¹ ja nie mam ¹adnych wspólnych interesów!...

Nie opieraj siê, Hakhabucie, bo tu nie chodzi o obdarcie ciê ze skóry!

Prosiaê o przys³ugê mnie, biednego cz³owieka!?... – lamentowa³ p³aczliwie ¹yd.

Zaraz ci wyjaœniê o co chodzi – ci¹gn¹³ kapitan Servadac, udaj¹c, ¹e nie s³yszy skarg i narzekañ. Uroczysty ten wstêp dreszczem strachu przej¹³ sk¹pca.

Jednem s³owem – mówi³ kapitan – potrzeba nam sprê¹ynowej wagi. Czy móg³byœ nam takiej u¹czyaê?

Wagi? – przerazi³ siê Izaak, jakgdyby proszono go o po¹yczkê kilku tysiêcy franków. – Panowie chcecie wagi!

Tak, tak! Chcemy wagi do wa¹zenia! – powtórzy³ Palmyrin Rosette, wyprowadzony ju¹ tym d³ugim wstêpem z równowagi.

Czy¹by pan nie mia³ wagi! – zapyta³ porucznik Prokop.

Owszem ma, sam j¹ widzia³em – wtr¹ci³ Ben-Zouf.

Istotnie. Tak... zdaje mi siê... – mamrota³ Izaak.

A zatem, czy zechcia³by pan użyczyæ nam tej wagi?

Użyczyæ!! – zawo³a³ lichwiarz. – Panie gubernatorze, pan Ź¹da ode mnie pożyczki!...

Na jeden jedyny dzieñ – niecierpliwi³ siê profesor. – Potem zwrócimy ci twoj¹ wagê! Możesz spaæ spokojnie...

Ale to jest przyrz¹d bardzo delikatny, panie profesorze, sprêżyna może pęk¹æ od mrozu...

O! zwierzę! – rykn¹³ Palmyrin Rosette.

A w dodatku może chodzi o wążenie rzeczy bardzo ciężkich?

–

Czy przypuszczasz idjoto, że bédziemy ważyli góry! – zapyta³ Ben-Zouf.

Wiêcej jak góry – rzek³ z powag¹ Palmyrin Rosette – zważymy ca³a Galjê!

O nieba, litoœci! – krzycza³ Izaak, przewiduj¹cy już sw¹ ruinê.

Ponownie zabra³ g³os kapitan Servadac:

Bédziemy ważyli ciężar jednego tylko kilograma.

Ca³y kilogram, Boże b¹dŸ mi³oœciw!

A kilogram na Galji, jak panu wiadomo, jest dużo lżejszy, niż na Ziemi. Może pan zatem byæ spokojny o swój¹ wagê!

Œwiête s³owa... racja... panie gubernatorze – odpar³ Izaak – ale jednakże... pożyczczyæ... pożyczczyæ!...

Skoro pan siê wzdraga pożyczczyæ – wtr¹ci³ hrabia Timaszew – może pan sprzeda?

Sprzedaæ? moj¹ wagê? o wielkie nieba! – krzycza³ Hakhabut. – A na czymże bédê waży³ towary? Mam tylko ten jeden marny przyrz¹dzik i tego chc¹ mnie pozbawiæ!

Ben-Zouf potêpia³ cierpliwocæ z jak¹ kapitan pertraktowa³ ze sk¹pcem. Palce mu już drga³y, aby chwyciæ chciwca za gard³o i zdusiæ bez mi³osierdzia. Hectora Servadac'a jednakże najwidoczniej bawi³a sytuacja i pragn¹³ wyzyskaæ wszelkie możliwe sposoby perswazji.

Cóż, ojcie Izaaku – zagadn¹³ spokojnie – widzê, że nie zgodzicie siê na pożyczkê?

Czyż mogê siê zgodziæ, panie gubernatorze? Proszê wejœæ w moje po³ożenie.

Ani na sprzedaż?

Na sprzedaż! Nigdy!

A więc może pan wagę wynajmie?

Oczy Hakhabuta rozb³ys³y.

Pan gubernator odpowiada za wszelkie uszkodzenia? – spyta³ pośpiesznie.

Tak, odpowiadam.

Pan z³oży kaucję, która w razie jakiegoc³ wypadku stanie się moj¹ w³asności¹?

Z³ożę.

Jak¹?

Sto franków, za przyrz¹d, który wart jest dwadzieścia. To wystarczy?

Niebardzo... panie gubernatorze... niebardzo, jest to bowiem jedyna waga na naszej planecie. Ale ostatecznie... te sto franków, rzecz prosta, wyp³acone b¹ęd¹ w z³ocie?

W z³ocie.

I państwo chcecie mnie pozbawić wagi, tak koniecznie wci¹ż potrzebnej, na przeci¹g ca³ego dnia?

Na przeci¹g dnia.

A koszta wynajmu?

Dwadzieścia franków – odpar³ hrabia Timaszew – to panu wystarczy?

Cóż robię!?! – st¹kn¹³ Hakhabut. – Trzeba kontentować się ma³em.

W ten sposób, ku najwyższemu zadowoleniu sk¹pca, dobito targu.

Dwadzieścia franków pewnego zarobku, sto franków kaucji, i to wszystko w dobrym z³ocie francuskim, lub rosyjskim. Izaak Hakhabut nie pozwoli wodzić się za nos!

Rozejrzawszy się nieufnie doko³a, poszed³ szukać wagi.

Cóż to za cz³owiek! – rzek³ hrabia Timaszew.

Jako typ jest doskona³y! – odpar³ Hektor Servadac.

W tej samej prawie chwili powróci³ Hakhabut, nios¹c istotnie w obu rękach wagę.

By³a to waga spr¹żynowa, zaopatrzona w haczyk, na którym wieszano przedmiot ważony. Na

tarczy z podziak¹ porusza³a siê strza³ka wskazuj¹ca iloœæ jednostek. W ten sposób, jak to s³uszenie zauwa³y³ Palmyrin Rosette, wskazania tego przyrz¹du by³y niezależne od si³y przyci¹gania ziemskiego. Na Ziemi igie³ka zatrzymywa³a siê na wskaŹniku jednego kilograma dla ka³dego przedmiotu wa³cego kilogram. Gdzie zatrzyma siê dla tych samych przedmiotów na Galji, najbli³sza przysz³oœæ poka³e.

Izaak chciwie œciska³ w garœci odliczone mu sto dwadzieœcia franków. Wag¹ zaj¹³ siê Ben-Zouf i goœcie zamierzali ju³ opuœciæ kabinê, gdy profesor przypomina³ sobie, Źe do pomiarów brak jeszcze jednego niezbêdnego przedmiotu. Waga by³a mu niepotrzebna, gdy nie mia³ odwa³znika i miary metrycznej.

Ach, to jeszcze nie wszystko – rzek³, zatrzymuj¹c siê Palmyrin Rosette. – Musicie nam jeszcze wypo³czyœæ...

Izaak Hakhabut zadr³a³.

Potrzeba nam jeszcze miary metrycznej i odwa³znika jednego kilograma.

O, to jest wykluczone, mój panie! Ą³ujê bardzo, chocia³bym panom dogodziæ, ale tego nie posiadam. Tym razem Izaak Hakhabut mówi³ prawdê. Nie posiada³ istotnie metra, ani odwa³znika. Dogodziæ zaœ goœciom pragn¹³, bo œwietne z nimi robi³ interesy. Palmyrin Rosette b³êdnym wzrokiem wodzi³ po zebranych, jakgdyby czyni³ ich za to odpowiedzialnymi. By³ zupe³nie zdezorientowany, gdy³ nie wiedzia³, jak bez tych przedmiotów przeprowadziæ pomiary.

Trzeba bêdzie jednak³e poradziæ sobie i bez tego – mruca³.

Reszta towarzystwa pod¹3y³a za nim. Nie dotarli jeszcze do mostku, gdy uszu ich doszed³ brzêk pieniêdzy.

To Izaak Hakhabut chowa³ poœpiesznie z³oto do szuflady.

Na nieoczekiwany ten odg³os profesor odwróci³ siê nagle i ku zdumieniu wszystkich poœpieszy³ ponownie po schodach na górê.

Pan przechowuje pieni¹dze – krzykn¹³, chwytaj¹c Hakhabuta za rêkaw starej opoñczy.

Sk¹d³e... ja... do pieniêdzy – j¹ka³ siê Izaak, przychwycony na gor¹cym uczynku.

A jednak... tu s¹ monety – upiera³ siê profesor – czy to pieni¹dze francuskie?... Mo³e srebrne piêciofrankówki?

Tak... nie... – miesza³ siê Ą³yd w zeznaniach.

Ale profesor ju³ nachyli³ siê nad szuflad¹, któr¹ nadaremnie usi³owa³ zamkn¹æ Hakhabut.

Kapitan Servadac, hrabia Timaszew i porucznik Prokop przygl¹dali siê w milczeniu tej niezrozumia³ej dla nich scenie, gotowi ka³dej chwili pomóc profesorowi.

Potrzebne mi s¹ te monety francuskie! – zawo³a³ Palmyrin Rosette.

Nie oddam ich za żadne skarby – wrzeszcza³ kupiec, jakgdyby go obdzierano ze skóry.

Potrzebne mi s¹, powtarzam, i bêtê je mia³!

Po moim trupie chyba – broni³ siê lichwiarz.

W tem miejscu zainterwenjowa³ kapitan Servadac.

Może pozwoli pan, profesorze – rozpoczą¹³ z ucemiechem – że ja têt sprawê za³atwiê.

O, panie gubernatorze – skamla³ zrozpaczony Hakhabut – ratuj mnie, ratuj!

Przedewszystkiem spokojnie, panie Izaaku – odpar³ Hector Servadac.

Poczem zwracaj¹c siê do profesora, zapyta³:

Panu potrzeba do doœwiadczeñ kilku piêciofrankówek, wszak prawda!

Tak jest – odpar³ uczoney – na pocz¹tek wystarczy czterdzieœci sztuk!

Dwieœcie franków... – jêkn¹³ sk¹piec.

A prócz tego – ci¹gn¹³ profesor – dziesiêœ monet dwufrankowych i dwadzieœcia po piêædziesi¹t centymów.

Trzydzieœci franków! – lamentowa³ p³aczliwy g³os.

W sumie dwieœcie trzydzieœci franków? – bada³ kapitan.

Tak jest, dwieœcie trzydzieœci franków – brzmia³a odpowiedŹ astronoma.

Dobrze – odpar³ Hector Servadac. I zwracaj¹c siê do hrabiego Timaszewa, zapyta³:

Hrabio, czy znalaz³by siê jeszcze jakieœ zastaw pod poŹyczkê, do której chcê zmusiæ Hakhabuta?

Ca³a moja kasa jest do pañskiej dyspozycji, kapitanie – odpar³ hrabia;– ale rozporz¹dzam tylko papierowemi rublami...

Nie chcê papierków! Biorê tylko z³oto! Papierki nie maja żadnej wartoœci na Galji! – wo³a³ Hakhabut.

CzyŹby bilon mia³ wiêsz¹? – spyta³ hrabia z odcieniem ironii.

Panie Izaaku – uci¹³ krótko kapitan – dot¹d cierpliwie znosi³em pañskie jeremjady, ale proszê nie naduŹywaæ mego dobrego humoru. Dobrowolnie lub pod przymusem dostarczy nam pan tych dwieœcie trzydzieœci franków!

O, z³odzieje! – zawo³a³ Hakhabut. Nie dokoñczy³, bo silna d³oñ Ben-Zoufa, jak kleszczami, œcisnê³a mu gard³o.

Puceæ go, Ben-Zoufie – rozkaza³ kapitan – puceæ go! On da pieni¹dze dobrowolnie.

O, nie, nigdy!... Przenigdy!...

Jakiej rekompensaty pan ¿¹da za po¿yczenie nam tych dwustu trzydziestu franków?

Po¿yczyæ!... Ach, tylko po¿yczyæ... – promienia³ Izaak Hakhabut.

Tak, mowa jest o zwyk³ej po¿yczce. Jakiego procentu pan ¿¹da?

O, panie gubernatorze! – odpar³ s³odkim, jak miód, g³osem, lichwiarz. – Trudno jest bardzo zarobiaæ pieni¹dze, zw³aszcza w obecnych warunkach, na Galji, s¹ one rzadkoœci¹ nielada...

Uwagi te s¹ zbyt czne... Wiele pan ¿¹da? – powtórzy³ pytanie Hektor Servadac.

A wiêc, panie gubernatorze... – odpar³ Izaak – zdaje mi siê, ¿e dziesiêæ franków procentu...

Dziennie?

Tak, oczywiêcie, ¿e dziennie!...

Nie zd¹¿y³ dokoñczyæ zdania, gdy hrabia Timaszew rzuci³ na stó³ kilka rubli. ¯yd zacz¹³ je liczyæ z zapa³em. Chocia¿ by³y to papierki, gwarancja taka zadowolni³a widocznie najchciwszego z lichwiarzy.

Profesor z prawdziw¹ satysfakcj¹³adowa³ do kieszeni z trudem zdobyte monety francuskie.

Hakhabut za¿¹da³ procentu przewy¿szaj¹cego osiemnaœcie razy kapita³. Gdyby takie interesy zdarza³y mu siê czêœciej, dorobi³by siê na Galji w b³yskawicznym tempie fortuny. O tak œwietnych transakcjach na Ziemi nawet nie marzy³.

W kilka chwil póŹniej kapitan Servadac z towarzyszami opuœcili statek i uradowany profesor zawo³a³:

Panowie, z tych dwustu trzydziestu franków spreparujê odwa¿nik jednego kilograma i miarê jednego metra szeœciennego.

Rozdzia³ VII,

w którym profesor i jego uczniowie ¿ongluj¹ sekstyljonami, kwintyljonami i innemi wielokrotnoœciami miliardów.

Kkwadrans póŹniej ca³e towarzystwo zebra³o siê w ogólnej sali celem wys³uchania wyjaœnieñ, dotycz¹cych ostatnich s³ów profesora. Ben-Zouf uprz¹tn¹³

stó³, poczem roz³o³ono na nim rulony zdobytych monet, pocz¹wszy od pięciofrankowych, a kończ¹c na pó³frankowych.

Panowie – zacz¹³ zadowolony z siebie Palmyrin Rosette – ponieważ nie pomyślelicie w chwili katastrofy o zaopatrzeniu się w miarę metryczn¹ i odważnik, zmuszony by³em obecnie znaleźć sposób zdobycia tych przedmiotów, niezbędnych do obliczenia si³y przyci¹gania, masy i ciężaru gatunkowego mojej komety.

Nikt z obecnych nie próbowa³ nawet odeprzeć stawianego im zarzutu. Wszyscy przywykli już do bezceremonialności profesora, znali jego sposób mówienia i postępowania.

Panowie – podj¹³ na nowo profesor – upewni³em się przedewszystkiem, że wszystkie nasze monety s¹ prawie nowe, ma³o zużyte i nie uszkodzone przez tego chciwca. Mogę przeto z najwięsz¹ dok³adnośc¹ przeprowadzić badania. Pragnę przedewszystkiem uzyskać miarę jednego metra ziemskiego.

Hector Servadac i jego towarzysze pojęli już intencje profesora. Wyjaśnień s³uchali tylko przez grzeczność. Zato Ben-Zouf patrzy³ na uczonego, jak na popisuj¹cych się w jarmarcznych budach magików.

Oto na czym profesor opar³ pierwszy swój pomys³, zrodzony w chwili, gdy us³ysza³ dźwięk monet w szufladzie Hakhabuta.

Wiadomo, iż system monetarny francuski jest dziesiętny, co wyraża się w ten sposób, że frank jest jednostk¹, ponad nim istnieją wszelkie jego wielokrotności, a pod nim różne jego u³amki dziesiętne.

Monety te – i na to profesor Rosette k³ad³ nacisk największy – s¹ dok³adnie skalkulowane i mają¹, prawem przepisane¹, stale jednakow¹ średnicę. W ten sposób pewne jest, iż każda srebrna pięciofrankówka ma średnicę długości trzydziestu siedmiu milimetrów, zaś średnica pięćdziesięciu centymów – osiemnaście milimetrów.

Czyż nie jest więc ³atwo otrzymanie, przez zgromadzenie pewnej ilości tych monet różnej wartości, dok³adnej miary, odpowiadaj¹cej powiedzmy tysiącowi milimetrów, sk³adaj¹cych się na miarę jednego metra!

By³a to rzecz możliwa. Profesor wiedział o tem dobrze i zaraz przyst¹pi³ do wydzielenia z worka przyniesionych monet dziesięcio-, pięcio- i tylko dwufrankowych, oraz dwudziestu sztuk pó³frankówek.

Zrobiwszy poeepiesznie wyliczenie na karteczce, przedstawi³ j¹ audytorjum.

10 sztuk po 5 franków, œrednicy 0,037 m. kaŹda = 0,370 m.

10 sztuk po 2 franki, œrednicy 0,027 m. kaŹda = 0,270 m.

20 sztuk po 50 centym., œrednicy 0,018 m. kaŹda = 0,360 m.

Razem 1,000 m.

Cudownie, drogi profesorze – rzek³ Hector Servadac. – Pozostaje nam jeszcze u³oŹyæ obok siebie tych czterdzieœci monet, w ten sposób, aby linja ich œrodków leŹa³a na jednej prostej, a otrzymamy dok³adn¹ d³ugoœæ ziemskiego metra.

– U licha! – zawo³a³ Ben-Zouf. – Dobrze jest jednak byæ uczonym.

On to nazywa uczonoœci¹ – wzruszy³ pogardliwie ramionami Palmyrin Rosette.

Roz³oŹono na stole dok³adnie obok siebie dziesiêæ piêciofrankówek, bacz¹c aby œrodki ich ³¹czy³a jedna prosta, w dalszym ci¹gu przy³¹czono do szeregu dziesiêæ dwufrankówek i dwadzieœcia monet po piêædziesi¹t centymów. Poczem naznaczono œelady na krañcach utworzonej w ten sposób linji.

Panowie – odezwa³ siê profesor – oto dok³adna d³ugoœæ metra ziemskiego.

Ca³ej operacji dokonano z niezwyk³¹ dok³adnoœci¹. Zkolei podzielono metr na dziesiêæ równych czêœci, otrzymuj¹c w ten sposób decymetry. Jedn¹ tak¹ cz¹stkê, odznaczon¹ na sznurku, wrêczono mechanikowi *Dobryny*.

By³ to rzemieœlnik bardzo zrêczny, który przy pomocy otrzymanej miarki sfabrykowa³ z nieznannej substancji galijskiej bry³ê objêtoœci jednego decymetra szeœciennego. Na to tylko czeka³ profesor. D³ugoœæ metra uda³o mu siê juŹ okreœliæ. NaleŹa³o stworzyæ jeszcze masê jednego kilograma.

I ta sprawa nie przedstawia³a Źadnych trudnoœci. Monety francuskie s¹ bowiem nietylko dok³adnie skalkulowane, ale posiadaj¹ ponadto idealnie dok³adn¹ wagê.

Tak np. piêciofrankówka waŹy œciœle dwadzieœcia piêæ gramów, co równa siê wadze piêciu pojedynczych franków, waŹ¹cych po piêæ gramów kaŹdy. Wystarczy³o wiêc zgromadziæ czterdzieœci srebrnych monet piêciofrankowych, by otrzymaæ ciêŹar jednego kilograma.

Tego w³acenie domyœlili siê od pierwszej chwili kapitan Servadac i jego towarzysze.

Patrzcie no, pañstwo – podziwia³ Ben-Zouf – widzê, Źe do tych spraw nie wystarczy byæ

m¹drym, trzeba jeszcze...

Co jeszcze trzeba? – zapyta³ Hector Servadac.

Trzeba jeszcze być bogatym.

Wszystkich ubawi³a ta uwaga poczciwego ordynansa.

Po up³ywie kilku godzin mechanik wręczy³ profesorowi wykut¹ bry³ę rozmiarów decymetra sześciennego.

Posiadaj¹c już ciężar jednego kilograma, objętość decymetra sześciennego i wagę sprężynow¹, można by³o natychmiast przyst¹ąpić do obliczenia masy, gęstości i si³y przyci¹gania komety.

Przypomn^ê tu panom – mówi³ profesor – jedno z praw Newtona, według którego si³a przyci¹gania jest w stosunku prostym do masy i w stosunku odwrotnym do kwadratu odleg³ości. Prosz^ê bardzo zanotować to sobie dobrze w pamięci.

Oto w woreczku tym – ci¹gn¹³ – umieści³em czterdzieści pięciofrankówek. Na Ziemi stanowi³y one wagę jednego kilograma. Czyli innemi s³owy, gdybym b^êd¹c na Ziemi zawiesi³ woreczek ten na haczyku wagi, strza³ka wskazywa³aby wagę jednego kilograma. Czy to zrozumia³e?

Mówi¹c to profesor nie spuszcza³ z oka Ben-Zoufa. Mia³ zwyczaj podczas wyk³adów obserwować s³uchaczów najmniej inteligentnych, gdy bowiem oni poj^êli jego ide^ê, by³ pewny, że wyk³ad by³ jasny.

Ordynans kapitana Servadac'a mia³ wprowadzić swój rozum, by³ jednak nieukiem, a to w danym wypadku wychodzi³o na jedno.

Ponieważ twarz Ben-Zoufa nie wyraża³a żadnych w¹tpliwości, profesor ci¹gn¹³ dalej:

A zatem, proszę panów, ten woreczek pięciofrankówek wieszam na haczyku wagi, a ponieważ działam na Galji, dowiemy się jaka jest jego waga na tej w³ażenie komecie.

Woreczek zawieszono, igie³ka zadrga³a i wskaza³a na tarczy ciężar stu trzydziestu trzech gramów.

A zatem – podj¹³ profesor – ziemski kilogram waży tu zaledwie sto trzydzieści trzy gramy, czyli oko³o siedm razy mniej. Czy to jest zrozumia³e?

Ben-Zouf skin¹³ g³ow¹ i wyk³ad trwa³ dalej.

Teraz staje się jasne, dlaczego waga o dwóch szalkach nie zda³aby się tu na nic, gdyż odważnik i cia³o ważone trac¹ to samo na ciężarze. Czy wszyscy to rozumiej¹?

Nawet ja nie mam w¹tpliwości – odpar³ Ben-Zouf.

Skoro ciêłar cia³ na Galji jest siedem razy mniejszy, aniłeli na Ziemi – dowodzi³ profesor. – naleły przypuœciæ, łe i si³a ci¹łenia stanowi tu siódm¹ czêœæ si³y ziemskiego przyci¹gania.

S³uszne! – zaopinjowa³ kapitan Servadac. – Wszyscy jesteœmy zgodni co do tego punktu, ale przejdŸmy teraz, drogi profesorze, do masy.

Nie, najpierw obliczymy gêstoœæ – odpar³ Palmyrin Rosette.

Oczywiœcie – wtr¹ci³ porucznik Prokop – masê obliczymy bez trudnoœci, gdy znajdziemy objêtoœæ i ciêłar gatunkowy Galji.

Rozumowanie porucznika by³o s³uszne, naleł³a³o nie trac¹c czasu przyst¹piæ do obliczenia gêstoœci. Tak teł uczyni³ profesor. Wzi¹³ w rêkê blok objêtoœci szeœciennego decymetra i tak ci¹gn¹³ dalej:

Ten blok, proszê panów, zrobiony jest z nieznanego nam materia³u, który pokrywa ca³e terytorjum Galji. Wasza ignorancja w dziedzinie geologii nie pozwoli³a wam bliłej okreœliæ, ani nazwaæ tego minera³u.

Tak jest, a jednak pragnêlibyœmy bardzo wiedzieæ, jaki jest sk³ad tej substancji – powiedzia³ Hector Servadac.

Zdaje siê, ił mam prawo rozumowaæ w ten sposób – kontynuowa³ Palmyrin Rosette – jakgdyby Galja ca³kowicie i do samej g³êbi by³a z tej oto materji, której decymetr szeœcienny trzymam w rêku. Ile wały³by, on na Ziemi? Wały³by dok³adnie siedem razy wiêcej, aniłeli na Galji, albowiem, jak juł zaznacza³em, si³a przyci¹gania komety jest siedem razy s³absza, aniłeli Ziemi. Czy to nie jest jasne? Czemu wytrzeszczasz tak na mnie swe okr¹g³e oczy?

Pytanie to skierowane by³o do Ben-Zoufa.

Bo nic nie rozumiem – odpar³ ordynans.

Niemniej przoto nie bêdê traci³ cennego czasu na udostêpnienie tych prostych rzeczy twojej mózgownicy... Ci panowie zrozumieli i to mi wystarcza.

Przełyjê ten cios – mrukn¹³ Ben-Zouf.

Zwałmy wiêc ten blok – mówi³ profesor – bêdzie to zupe³nie to samo, jakgdybym na haczyku wagi zawiesi³ kometê.

Igie³ka wska³a wagê kilograma i trzystu trzydziestu gramów.

Kilogram trzysta trzydzieœci gramów, pomnołony przez siedem – wo³a³ profesor – daje w przybliłeniu dziesiêæ kilogramów. A zatem ciêłar w³œeciwy Galji jest prawie dwa razy wiêkszy od gêstoœci Ziemi. Gdyby nie to, wszystkie przedmioty wały³yby tu nie siedem, lecz piêtnaœcie razy mniej nił na Ziemi!

Wymawiaj¹c te s³owa, profesor czu³, że ma uzasadnion¹ rację do dumy. Ziemia mia³a wprawdzie większa od Galji objętość, ale zato jego kometa przewyższa³a Ziemię gęstości¹ i naprawdę nie wymieni³by jednej na drug¹. Oto już średnica, obwód, powierzchnia, objętość, gęstość i si³a przyciągania Galji byłyby wiadome. Pozostawa³o obliczyć masę komety, inaczej mówić, jej ciężar. By³a to operacja krótka i nieskomplikowana. Istotnie, skoro decymetr sześcienny substancji galijskiej waży³ według miar ziemskich dziesięć kilogramów, waga całej Galji musiała być tyle razy większa, ile razy objętość jej przewyższa³a jeden decymetr sześcienny. Objętość ta, wyrażająca się liczbą 211,433.460 kilometrów sześciennych, zawiera w sobie ilość decymetrów wyrażająca się liczbą o dwudziestu i jednej cyfrze, a mianowicie: dwieście jedenastę kwintylionów czterysta trzydzieści trzy kwadryljony czterysta sześćdziesiąt tryljonów. Ta sama liczba wskazywała wagę Galji w kilogramach. By³a ona o cztery sekstyljony siedemset osiemdziesiąt osiem kwintylionów pięćset sześćdziesiąt sześć kwadryljonów pięćset czterdzieści tryljonów kilogramów lżejsza od Ziemi.

A ile waży w rzeczywistości Ziemia? – zapytał

Ben-Zouf, zupełnie oszołomiony temi miliardami milionów.

Czy ty w ogóle wiesz, co to jest miliard – wtrącił kapitan Servadac.

Niebardzo – brzmiała odpowiedź.

A zatem wiedz, że od urodzenia Jezusa Chrystusa nie upłynęło jeszcze miliard minut i że gdybyś, mając dług miliardowy, od owej chwili co minutę wypłacał franka, to jeszczebyś go nie spłacił.

Co minutę franka – zawołał istotnie przerażony Ben-Zouf. – Ależ byłbym zrujnowany w przeciwieństwie do kwadransa! Jakaż więc ostatecznie jest waga Ziemi?

Pięć tysięcy osiemset siedemdziesiąt pięć sekstyljonów kilogramów – odparł porucznik Prokop – liczba wyrażająca się dwudziestu pięciu cyframi.

A ile waży księżyc?

Siedemdziesiąt dwa sekstyljony kilogramów.

Tylko!? – zdziwił się Ben-Zouf. – A słońce?

Dwa nonyljony – rzekł profesor – liczba trzydziesto i jedno cyfrowa.

Dwa nonyljony – powtarzał Ben-Zouf – i może jeszcze z małą dodatką?

Palmyrin Rosette poczuł już na ordynansa spoglądanie wyraźnie nienawistnie.

A zatem – przerwał te dysertacje kapitan Servadac – na powierzchni Galji wszystko waży siedem razy mniej, aniżeli na Ziemi.

Tak jest – odpar³ profesor – i dlatego si³a naszych miêceni wzros³a tu siedmiokrotnie. Si³acz dŷwigaj¹cy na Ziemi sto kilogramów, tu móg³by ich unieœæ siedemset.

Oto i powód, dla którego skaczemy tu siedem razy wyżej – wtr¹ci³ Ben-Zouf.

Masz racjê, Ben-Zoufie – zgodzi³ siê porucznik Prokop – a gdyby masa Galji by³a mniejsza, skaka³byœ jeszcze wyżej.

Nawet ponad wierzcho³ek Montmartre’u – doda³ profesor, mrugaj¹c jednym okiem, czem wyprowadza³ ordynansa z równowagi.

A jakiej jest natêżenie si³y ciêżkoœci na innych gwiazdach? – spyta³ Hector Servadac.

Pan tego nie pamiêta? – zawo³a³ z oburzeniem Rosette. – By³ pan coprawda zawsze bardziej niê miernym uczniem!

Przyznajê to ze wstydem – odpar³ kapitan.

A zatem, skoro przyjmujemy przyci¹ganie Ziemi za jednostkê, si³a ta na ksiêżycu bêdzie wynosi³a 0,16, na Jowiszu 2,45, na Marsie 0,50, na Merkurym 1,15, na Wenus 0,92, prawie tak samo jak na Ziemi, na s³oñcu wreszcie 2,45. Tam kilogram ziemski waży dwadzieœcia osiem razy wiêcej.

Cz³owiek naszej konstrukcji mia³by wiele trudnoœci z podŷwigniêciem siê, skoroby upad³ na s³oñcu – zauważy³ porucznik Prokop – a nocnoœæ wystrzelonej tam kuli armatniej nie przekroczy³aby kilkudziesiêciu metrów.

Œwietne pole bitwy dla tchórzów – wtr¹ci³ Ben-Zouf.

Wcale nie – zaprzeczy³ Hector Servadac – byliby bowiem zbyt ciêżcy, aby mogli w porê uciec.

Skoro to przysporzy³oby nam si³ i lekkoœci, i³a³ujê, iê Galja nie jest jeszcze duŷo mniejsza – zakonkludowa³ Ben-Zouf.

Uwaga ta zrani³a profesora, uwaŷaj¹cego siê za prawego w³aœciciela Galji. Ofukn¹³ teŷ ordynansa.

Myœla³by kto – zawo³a³ – iê g³owa tego nieuka nie jest jeszcze dostatecznie lekka! Uwaŷaj gamoni, aby ci jej lada podmuch wiatru nie porwa³ któregoœ dnia.

Dobrze – odpar³ Ben-Zouf – bêdê j¹ trzyma³ obu rêkoma!

Palmyrin Rosette chcia³ siê juŷ usun¹æ, gdy kapitan Servadac zatrzyma³ go gestem:

Przepraszam, drogi profesorze – rzek³ – jedno jeszcze pytanie. Czy pan nie wie nic o substancji, z której zbudowana jest Galja?

Byæ moŷe wiem – odpar³ Palmyrin Rosette – istota tej substancji... przy gêstoœci dziesiêæ...

Cemia³bym twierdziæ... ach, gdyby to okaza³o siê prawd¹, da³bym j¹ Ben-Zoufowi, który œmie moj¹ kometê porównywaæ z Montmartre³m.

Wiêc pan twierdzi, jeœli wolno wiedzieæ... – nalega³ kapitan Servadac.

– e ta substancja jest niczem innym – mówi³ profesor, skanduj¹c wyrazy – jak tellurkiem...

Bah! tellurek... – zawo³a³ Ben-Zouf.

Jak tellurkiem z³ota! – koñczy³ profesor. – Jest to cia³o z³o¿one, spotykane czêsto na Ziemi. Sk³ada siê ono w danym przypadku z siedemdziesiêciu procent telluru i z trzydziestu procent z³ota.

Trzydzieœci procent z³ota! – podziwia³ Hector Servadac.

Po dodaniu ciê¿arów w³œeciowych obu tych cia³, otrzymamy w sumie dziesiêæ, czyli dok³adnie cyfrê okreœlaj¹c¹ gêstoœæ Galji.

Z³otodajna kometa! – zdumiewa³ siê Hector Servadac.

S³awny Maupertuis przewidywa³ takie mo¿liwoœci. Galja stwierdza, ¿e mia³ s³uszoœæ.

W takim razie, skoro Galja spadnie na Ziemiê – zabra³ g³os hrabia Timaszew – zmieni tam ca³kowicie warunki ekonomiczne.

S³uszna uwaga – zgodzi³ siê uczoney – a poniewa¿ ten blok tellurku z³ota, który nas unosi w przestworzach, wa¿y pod³ug miar ziemskich dwieœcie jedenœcie kwintyljonów czterysta trzydzieœci trzy kwadryljony czterysta szeœædziesiêt tryljonów kilogramów, wiêc iloœæ z³ota, w jak¹ zaopatrzy Ziemiê, bêdzie wynosi³a oko³o szeœædziesiêciu jeden kwintyljonów z³ota.

Licz¹c po trzy tysi¹ce piêæset franków kilogram, otrzymamy sumê dwustu czterdziestu szeœciu sekstyljonów franków, co wyra¿a siê dwudziestoczyterocyfrow¹ liczb¹.

Dnia tego – odpar³ Hector Servadac – wartoœæ z³ota spadnie do minimum i stanie siê ono najpodlejszym metalem œwiata.

Profesor nie s³ysza³ ju¿ tej uwagi. Po ostatnich wyjaœnieniach opuœci³ bowiem salê zebrañ i majestatycznym krokiem uda³ siê w stronê obserwatorium.

Na co w³œeciowie zdadz¹ siê wszystkie obliczenia wykonywane przez tego swarliwego kuglarza? – spyta³ Ben-Zouf.

Na nic – odpar³ kapitan Servadac – i na tem polega ca³y ich wdziêk.

Istotnie Palmyrin Rosette uprawia³ tylko sztukê dla sztuki. Zna³ elementy komety, jej drogê miêdzyplanetarn¹ i czas obiegu wokó³ s³oñca. Reszta, jak masa, gêstoœæ, si³a przyci¹gania, a nawet wartoœæ metaliczna Galji poza nim nie interesowa³a nikogo. Wszyscy zajêci byli tylko myœl¹ powrotu na Ziemiê. Nikt nie dzieli³ z profesorem trosk ani radoœci teoretycznych jego rozwa¿añ.

Nazajutrz by³ dzień 1-y sierpnia, albo posi³kuj¹c siê s³ownikiem Rosette'a, 63-i kwietnia galijskiego. W ci¹gu tego miesi¹ca komet¹ przeby³a szesnaóecie milionów piêæset tysiêcy mil, oddalaj¹c siê o sto dziewiêædziesi¹t siedem milionów mil od s³oñca. A¿eby w po³owie stycznia osi¹gn¹æ apheljum, powinna siê jeszcze posun¹æ wzd³u¿ orbity o osiemdziesi¹t jeden milionów mil. Przebywszy ten punkt zwrotny, zacznie siê ponownie zbli¿aæ do s³oñca.

Ale w takim razie Galja zmierza³aby do jakichœ cudownych œwiatów, których jeszcze nigdy uzbrojone w lunetê oko ludzkie nie ogl¹da³o.

Tak, profesor wiedzia³, co robi, nie opuszczaj¹c wcale obserwatorium. Āadnemu astronomowi nie dane by³o jeszcze dokonaæ tylu cudownych obserwacyj. Jak¿e pe³ne uroku by³y te noce galijskie! Najlêjszy powiew wiatru nie m¹ci³ ich pogody i ciszy! Firmament niebieski ods³ania³ siê w ca³ej swej nagoœci i krasie i zdawa³ siê nie skrywaæ ju¿ ¿adnych tajemnic.

œwiatem cudownym, ku któremu zmierza³a Galja, by³ Jowisz, najwspanialsza z planet, podlegaj¹cych w³adztwu s³oñca. W ci¹gu siedmiu miesiêcy, które up³ynê³y od chwili zetkniêcia Ziemi z komet¹, kometa ta wytrwale œciga³a wyprzedzaj¹c¹ j¹ jednak wci¹¿ wspania³¹ planetê. Dnia 1-go sierpnia obie gwiazdy rozdziela³a ju¿ tylko przestrzeñ szeœædziesiêciu jeden milionów mil, która do dnia 1-go listopada regularnie mia³a siê zmniejszaæ.

Czy nie grozi³o z tej strony ¿adne niebezpieczeñstwo? Czy Galja nie nara¿a³a siê zbyt, cyrkuluj¹c tak blisko Jowisza? Czy si³a przyci¹gania Jowisza nie mog³a okazaæ siê groŸna w swych skutkach? Oczywióecie profesor, obliczaj¹c czas obiegu Galji, wzi¹³ pod uwagê magnetyczne zak³ócenia wywo³ane nietylko przez Jowisza, ale równie¿ przez Saturna i Marsa. Ale jeœli siê pomyli³ w rachubach?

W ten sposób up³yn¹³ miesi¹c wœród ci¹g³ych obrad Galijszczyków i najlepszych nadziei Palmyrin Rosette'a. Dnia 1-go wrzeœnia odleg³oœæ Galji od Jowisza wynosi³a ju¿ tylko trzydzieœci osiem milionów mil, akurat tyle, ile wynosi odleg³oœæ Ziemi od s³oñca. 15-go odleg³oœæ ta zmala³a do dwudziestu szeœciu milionów mil. Planeta Jowisza stawa³a siê wci¹¿ bli¿sza i wyraŸniejsza, a Galja pêdzi³a ku niej, jakby poci¹gana jak¹œ si³¹ niewidzialn¹.

Dnia 15-go paŸdziernika obie gwiazdy znalaz³y siê w odleg³oœci trzynastu milionów mil. Teraz istnia³y dwie alternatywy, albo Galja da siê porwaæ sile przyci¹gaj¹cej Jowisza, albo nie da siê wytr¹ciæ z orbity i nie dozna ¿adnych wstrz¹sów.

Nazajutrz Galja minê³a Jowisza bez katastrofy. Mo¿na to by³o stwierdziæ, obserwuj¹c wyj¹tkowo z³y humor Palmyrin Rosette'a. Zwyciê¿y³ jako kalkulator, ale pobity zosta³ jako poszukiwacz awantur i przygód. Zamiast byæ najdumniejszym astronomem, czu³ siê najnieszczêeliwszym miêdzy Galijszczykami.

Galja, poruszaj¹c siê niezmiennie po swej orbicie, kr¹¿y³a w dalszym ci¹gu wokó³ s³oñca, i co za tem idzie zbli¿a³a siê do Ziemi.

Rozdzia³ VIII,

w którym okaże się jasno, że lepiej aniżeli na Galji, handlować by³o na Ziemi.

Chwaliać Boga! Mam wrażenie, że unikniemy wielkiego niebezpieczeństwa! – odetchn¹³ z ulg¹ kapitan Servadac, patrz¹c na pe³n¹ rozczarowania minę profesora.

Poczem zwróci³ się do towarzyszków, równie jak on rozradowanych:

W gruncie rzeczy nic wielkiego się nie dzieje! Odbywamy zwyk³¹ podróż międzyplanetarn¹, podróż trwaj¹c¹ dwa lata! Ależ na samej Ziemi odbywa się d³użej trwaj¹ce wędrówki. Jak dot¹d nie mamy powodu uskarżać się na los i, jeżeli tak pójdzie dalej, w niespe³na piętnaście miesięcy ocucimy się na rodzimej planecie.

I raz jeszcze ujrzymy Montmartre – doda³ weso³o Ben-Zouf.

Istotnie, mogli mówić o szczęściu Galijczycy, że asteroida ich opar³a się wp³ywom Jowisza, gdyż jednogodzinne tylko opóŹnienie poci¹gn¹æ mog³o za sob¹ nieobliczalne wprost następstwa, a przede wszystkim przesunięcie Ziemi o blisko sto tysięcy mil od przewidzianego punktu zetknięcia. Ileż lat trzeba by czekać na powtórzenie się tych samych warunków! Czyż nie up³ynę³yby wieki, a może i tysi¹clecia, zanim nast¹pi³oby ponowne zetknięcie? Poza tem gdyby Jowisz zm¹ci³ bieg, lub kształt orbity Galji, byæ może musia³aby ona już stale b³¹dziać w przestworzach wśród planet i gwiazd.

Dnia 1-go listopada odleg³oææ s³ońca od Galji wyraża³a się liczb¹ siedemnastu milionów mil. Za dwa i pó³ miesi¹ca kometa minie swoje apheljum i od tej pory zacznie się już zbliżać do s³ońca.

Narazie na Galji by³o coraz mniej ciep³a i świat³a. Panowa³ stale pó³mrok. Si³a ciep³a i świat³a by³a dwadzieścia piêæ razy mniejsza, aniżeli na Ziemi. Wci¹ż jednak jeszcze wschodzi³o s³ońce i Galja bez przerwy podlega³a jego działaniu. Trzeba by³o się krzepiać nadzieją, że wkrótce najgorsze minie. Ta nadzieja dodawa³a Galijczykom otuchy, podtrzymywa³a ich moralnie i fizycznie!

A Izaak Hakhabut?... Czy nie przeżywa³ tych samych niepokojów, które w ci¹gu ostatnich dwóch miesięcy nurtowa³y kapitana Servadac'a i jego towarzyszków?

Bynajmniej. Nie opuszcza³ on pok³adu *Hanzy* od chwili zawarcia tak korzystnej dla niego transakcji z Galijczykami. Nazajutrz, po ukończeniu prac profesora, Ben-Zouf odniós³ lichwiarzowi wagę i srebrne monety. Zarówno kapita³ jak i procenty znajdowa³y się już w jego ręk¹. Jedynie niezwrócone dot¹d a otrzymane w zastaw papierowe ruble ³¹czy³y go jeszcze z mieszkańcami groty.

Ben-Zouf pouczy³ go przy okazji, że Galja jest jedn¹ wielk¹ kopalni¹ z³ota, które jednakże, z powodu nadmiernej ilości, po powrocie na Ziemię straci ca³¹ sw¹ wartość.

Izaak Hakhabut przypuszcza³, że ordynans kpi sobie z niego. Nie wierzy³ jego opowieściom i z większ¹ niż dot¹d chciwości¹ myśla³ o wymuszeniu maksimum brzęcz¹cej monety od mieszkańców Galji.

Mimo to ani razu nie zaszczyci³ groty swój¹ wizyt¹.

To jest zdumiewaj¹ce – wyraża³ niejednokrotnie zdziwienie Ben-Zouf – jak ³atwo się przyzwyczaię do jego nieobecności!

Tymczasem mieszkaniec *Hanzy* przemyśliwa³ nad nawi¹zaniem stosunków z Galijczykami. We w³asnym, rzecz prosta, interesie. Niektóre z jego towarów zaczyna³y się już psuć, pragn¹³ je więc spienięż¹ać, zanim znajd¹ się na Ziemi, gdzie wartość ich spad³aby wielokrotnie. Na rynku galijskim – gdzie by³ bez konkurencji – mógł³ ceny dowolnie *erubować*. Moment by³ odpowiedni, gdyż zapasy kolonji Galijskiej zaczę³y się już wyczerpywać. W spiżarni zabrak³o oliwy, kawy, cukru, tytoniu i t. p. Kapitan Servadac postanowi³ w³aczenie wybrać¹ się po zakupy na *Hanzę*.

Ta zgodność myśli kupuj¹cego i sprzedawcy musia³a zbliż¹ać Hakhabuta do mieszkańców Gor¹cego L¹du. Obiecywa³ też sobie zyski nielada. Wyci¹gnie ca³e z³oto, wszystkie pieni¹dze z portfelów Galijczyków.

Tylko że – przychodzi³a refleksja – mój ³adunek więcej jest wart niż oni s¹ w stanie zap³acię, W jaki więc sposób pozbêdę się towaru bez straty?

Ta myśl nie przestawa³a go dręczyć. Przypomnia³ sobie jednak w porę, że na Ziemi by³ nie tylko kupcem ale i lichwiarzem. Czemuż na Galji mia³by się wyrzec tak intratnego zawodu? Istotnie, pierwsza transakcja wypad³a wszak nad wyraz pomyślnie. A zatem rozumuj¹c logicznie, będzie pożycz³ać pieni¹dze na procent, tym, rzecz prosta, których podpisy uzna za dobre. S¹ między Galijczykami ludzie godni zaufania, taki kapitan Servadac np., a zw³aszcza hrabia Timaszew. Rewersy podpisane na Galji nie trac¹ wszak wartości na Ziemi i w razie niewyp³acalności pójd¹ do protestu... Bóg nie zabrania ludziom cenię wysoko swe dobro. Przeciwnie.

Snuj¹c takie marzenia Izaak Hakhabut wybiera³ się z wizyt¹ do kapitana Servadac³a, który ze swej strony zamierza³ odwiedzię w³aciciela statku.

Spotkanie doszło do skutku dnia 15-go listopada na pok³adzie *Hanzy*. Sprytny kupiec nie narzuca³ się, czeka³ aż go poszukaj¹.

Ojciec Izaaku – rzek³ kapitan Servadac, przystępuj¹c odrazu do sprawy – potrzeba nam kawy, tytoniu, oliwy i innych artyku³ów, w które zaopatrzona jest *Hanza*. Jutro przyjd¹ tu wraz z Ben-Zoufem kupić czego nam potrzeba.

Litoœci! – zawo³a³ Hakhabut, który wykrzyknik ten mia³ stale na końcu j¹ęzyka.

Powiedzia³em – podj¹³ kapitan Servadac – ¿e przyjdziemy „kupia³”, rozumie pan? Kupia³, to znaczy zabrac¹ towar za umówion¹ cen¹. Prosz¹ wi¹ec powstrzyma¹ swe ¿ale.

O, panie gubernatorze – odpar³ dr¿¹cym g³osem Izaak – rozumiem dobrze! Wiem doskonale, ¿e pan nie wyzyska biednego kupca, którego ca³y maj¹tek jest nara¿ony!

Nie jest bynajmniej nara¿ony! Powtarzam panu, ¿e za wszystko zap³acimy.

Gotówka?

Gotówk¹.

Bo rozumie pan, ¿e udzielanie kredytu w tych warunkach...

Kapitan Servadac, zgodnie ze swym zwyczajem poznawania ludzi wszelkich typów, da³ mu się wypowiedzie¹ do końca. Hakhabut ci¹gn¹³ dalej:

Mam wra¿enie... tak sobie myœl¹¿, ¿e na Gor¹cym L¹dzie przebywaj¹ bardzo czcigodne osoby... pan hrabia Timaszew, sam pan gubernator...

Hector Servadac mia³ nieprzepart¹ ch¹¿ kopn¹¿ to indywiduum, pohamowa³ się jednak.

Rozumie pan – ³ga³ jak z nut sk¹piec – ¿e udzielaj¹c kredytu, nie móg³bym odmówia¹ innym. To wywo³a³oby przykre sceny, których pragn¹³bym unikn¹¿. I dlatego... zdaje mi się... lepiej nie kredytowa¹ nikomu.

Zgadza¹ się w zupe³noœci – odpar³ Hector Servadac.

Ach, jak¿e się cieszy, ¿e pan gubernator podziela moje zdanie. To jest jedynie w³œciwe pojmowanie handlu! Czy wolno mi zapyta¹, w jakiej monecie otrzymam zap³at¹!

W z³ocie, srebrze, miedzi, zaœe po wyczerpaniu tych œerodków, w papierkach.

W papierkach? – krzykn¹³ ze zgroz¹ Hakhabut. – Oto czego siê obawia³em!

Czy¿by pan nie ufa³ bankom Francji, Angli i Rosji?

Ach, panie gubernatorze, niema to jak z³oto i tylko w wartoœæ tego szlachetnego kruszcu wierzê!

To te¿ powiedzia³em – t³umaczy³ uprzejmie kapitan Servadac – ¿e narazie otrzyma pan z³oto, gdy¿ mamy go poddostatkiem na Galji.

O, kochane z³oto! – cieszy³ siê i dziêkowa³ Izaak.

Kapitan Servadac zabiera³ siê do odwrotu.

A zatem do jutra.

Hakhabuta drêczy³a jedna jeszcze niepewnoœæ.

Panie gubernatorze!...

Proszê?

Czy bêdê mia³ prawo naznaczyæ ceny, jakie uznam za stosowne?

Panie Hakhabut – odci¹³ spokojnie oficer francuski – mia³bym prawo naznaczyæ ceny maksymalne, ale z prawa tego nie skorzystam. Naznaczy pan ceny przyjête na rynkach europejskich. Nie inne.

Litoœci! Panie gubernatorze!... Pozbawia mnie pan nale¿nego zarobku!... To jest przeciwne zasadom zdrowego handlu... Mam prawo œerubowaæ ceny z chwil¹, gdy jestem jedynym sprzedawc¹! Pan musi to zrozumieæ w imiê sprawiedliwoœci... W przeciwnym razie by³oby to w³aœciwie wyw³aszczenie mnie...

Ceny europejskie! – brzmia³a spokojna odpowiedŸ kapitana Servadac'a.

Jakto, gdy nadarza siê okazja do wyzyskania...

Na to w³aœnie nie mogê pozwoliæ!

Taka okazja mo¿e siê nie powtórzyæ...

Okazja obdarcia bliŹnich ze skóry. Doprawdy wstydŹ siê za pana. I prosŹ pamiêtaæ, Źe w imiê dobra ogó³u przys³uguje mi prawo sekwestru.

Sekwestru tego, co naleŹy mi siê w obliczu Boga!

Tak jest – odpar³ kapitan Servadac – nie bêdê jednak traci³ czasu na wyjaœnianie spraw tak jasnych i znanych! Przywo³ujê pana do porz¹dku i radŹ siê cieszyæ, Źe kupujemy to, co moglibyœmy braæ.

– yd zacz¹³ lamentowaæ, ale kapitan juŹ odchodzi³, rzucaj¹c tylko krótkie:

Ceny europejskie, panie Hakhabut!

W tej rozpaczy pociesza³a jednak sk¹pca myœl, Źe mimo cen europejskich zarobi jeszcze wiêcej, niŹ mó³by siê spodziewaæ na Ziemi.

Nazajutrz, skoro œwit, kapitan Servadac, który pragn¹³ osobiœcie dopilnowaæ transakcji, uda³ siê w towarzystwie Ben-Zoufa i dwóch marynarzy rosyjskich na pok³ad *Hanzy*.

No, cóŹ tam s³ychaæ, stary? – zawo³a³ Ben-Zouf.

Dziêkujê za troskliwoœæ – odpar³ Izaak.

Chcesz nam podobno wyœwiadczyæ przys³ugê?

Tak... przys³ugê... ale za gotówkê...

Wed³ug cen europejskich – dorzuci³ kapitan Servadac.

Dobrze... dobrze... – ci¹gn¹³ Ben-Zouf. – Nie bêdziesz d³ugo czeka³ na regulacjê rachunku.

Czego panom potrzeba? – pyta³ kupiec.

Narazie po dziesiêæ kilo kawy, tytoniu i cukru, bo... porachujê ci koœci. Jestem kapralem i znam siê na towarze.

A ja myœla³em, Źe pan jest adjutantem pana gubernatora – dziwi³ siê Hakhabut.

Jestem nim w czasie wielkich uroczystoœci, ale na codzieñ przedzierzgam siê w kapra³a i chodzê na targ. No dalej, nie traæmy czasu.

A zatem kawa, tytoñ i cukier – powtarza³ – yd, udaj¹c siê do sk³adu. Po chwili wróci³ nios¹c dziesiêæ kilogramowych paczek tytoniu, w pe³nem opakowaniu i banderolach.

Oto tytoñ – rzek³ – po dwanaœcie franków kilogram, to czyni razem sto dwadzieœcia franków!

Ordynans chcia³ już p³aciæ, gdy powstrzyma³ go kapitan Servadac.

Jeszcze chwilê, Ben-Zoufie. Trzeba sprawdziæ, czy waga jest dok³adna.

S³ucham, kapitanie!

Pocó¿ to? – pyta³ Izaak. – Opakowanie jest nienaruszone, a waga wypisana na banderoli.

Nie szkodzi – odpar³ kapitan Servadac, tonem nieznosz¹cym sprzeciwu.

Dalej, stary, przynieœ wagê! – nagli³ Ben-Zouf.

Po chwili Izaak umocowa³ na haczyku wagi kilogramow¹ paczkê tytoniu.

Mein Gott! – zawo³a³ nagle. Okrzyk ten istotnie by³ usprawiedliwiony. Na skutek innych praw ci¹¿enia na Galji, strza³ka wagi wskazywa³a tylko sto trzydzieœci trzy gramy.

Widzi pan – odezwa³ siê z ca³¹ powag¹ kapitan Servadac – mia³em s³usznocæ, ¿¹daj¹c sprawdzenia!

Ale¿ panie gubernatorze...

Proszê do³o¿yæ do wagi jednego kilograma.

Ale¿ na mi³ocæ Bosk¹...

Dalej, dok³adaj – pogania³ Ben-Zouf.

Ale¿, panie Ben-Zoufie...

I nieszczêeliwy Izaak krêci³ siê, jak mysz w ukropie! Ba, gdyby posiada³ zwyk³¹ wagê z odwa¿nikami, nic podobnego nie mog³oby siê przytrafiæ, jak to już wyjaœniono na innym miejscu.

Stara³ siê jeszcze persadowaæ, chcia³ udobruchaæ kapitana. Ale ten by³ niewzruszony. ¹da³, aby wskazówka sta³a na kilogramie, gdy za kilogram mia³ p³aciæ.

Izaak musia³ dok³adaæ, nie szczêdz¹c z³orzeczeñ, którym wtórowa³ œmiech Ben-Zoufa i marynarzy rosyjskich. W rezultacie za kilogram tytoniu musia³ daæ siedem. To samo by³o z cukrem i kaw¹.

Jeszcze ci Ýle, sk¹pcze – naigrawa³ siê Ben-Zouf – mo¿e wolisz nam daæ darmo?

Odwa¿anie skoñczy³o siê wreszcie. Kupiec wyda³ po siedemdziesi¹t kilogramów tytoniu, cukru i kawy, otrzymuj¹c za ka¿dy z tych produktów cenê, odpowiadaj¹c¹ wartocci dziesiêciu kilogramów.

Wszystko to wina Galji – dra¿ni³ sk¹pca Ben-Zouf – pocó¿ by³o zje¿d¿æ z towarami na Galjê?

Kapitan Servadac, który chcia³ tylko nastraszyæ ¹yda i ubawiæ siê jego osob¹, ustali³ teraz

istotn¹ zależnoœæ pomiêdzy cen¹ i wag¹ i zap³aci³ ca³kowit¹ nale¿noœæ za siedemdziesi¹t kilogramów ka¿dego z nabytych produktów.

Wspania³omyelny gest kapitana uspokoï³ lamenty sknery.

Rozdzia³ IX,

w którym oœwieceni Galijczycy wybiegaj¹ myœl¹ w nieskoñczonoœæ.

Up³yn¹³ miesi¹c. Galja b³¹dzi³a w przestworzach. Mieszkañcy jej czuli siê jak podró¿ni w czasie d³ugiej wêdrówki; urz¹dzili siê mo¿liwie najwygodniej, ale nie instalowali siê na dobre. Wierzyli œwiêcie, ¿e powróc¹ na Ziemiê.

Hrabia Timaszew, kapitan Servadac i porucznik Prokop cieszyli siê ju¿ myœl¹ spotkania z bliskimi i nie troszczyli siê zbytnio o przysz³oœæ na Galji, nie gromadzili zapasów, nie hodowali zwierz¹t i ptactwa, nie starali siê u¿y³niaæ gruntu pod przysz³e zasiewy.

Czasem jednak i ich ogarnia³o zw¹tpienie i wówczas zastanawiali siê, co zrobi¹, gdy nie uda siê wróciæ na Ziemiê. W jaki sposób urz¹dz¹ sobie ¿ycie na Galji? Jak zapewni¹ egzystencjê grupce ludzi wycieñczonych dwudziestu miesi¹cami zimy?

¿ycie w grotach Gor¹cego L¹du na d³u¿szy przeci¹g czasu nie przedstawia³o siê zbyt ponêtnie. Jedyne orygina³ w rodzaju Palmyrin Rosette'a móg³ nie odczuwaæ niewygód i pragn¹æ przed³u¿enia fantastycznej sytuacji w nieskoñczonoœæ.

Jedna zw³aszczã mo¿liwoœæ przejmowa³a zgroz¹ mieszkañców Groty. Co bêdzie, gdy wulkan wygaœnie? Wewnêtrzny ogieñ Galji mo¿e siê przecie¿ wyczerpaæ. Co wówczas stanie siê z ludŸmi? Jakiem paliwem ogrzej¹ galerjê, aby stworzyæ temperaturê znoœn¹ do przetrzymania 50-stopniowych mrozów?

Na szczêœcie jednak brak³o oznak wskazuj¹cych na mo¿liwoœæ wygaœniêcia wulkanu. Lawa p³ynê³a z niezmienn¹ regularnoœci¹ i spokojem. Nie by³o ¿adnych powodów do obaw. Taka przynajmniej by³a opinja wiecznie pogodnego kapitana.

Dnia 15-go grudnia Galja znajdowa³a siê w odleg³oœci dwustu szesnastu milionów mil od s³oñca, blisko krañca wielkiej osi orbity. Porusza³a siê z szybkoœci¹ jedenastu do dwunastu milionów mil miesiêcznie. Nowe œwiaty rysowa³y siê teraz przed oczami Galijczyków, a zw³aszczã przed uzbrojonemi w lunetê oczami Palmyrin Rosette'a. Po obserwacji Jowisza, z odleg³oœci, z jakiej ¿adnemu œmiertelnikowi nie by³o dot¹d danem go ogl¹daæ, profesor zag³êbi³ siê w studjach nad Saturnem. Dzieli³a go od niego odleg³oœæ stu siedemdziesiêciu trzech milionów mil, odleg³oœæ zgodna z

poprzednimi wyliczeniami uczonego.

Wrażeniami swojemi Palmyrin Rosette nie dzieli³ się z nikim; nie opuszcza³ obserwatorium i nie odrywa³ oczu od szkie³ lunety.

Ciekawi i u¹ dni wiedzy Galijczycy musieli radzić sobie sami, posi³kuj¹c się znalezionymi w bibliotece *Dobryny* podręcznikami kosmografji.

Z ksi¹żek dowiedziano się, że jeden obrót Saturna oko³o S³ońca trwa dwadzieścia dziewięć lat i sto sześćdziesiąt siedem dni, chociaż szybkość ruchu wynosi osiem tysięcy osiemset pięćdziesiąt osiem mil na godzinę. Obwód tej planety wynosi na równiku dziewięćdziesiąt tysięcy trzysta osiemdziesiąt mil. Powierzchnia jego wyraża się liczbą czterdziestu miliardów kilometrów kwadratowych, objętość zaś równa się sześciuset sześćdziesięciu sześciu miliardom kilometrów sześciennych. W rezultacie Saturn, choć mniejszy od Jowisza, jest siedemset trzydzieści pięć razy większy od Ziemi. Masa jego natomiast przewyższa tylko sto razy masę Ziemi, co wskazuje na gęstość mniejszą od gęstości wody. Obrót dookoła osi trwa dziesięć godzin dwadzieścia dziewięć minut, co daje w rezultacie liczbę dwudziestu czterech tysięcy sześciuset trzydziestu dni rocznie (czytaj przeszło dwadzieścia dziewięć lat ziemskich). Każda z czterech pór roku trwa tam zgó¹ 7 lat ziemskich.

Najciekawszą jednak osobliwością Saturna jest osiem satelitów, które stale towarzyszą planecie. Jakież piękne muszą być, w tak wspaniałym blasku, nocą na Saturnie.

Jeszcze więcej uroku dodaje im niewątpliwie potrójny pierścień, otaczający planetę. Jest to obejmujący ją w przestrzeni pas świetlny, składający się z trzech kół koncentrycznych, każde o swoim nasileniu i barwie światła. Pierścień ten jest według wszelkiego prawdopodobieństwa pozostałością mgławicy, z której powstał Saturn.

Galijczycy nie byli w stanie gołym okiem dojrzeć wszystkie te cuda. Odległość była zbyt wielka. Nie uskarżali się na to, bo w tych warunkach mniej zagrażała nikłej upince, na której się znajdowali. Bardziej jeszcze odległy Uran również nie mógł być dokładnie zbadany, jakkolwiek w pewnych chwilach widziany był bez szkie³, bez towarzyszących mu jednak satelitów.

Ostatniej planety układu słonecznego, ostatniej aż do chwili odkrycia nowej, Galijczycy nie widzieli już wcale. Obserwował ją zapewne profesor Palmyrin Rosette, ale o tym było g³ucho. Inni Galijczycy musieli się zadowolnić księżkową znajomością z Neptunem.

Średnia odległość tej planety od słońca wynosi miliard sto czterdzieści milionów mil, a całkowity obrót dookoła słońca trwa sto sześćdziesiąt pięć lat. Neptun przebiega swymi olbrzymimi, mierzwi siedem miliardów siedemdziesiąt milionów mil, orbitę z szybkością dwudziestu tysięcy kilometrów na godzinę. Planeta ta o kształcie kuli, sto pięć razy większej od kuli ziemskiej, ma jednego tylko satelitę w odległości stu tysięcy mil. Krzywa, po której porusza się Neptun, zdaje się

byæ granic¹ uk³adu s³onecznego. S³oñce w wielkiej mg³awicy drogi mlecznej zajmuje skromne miejsce gwiazdy czwartego rzêdu.

Có¿ stanie siê z Galj¹, jeœli wytr¹cona zostanie z pod wp³ywów s³oñca? Do jakiego uk³adu bêdzie w³czona? Mo¿e do najbli¿szej z gwiazd drogi mlecznej. Jest ni¹ Alpha z konstelacji Centaura. Odleg³oœæ jej od S³oñca wynosi, przyjmuj¹c miliard za jednostkê, osiem tysiêcy miliardów mil. Czy¿ znamy olbrzymie odleg³oœci pomiêdzy gwiazdami? Kilka z nich zaledwie zosta³o zbadanych.

Bior¹c za podstawê szybkoœæ rozchodzenia siê œwiat³a, postaramy siê daæ s³abe pojêcie o tych bezmiernych przestrzeniach.

WyobraŹmy sobie cz³owieka, o nieograniczonej sile wzroku, i umieœamy go w konstelacji Kozy. Patrz¹c na Ziemiê, dojrzy on rzeczy, które dzia³y siê tam siedemdziesi¹t dwa lata temu. Jeœli przeniesiemy go na gwiazdê dziesiêæ razy bardziej odleg³¹, bêdzie œwiadkiem spraw, rozgrywaj¹cych siê przed siedmiuset dwudziestu laty. Jeszcze dalej, z odleg³oœci, któr¹ œwiat³o przebywa w czasie dziewiêtnastu wieków, bêdzie œwiadkiem ukrzy¿owania Jezusa Chrystusa. Z oddali, dla której przebycia promieñ œwietlny wymaga szeœciu tysiêcy lat, prze¿yje wraz z Ziemi¹ dzieje biblijnego potopu. Jeszcze dalej, skoro przestrzeñ jest nieskoñczon¹, ujrzy, zgodnie z tradycj¹ biblijn¹, Stwórcê, wyczarowuj¹cego œwiaty. W ten sposób wszystkie zdarzenia s¹ utrwalone w bezmiarach przestrzeni i czas nie zaciera nic z ich wyrazistoœci.

Mo¿e i s³usznœæ mia³ Palmyrin Rosette, gdy pragn¹³ wiecznie b³dziaæ w przestworzach! Bo có¿ bardziej poci¹gaj¹cego nad cuda krain miêdzyplanetarnych? Gdyby jego asteroida wpada³a w obrêb dzia³ania coraz to innej gwiazdy, ile¿ rozmaitych konstelacyj by³by móg³ zbadaæ. Oczy jego olœni³yby cuda, o których system s³oneczny nie daje najs³abszego nawet pojêcia! Bardziej odleg³e grupy planetarne nie przez jedno zasilane s¹ s³oñce. System monarchiczny nie ma snaæ powodzenia w sferach niebieskich. Jedno s³oñce, dwa s³oñca, szeœæ s³oñc, grawituj¹ we wzajemnej zale¿noœci. S¹ to gwiazdy przeró¿nych barw: czerwone, ¿ó³te, zielone, pomarañczowe. Jakê bajecz¹ musi byæ gra œwiate³ na ich planetach! Có¿ czeka Galjê, jeœli w swej podró¿y miêdzyplanetarnej trafi do ró¿nych uk³adów? Jakê bajecznie kolorowe bêd¹ jej wschody s³oneczne?

Nie by³o jej jednak s¹dzone dostaæ siê pod w³adzê innego s³oñca, ani odbiec zbyt daleko od Ziemi.

Nie! Galja nie mia³a nigdy opuœciaæ uk³adu s³onecznego. Mia³a tylko w bezmiarach przestrzeni odbyæ drobn¹, nic nieznaczc¹ podró¿, wyrazaj¹c siê liczb¹ szeœciuset trzydziestu milionów mil!

Rozdzia³ X,

Jak œwiêtowano na Galji dzieñ 1-y stycznia i co siê zdarzy³o pod koniec uroczystoœci.

Mrozy na Galji stawa³y siê coraz dotkliwsze. Temperatura mierzona termometrem spirytusowym, albowiem rtêciowy odmawia³ pos³uszeñstwa ju¿ przy 42 stopniach mrozu, spad³a do 53 stopni poni¿ej zera.

Jednoczenie w zatoce, w której zimowa³y *Hanza* i *Dobryna*, pow³oka lodowa wypiętrza³a się zwolna pod kilami okrętów, wznosz¹c je coraz to wyżej. *Hanza* górowa³a już na pięćdziesiąt stóp nad poziom morza, jacht zać, jako lżejszy, uniós³ się jeszcze wyżej. Żadna si³a ludzka nie by³aby w stanie tej pracy powstrzymać.

Porucznik Prokop, zaniepokojony losami jachtu, kaza³ zeń uprz¹tn¹æ wszystko, co się da³o. Pozosta³ tylko motor, kad³ub i maszty. Co jednak będzie, gdy kad³ub ten, mog¹cy w pewnych okolicznościach stać się jedynym schroniskiem kolonistów, zostanie strzaskany w czasie odwilży? Co zast¹pi *Dobrynę*, gdy trzeba będzie opuścić Gor¹cy L¹d i przenieść się ponownie na wyspę! *Hanza*, narażona na te same co i *Dobryna* niebezpieczeństwa, lecz o wiele mniej od niej wytrzyma³a, już teraz pochyla³a się w sposób zatrważaj¹cy i katastrofa grozi³a jej każdej chwili. Izaak Hakhabut zaniepokojony swym losem tkwi³ jednak dzień i noc na straży ³adunku.

W tych okolicznościach kapitan Servadac powzi¹³ decyzję, której sk¹piec musia³ się poddać bez szemrania. O ile bowiem jego osoba nie by³a nikomu do szczęścia potrzebna, o tyle ³adunek *Hanzy* mia³ dla wszystkich wartość bezcenn¹. Trzeba go więc by³o ratować bez zw³oki. Kapitan Servadac stara³ się najpierw wzbudzić obawę u Hakhabuta. Nie uda³o mu się to jednak. Izaak nie chciał nawet s³yszeć o przeprowadzce.

Może pan dowolnie rozporz¹dzać swój¹ osob¹ – odpar³ wówczas oficer francuski – ale ³adunek statku przeniesiony zostanie do magazynów Gor¹cego L¹du.

Lamenty sk¹pca nie wzrusza³y nikogo i dnia 20-go grudnia przyst¹piono do przeprowadzki.

W gruncie rzeczy Hakhabut winien by³ wdzięczność gubernatorowi, którego zarz¹dzenie broni³o jego interesów i zabezpiecza³o mu mienie.

Marynarze rosyjscy i Hiszpanie pracowali kilka dni bez przerwy. Ciep³o ubrani, mogli bezkarnie chodzić po mrozie. Unikali tylko dotykania przedmiotów metalowych, aby nie zostawić na nich naskórka. Ca³a robota dokonana zosta³a szczęśliwie i ³adunek *Hanzy* umieszczono w przestronnych galerjach Groty.

Izaak Hakhabut pod¹ł³y³, rzecz prosta, w celad za towarami. Przyznać trzeba, że nie narzuca³ się swój¹ osob¹. Widziano go bardzo rzadko. Sypia³ obok swego ³adunku, żywi³ się swymi zapasami. Bardziej niż skromne potrawy przyrz¹dza³ sam na maszynie spirytusowej. Galijczycy odwiedzali go tylko w sprawach zakupu i stopniowo ca³y zapas z³ota i srebra ma³ej kolonji zd¹ł³a³ do ma³ej szufladki, której kluczyk Hakhabut

nia³ stale przy sobie.

Zbliża³ się pierwszy dzień stycznia według kalendarza ziemskiego. Pierwszy stycznia, to znaczy rocznica spotkania kuli ziemskiej z komet¹, rocznica kataklizmu, który wyrzuci³ w przestworza trzydzieści sześć istnień ludzkich. Jak dot¹d wszyscy byli zdrowi i cali. Nowe warunki klimatyczne nie zaszkodziły ich zdrowiu. Stały, równomierny spadek temperatury, bez nagłych zmian i skoków nie wywoła³ nawet kataru. Trudno o bardziej zdrowe warunki klimatyczne od panujących na Galji. Wszystko wskazywa³o na to, że w razie powrotu komety na Ziemię, Galijczycy wróc¹ tam w komplecie. Chociaż dzień pierwszy stycznia nie był początkiem roku galijskiego i rozpoczyna³ jedynie drugi obrót wokół słońca, kapitan Servadac postanowi³, nie bez uszności, dzień ten obchodzić uroczysto.

Nie należy – mówi³ do hrabiego i porucznika – odzwyczajać naszych towarzyszy od spraw ziemskich, najprawdopodobniej bowiem jeszcze do nich wrócimy. A gdyby się to nawet nie sta³o, powinniśmy wszyscy zachować Ziemię we wdzięcznej pamięci. Wszyscy nasi bracia na Ziemi obchodzą dziś dzień Nowego Roku, obchodzimy także! Taka solidarność uczuciowa jest bardzo wskazana. Z rozmaitych punktów Ziemi obserwuj¹ zapewne Galję, jeżeli nie gołym okiem, to w każdym razie przez lunetę. Pewien rodzaj więzów naukowych łączy nas z kulą ziemską, nie przestaliśmy też dotąd należeć do układu słonecznego.

Zgadza się z panem, kapitanie – odparł hrabia Timaszew. – Jestem najbardziej przeświadczony, że liczne obserwacje zajmują się naszą kometą. Z pewnością lunety z Paryża, Petersburga, Greenwich, Cambridge i Melbourne niejednokrotnie nastawiane są w naszą stronę.

Musimy być bardzo modni na Ziemi – podjął kapitan – i nie wątpię, że prasa informuje dokładnie o tem, co się z nami dzieje. Pamiętajmy więc o tych, którzy myślą o nas, i obchodzimy wraz z nimi dzień Nowego Roku.

Zgadza się z panami – wtrącił wówczas porucznik Prokop – że sprawa komety budzi zainteresowanie na Ziemi, ale przypuszczam, że poza stroną naukową i zdawkową ciekawością inne jeszcze motywy grają rolę dominującą. Obserwacje, którym poświęcił się nasz uczeń, przeprowadzone były z pewnością i z niemiejszą dokładnością na Ziemi. I tam znane już są elementy Galji. Wiadomo też, gdzie i kiedy nastąpi ponowne zetknięcie z Ziemią. Otóż twierdzę, że najbardziej rozpala umysł owa pewność spotkania. Posunę się nawet jeszcze dalej i powiem, że przedsięwzięto wszelkie środki ostrożności, o ile środki takie istnieją, dla uniknięcia katastrofalnych skutków zderzenia.

Rozumowanie porucznika by³o najzupe³niej logiczne. Przypuszczalnie na Ziemi bardziej obawiano siê, ni³ têskniono za Galj¹.

Mimo wszystko postanowiono œwiêciæ dzieñ 1-y stycznia. Nawet Rosjanie przy³¹czyli siê do Francuzów i Hiszpanów, chocia³ wed³ug ich kalendarza Nowy Rok wypada o kilkanaœcie dni pó³niej.

Nadesz³a Gwiazdka. Narodziny Chrystusa obchodzono uroczyœcie. Jedynie Izaak skry³ siê dnia tego jeszcze g³êbiej w swej ponurej jaskini.

W ostatnim tygodniu starego roku zawrza³a gor¹czkowa praca. Ben-Zouf uk³ada³ program zabawy. Rozrywki na Galji nie mog³y byæ zbyt urozmaicone. Postanowiono, ³e wielki dzieñ rozpocznie wspólna uczta, a zakoñczy spacer po lodzie przy œwietle pochodni.

Obiad musi byæ smakowity, a spacer weso³y – cieszy³ siê Ben-Zouf. – I czegó³ nam trzeba wiêcej?

U³o³enie menu by³o trudnoœci¹ nielada. Stad czêste konferencje ordynansa z kucharzem z *Dobryny*. W rezultacie wypad³a wcale szczêeliwa kombinacja kuchni francuskiej z rosyjsk¹.

31-go grudnia wieczorem wszystko by³o gotowe. Zimne dania, konserwy miêsne, galarety i kompoty, zakupione za drogie pieni¹dze u Hakhabuta, zdobi³y ju³ sto³y wielkiej sali. Dania gor¹ce mia³y byæ przygotowane nastêpnego dnia rano.

Wieczorem roztr¹sano sprawê udzia³u w zabawie Palmyrin Rosette'a. Wypada³o go zaprosiæ, ale czy przyjmie zaproszenie, by³o wiêcej ni³ w¹tpliwe.

Z uwagi na niechêæ profesora do wszelkich odwiedzin, pos³ano przez m³odego Pablo zaproszenie picemienne. Lakoniczna odpowied³ brzmi³a:

„Dziœ mamy 135-ty czerwca, a jutro bêdzie 1-y lipca na Galji, pos³ugiwaæ siê trzeba kalendarzem galijskim”.

By³a to odmowa naukowo uzasadniona, ale w ka³dy razie odmowa.

1-go stycznia, w godzinê po wschodzie s³oñca, Francuzi, Hiszpanie, Rosjanie i ma³a Nina, jako przedstawicielka W³ochów, zebrali siê przy stole w du³ej sali Wielkiej Groty. Ben-Zouf i kucharz *Dobryny* przeszli samych siebie. Wina by³y wspania³e, nie brakowa³o nawet wódki.

By³o, jak to powiedzia³ Ben-Zouf, i smacznie i weso³o.

G³oœne okrzyki przy toastach nie oszczêdzi³y nawet uszu zag³êbionego w pracy Palmyrin

Rosette'a.

Po skończonym obiedzie pozostawały jeszcze trzy godziny dnia. Ubrano się ciepło i wyruszone na spacer, który miał się przeciągnąć do nocy. Straszliwy mróz nie dokuczał nikomu, gdyż zupełnie cisza panowała w powietrzu. Na lodzie nałożono żywy i wyruszone w świat w pojedynkę lub grupami. Hrabia Timaszew, kapitan Servadac i porucznik Prokop, jak zwykle, trzymali się razem. Hiszpanie z niezwykłą gracją i szybkością mknęli hen, aż po linię horyzontu.

Marynarze z *Dobryny*, zgodnie ze zwyczajami swego kraju, ustawili się rzędem i ujęwszy pod prawe ramiona grubą linę, pędzili długi wężem, jak pociąg na szynach. Pablo i matka Nina, trzymając się za ręce i pokrzykując wesoło, jak ptaki wypuszczone na wolność, to zbliżali się do grupy kapitana, to znów od niej uciekali. Te dwie młode istoty uosabiały całą radość, a może i całą nadzieję kolonii galijskiej.

Nie należało zapominać Ben-Zoufa, który ze szczerym, niefrasobliwym humorem, przenosił się od grupy do grupy. Żywiarze posuwali się szybko i wkrótce zniknęli za linią horyzontu Gor'cego L'du. Kilkakrotnie zatrzymywano się dla nabrania tchu, ale na chwilę tylko, z obawy przed przeziębieniem. Potem ruszono w dalszą drogę w kierunku Ostoii. Dotarcie do wysepki było niemożliwe, gdyż zapadła noc kazała myśleć o powrocie. Słońce chyliło się już ku zachodowi, a raczej ku wschodowi, w każdym razie zbliżało się szybko ku linii horyzontu. Na niebie nie było najliczniejszego obłoczka, żadnego z tysiąca blasków i cieni towarzyszących na Ziemi zachodowi słońca.

Oko, celując się po zmarzniętej tafli morskiej, nie napotykało nawet ostatniego zielonego promienia, niktłego w głębinie wód. Na Galji nieznane były czarowne efekty zachodu. Tarcza słoneczna, rozszerzona wskutek zamętu, miała wyraźnie zarysowane kontury, zanikała nagle, jak gdyby wpadała w grubą tafli lodowej, i momentalnie następowała noc. Przed schyłkiem dnia kapitan Servadac zgromadził całą towarzysztwo i rozkazał wszystkim trzymać się razem, aby nie zbłądzić i cało wrócić do domu. Zapadła głęboka ciemność, gwiazdy migotały sennie i blade.

Drogę pędzącym żywiarzom oświetlały jedynie pochodnie. Ich długie, ogniste języki pędziły zygziem za uciekającymi, jak rozwinięte na wietrze sztandary.

W godzinę później ukazało się na horyzoncie czarne wybrzeże Gor'cego L'du. Płonące strumienie lawy opadały z hukiem na zamrzniętą taflę wód.

Taki stan rzeczy trwało blisko pół godziny. Zbliżano się szybko do l'du, gdy wtem krzyk jakiegoś zamknięcia ciszy nocnej.

Krzyk ten wyrwał się z piersi Ben-Zoufa. Wszyscy przyćpieszyli biegu, tnieć lód stalowymi żyłkami. Wówczas przy świetle, bliskich już zagaśnięciu pochodni, dostrzeżono wyciągnięty w stronę l'du rękę Ben-Zoufa.

Powszechny okrzyk zgrozy odpowiedział na głos ordynansa...

Wulkan nagle zgasł. Lawa, ciekająca ze szczytu, przestała płynąć. Zdawało się, że jakiegoś

huragan przeszedł nad kraterem.

Wszyscy zrozumieli, że Źródło ognia zamarło. Nie będzie już sposobu zwalczania okrutnej zimy galijskiej... Czyżby groziła im już śmierć, śmierć lodowa?

Naprzód! – zawołał silnym głosem kapitan Servadac.

Pochodnie zgasły. Posuwano się naprzód wśród zupełnych ciemności. Lód był niedaleko... Poomacku wspinano się na zlodowaciałe góry... pociemku trafiono do galerji i wielkiej wspólnej sali.

Panowały tu głębokie ciemności i zimno dotkliwe. Światła zasłona nie zamykała już wielkiego otworu i, wychylając się nazwewnątrz, porucznik Prokop dostrzegł, że płynne dotychczas, bo zasilane potokami lawy, jezioro przymorskie zamarło całkowicie. W ten sposób zakończył się na Galji tak wesoło rozpoczęty dzień Nowego Roku.

Rozdział XI,

w którym kapitan Servadac i jego towarzysze tak sobie radzą, jak tego wymagają, okoliczności.

Cała noc aż do białego dnia Galijszycy spędzili w nieszybanym podnieceniu. Palmyrin Rosette, zmrożony do szpiku kości, zmuszony był opuścić obserwatorium i szukać schronienia w galerjach Wielkiej Groty. Była to może jedyna okazja zapytania go, czy istnieje możliwość podróży międzyplanetarnej na swej niezamieszkałej komicie, odpowiedziałyby mimo wszystko prawdopodobnie twierdząc. Nikt jednak nie miał ochoty narażać się na wymysły, które towarzyszyłyby bez wątpienia temu dialogowi.

Hector Servadac i jego towarzysze skryli się również w najgłębszych galerjach i pieczarach. W wielkiej, szerokim otworem patrzącej na świat, sali, temperatura była nie do zniesienia. Wilgoć jej ścian zmieniała się już w kryształki i gdyby nawet udało się zatkać olbrzymi otwór, który niegdyś przesłaniały strumienie lawy, mróz byłby nie do wytrzymania.

W samej głębi ciemnej galerji utrzymywała się jeszcze jakaś ciepota. Ale niewielka to była pociecha. Czuło się wyraźnie, że ciepło uciekało. Cała góra sprawiała wrażenie człowieka w agonji, któremu najpierw stygnęły kończyny i tylko serce opiera się najdłużej mroźnemu podmuchowi śmierci.

A więc – zawołał kapitan Servadac – musimy zamieszkać w samym sercu wulkanu!

Nazajutrz zebra³ wszystkich towarzyszy³ niedoli i przemówi³ do nich w te s³owa:

Przyjaciele, có³ nam w³acéciwie zagra³a? Mróz, ale tylko mróz. Zapasów mamy obfito³æ, konserw równie³. Do przetrzymania tych kilku zimowych miesięcy potrzeba nam tylko trochę³ ciep³a, którem doniedawna tak hojnie szafowa³a natura. Otó³ ciep³o to istnieje najpewniej we wnętrzu Galji i tam musimy go szuka³æ.

Te pe³ne ufno³eci s³owa doda³y otuchy strapionym Galijczykom. Hrabia Timaszew, porucznik Prokop i Ben-Zouf ocisnêli serdecznie d³oñ kapitana.

Malutka Nino – zwróci³ siê Hector Servadac do dziewczynki – czy nie ba³aby³æ siê zej³æ w g³1b wulkanu!

Nie, kapitanie – odpar³a rezolutnie dziewczynka – zw³aszcza je³eli Pablo bêdzie nam towarzyszy³...

Pablo pójdzie z nami! On jest odwa³ny, nie boi siê niczego! Prawda, Pablo?

Pójdê wszêdzie za panem, panie gubernatorze – odpar³ ch³opiec.

Nale³a³o bezzw³ocznie przyst¹piæ do dzie³a.

Nie by³o mowy o posuwaniu siê wzd³u³ krateru zewnêtrznego. Nogi ælizga³yby siê po skorupie lodowej, nie znajduj¹c ³adnego punktu oparcia. Konieczno³æ nakazywa³a zej³æcie wdó³ po stopniach wykutych w skale. Im prêdziej tem lepiej, gdy³ mróz przenika³ do najzaciszszych zak¹tków groty.

Porucznik Prokop zbada³ dok³adnie rozk³ad i kierunek wewnêtrzných tunelów i wskaza³ te, które jego zdaniem prowadzi³y do centrum wulkanu. W¹skie te korytarze istotnie by³y nieco cieplejsze, zapewne substancja mineralna ich ocian by³a dobrym przewodnikiem ciep³a. £¹czy³y siê one z dawnem ³o³yskiem, które znów niew¹tpliwie za punkt wyj³æcia mia³y Ÿród³o wybuchu lawy, czyli krater centralny.

Z wykonaniem planu nie zwlekano ani chwili. Marynarze rosyjscy, kierowani œwiat³1 rad¹ porucznika, wykazywali wiele dobrej woli i zrêczno³eci. Oskardy i motyki nie wystarcza³y do przebicia drogi. Trzeba by³o stosowa³æ miny i rozsada³æ ska³y przy pomocy prochu. Praca postêpowa³a szybko i ju³ po up³ywie dwóch dni doprowadzi³a do pomy³elnych rezultatów. Ca³a kolonja tymczasem dygota³a z zimna.

Je³eli siê nie dostaniemy do g³êbin wulkanu, jeste³emy straceni – wypowiedzia³ swe obawy hrabia Timaszew.

Czyż pan nie ufa Wszeczmog¹cemu? – zagadn¹³ kapitan Servadac.

Owszem, ale wyroki Jego s¹ niezbadane. I nie nam s¹dział Jego zarz¹dzenia. Szczodra wczoraj rêka, zdaje się dzie sk¹pię swych darów...

Niezupe³nie – odpar³ kapitan – jest to raczej próba naszej odwagi. Jakież g³os wewnêtrzny mówi mi, że ca³kowite wygaeniêcie wulkanu jest niemożliwe. Ognisko wewnêtrzne p³onie z pewnoœci¹ i powstrzymanie potoku lawy jest tylko chwilowe.

Porucznik Prokop popar³ wywody kapitana. Prawdopodobnie utworzy³ się nowy krater i potoki lawy skierowa³y się w inn¹ stronê, ale nie wygas³y.

Palmyrin Rosette nie bra³ udziału w dyskusjach, ani w pracy. Jak potêpieniec wa³êsa³ się z k¹ta w k¹t. Ulokowa³ lunetê w wielkiej sali i chociaŹ marz³ do szpiku koœci, coraz wymyka³ się na obserwacje. Wraca³ z³y, z³orzecz¹cy i zapewnia³, że Formentera by³a duŹo lepsz¹ siedzib¹.

Zbawcze uderzenie kilofa mia³o miejsce dnia 4-go czerwca. Wielkie kamienie posypa³y się z hukiem do otwartego komina. Porucznik Prokop zaobserwowa³, że nie spada³y prostopadle i rad by³ z tej obserwacji. Tunel nie by³ zbyt stromy, ³atwiejsze zatem bêdzie zejœcie nadó³.

Gdy przebito juŹ doœæ duŹy otwór, pierwsi do piekie³ zst¹pili kapitan z porucznikiem, w towarzystwie nios¹cego pochodniê Ben-Zoufa. Droga by³a krêta o ³agodnym spadku. Schodzi³o się wygodnie nie ryzykuj¹c ca³oœci łeber i nóg. Nadto œciany pe³ne by³y wy³obieñ, grot, wystêpów skalnych i pod przykrywaj¹cym je popio³em wyczuwa³o się solidne oparcie. Wulkan musia³ byæ niezbyt dawnego pochodzenia i powsta³ najwidoczniej podczas kataklizmu zderzenia komety z Ziemi¹. Dlatego œciany komina nie by³y jeszcze prze³arte przez lawê.

Wszystko w porz¹dku – cieszy³ się Ben-Zouf – œwietne schody!

W istocie, z trudem posuwano się wdó³, albowiem w schodach – pos³uguj¹c się jêzykiem ordynansa – brakowa³o wielu stopni. Po up³ywie pó³ godziny osi¹gniêto g³êbokoœæ piêciuset stóp w kierunku po³udniowym. Po drodze napotymano rozmaite g³êbokie pieczary i grot, ale ani œladu galerji. Ben-Zouf przy pomocy pochodni œwietla³ je w mgnieniu oka. By³y to g³êbokie dziury, lecz bez rozga³êzieñ, które cechowa³y górne piêtro.

Galijczycy nie mieli jednak wyboru. Musieli się chwytaæ kaŹdej deski ratunku.

Nadzieje kapitana Servadac'a nie by³y p³onne. Im g³êbiej, tem by³o cieplej. Nie by³ to zwyk³y wzrost temperatury, jaki odczuwany w kopalniach ziemskich. Przyrost ciep³a by³ tu o wiele szybszy i

większy. Na dnie niewygasłego, jak to słusznie przypuszczano, wulkanu musiała wrzeć lava. Rtcíowy termometr obserwowany przez porucznika i barometr w rękach kapitana wskazywały jednocześnie wzrost temperatury i głębokości.

Na głębokości sześciuset stóp termometr wskazywał sześć stopni poniżej zera.

Sześć stopni to za mało na przeciw kilku miesięcy – rzekł kapitan Servadac. – Musimy zejść głębiej, zwłaszcza, że wentylacja tu jest jeszcze zupełnie dobra.

Istotnie, przez wielki otwór szczytowy wdzierają się z zewnątrz powietrze, można więc być spokojnie jeszcze dalej.

Posunięto się jeszcze na czterysta stóp w głąb. Była to głębokość dwustu pięćdziesięciu metrów pod poziomem Galijskiego morza. Rtcé w termometrze wzniósł się prawie do zera. Ta temperatura, zważywszy na jej stałość, mogła już być znośna.

Zostańmy tu – zaproponował Ben-Zouf. – Zmarzluchy mogą zejść głębiej, ale ja już tu czuję się zupełnie dobrze.

Należy jednak zbadać, czy w miejscu tym będzie można się jako tako urządzić.

Hector Servadac i jego towarzysze przysiedli na skale i przy świetle pochodni badali zakłtek, w którym się zatrzymali.

Mówiąc prawdę, trudno było o coś mniej wygodnego. Była to duża i głęboka grota, mogąca pomieścić cała kolonia galijska, wyzyskanie jej jednak sprawiało trudność nielada. Ze wszystkich stron rysowały się różne wgłębienia, mogące pomieścić prowianty, ale o oddzielnych pokojach dla hrabiego i kapitana nie mogło nawet być mowy. Znalazłby się jedynie mały zakłtek dla Niny. Trzebaby się więc zgodzić na życie wspólne w całym tego słowa znaczeniu. Duża grota byłaby jednocześnie jadalnią, salonem i sypialnią. Trzebaby się zaszyć pod ziemię jak krety, bez możliwości przespania zimy, jak one to czyni.

Z oświetleniem poszłoby łatwo, można było użyć lampy i latarki, gdy oliwy i spirytusu było pod dostatkiem.

Kontakt ze światem zewnętrznym zupełnie zostanie zerwany, gdy Galijczycy na zmianę będą robili wycieczki do Wielkiej Groty, lub skał przybrzeżnych, chociażby dla przyniesienia lodu, który topniejąc da wodę do mycia i innych potrzeb życiowych.

Po krótkiej naradzie postanowiono się tu przeprowadzić. Będzie się żyło w ciasnej gromadzie, ale w rezultacie nie gorzej, niż żyją mieszkańcy krajów arktycznych. A takich przecież jest wielu.

Wyjaci to w kilku słowach porucznik Prokop, obeznany ze zwyczajami okolic podbiegunowych, i towarzysze jego postanowili przezimować w grocie, skoro nie można było inaczej.

Zatem niezwłocznie przystąpiono do przeprowadzki. Nie było chwili do stracenia, gdyż zimno

coraz groŹniej dawa³o siê we znaki w górnych galerjach i nigdy Źadna przewodniczka nie odby³a siê chyba tak prêdki. Zabrano tylko rzeczy najpotrzebniejsze, ³óŹka i zapasy Źywnoœci.

Palmyrin Rosette przeniós³ siê ze wszystkimi, ale nie pozwoli³ na przeniesienie lunety. Nie by³a ona coprawda stworzona dla tej ciemnej nory i zosta³a na swym trójnogu w wielkiej sali na górze.

Zbyteczne by³oby wspominaæ o lamentach Izaaka Hakhabuta. Tyradom i Źalom nie by³o koñca. UwaŹa³ siê za najnieszczêœliwszego kupca na œwiecie. Mimo wszystko jednak pilnowa³ przewodniczki i nie spuszcza³ z oka swych towarów. Umieszczono je w oddzielnej wnêce, któr¹ mia³ zamieszkiwaæ lichwiarz.

Po up³ywie kilku dni zainstalowano siê zupe³nie. Porozmieszczane gdzie niegdzie latarki œwietla³y drogê do Wielkiej Groty. By³o to bardzo tajemnicze i w bajce z tysi¹ca i jednej nocy by³oby pe³ne uroku. Wspólna grota œwietlona by³a lampami *Dobryny*.

Dnia 10-go stycznia wszyscy byli juŹ ulokowani i jako tako zabezpieczeni przed temperatur¹ zewnêtrzn¹, która spad³a juŹ do szeœædziesiêciu stopni.

Wszystko w porz¹dku – wo³a³ stale pogodny Ben-Zouf. – Z pierwszego piêtra przenieœlicemy siê do suteryn, ot i wszystko!

Tymczasem kapitan Servadac, hrabia Timaszew i porucznik, chociaŹ nie dawali nic poznaæ po sobie, niepokoili siê o przysz³oœæ. Jeœli wulkan wygaœnie a wyliczenia zawiod¹ i trzeba bêdzie jeszcze raz zimowaæ na Galji, sk¹d weŹmie siê paliwa, którego brak³o dotychczas?

Przyjaciele – rzek³ kapitan Servadac – czekajmy cierpliwie. Mamy duŹo czasu do namys³u i dysputy! Czemu przypuszczaæ najgorsze?

S³usznie – zgodzi³ siê hrabia. – Potrzeba jest matk¹ wynalazku, a póki nie przys³a ostatnia chwila, nie myœlmy o tem. Ta zima, s¹dzê, przejdzie spokojnie.

I ja tak s¹dzê – rzek³ porucznik Prokop. – Wci¹Ź s³ychaæ wrzenie lawy, wylew zdaje siê byæ sta³y i regularny.

Zgadzam siê z tob¹, Prokopie, i nie bojê siê wygaœniêcia wulkanu – odpar³ hrabia – gnêbi mnie inna moŹliwoœæ.

JakaŹ? – zaciekaw³ siê kapitan Servadac.

Co bêdzie, jeœli lawa zniœniacka potoczy siê dawnem korytem? Wówczas jesteœmy zgubieni.

Na mi³oœæ Bosk¹! – zawo³a³ kapitan. – O tem nie myœla³em!

Mamy siê na bacznoœci – uspokaja³ porucznik – i nie damy siê zaskoczyæ.

W piêæ dni póŹniej Galja w drodze miêdzyplanetarnej minê³a swe apheljum i znajdowa³a siê wówczas w odleg³oœci dwustu dwudziestu milionów mil od s³oñca.

Rozdział XII,

który stwierdza, że ludzie nie są stworzeni do grawitowania w odległości dwustu dwudziestu milionów mil od słońca.

Począwszy od tego dnia Galja ze wzrastającą szybkością pędziła wzdłuż krzywej eliptycznej. Wszystkie życie na jej powierzchni stworzenia, z wyjątkiem trzynastu Anglików na Gibraltarze, skryły się w głąb góry wulkanicznej.

Jak Anglicy przetrzymali tę pierwszą zimę na wyspie? Opinia ogólna głosząca, że przypuszczalnie lepiej od mieszkańców Gorącego Lądu. Mieli duże zapasy żywności i paliwa i nie musieli ciepła pochłaniać od wulkanu. Solidne ociany koszar, które zajmowali, zabezpieczyły ich dostatecznie od najsilniejszego nawet mrozu. Dobrze odziani, dobrze odżywieni nie czuli napewno zimna, ani głodu. Żyli sobie wygodnie i dostatnio, a w przyszłości czekała ich najwyższa pochwała Anglii za wierne wytrwanie na posterunku.

Kapitan Servadac i jego towarzysze mogliby – rzecz prosta – też zimować na Gibraltarze. Myślał o tym już dawno przychodziła im do głowy. Zostaliby napewno przyjęci gościnnie, chociaż pierwsza wizyta w swoim czasie pozostawiała wiele do życzenia. Anglicy nie opuściliby bliźnich w potrzebie bez udzielenia pomocy. To też w razie bezwzględnej konieczności mieszkańcy Gorącego Lądu zdecydowani byli wyemigrować do Gibraltaru. Wymagało to jednak długiej podróży przez pola lodowe, bez schronienia, bez ognia, i kto wie, czy wszyscy by ją przetrzymali. Dlatego też projekt ten odsuwano w przyszłość, postanawiając wykonać go tylko w razie ostateczności.

Jak wyżej powiedziano, wszyscy mieszkańcy Gorącego Lądu znaleźli przytułek w grotach centralnego krateru. Należało pomyśleć nie tylko o ludziach, ale i o zwierzętach, które w galerjach Wielkiej Groty znalazłyby ciemną niechybną. Z wielkim trudem przeprowadzono w głąb góry umieszczone konie kapitana i ordynansa. Kapitanowi bowiem specjalnie zależało na tym, aby je żywe sprowadzić na Ziemię. Kocha te biedne stworzenia, nieprzystosowane do nowych warunków klimatycznych. Ulokowano je w głębokim wyrobieniu, które zamieniono w stajnię. Paszy na szczęście było pod dostatkiem.

Inne zwierzęta trzeba było człowiekiem poświęcić. Chcąc im oszczędzić strasznych męczarni powolnego zamarzania, pozabijano je i zostawiono w galerjach, gdzie wskutek niskiej temperatury przechowywały się doskonale. Ptaki, żywiły się tylko okruszynami pokarmu ludzkiego, same szukały schronienia w jamie wulkanu. Liczba ich była jednakże tak wielka, a obecność tak dokuczliwa, że większość została zgładzona ze świata.

Wszystko to działo się pod koniec stycznia. Gdy skończono prace, związane z przeprowadzką,

rozpoczęły się dla Galijczyków dni ciękiej, beznadziejnej monotonii. Wszyscy popadli w stan odrętwienia i zupełnego moralnego bezwładu. Kapitan Servadac usiłował wszystkich rozruszać i zainteresować wspólnymi lekturami i rozmowami. Na razie udawało mu się to niezgorzej. Całe towarzystwo zasiadało wokół wspólnego stołu, syczało i kształciło się.

Cóż w tym czasie robił Izaak Hakhabut? Czy przychylił się do ogóru? Bynajmniej. Drugie godziny przesiadywał nad rachunkami, liczył i sprawdzał, dawno już przeliczone i sprawdzone wykazy. Zebrał już w swych rękach sumę stu pięćdziesięciu tysięcy franków, nie udało mu się jednak jeszcze nic pociągnąć na procent. I to go najwięcej trapiło.

Największą ruchliwość wykazywał Palmyrin Rosette, stwarzając sobie natychmiast nowe absorbujące zajęcie. W towarzystwie swoich cyfr i obliczeń nie nudził się nigdy i znakomicie mu one teraz skracały dzień.

Znał już wszystkie elementy Galji i teraz zajmował ją go sprawa jej satelity, Neriny. Byle miała wagę i spokojny zakątek do obserwacji. W tej sprawie w końcu zwrócił się do Hectora Servadac'a.

Kochany profesor prosi o gabinet do pracy? – zapytał.

Tak jest, kapitanie, ale cichy i odludny.

Pomyślał o tym, znalazł panu kącik oddzielny i spokojny, tylko za komfort nie rękę – odparł oficer.

Wcale o to nie proszę.

A zatem rzecz załatwiona.

Korzystając z rzadkiego humoru uczonego, kapitan zaryzykował pytanie.

Profesorze, wyliczenia pańskie, dotyczą obrotu Galji dookoła słońca, są niewłaściwie ociszone. Ale o ile się nie myli półminutowe spóźnienie, lub przyepieszenie, mogłoby zaważyć na losach spotkania z Ziemią...

A więc?

A więc, drogi profesorze, czy nie byłoby wskazane sprawdzenie tych obliczeń?

To jest zbyteczne.

Porucznik Prokop byłby do pańskiej dyspozycji...

Nikt mi nie jest potrzebny! – odparł Palmyrin Rosette, dręczeniwy w najczulszą strunę.

Jednakże...

Nie mylił się nigdy, kapitanie Servadac, i pańskie nalegania są conajmniej nie na miejscu.

U licha, nie jest pan uprzejmy dla swych towarzyszów, profesorze! – i kapitan Servadac ugryz³ siê w jêzyk, nie chc¹c wywo³ywaæ awantur.

Nie rozpoczñe na nowo moich obliczeñ – podj¹³ sucho Palmyrin Rosette – gdy¿ s¹ one bez zarzutu. Ale powiem panu, ¿e to, co zrobi³em dla Galji, chcê uczyniaæ i dla Neriny, jej satelity.

Oto celowa robota – odci¹³ kapitan Servadac – a ja s¹dzi³em, ¿e elementy Neriny, jako nale¿¹cej do strefy planet teleskopowych, ju¿ dawno astronomom ziemskim s¹ znane.

Profesor wœciek³y, groŸnym spojrzeniem zmierzy³ kapitana i rzek³ w najwy¿szym podnieceniu.

W³aczenie w tem sêk, ¿e astronomowie ziemscy obliczyli j¹ jako planetê teleskopow¹. Tymczasem Nerina, stajac siê satelit¹ Galji, wysz³a ze strefy planet teleskopowych. I w tej nowej sytuacji chcê poznaæ jej elementy. Nie wiem, czemu Galijczycy nie mieliby wiedziaæ o swoim ksiê¿ycu tego, co mieszkańcy Ziemi wiedz¹ o swoim.

Trzeba by³o widziaæ z jakim lekcewa¿¹cem wydêciem warg i z jak¹ pogard¹ Palmyrin Rosette mówi³ o sprawach ziemskich.

Kapitanie, koñczê tê rozmowê proeb¹, od której zacz¹³em – uci¹³ krótko – potrzeba mi k¹ta.

Zajmê siê tem niezw³ocznie, profesorze.

O, niema gwa³tu – dorzuci³ astronom – wystarczy, gdy bêdê go mia³ za godzinê.

Minê³a nie godzina, lecz ca³e trzy, a¿ wreszcie zainstalowano profesora w g³êbokiej wnêce, w której jego stó³ i fotel znalaz³y wygodne pomieszczenie. W ci¹gu nastêpnych dni astronom, mimo zatrwa¿aj¹cych mrozów, zachodzi³ niejednokrotnie do górnej sali, aby sprawdzaæ rozmaite pozycje Neriny. Poczem ukrywa³ siê w swoim gabinecie i nie widziano go wiêcej.

Niezwyk³ej zaiste trzeba by³o tê¿yżny ducha, aby przetrzymac tê egzystencjê na g³êbokoœci oœmiuset stóp ni¿ej poziomu. Wszyscy prawie Galijczycy popadli w niepokoj¹cy stan odrêtwienia. Nikomu nie pilno by³o nazewn¹trz i gdyby nie potrzeba s³odkiej wody, czyli przymusowe ekspedycje po lód, nie opuszczanoby wcale wnêtra wulkanu.

Organizowano natomiast wycieczki do najni¿ej po³o¿onych czêœci centralnego krateru. Dobrze siê sta³o, gdy¿ w ten sposób przekonano siê, ¿e ogieñ centralny nie wygas³, tylko na powierzchni Galji musia³y siê utworzyæ nowe kratery i lawa p³ynê³a nowem korytem.

W ten sposób przeszed³ luty, marzec, kwiecieñ i maj. Ludzi opad³a sennoœæ i zgnucenie. Wspólna, bud¹ca pocz¹tkowo zainteresowanie, lektura nie gromadzi³a ju¿ s³uchaczów przy wspólnym stole. Urwa³y siê o¿ywione dysputy. Rozprawiano po k¹tach prawie szeptem, bez zapa³u. Hiszpanie zw³aszcz¹ byli do niczego, nie opuszczali swoich pos³añ i z trudem przyjmowali po¿ywienie. Rosjanie zachowywali siê o wiele dzielniej. Brak ruchu dawa³ siê wszystkim we znaki. Kapitan Servadac, hrabia Timaszew i porucznik zdawali sobie doskonale sprawê z pogarszaj¹cego siê ci¹gle stanu rzeczy, ale byli bezradni. Sami stopniowo poddawali siê ogólnemu przygnêbieniu i nie mieli ju¿ si³ do oporu. Chodzili w pó³œnie, odczuwaj¹c dziwny, niczem niewyt³umaczony wstrêt

do wszelkiego rodzaju pokarmów. Jedyne ma³a Nina czu³a siê dobrze i nie traci³a humoru. Pogodna i weso³a wszystkim dodawa³a otuchy. Jej wdziêczny g³osik rozlega³ siê jak œpiew s³owika. Zachêca³a do jedzenia i picia. By³a dusz¹ ca³ego tego podziemnego œwiata i obecnoœæ jej by³a zbawienna dla wszystkich.

Tymczasem mija³y miesi¹ce. W jaki sposób? Kapitan Servadac i jego towarzysze nie potrafiliby tego okreœliæ. Z pocz¹tkiem czerwca Galijczycy poczêli siê budziæ z odrêtwienia. Czy¿by to by³ wp³yw s³oñca, do którego kometa zbli¿a³a siê powoli? Byæ mo¿e, choæ s³oñce by³o jeszcze bardzo daleko, w odleg³oœci stu dziesiêdziesiêciu milionów mil! Szybkoœæ Galji, zgodnie z prawami Keplera, wzrasta³a regularnie w ten sposób, ¿e po czterech miesi¹cach powinna by ona wejœæ w strefê planet teleskopowych i znaleŹæ siê w odleg³oœci ju¿ tylko stu dwudziestu piêciu milionów mil od s³oñca.

W tym czasie, t. j. w drugiej po³owie czerwca, kapitan Servadac i jego towarzysze odzyskali ca³kowicie sprawnoœæ fizyczn¹ i hart ducha. Ben-Zouf, jak cz³owiek, który spa³ zbyt wiele, przeci¹ga³ siê leniwie.

Poczêto czêœciej odwiedzaæ opustosza³e sale Wielkiej Groty. Kapitan, hrabia i porucznik Prokop zapuszczali siê a¿ na wybrze¿e. Odczuwa³o siê jeszcze zimno dotkliwie, ale zupe³na cisza panowa³a w powietrzu. Najlêjszy wietrzyk nie zak³óca³ spokoju, najmniejsza chmurka nie przes³ania³a horyzontu. Jeden tylko szczeg³³ zmienil³ siê w krajobrazie, a mianowicie skalisty cypel góruj¹cy nad zatok¹. Warstwy lodowe nie przestawa³y narastaæ w dalszym ci¹gu. Wznios³y siê ju¿ do wysokoœci stu piêdziesiêciu stóp nad poziom morza. Hen w g³rze zawis³y jacht i *Hanza*. W razie odwil¿y grozi³o im niechybne rozbicie.

Na szczêœcie Izaak Hakhabut, który nie opuszcza³ zupe³nie swego sklepiku w podziemiach, nie towarzyszy³ kapitanowi w tej przechadzce na wybrze¿e. Oszala³by z rozpaczy!

Dwa dalsze miesi¹ce, lipiec i sierpieñ zbli¿y³y Galjê na odleg³oœæ stu szeœdziesiêciu czterech milionów mil od s³oñca. Podczas kr³tkich nocy mróz dawa³ siê jeszcze we znaki, ale we dnie s³oñce podnosi³o temperaturê o jakieœ 20 stopni. Ciep³o by³o zw³aszcza na równiku, który przecina³ Gor¹cy L¹d.

Galijczycy rozprostowywali codziennie skostnia³e cz³onki w o¿ywczym promieniach s³oñca i powoli nadzieja wstêpowa³a w ich serca. Podczas dnia tarcza s³oneczna na horyzoncie wydawa³a siê wiêksza. Noc¹ Ziemia zdawa³a siê rosn¹æ w powodzi gwiazd. W oddali majaczy³ cel – bardzo odleg³y jeszcze, ale w ka¿dym razie widoczny. Narazie by³ to punkcik w przestrzeni. Punkcik ten nasuwa³ Ben-Zoufowi refleksje, z których zwierzyl³ siê któregoœ dnia kapitanowi i hrabiemu.

Naprawdê nie mogê uwierzyæ, aby mieœci³ siê tam Montmartre!

A jednak tak jest – odpar³ kapitan Servadac – mam nawet nadziejê, ¿e go wkrótce odwiedzimy.

Da³by Bóg, panie kapitanie! Oby tylko kometa nasza wróci³a na Ziemiê. Czy niema ¿adnego sposobu pokierowania ni¹?

Nie, przyjacielu – zabra³ g³os hrabia Timaszew – żadna si³a ludzka nie zmieni uk³adu cia³ niebieskich we wszech³owiecie. Pomyśl, co to by³by za nieporz¹dek, gdyby tak ka³dy dowolnie mógł zmienia^æ bieg swej planety! Ale Bóg zarz¹dzi³ inaczej i zdaje mi si^ê, że zarz¹dzi³ m¹drze.

Rozdzia³ XIII,

w którym mowa jest o jedynej w swoim rodzaju scenie mi^êdy Palmyrin Rosette'm a Izaakiem Hakhabutem.

Nadszed³ wrzesie³ń. Nie by³o jeszcze mowy o opuszczeniu ponurej, lecz ciep³ej kryj³ówki i przeniesieniu si^ê do Wielkiej Groty. Ludzie zmarzliby niew¹tpliwie na oemier^æ w dawnej siedzibie.

Na szcz^êœcie, czy te³ nieszcz^êœcie, wygas³y krater nie grozi³ ponownym wybuchem.

Na szcz^êœcie, gdy³ strumienie lawy, p³yn¹ce dawnem korytem, mog³yby zaskoczy^æ i zgubi^æ Galijczyków. Na nieszcz^êœcie, gdy³ w obecnym stanie rzeczy, nie mo³na by³o marzy^æ o powrocie do wzgl^êdnie ³atwych i wygodnych warunków ³ycia w Wielkiej Grocie.

Siedem paskudnych miesi^êcy prze³ylie³my w tych norach – rzek³ k³óregoœ dnia Ben-Zouf. – Czy pan kapitan obserwowa³ przez ten czas ma³¹ Nin^ê.

Obserwowa³em, Ben-Zoufie – odpar³ kapitan – jest to zupe³nie nadzwyczajna istotka! Mo³naby powiedzie^æ, że ca³e ³ycie galijskie skoncentrowa³o si^ê w jej sercu!

Tak jest, kapitanie. A co b^êdzie p³Ńniej?

P³Ńniej?

No tak, p³Ńniej, gdy wrócimy na Ziemi^ê? Nie mo³emy przecie³ opuœci^æ tego drogiego dziewcz¹tka!

Sk¹d³ę znowu, Ben-Zoufie! Przyjmiemy j¹ do rodziny.

Brawo, kapitanie! Pan b^êdzie jej ojcem, a ja... ja... chyba b^êd^ê jej matk¹!

A zatem b^êdziemy ma³ł³e³ństwem, Ben-Zoufie!

Czy³ nie jesteœmy niem oddawna, kapitanie – odpar³ dzielny ³o³nierz.

Od pierwszych dni pa³Ńdzielnika temperatura sta³a si^ê znoc^æna nawet w ci¹gu nocy

i wynosi³a œrednio 30–35 stopni poni¿ej zera. Coraz czêstsze stawa³y siê wizyty w Wielkiej Grocie, a nawet spacery na wybrze¿e. Od¿y³a œlizgawka. Z jak¹¿ satysfakcj¹ wiêŸniowie opuszczali mury wiêzienia! Hrabia Timaszew, kapitan i porucznik zbierali siê codziennie, aby badaæ sytuacjê i omawiaæ sprawê powrotu na Ziemiê. Chodzi³o o mo¿liwe unikniêcie z³ych nastêpstw zderzenia.

Najczêstszym goœciem dawnego schroniska by³ profesor Palmyrin Rosette, który spêdza³ znów d³ugie godziny przy zainstalowanej w dawnym obserwatorjum lunecie.

Nikt nie œmia³ pytaæ o rezultat badañ z tej prostej przyczyny, ¿e nie otrzyma³by prawdopodobnie odpowiedzi. Stwierdzono tylko, ¿e profesor mia³ minê strapion¹ i wygl¹d cz³owieka niezadowolonego z siebie. Krêci³ siê jak mucha w ukropie, mamrota³ i z³orzeczy³. By³ bardziej nieprzystêpny, ni¿ kiedykolwiek. W samopoczuciu w³asnym stawa³ siê najnieszczêliwszym z astronomów. Najwidoczniej wyliczenia nie zgadza³y siê z obserwacj¹ i to go nurtowa³o bez przerwy. W rezultacie za ka¿dym razem, gdy wraca³ przemarzniêty z obserwatorjum do podziemnego gabinetu pracy, dostawa³ prawie ataków furji.

Gdyby ktœremuœ z Galijczyków uda³o siê pods³uchaæ, us³ysza³by, jak mamrota³ pe³en rozpaczy:

Nieszczêœcie! C¿ to ma znaczyæ? Co ona tam robi? Moje wyliczenia wyznaczy³y jej miejsce gdzieindziej! Nêdznica! SpóŸnia siê! Jedno z dwojga, albo Newton jest warjatem, albo ona zwarzjowa³a. Wszystko to sprzeciwia siê prawom kosmicznej grawitacji! C¿ u licha! Nie mog³em siê przecie¿ pomyliæ! Moje obserwacje s¹ dobre, moje rachunki œcis³e! A! szelma, djablica jedna!

I Palmyrin Rosette chwyta³ siê za g³owê, wrywaj¹c z³ysej czaszki resztki w³osów. I stale, stale ten sam rezultat, niezgodnoœæ wyliczeñ z obserwacj¹.

Czy¿by siê coœ popsu³o w pañstwie niebieskiem? – mówi³ do siebie. – Nie, to jest niemo¿liwe! To ja musia³em siê omyliæ! A jednak... jednak...

Profesor trapi³ siê i niew¹tpliwie schud³by ze zmartwienia, gdyby to by³o jeszcze mo¿liwe.

Rozczarowanie uczonego niepokoi³o wszystkich, lecz to by³o mu najzupe³niej obojêtne.

Jednak¿e taki stan rzeczy nie móg³ trwaæ wiecznie. Dnia 12-go paŸdziernika krêc¹cy siê w wielkiej sali Ben-Zouf us³ysza³ przeraŸliwy krzyk profesora. Podbieg³ ku niemu i zapyta³:

Sta³o siê coœ panu profesorowi?

Eureka1

, mówiê ci, durniu, eureka! – wo³a³ profesor, skacz¹c jak opêtany.

Twarz jego wyraża³a wielkie zadowolenie.

Eureka? – powtórzy³ Ben-Zouf.

Tak jest, eureka! Czy wiesz, co to znaczy?

Nie wiem.

A zatem, idŸ do djab³a!

Ordynans poszed³, nie do djab³a wprawdzie, lecz do kapitana Servadac'a.

Kapitanie – powiedzia³ – mam nowiny.

Jakie³ to!

Uczony... jakby to powiedzieæ... ma... Eureka.

Znalaz³? – zawo³a³ kapitan Servadac. – Ale có³ znalaz³!

Tego w³acenie nie wiem.

Ale to jest przecie³ najwa³niejsze!

I kapitan Servadac zaniepokoi³ siê nie na ³arty. Palmyrin Rosette tymczasem powróci³ do gabinetu pracy i mruca³ pod nosem.

__ Tak, to to, napewno... wszystko inne jest wykluczone. A, ³ajdak!... Ale zap³aci mi drogo! Czy tylko siê przyzna? Nie, przenigdy... Trzeba go bêdzie przydusiæ... Przechytrzy³..., ale i ja bêde chytry... Zmierzymy siê...

Trudno by³o cokolwiek zrozumieæ z tych urywanych s³ów. Jedno tylko by³o pewne, ³e od dnia tego Palmyrin Rosette zmieni³ zasadniczo swój stosunek do Izaaka Hakhabuta. Dotychczas unika³ go, jak zarazy, a teraz szuka³ jego towarzystwa. Dziwi³o to najbardziej samego lichwiarza, nieprzyzwyczajonego do takiej sympatji. Profesor czêsto zachodzi³ do ponurego sklepiku, interesowa³ siê kupcem i jego sprawami.

Izaak Hakhabut, szczwany stary lis, mia³ siê na bacznoœci. Nag³a zmiana nastrojów profesora nasuwa³a mu ró³ne podejrzenia. A nu³ pragnie zaci¹gn¹æ po³yczkê?

Ale Izaak nie w ciemiê by³ bity, nie zawierzy takiemu golcowi. Poza tem pieni¹dze i jemu samemu przydadz¹ siê tak³e. Sprzeda³ np. nieoglêdnie ca³y zapas kawy i teraz bêdzie musia³ nabywaæ od Galijczyków niewielkie iloœci na w³asny u³ytek. Oburza³o go to jednak do ³ywego. Wreszcie doszed³ do przekonania, ³e i on nale³zy do kolonji galijskiej, ³e produkty w magazynach s¹ w³asnoœci¹ ogó³u i ³e ma do nich takie same prawa jak inni. W tem przeœwiadczeniu wyruszy³ na

poszukiwania Ben-Zoufa.

Panie Ben-Zouf – odezwa³ siê jak najuprzejmiej – mam ma³¹ proœbê do pana.

Mów, gawronie – odpar³ ordynans.

Potrzeba mi funta kawy na u¿ytek osobisty.

Funt kawy? Jaktó? Ty prosisz o kawê?

Tak, panie Ben-Zouf.

Ho, ho, to bêdzie trudna sprawa.

Czemu, czy¿by wyczerpa³ siê ju¿ ca³y zapas?

Có¿ znowu? Mamy jeszcze sto kilo?

A wiêc?

A wiêc, stary – rzek³ ordynans, przechylaj¹c g³owê w sposób niepokoj¹cy – nie wiem czy mogê przychyliæ siê do twojej proœby.

Niech pan mi zrobi tê ³askê – wprasza³ siê sk¹piec.

Bynajmniej, nie pragnê œwiadczyæ ci grzecznoœci.

Jednak¿e komu innemu nie odmówi³by pan.

Otó¿ to w³acenie, komu innemu...

Jak wiêc bêdzie, panie Ben-Zouf.

Zreferujê tê sprawê panu gubernatorowi generalnemu.

O, nie w¹tpiê, ¿e sprawiedliwa rêka pana gubernatora...

A ja obawia³bym siê dla ciebie tej rêki, w³acenie dlatego, ¿e jest sprawiedliwa.

Co mówi¹c ordynans odwróci³ siê na piêcie i odszed³, pozostawiaj¹c Hakhabuta pe³nego niepokoju i trwogi. W tej chwili zjawi³ siê, stoj¹cy opodal na czatach, profesor Palmyrin Rosette. Nadarza³a siê œwietna okazja wywo³ania po¿¹danej przezeñ rozmowy, przyst¹pi³ wiêc natychmiast do rzeczy.

Có¿ to, panie Izaaku – zapyta³ – potrzeba panu kawy?

Tak jest, panie profesorze – odpar³ kupiec.

Czyżby pan wszystko sprzeda³?

Niestety, pope³ni³em ten b³d.

To dopiero... a kawa istotnie jest niezbêdna... pobudza trawienie... dodaje energii Źyciowej...

Oczywiœcie... zw³aszczu w tej ponurej norze nie potrafiê obejœæ siê bez niej.

A zatem dostanie pan iloœæ, wystarczaj¹c¹ na w³asny uŹytek.

Czy naprawdê, panie profesorze?... ChociaŹ kawê tê sprzeda³em, mam chyba prawo korzystaæ z niej narówni z innymi!?

Bezw¹tpienia, panie Izaaku, oczywiœcie. A jaka iloœæ jest panu potrzebna?

Jeden funcik tylko!... Ja gospodarujê tak oszczêdnie, to mi wystarczy na d³ugo!

A jakŹe zwaŹymy tê kawê? – spyta³ Palmyrin Rosette, akcentuj¹c mimowoli zlekka to zdanie.

Na mojej wadze... – wyj¹ka³ yd.

Profesorowi zdawa³o siê, Źe ciêŹkie westchnienie wyrwa³o siê z piersi lichwiarza.

Tak jest... – odpar³ – na pañskiej wadze... wszak jest to jedyna, jak¹ posiadamy?

Tak, jest tylko ta jedna – brzmia³a odpowiedŹ.

AleŹ pan zyska na tej transakcji, panie Izaaku, zamiast funta kawy dostanie pan siedem!

Tak jest, zupe³nie s³usznie... siedem...

Wzrok profesora przebija³ Hakhabuta na wylot.

Chcia³ o coœ zapytaæ, ale siê powstrzyma³ w obawie, Źe t¹ drog¹ nie dowie siê prawdy, na ktorej mu tak bardzo zaleŹa³o.

W miêdzy czasie powróci³ Ben-Zouf.

No i cóŹ? – Źywo zapyta³ Hakhabut.

Gubernator siê nie zgadza – odpar³ Ben-Zouf.

Nie chce mi daæ kawy? – oburzy³ siê Izaak.

Nie. Natomiast chce ci j¹ sprzedaæ.

Sprzedaæ? Mein Gott!!

Zupe³nie s³usznie, skoro zgromadzi³eœe ju¿ u siebie pieni¹dze ca³ej kolonji. Dalej, wyci¹gaj srebrniki!

Zmuszaæ mnie do kupna, gdy inni...

Ju¿ ci mówi³em, ¿e ty a inni to wielka ró¿nica! Kupujesz, czy nie?

O, ja nieszczęsny!

Odpowiadaj, bo zamykam sklepik.

Izaak orjentowa³ siê doskonale, ¿e z Ben-Zoufem niema ¿artów.

Có¿ robiæ... kupiê – odpar³.

Dobrze.

Ale po jakiej cenie?

Po tej samej, po której sprzedawa³eœe. Nikt ciê tu nie oszwabi. Gra nie warta œwieczki.

Sk¹piec zag³êbi³ siê w czeluœciach kieszeni i zadzwoni³ monetami.

Profesor zamieni³ siê ca³y w s³uch i wzrok i poprostu w lot chwyta³ ka¿de s³owo Hakhabuta.

Wiele wiêc ¿¹dacie za funt kawy? – zapyta³ sk¹piec.

Dziesiêæ franków – odpar³ Ben-Zouf. – Taka cena rynkowa, ale to przecie¿ nie gra najmniejszej roli, bo i tak po powrocie na Ziemiê z³oto nie bêdzie mia³o wartoœci.

Z³oto nie bêdzie mia³o wartoœci!?! To wykluczone!

Przekonasz siê wkrótce.

Bo¿e, nie opuszczaj mnie! Dziesiêæ franków za funt kawy!

Dziesiêæ franków! Czy skończy³eœe?

Izaak wyci¹gn¹³ wreszcie z³ot¹ monetê, obejrza³ j¹ przy œwietle lampy, prawie ¿e dotkn¹³ jej wargami.

Bêdzie pan wa¿y³ na mojej wadze? – zagadn¹³ tonem tak ¿a³osnym, ¿e a¿ budz¹cym podejrzenie.

A na czym mam wa¿yæ! – odpar³ ordynans. Poczem bior¹c wagê, powiesi³ na haczyku szalkê i sypa³ póty kawê, póki strza³ka nie wskaza³a ciê¿aru jednego funta, to znaczy siedmiu funtów ziemskich.

Izaak Hakhabut œledzi³ pilnie ka¿de jego poruszenie.

Gotowe! – rzek³ Ben-Zouf.

Czy strza³ka wskazuje dok³adnie? – pyta³ kupiec, pochylaj¹c siê nad tabliczk¹ z podzia³k¹.

No, przecie¿, stary niedowiarku.

Niech pan j¹ pchnie trochê palcem.

A to poco?

Poniewa¿... gdy¿... – mamrota³ – yd – moja waga nie jest, byæ mo¿e... zupe³nie... dok³adna...

Zaledwie s³owa te zosta³y wypowiedziane, Palmyrin Rosette przyskoczy³ do gard³a Hakhabuta. Wpi³ siê weñ pazurami i pocz¹³ go dusiaæ.

Kanaljo! – wrzeszcza³.

Ratunku! Na pomoc! – wo³a³ Izaak.

Zawrza³a walka. Ben-Zouf nietylko zachowa³ siê neutralnie, ale raczej podjudza³ zapaceni³ków, wybuchaj¹c przytem œmiechem. Dla niego, istotnie, wart by³ jeden drugiego.

Na odg³os walki zjawili siê jednak¿e w komplecie hrabia, kapitan i porucznik.

Rozdzielono walcz¹cych.

Có¿ to siê w³œciwie sta³o? – pyta³ kapitan Servadac.

Co siê sta³o? Ten nicpoñ da³ nam fa³szyw¹ wagê. Wagê, która wskazuje ciê¿ar wy¿szy od istotnego – skar¿y³ siê profesor.

Czy to prawda, Izaaku?

Panie gubernatorze... tak... nie... – pl¹ta³ siê winowajca.

Mniejsza ju¿, ¿e otr ten oszukiwa³ przy sprzeda¿y – podj¹³ profesor z wzrastaj¹c¹ wci¹¿ wœciek³oœci¹ – ale gdy wa¿y³em kometê na jego wadze, otrzyma³em ciê¿ar wiêkszy od istotnego.

Czy¿by tak by³o naprawdê?

S³owo honoru! Mc nie wiem... – mamrota³ Hakhabut. *

Przyj¹³em tê fa³szyw¹ wagê za podstawê dalszych obliczeñ i st¹d niezgodnoœæ z obserwacj¹... Ona wci¹¿ by³a nie na swoim miejscu.

Kto ona? Galja?

Ale¿ nie, sk¹d¿e znowu! Nerina, nasz ksiê¿yc!

Galja?

Galja, jak zawsze, jest na swoim miejscu – odpar³ Palmyrin Rosette – zmierza prosto ku Ziemi. Wraz z nami i z tym przeklętym oszustem!

Rozdzia³ XIV,

w którym kapitan Servadac i Ben-Zouf wyruszają¹ w podróż i wracają¹, z niej jak niepyszni.

Profesor miał³ rację. Izaak Hakhabut oszukiwał³ na wadze. Tego dnia Izaak, gdy ze sprzedawcy przedzierzgn¹³ się w kupuj¹cego, pobi³ się w³asn¹ broni¹. Ustalono, że waga wskazywała³ piêæ czwartych istotnego ciężaru i na tej podstawie profesor sprawdzi³ i uporz¹dkowa³ elementy Neriny.

Izaak sta³ się ofiar¹ powszechnego szyderstwa. Przeceladowa³ go zw³aszczą Ben-Zouf, groż¹c oddaniem w ręce policji.

Gdzie i kiedy? – pyta³ Hakhabut.

Na Ziemi, po naszym powrocie, stary oszućcie! – odpowiada³ uprzejmie ordynans.

Lichwiarz zmuszony by³ skryæ się do ciemnej swej nory i pokazywaa^æ możliwie najrzadziej.

Dwa i pó³ miesi¹ca dzieli³y jeszcze Galijczyków od dnia, w którym spodziewali się zetkn¹æ z Ziemi¹. Z dniem 1-yim paŃdziernika kometa wkroczy³a w strefê planet teleskopowych, tê sam¹, na której zdoby³a sobie, jako satelitê, Nerinê.

W ci¹gu listopada Galja przeby³a wzd³uż orbity ³uk d³ugoœci czterdziestu milionów mil, zbliżaj¹c się w ten sposób do s³oñca na odleg³oœæ siedemdziesiêciu oœmiu milionów mil.

Temperatura podnios³a się znacznie i wynosi³a już tylko dziesiêæ do dwunastu stopni mrozu. Nie by³o jednak jeszcze żadnych zwiastunów odwilży. Morze by³o pokryte lodem w ca³ej swej rozci¹g³oœci i na wysokim fundamencie lodowym stercza³y ku górze dwa okrêty. W tym czasie odł¹y³a na Galji pamięæ osiad³ych na Gibraltarze Anglików. Nie w¹tpiono ani na chwilê, że przetrzymali w zdrowiu surow¹ zimê.

Kapitan Servadac, wspania³omyœlny jak zawsze, twierdzi³, że mimo z³ego

przyjêcia, jakiego niegdyœ dozna³a *Dobryna*, trzebaby siê skomunikowaæ z nimi i poinformowaæ o sprawach, które najpewniej by³y im dalekie i obce. Powrót na Ziemiê, który w rezultacie bêdzie tylko ponownym zderzeniem, nasuwa³ mo¿liwoœæ katastrofalnych skutków. Trzeba o tem uprzecziæ Anglików i nawet zaproponowaæ wspólne stawienie czo³a niebezpieczeñstwu.

Hrabia Timaszew i porucznik Prokop podzielali opinjê kapitana.

Ale w jaki sposób dobrn¹æ w tym czasie do Gibraltaru? Rzecz prosta morzem, to znaczy po lodzie. Odleg³oœæ by³a pokaŹna, oko³o stu mil morskich. Któz odwa¿y siê j¹ przebyæ!

Któzby, jak nie kapitan Servadac. Obliczy³, ¿e przebywaj¹c dwadzieœcia piêæ do trzydziestu mil na dobê, w ci¹gu oœmiu dni bêdzie ju¿ zpowrotem. Za¹da³ tylko busoli, nieco konserw miêsnych i maszynki spirytusowej do grzania kawy.

Hrabia i porucznik chcieli mu towarzyszyæ, ale kapitan opar³ siê stanowczo ich proœbie. W razie nieszczêœcia potrzebni bêd¹ ludnoœci Gor¹cego L¹du; có¿ poczn¹ biedacy bez nich, w razie powrotu na Ziemiê?

Hector Servadac zgodzi³ siê tylko na towarzystwo swego ordynansa Ben-Zoufa, który z nieopisan¹ radoœci¹ przyj¹³ propozycjê kapitana.

Odjazd naznaczono na 2-go listopada. Chêæ pomocy Anglikom, obowi¹zek wobec bliŹnich, by³y, rzecz prosta, pierwszym impulsem kapitana, ale w mózgu jego, przyznaæ to trzeba, i inna jeszcze myœl kie³kowa³a. Nie podzieli³ siê ni¹ jeszcze z nikim, nie chcia³ bowiem przed czasem zdradziæ siê przed hrabi¹.

W ka¿dym razie Ben-Zouf coœ przeczuwa³, gdy w przeddzieñ wyjazdu kapitan zapyta³:

Czy nie znalaz³byœ w magazynach materia³u do uszycia trójkolorowego sztandaru!

Owszem, kapitanie – odpar³ ordynans.

A zatem uszyj go pokryjomu, wsadŹ do worka i zabierz z sob¹.

Ben-Zouf spe³ni³ rozkaz, o nic wiêcej nie pytaj¹c. Jaki¿ to by³ projekt kapitana Servadac’a i czemu skrywa³ go tak uparcie?

Projekt istotnie by³ fantastyczny, nic te¿ dziwnego, ¿e narodzi³ siê w mózgu

awanturniczego oficera. Chodzi³o to, aby zaw³adn¹æ w imieniu Francji malutk¹, po³o¹on¹ nawprost Gibraltaru, wysep^k Ceut¹ i zatkn¹æ na niej trójkolorowy sztandar.

Kto wie – powtarza³ sobie – czy po powrocie na Ziemiê Ceuta nie stanie siê powa¹żnym portem œródziemnomorskim? Wówczas zatkn¹æty dzie sztandar trójkolorowy nielada przys³ugê odda Francji.

Oto dodatkowe przyczyny, które sk³oni³y kapitana Servadac'a i jego ordynansa do tajemniczej wyprawy.

Dla Ben-Zouf a by³a to gratka nielada! Zdobyæ po³aæ ziemi dla Francji. Sp³ataæ psikusa Anglikom! To by³o coæ!

Kapitan Servadac i Ben-Zouf ciep³o odziani, zaopatrzeni w plecaki z artyku³ami ¹żywnoœci, pomknêli jak strza³y po lodzie i szybko stracili z oczu wynios³oææ Gor¹cego L¹du.

Podrój oby³a siê bez przygód. Temperatura by³a znocena nawet noc¹. Po up³ywie trzech dni, to znaczy dnia 5-go listopada podrójnicy znale¹li siê w odleg³oœci kilku kilometrów od Ceuty.

Ben-Zouf by³ podniecony, gotów do ataku i obrony.

Obu poszukiwaczom przygód spieszno by³o stan¹æ pewna stopa na skalistej wysepce.

Wtem Ben-Zouf, obdarzony przez naturê wzrokiem sokolim, zawo³a³:

Czy pan kapitan widzi?

Co takiego!

Coæ rusza siê na wyspie.

Nie traæmy czasu – odpar³ kapitan.

Dwa kilometry przebyto w ci¹gu kilku minut, poczem zatrzymano siê ponownie.

Kapitanie!

Co powiesz, Ben-Zoufie?

Tak to wygl¹da, jakby ktoæ szerokim gestem wita³ nas na Ceucie, albo siê przeci¹ga³ po d³ugim œnie.

Có¿ u licha! Czy¿bycemy przybyli zapóŸno? – zawo³a³ kapitan Servadac.

Podjechali jeszcze nieco bli¿ej i Ben-Zouf odezwa³ siê znowu:

Ale¿, kapitanie, to s¹ ramiona s³upa telegraficznego.

Istotnie, ale skoro jest telegraf, ktoœ musia³ go zainstalowaæ.

Chyba – ¿artowa³ Ben-Zouf – ¿e na urodzajnej glebie Galji telegrafy same, nieposiane i niepodlewane, wyrastaj¹ z pod ziemi.

Zbity z tropu kapitan wytê¿y³ wzrok w kierunku pó³nocy. Tam na krañcach horyzontu widnia³y ska³y Gibraltaru, a na nich wznosi³ siê drugi s³up sygnalizacyjny, odpowiadaj¹cy na wezwania pierwszego.²

Zajêli Ceutê! – wo³a³ kapitan Servadac. – A teraz sygnalizuj¹ nasze przybycie.

A wiêc, kapitanie?...

A wiêc, Ben-Zoufie, trzeba po¿egnaæ nasz wspania³y projekt i... pogodziæ siê z losem.

A mo¿e... gdyby tak Ceuty broni³o nie wiêcej jak piêciu, szeœciu Anglików.

Nie, Ben-Zoufie – odpar³ kapitan Servadac – Anglicy nas ubieгли i, gdy moje argumenty nie pomog¹, nie mamy tu nic do roboty.

Podeszli do stóp góry. W tej samej chwili, jak za dotkniêciem czarodziejskiej ró¿d¿ki, wyrós³ z pod ziemi wartownik.

Kto tam?

Przyjaciêl, Francja!

Anglja!

Takie by³y pierwsze wymienione s³owa. Poczem czterej ludzie ukazali siê nad przybyszami na zboczach góry.

Czem mo¿emy s³u¿yæ! – zapyta³ jeden z tych ludzi, nale¿¹cych najwidoczniej do za³ogi Gibraltaru.

Pragnê mówiæ z waszym dowódc¹ – odpar³ kapitan Servadac.

Z komendantem Ceuty?

Z komendantem Ceuty, skoro jest taki.

W tej chwili zameldujê – salutowa³ ¿o³nierz angielski.

W kilka chwil później zjawił się komendant w pełnym rynsztunku. Był to major Oliphant we własnej osobie. Nie ulegało już żadnej wątpliwości, że Hector Servadac się spóźnił, plan jego wykonali Anglicy. Przenieśli tu ciężar załogi najwidoczniej jeszcze przed zamrożeniem morza. Ślady dymu widoczne ponad skałami wskazywały, że nie brak tu było oparów w czasie uciążliwej zimy. I z pewnością musiało być nie najgorzej, bo żołnierze angielscy wyglądali czysto i zdrowo, zaś major Oliphant nawet wyraźnie przytył.

Poza tym Anglicy z Ceuty nie byli zbyt osamotnieni, gdyż tylko cztery mile dzieliły ich od Gibraltaru, z którym pozostawali w stałym porozumieniu.

Trzeba też dodać, że brygadjer Murphy i major Oliphant rozgrywali w dalszym ciągu swą wieczną partię szachów. Dobrze obmyślane poczynienia komunikowali sobie telegraficznie.

W tej chwili sztywny i wyniosły major oczekiwał wyjaśnień przybyłych.

Major Oliphant, o ile się nie mylił – rozpoczął kapitan Servadac.

Major Oliphant, gubernator Ceuty – brzmiała zimna odpowiedź. – Z kim mam zaszczyt mówić!

Z kapitanem Servadac, generalnym gubernatorem Górnego Lądu.

Bardzo mi przyjemnie!

Pozwoli pan, że wyrażę swoje zdziwienie z powodu objęcia przez pana komendantury, wiecznej placówki hiszpańskiej.

Proszę bardzo, nie przeszkadzam.

Oczem się zapytałem, jakim prawem?

Prawem pierwszej przybywającego.

Rozumiem, majorze. Ale czy nie przypuszcza pan, że Hiszpanie, którzy są chwilowo gośćmi Górnego Lądu, będą reklamowali!

Nie sądzę, kapitanie.

A to dlaczego?

Ponieważ Hiszpanie ci ustąpili Anglii Ceutę z całym dobrodziejstwem inwentarza.

Zawarli umowę?

Umowę szczegółową i najzupełniej prawną.

Ach tak, naprawdę?

Zap³acono im nawet za to brzêcz¹c¹ monet¹ angielsk¹.

Oto, sk¹d ta banda mia³a tyle pieniêdzy przy sobie! – zawo³a³ Ben-Zouf.

Istotnie, rzeczy mia³y siê tak, jak je przedstawi³ major Oliphant. Dwaj oficerowie, jak to ju¿ wspomniano wy¿ej, z³o¿yli w tajemnicy wizytê na Ceucie i z ³atwoœci¹ dobili targu z go³ymi, jak œwiêci tureccy, Hiszpanami.

A zatem argumentacja, na któr¹ liczy³ potrosze kapitan Servadac, upada³a sama przez siê. Widz¹c pora¿kê na ca³ej linii, postanowi³ nie zdradzaæ wcale swych zawiedzionych nadziei.

Czy móg³bym wiedzieæ – zapyta³ major Oliphant – czemu mamy przypisaæ zaszczyt pañskich odwiedzin?

Pragn¹³em oddaæ przys³ugê panu i pañskim towarzyszom.

Ach! – pad³ okrzyk zdumienia z ust majora Oliphanta, jakgdyby chocia³ powiedzieæ, ¿e nigdy nie wzywa³ niczyjej pomocy.

Byæ mo¿e nie orjentujecie siê panowie w sytuacji i nie wiecie, ¿e wyspy Gibraltar i Ceuta obiegaj¹ wszechœwiat, wyrwane z ³ona Ziemi przez kometê!

Kometê! – powtórzy³ z uœmiechem niedowierzania i pob³a¿ania major Oliphant.

W kilku s³owach kapitan Servadac opowiedzia³ o rezultatach zetkniêcia Ziemi z Galj¹, o widokach ponownego spotkania i o koniecznoœci wspólnego, silnego frontu dla obrony przed gro¿¹cemi przy zderzeniu niebezpieczeñstwami. Oficer angielski nawet nie drgn¹³.

A zatem, panie majorze, gdyby pañska ma³a za³oga wraz z za³og¹ Gibraltaru, chocia³y wyemigrowaæ do Gor¹cego L¹du...

Jestem niezmiernie obowi¹zany – odpar³ ch³odno major Oliphant – ale nie mo¿emy opuœciæ naszych posterunków.

Czemu¿ to?

Nie otrzymaliœmy odnoœnego rozkazu rz¹du, a raport, wys³any do naszego admira³a, wci¹¿ jeszcze pozostaje bez odpowiedzi.

Ale¿, powtarzam panu, ¿e nie jesteœmy na Ziemi i dopiero za dwa miesi¹ce spotkamy siê z ni¹ zapewne!

Wcale mnie to nie dziwi, kapitanie, gdy¿ Anglja musia³a uczyniaæ wszystko, co by³o w jej mocy, aby kometê sprowadziaæ na Ziemiê.

Widoczne by³o, ¿e major wcale nie wierzy opowieœciom kapitana.

Jak pan uważa. Obstaje pan zatem przy utrzymaniu posterunków na Gibraltarze i Ceucie?

Rzecz prosta, gdyż broni¹ one dostępu do morza Śródziemnego.

Nie jest wcale wykluczone, że morze Śródziemne zniknie z powierzchni Ziemi!

Zawsze istnieć będzie jakieś morze Śródziemne, gdy tego Anglja zapragnie. Ale wybaczy pan, kapitanie, brygadjer Murphy sygnalizuje mi w³acenie groźne posunięcie na szachownicy. Pozwoli pan...

Przygryzaj¹c w¹sa, kapitan Servadac odda³ sztywny uk³on majorowi. T³o³nierze angielscy wrócili do koszar i dwaj podróżni zostali sami u stóp ska³.

Cóż ty na to, Ben-Zoufie?

Spud³owaliliśmy, kapitanie.

Wracajmy, Ben-Zoufie!

Wracajmy, kapitanie – smętnym g³osem odpar³ ordynans.

I wrócili, jak niepyszni, z ukrytym w worku sztandarem.

Trafili na atak z³oeci Palmyrin Rosette'a. Profesor w³ecieka³ się prosto i przyznać trzeba, że mia³ czego. Ukończy³ w³acenie obliczanie elementów Neriny. Ale Nerina, która powinna by³a ukazać się w przeddzień, nie pojawi³a się wcale na galijskim niebie. Przyci¹gnięta snać przez potężn¹ asteroidę, uciek³a prosto, wychodz¹c ze strefy planet teleskopowych.

Rozdział³ XV,

w którym omawiana jest sprawa powrotu na Ziemię i o³emia³a propozycja porucznika Prokopa.

Po powrocie kapitan Servadac powiadomi³ hrabiego Timaszewa o przebiegu wizyty. Opowiedzia³ też o bezprawnej sprzedaży Ceuty Anglikom, skry³ tylko swe nieuda³e plany osobiste.

Spe³niwszy obowi¹zek, postanowiono nie k³opotać się więcej losem Anglików. Niech sobie radz¹, jak potrafi¹. Tymczasem zbliż³a się moment ponownego zetknięcia komety z kul¹ ziemsk¹. Należ³a³o stawiać mu czo³o. Oby się tylko oby³o bez ofiar.

Dzia³o się to dnia 10-go listopada. Hrabia, kapitan i porucznik zebrali się w największej grocie, w t. zw. sali ogólnej. Ben-Zouf, rzecz prosta, dopuszczony by³ do obrad. Palmyrin Rosette, jakkolwiek zaproszony, odmówi³ swego udziału. Sprawa

powrotu na Ziemię by³a mu najzupe³niej obojêtna. Od czasu znikniêcia ukochanej Neriny profesor nie móg³ sobie znaleŹæ miejsca. Obawiaj¹c siê utraty Galji, podobnie jak straci³ jej satelitê, unika³ ludzi, szukaj¹c samotnoœci i ciszy.

Pierwszy zabra³ g³os kapitan Servadac.

Panowie – mówi³ – dzie³amy dzieñ 10-y listopada. Jeœli obliczenia mego profesora s¹ œcis³e, za 51 dni kometa nasza zetknie siê z Ziemi¹. Czy w przewidywaniu tego spotkania powinniœmy przedsiêwzi¹æ jakieœ œrodki ostro¿noœci?

Oczywiêcie, o ile le¿y to w naszej mocy. Obawiam siê jednak, ¿e jesteœmy zupe³nie bezsilni w rêkach Opatrznoœci.

Nie zaszkodzi jednak próbowaæ.

Czy pan ma jakieœ pomys³y, kapitanie

– adnych absolutnie.

Jak¿e to, panowie – wtr¹ci³ wówczas Ben-Zouf – tacy uczeni nie umiej¹ sobie poradziæ z g³upi¹ komet¹?

Przedewszystkiem nie jesteœmy uczonymi – odpar³ kapitan – i gdybyœmy nawet nimi byli, nicby to nie pomog³o, czego najlepszym dowodem profesor Palmyrin Rosette.

Nacó¿ w takim razie zda siê ca³a wiedza?

Panowie – zabra³ g³os porucznik Prokop – rzecz jasna, ¿e nowe to zderzenie zagra¿a nam ty³¹cem niebezpieczeñstw. Jeœli panowie pozwol¹, wyszczególniê je i omówiê. Wówczas przekonamy siê, czy bêdziemy w stanie je zwalczyæ, lub conajmniej os³abiæ.

S³uchamy – odpar³ hrabia Timaszew.

Wszyscy roztr¹sali te sprawy tak spokojnie, jakgdyby to chodzi³o nie o nich.

Panowie – ci¹gn¹³ porucznik Prokop – przedewszystkiem musimy siê zastanowiæ nad mo¿liwymi rodzajami zderzeñ. To nam wska¿e, czego nale¿y siê obawiaæ, lub spodziewaæ w ka¿dym poszczególnym przypadku.

S³uszenie – zgodzi³ siê kapitan Servadac – nie zapominajmy przytem, ¿e obie gwiazdy zmierzaj¹ ku sobie i ¿e zderz¹ siê przy szybkoœci dziewiêædziesiêciu tysiêcy mil na godzinê.

Ekspresy! – pozwoli³ sobie wtr¹ciæ Ben-Zouf.

Zderzenie mo¿e byæ czêœciowe lub te¿ ca³kowite, normalne. W pierwszym przypadku Galja mo¿e ledwie musn¹æ Ziemiê, porywaj¹c ze sob¹ nowe jej czêœci w dalsz¹ miêdzyplanetarn¹ podró¿. Orbita mo¿e przytem ulec powa¿nym zmianom i my, o ile notabene do¿yjemy tej chwili, bêdziemy

mieli bardzo ma³e szanse powrotu kiedykolwiek na Ziemiê.

Co przypada³oby do gustu profesorowi, ale nie nam – zauwa¿y³ Ben-Zouf.

Porzuæmy tê hipotezê – przerwa³ hrabia – i rozpatrzmy przypadek, gdy Galja zderzywszy siê z Ziemi¹, po³¹czy siê z ni¹ ca³kowicie.

Jak brodawka z twarz¹ – uzupe³ni³ ordynans.

Nie przeszkadzaj – zgromi³ go kapitan.

Rozkaz, kapitanie.

Rozpatrzmy zatem niebezpieczeñstwa ca³kowitego zderzenia – ci¹gn¹³ porucznik. – Ziemia, jako du¿o wiêksza i ciê¿sza, porwie Galjê ze sob¹. Niezale¿nie od miejsca, w którym nast¹pi zetkniêcie, nie mamy widoków ocalenia.

Mo¿e pan to wyt³umaczy jaœniej – prosi³ kapitan Servadac.

Jeœli w chwili spotkania znajdziemy siê na p³aszczyŹnie zetkniêcia na równiku, bêdziemy zmiæd¿eni.

To siê rozumie samo przez siê – rzek³ Ben-Zouf.

Jeœli znajdziemy siê na antypodach tej czêœci komety, prócz zmiæd¿enia zagra¿a nam jeszcze uduszenie. Atmosfera ziemska bowiem po³¹czy siê z atmosfer¹ Galji i na szczycie stumilowej góry, jak¹ utworzy na powierzchni Ziemi Galja, nie bêdzie czem oddychaæ.

A jeœli Galja tr¹ci Ziemiê którymœ z swych biegunów? – spyta³ hrabia Timaszew.

W tym przypadku – odpar³ porucznik – bêdziemy rzuceni w przestrzeñ i rozbici na miazgê.

Coraz lepiej! – szepn¹³ Ben-Zouf.

Dodam jeszcze, ¿e w tych i w ka¿dym innym przypadku poch³on¹ nas p³omienie.

P³omienie? – dziwi³ siê kapitan.

Tak jest, gdy¿ zahamowana gwa³townie szybkoœæ Galji zamieni siê w ciep³o, które przy temperaturze kilku tysiêcy stopni czêœciowo lub ca³kowicie spali Galjê.

Wywody porucznika wszystkim trafi³y do przekonania, by³y bowiem jasne i logiczne.

Pozwoli pan porucznik na jedno pytanie – odezwa³ siê Ben-Zouf. – Gdyby Galja wpad³a do morza?

Nawet Atlantyk, ani ocean Spokojny nic tu nie pomog¹. Ich g³êbia nie z³agodzi si³y zderzenia, nie

powstrzyma wypadków.

W ten sposób – reasumowa³ kapitan Servadac – niezależnie od rodzaju i miejsca zderzenia, zagraża nam rozbicie, zmiądlenie lub spalenie.

Tak jest – odpar³ bez zaj¹knienia porucznik Prokop.

Skoro tak jest istotnie – rzek³ Ben-Zouf – pozostaje nam tylko jedno.

Co takiego? – spyta³ kapitan.

Opuścić Galjê przed zderzeniem.

Ale w jaki sposób?

O, sposób jest bardzo prosty – odpar³ spokojnie Ben-Zouf – gdyż niema żadnego.

A może jednak... – zamyśli³ się porucznik Prokop.

Wszyscy spojrzeli na porucznika, który ociskaj¹c rękami g³owê, rozmyśla³ nad jakimś oemia³ym projektem.

A jednak – powtórzy³ porucznik – chociaż plan mój ma pozory fantazji trzeba go będzie wykonać.

Mów, Prokopie – niecierpliwi³ się hrabia Timaszew.

Porucznik wci¹ż jeszcze pogr¹żony by³ w myślach. Wreszcie rzek³.

Ben-Zouf wskaza³ nam w³aceci¹ drogê, musimy opuścić Galjê przed zderzeniem.

A czy to jest możliwe? – spyta³ hrabia. –

Owszem... być może... zdaje się... że tak...

W jaki sposób?

Przy pomocy balonu.

Balon! Ależ to straszny przeżytek, nie pos³uguj¹ się nim już nawet w powieściach.

Pos³uchajcie mnie panowie – rzek³ porucznik Prokop, marszcz¹c zlekka brwi. – Znaj¹c dok³adnie moment zderzenia, możemy na godzinę wcześniej wzniesić się w atmosferę Galji. W chwili zetknięcia atmosfera ta po³czy się z atmosfer¹ Ziemi i możliwe, że balon nasz przesunie się nieznacznie z jednej atmosfery do drugiej. W ten sposób, utrzymuj¹c się w ci¹gu ca³ego spotkania w powietrzu, unikniemy bezpośredniego wstrz¹su.

Dobrze, Prokopie – rzek³ hrabia – us³uchamy cię i zrobimy to, co radzisz.

W ten sposób – ci¹gn¹³ porucznik – na sto szans tylko dziewięćdziesiąt dziewięć zwraca się przeciwko nam.

Dziewięćdziesiąt dziewięć?

Conajmniej, gdy² wed³ug wszelkiego prawdopodobieństwa balon powinien się spalić.

I on także? – zawo³a³ Ben-Zouf.

Oczywiście, tak samo, jak kometa. Chyba, że.. czy ja wiem... w każdym razie uważam, że lepiej jest opuścić kometę.

Tak... tak... oczywiście – godzi³ się kapitan – nawet przy jednej stutysięcznej prawdopodobieństwa należa³oby się chwycić tej deski ratunku.

Ale nie mamy tlenu do wype³nienia balonu – zauważy³ hrabia Timaszew.

Wystarczy nagrzane powietrze – odpar³ porucznik Prokop – ponieważ w górze zostaniemy nie d³użej, jak godzinę.

Dobrze – zastanawia³ się kapitan – balon to g³upstwo, ale z czego zrobimy pow³okę!

Uszyjemy ją z lekkich i mocnych żagli *Dobryny*.

Œwiête s³owa, Prokopie – cieszy³ się hrabia – ty masz istotnie sposób na wszystko.

Hurrah! Brawo! – wo³a³ Ben-Zouf.

Kapitan Servadac podj¹³ się misji zdobycia od profesora dok³adnej godziny zderzenia Galji z Ziemi¹.

Pod przewodnictwem porucznika przyst¹piono natychmiast do budowy balonu. Musia³ on być dość duży, aby unieść ca³¹, z³ożon¹ z 23-ch osób, kolonjê galijsk¹. Anglików z Gibraltaru i Ceuty nie brano już w rachubę.

Porucznik postanowi³ wzmocnić szanse powodzenia przez wynalezienie sposobu d³uższego, niż godzinę, przebywania w powietrzu. Mog³o się zdarzyć np., że trzeba będzie szukać odpowiedniego miejsca do l¹dowania. Wszystko należa³o przewidzieć, na wszystko być przygotowanym!

W tym celu postanowi³ zabrać ze sob¹ – w czym zreszt¹ nacladowa³ tylko pierwszych aeronautów – pewn¹ ilość paliwa, suchej trawy i s³omy, dla rozgrzania wnętrza balonu.

Nieprzemakalne żagle, przechowywane w magazynach Wielkiej Groty, postanowiono poci¹gn¹æ jeszcze pokostem. Wszystkie potrzebne narzędzia i części sk³adowe znaleziono wśród towarów *Hanzy*, oddanych do dyspozycji porucznika. Wszyscy, nie wy³¹czaj¹c ma³ej Niny, wzięli się raŸno do pracy. Wszyscy, z wyj¹tkiem Hakhabuta, za którym nikt nie tęskni³, i profesora, który wogóle nie chcia³ nic wiedzieć o budowie balonu.

W ten sposób min¹³ miesi¹c. Kapitan Servadac nie mia³ wci¹ż okazji do rozmowy z profesorem, który stawa³ siê coraz niedostêpniejszy.

A jednak sprawa dok³adnej znajomoœci chwili zderzenia by³a waŹna i nagl¹ca. Kapitan Servadac uzbroi³ siê w cierpliwoœæ i czeka³. Tymczasem Galja zbliŹa³a siê stopniowo do s³oñca. Tarcza Ziemi ros³a w oczach. W ci¹gu listopada kometa przeby³a przestrzeñ piêædziesiêciu dziwiêciu milionów mil i dnia 1-go grudnia jej odleg³oœæ od s³oñca wynosi³a juŹ tylko siedemdziesi¹t osiem milionów mil.

Temperatura znacznie wzros³a, powoduj¹c pêkanie lodów i odwilŹ. Wspania³y by³ widok morza walcz¹cego z lodowymi okowami. Na zboczach wulkanu i na wybrzeŹu ukaza³y siê pierwsze kaskady i strumienie, z gór stacza³y siê œnieŹne lawiny. Na horyzoncie ukazywa³y siê gête chmury, gnane i rozpraszane przez nieznanne dot¹d na Galji wiatry. Trzeba siê by³o liczyæ z moŹliwoœci¹ przysz³ych burz i zawiei.

Przysz³a równieŹ przewidziana katastrofa, która zniszczy³a galijsk¹ flotê.

W czasie pêkania lodów *Dobryna* i *Hanza* znajdowa³y siê na wysokoœci stu stóp ponad poziomem morza. Ich olbrzymi piedesta³ za³amywa³ siê i pêka³, aŹ wreszcie podmyty u podstaw run¹³. Uratowanie statków by³o wykluczone. Jedy¹nym œrodkiem lokomocji sta³ siê teraz balon.

Rozbicie statków nast¹pi³o w nocy z 12-go na 13-ty grudnia. Wypadek ten, chociaŹ przewidywany, wywar³ silne i przygnêbiaj¹ce wraŹenie na kolonistów galijskich.

Rozpaczy i lamentom Hakhabuta nie by³o koñca. UwaŹa³ siê za narzêdzie z³ej woli kapitana i grozi³ odwo³aniem siê do wymiaru sprawiedliwoœci na Ziemi.

Dnia 14-go grudnia wykoñczono balon. Bardzo starannie uszyty i wypokostowany, by³ mocny i zdatny do Źeglugi. Siatkê zrobiono z lekkich lin *Dobryny*, kosz zaœ z³oziny, któr¹ wy³oŹony by³ spód jachtu.

W tym czasie Galja przeciê³a orbitê Marsa, który znajdowa³ siê w odleg³oœci blisko piêædziesiêciu szœci¹ milionów mil, nie by³o siê. wiêc czego obawiaæ. Mimo to w nocy 15-go grudnia Galijszczyki mieli wraŹenie, Źe nadesz³a ich ostatnia godzina. Odczuli bowiem rodzaj trzêszczenia ziemi. Wulkan zacz¹³ dzia³æ ze wzmoŹon¹ si³¹, jakgdyby jakieœ nieznan¹ i potêŹny wp³yw obudzi³ ukryt¹ w nim potêgê. Kapitan Servadac i jego towarzysze w przeraŹeniu opuszczali podlegaj¹c¹, coraz to silniejszym wstrz¹som górê.

W tym samym czasie rozleg³y siê krzyki w obserwatorjum i na zboczu wulkanu ukaza³ siê nieszczêeliwy profesor z kawa³kiem z³amanej lunety w rêce. W nikim jednak nie wzbudzi³ litoœci. Tej ponurej nocy nowy jakieœ satelita zjawi³ siê na horyzoncie Galji. By³a to oderwana czêœæ samej komety.

Pod wp³ywem wewnêtrznego wstrz¹su kometa rozpad³a siê na dwie czêœci, jak to juŹ ongiœ mia³o miejsce z komet¹ Gambarta. Olbrzymia nowa asteroida wyrzucona zosta³a w przestrzeñ, unosz¹c ze sob¹ Anglików z Gibraltarem i Ceut¹.

Rozdział XVI,

w którym Galijczycy przygotowują się do obserwacji swej asteroidy z balonu.

Jakież mogły być skutki tego poważnego zderzenia z punktu widzenia losów Galji? Kapitan Servadac i jego towarzysze nie mieli jeszcze odwagi odpowiedzieć na to pytanie.

Słońce ukazało się znów na horyzoncie i to wcześniej niż normalnie, gdyż oderwanie się znacznej części Galji wywołało przede wszystkim skrócenie dnia galijskiego. W trzy godziny po ukazaniu się na horyzoncie, słońce zachodziło.

Wciż nowe dziwy! – mówił kapitan Servadac. – W ten sposób rok nasz składa się z dwóch tysięcy osmiuset dni.

Zabraknie oświętych dla tego kalendarza – odparł Ben-Zouf.

Istotnie, gdyby Palmyrin Rosette dostosował swój kalendarz do nowych warunków, znaleźlibyśmy w nim datę 238-go czerwca i 325-go grudnia.

Fragment Galji, który uniósł z sobą Anglików i Gibraltar, nie krążył koło Galji, ale oddalał się z wrastającą wciż szybkością. Czy porwał z sobą część morza i atmosfery galijskiej, czy miał pomyślnie warunki egzystencji dla ludzi, czy powróci kiedykolwiek na Ziemię, wszystko to było zagadką.

Pierwszą troską kapitana, hrabiego i porucznika było zbadanie wpływu rozpadnięcia się komety. Przede wszystkim odczuli wzrost siły mielenia i skonstatowali ponowny spadek siły ciążkości. Czy zmniejszona masa Galji nie wpłynie na zmianę szybkości i czy nie należy się obawiać jakiegos przyćpieszenia, lub opóźnienia, które udaremni spotkanie z Ziemią?

Byłoby to klęska bez żadnej nadziei ratunku. Czy szybkość Galji zmieniła się, czy nie, wyjaśnić mógł jedynie Palmyrin Rosette. Trzeba więc było zmusić go w jakiejś sposób do mówienia i wydobyć z niego jednocześnie przewidywaną godzinę zderzenia z Ziemią.

W ciągu najbliższych dni profesor był w humorze samobójczym. Kapitan Servadac postanowił wydrzeć mu tajemnicę i oto, w jaki sposób przystąpił do sprawy.

Działo się to dnia 18-go grudnia. Profesor prowadził ożywioną dyskusję z Ben-Zoufem, który go obraził, odzywając się lekceważąco o komecie.

Przypadek zrz'dzi³, że w chwili największej sprzeczki zjawi³ się kapitan. Czy natchnê³a go Opatrznoœæ? Byæ moŹe, w kaŹdym razie postanowi³ dzia³aæ si³¹ i groŹb¹, tam gdzie perswazj¹, i dobroci¹ nic siê nie da³o dot¹d osi¹gn¹æ. Stan¹³ po stronie ordynansa. Wywo³a³o to atak z³oœci i potok obelŹywych s³ów ze strony profesora.

Panie profesorze – rzek³ – ma pan sposób wyrażania siê, który mi nie odpowiada i którego nie chcê d³uŹej znosiæ. Zapomina pan widocznie, że jestem generalnym gubernatorem Galji!

A ja jej w³aœcicielem! – pad³a harda odpowiedŹ.

Nic mnie to nie obchodzi. Zreszt¹ pañskie prawa w³asnoœci s¹ mocno w¹tpliwe...

W¹tpliwe?

I poniewaŹ nie mamy sposobu powrotu na Ziemiê, musi siê pan poddaæ prawom, obowi¹zuj¹cym na Galji.

A czemuŹ to nie mamy powróciæ na Ziemiê?– zapyta³ profesor z odcieniem najwyŹszej pogardy w g³osie.

PoniewaŹ od chwili rozpadniêcia siê komety, masa Galji zmala³a, a zatem i szybkoœæ jej musia³a ulec zmianie.

KtôŹ to pana tak pouczy³?

Kto? – Wszyscy...

A zatem, panie kapitanie, wszyscy z panem na czele s¹...

Panie profesorze, wymawiam sobie...

Nieukami, jucznymi os³ami, które nie znaj¹ siê zupe³nie na mechanice niebieskiej.

Proszê siê liczyæ ze s³owami!

Ani na elementarnej fizyce!

Panie!...

O, ciemny uczniu! – ci¹gn¹³ rozwœcieczony profesor. – Nie zapomnê nigdy, że by³eœe zaka³¹ ca³ej klasy.

Tego już zawiele...

– e by³ee hañb¹ ca³ego liceum...

Uspokój się pan, albo...

Nie, nie uspokoję się i pan mnie wys³ucha, mimo swej kapitańskiej rangi! Ponieważ masa Galji zmala³a, wyobrażaj¹ sobie, że to wp³ynê³o na szybkość! Jakgdyby nie zależa³a ona jedynie od szybkości pierwotnej i od si³y przyci¹gania s³ońca! Jakgdyby zak³ócenia ruchu planety mia³y coekolwiek wspólnego z ich mas¹? O, nieuki, żal mi was!

Profesor się pieni³. Ben-Zouf, bior¹cy gniew kapitana poważnie, zapyta³:

Może mam go rozdwoić na podobieństwo tej nędznej komety?

Spróbuj mnie tylko dotkn¹æ, ba³wanie jeden! – krzycza³ profesor, prostuj¹c sw¹ drobn¹, w¹t³¹ postać.

Uprzedzam – doda³ Hector Servadac – że potrafię jednak doprowadzić pana do porz¹dku.

A ja postawię pana za grzyby i sposób postępowania przed najwyższym trybuna³em!

Galja nie zna takiej instancji.

Ale zna j¹ zato Ziemia!

Cóż z tego, Ziemia jest daleko! – odpali³ kapitan Servadac.

Niezależnie od tego, jak jest daleko – krzycza³ wyprowadzony już z równowagi profesor – przetniemy jednak jej orbitę w nocy z dnia 31-go grudnia na 1-y stycznia i zetkniemy się z ni¹ punktualnie o godzinie drugiej czterdzieści minut siedem sekund trzydzieści pięć i sześć dziesiątych nad ranem.

Kochany profesorze – rzek³, k³aniaj¹c się nisko, kapitan Servadac – to mi wystarczy. O nic więcej nie pytam.

I opuści³ skonsternowanego profesora, któremu Ben-Zouf z³oży³ z kolei uk³on, niemniej piękny od uk³onu kapitana.

Hector Servadac i jego towarzysze wiedzieli wreszcie czego się trzymać.

Z niezrównanym zapa³em przygotowywano się do podróży. Wszystkim spieszo by³o do opuszczenia Galji. Balon porucznika Prokopa gotów by³ do odlotu. W nawale zajęć i podniecenia zapomniano o tysi¹cznych niebezpieczeństwach podróży, wszyscy spodziewali się chyba cudu, bo porucznik uprzedza³ przecię o nieuniknionej prawie klęsce pożaru. Kapitan Servadac, jako urodzony optymista, jak zawsze by³ dobrej myśli. Ben-Zouf, który oddawna już marzy³ o żegludze powietrznej, zachwycony by³ perspektyw¹ wyprawy.

Jedynie bardziej opanowani i powóceni¹ gliwi hrabia i porucznik uświadomili sobie jasno ogrom niebezpieczeństwa. Gotowi jednak byli na wszystko. Nadszed³ dzień 25 grudnia. Wiljê Bożego Narodzenia obchodzono równie uroczyœcie, jak i w roku poprzednim, ale wszystkim przyœwieca³o teraz Ÿywsze uczucie, religijne. Nowy rok spodziewano siê juŸ spêdziæ na Ziemi.

ChociaŸ wydaæ siê to moŸe œmieszne, w miarê zbliŸania siê krytycznego momentu kapitan i hrabia mieli myœli zaprz¹tniête zupe³nie czem innym. Stali siê znów rywalami. Mierzyli siê niechêtnem okiem.

Kapitan Servadac myœla³ nawet o dokoñczeniu uk³adanego z takim trudem i mozo³em poematu. Galja porwa³a Ziemi „poetê” niechaj „poetê” mu zwróci. I w wolnych chwilach pocz¹³ znów rymowaæ.

Hrabiemu i porucznikowi pilno by³o na Ziemiê, rosyjscy zaœ marynarze pragnêli towarzyszyæ im wszêdzie. Hiszpanie tak siê zaaklimatyzowali na Galji, Ÿe chêtnie spêdziliby tu resztê swego Ÿycia, jednakŸe cieszy³a ich niew¹tpliwie nadzieja ogl¹dania andaluzyjskich pól.

Pablo i Nina cieszyli siê z powrotu w towarzystwie nowych przyjació³, z którymi pragnêli nie rozstawaæ siê nigdy.

Pozostawa³ jeden tylko wieczny malkontent – profesor Palmyrin Rosette. Profesor nie przestawa³ siê z³oœciaæ i przysiêga³, Ÿe nie wsi¹dzie do balonu, nie mia³ bowiem najmniejszego zamiaru opuszczaæ planety. Ca³e dni i noce trawi³ na obserwacjach niebieskiego firmamentu. Ach! ileŸ zmartwieñ przysparza³a mu Galja! JakŸe móg³ siê czuaæ na niej dobrze, gdy by³ pozbawiony ukochanej lunety.

Ostatnie dni mija³y w gor¹czkowem oczekiwaniu! Porucznik Prokop dogl¹da³ wykoñczenia szczegó³ów. Dwa maszty *Dobryny* wbite na wybrzeŸu stanowi³y przystań balonu.

Min¹³ 26, 27, 28, 29 i 30-ty grudzieñ. Pozostawa³y jeszcze dwadzieœcia cztery godziny pobytu na Galji.

Nadszed³ wreszcie ostatni dzieñ starego roku ziemskiego. Jeszcze chwila i, nape³niony gor¹cem rozrzedzonym powietrzem, balon uniesie siê w atmosferê galijsk¹. Zaznaczyæ tu naleŸy, Ÿe atmosfera ta by³a rzadsza od atmosfery ziemskiej, oraz podkreœliaæ fakt, Ÿe niniejsza si³a przyci¹gania u³atwia³a balonowi wzniesienie siê w górê. Galja znajdowa³a siê w³acenie w odleg³oœci czterdziestu milionów mil od s³oñca, zatem w odleg³oœci niewiele wiêkszej od tej, która dzieli od niego Ziemiê. Odleg³oœæ Galji od Ziemi wyraŸa³a siê liczb¹ dwóch milionów mil. Przy jednoczesnym ruchu obu gwiazd, przestrzeñ ta zmniejsza³a siê na godzinê o osiemdziesi¹t siedem tysiêcy mil, z czego oko³o piêædziesiêciu siedmiu tysiêcy przebywa³a Galja, resztê zaœ Ziemia.

O godzinie drugiej nad ranem Galijszczycy gotowi byli do odlotu. Spotkanie mia³o nast¹piæ za czterdzieœci siedem minut i trzydzieœci piêæ sekund.

Z powodu zmiany w ruchu obrotowym Galji dooko³a w³asnej osi, by³a to pe³nia dnia. Dzieñ panowa³ równieŸ w tej czêœci kuli ziemskiej, na której mia³o nast¹piæ zderzenie.

Balon już od godziny był napełniony ciepłym powietrzem. Olbrzym ten, utrzymywany w równowadze przez maszty, gotów był do drogi, umocowany zaś do siatki koszyk czekał na pasażerów.

Galjê dzieliło już tylko siedemdziesiąt pięć tysięcy mil od Ziemi.

Izaak Hakhabut pierwszy zajął miejsce w ódce balonu. Ale w tej samej chwili kapitan Servadac zauważył, że był dziwnie był gruby w pasie.

Cóż to jest takiego! – zapytał.

To, panie gubernatorze – odparł kupiec – moja skromna fortuna, która zabieram ze sobą.

A ile waży ta skromna fortuna!

O, drobiazg, zaledwie trzydzieści kilo.

Trzydzieści kilo, to niemożliwe! Zostawi pan swój fortunę na Galji. Wytrzymałność naszego balonu obliczona jest tylko na nas, ludzi.

Ale, panie gubernatorze!...

Decyzji nie zmienię. Szkoda każdego słowa...

Boże miłosierny – wołając Izaak – cała moja fortuna, zrobiona z takim trudem i móżem.

Ale, mój panie! wie pan doskonale, że to za to nie będzie miało żadnej wartości na Ziemi!

Bógam, litości...

No dalej, szczywany lisie – wtrącając się do rozmowy Ben-Zouf – uwolnisz nas od swojej osoby, lub od swego zła. Wybieraj!

I biedny Izaak wśród żkań i lamentów pozostawił swój adunek na Galji.

Nieatwa również przeprawa czekała zaogę z powodu Palmyrin Rosette'a. Profesor nie chciał opuścić komety, którą uważał za swój własny. Poza tem nie ufał konstrukcji balonu, ani możliwości przesunięcia się bez katastrofy z jednej atmosfery do drugiej. Uważał, że bezpieczniej jest pozostać na Galji, wyczekując biernie wyroków Opatrzności.

W tych warunkach musiano użyć się. Skrępowanego profesora dwóch marynarzy rosyjskich wprowadziło do odzi.

Dużo przykroci dla kapitana, ordynansa i matki Niny była konieczność pozostawienia na lądzie koni i kozy. Nie można było jednak postąpić inaczej. Z pośród wszystkich zwierząt zabrano jedynie pocztowego gołębia. Mógł się przydać w razie niefortunnego wylądowania na Ziemi.

Na zaproszenie kapitana zkolei zajęli miejsca hrabia i porucznik.

Wreszcie na l'dzie pozosta³ już tylko kapitan z ordynansem.

Teraz kolej na ciebie, Ben-Zoufie – rzek³ Hector Servadac.

Przed panem, kapitanie?

Tak jest. Ja muszę odejść ostatni z placu, jak kapitan ton¹cego statku.

Jednakże...

Zrób, jak ka¹.

Rozkaz, panie kapitanie.

I Ben-Zouf znalaz³ się pośród towarzyszy w balonowej ³odzi. Kapitan Servadac zaj¹³ w niej miejsce ostatni.

Więzy zosta³y przecięte i balon majestatycznie uniós³ się w górę.

Rozdzia³ XVII,

w którym pasażerowie balonu notuj¹ swoje uczucia i wrażenia.

Balon osi¹gn¹³ wysokość dwóch tysięcy pięciuset metrów. Porucznik Prokop postanowi³ zatrzymać się w tej strefie. Między ³ódk¹ i balonem zawieszony by³, wypę³niony such¹ traw¹, rodzaj drucianego rusztu. Można by³o w każdej chwili jego zawartość zapalić, uzyskuj¹c w ten sposób po¹dziany stan rozrzedzenia powietrza wewn¹trz balonu.

Pasażerowie rozgl¹dali się z zaciekawieniem woko³o. Pod nimi rozci¹ga³o się szerokie morze Galijskie. Odosobniony punkcik na p³oocy, to wyspa „Ostoja”; daremnie szukano na zachodzie Gibraltaru i Ceuty – znikn³ęły bez śladu.

Na p³udniu wznosi³ się wulkan, góruj¹c nad wybrzeżem i rozleg³em terytorjum Gor¹cego L¹du.

Ca³¹ uwagę podró¹żnych skupia³a teraz na sobie, rysuj¹ca się w przestworzach, w ca³ej okaza³ooci Ziemia. W szybkim tempie zmierza³a ku Galji, przes³ania³a sob¹ znacz¹ część nieba. Jej wspaniale oświetlona tarcza olęnia³a wzrok. Odleg³ość by³a już stosunkowo za ma³¹, aby obj¹æ wzrokiem oba bieguny Ziemi jednocześnie. Na powierzchni Ziemi lęni³y różne plamy, jedne bardziej b³yszcz¹ce – to l¹dy, nieco przyt³umione – morza i oceany. Na ich tle przesuwa³y się z wolna wielkie bia³e p³aty –

by³y to chmury, rozsnute w atmosferze ziemskiej.

Po chwili już, wobec szybkości dwudziestu dziewięciu mil na sekundę, obraz Ziemi sta³ się wyrazistszy. Zaznaczy³y się wybrzeża, uwypukli³y się góry. O godzinie drugiej minut dwadzieścia siedem nad ranem kometę oddziela³o od Ziemi niespe³na trzydzieści tysięcy mil. Obie gwiazdy mknę³y ku sobie z zawrotn¹ szybkości¹. O godzinie drugiej trzydzieści siedem minut pozostawa³o jeszcze piętnaście tysięcy mil do przebycia.

Potêżne zarysy tarczy uwydatnia³y się coraz wyraźniej i jednocześnie prawie z piersi porucznika, hrabiego i kapitana wyrwa³ się okrzyk:

Europa!

Rosja!

Francja!

I nie mylono się. Ziemia zwraca³a się ku Galji t¹ stron¹, na której leża³a Europa. Rzeźba poszczególnych krajów rysowa³a się już wyraźnie.

Pasażerowie balonu z żywym wzruszeniem przygl¹dali się Ziemi, która... oby zechcia³a ich przyj¹æ... Myśleli tylko o l¹dowaniu, zapominaj¹c o wszystkich groź¹nych niebezpieczeństwach. Marzyli o wirze życia, o masie ludzi, znajomych, przyjació³.

Tak jest! Przed ich oczami rozci¹ga³a się Europa! Jej kraje o granicach naturalnych i sztucznych.

Anglja, zwrócona ku wschodowi, dama w pow³óczystej, sfa³dowanej szacie i fryzie z wysp i wysepek.

Szkocja i Norwegja, wspania³y lew o gięt¹kim karku, z³ożonym z ³ańcuchów górskich. Rosja, olbrzymi nied¹wied¹ polarny, z g³ow¹ zwrócon¹ ku krajom azjatyckim, lew¹ ³ap¹ wspieraj¹c¹ się na Turcji, praw¹ na Kaukazie.

W³ochy, but elegancki i wytworny, zdaj¹cy się żonglowaæ Sycylj¹, Sardynj¹ i Korsyk¹.

Francja, potêżny tors, którego sercem by³ Paryż i t. d.

Wszystko to wpada³o w oczy i serca. Wzruszenie zatamowa³o wszystkim oddech. W tej chwili komiczny okrzyk przerwa³ skupiony nastrój.

Montmartre! – zawo³a³ Ben-Zouf.

I nikt nie by³by w stanie mu wyt³umaczyæ, że z tej odleg³ości nie mógł dostrzec Montmartre'u.

Palmyrin Rosette, z g³ow¹ wychylon¹ nazewn¹trz kosza, œledzi³ z uporem opuszczon¹ Galjê. Ziemi nie zaszczyca³ ani jednym spojrzeniem.

Porucznik Prokop, z chronometrem w rêku, liczy³ minuty i sekundy.

Mówiono ma³o. Kapitan Servadac i hrabia Timaszew po¿erali Ziemiê wzrokiem.

W jakim punkcie spadnie balon! Czy stanie siê to na kontynencie, czy na morzu! Czy Opatrznoœæ zœœle jakieœ statek, który uratuje ton¹cych?

Godzina druga minut czterdzieœci dwie – pad³ w martw¹ ciszê g³os porucznika Prokopa.

Zatem jeszcze piêæ minut, trzydzieœci piêæ i szeœæ dziesi¹tych sekundy i Galja zetknie siê z Ziemi¹.

W tej chwili oba cia³a niebieskie dzieli³a jeszcze przestrzeñ œemiu tysiêcy mil.

Jœœli nast¹pi katastrofa, jœœli jej nikt z podró¿nych nie prze¿yje, w takim razie wszelki œlad ich pobytu na Galji, ich wyprawy miêdzyplanetarnej zaginie. Nie! Kapitan Servadac do tego nie dopuœci. Wyrwa³ kartê z notesu i wypisa³ na niej nazwê komety, czêœci oderwane od kuli ziemskiej, imiona towarzyszów i podpisa³ to wszystko swoim imieniem i nazwiskiem.

Poczem poprosi³ o go³êbia, którego ma³a Nina czule tuli³a do piersi.

Kapitan Servadac przywi¹za³ mu karteczkê do szyi i wypuœci³ w powietrze. Ptak zako³owa³ w powietrzu i odlecia³ w kierunku Galji.

Jeszcze dwie minuty i oko³o trzech tysiêcy dwustu mil!

Zbytecznym chyba jest wyjaœnienia, ¿e pasażerowie balonu nie odczuwali nic z tej zawrotnej szybkoœci i ¿e powietrzny okrêt sprawia³ wra¿enie naturalnego cia³a w atmosferze, która go unosi³a.

Godzina druga minut czterdzieœci szeœæ – powiedzia³ porucznik Prokop.

Odleg³oœæ zmala³a do tysi¹ca siedmiuset mil. Ziemia rysowa³a siê w kszta³cie wielkiego leja poni¿ej komety. Rzeczy mo¿na, ¿e siê otwiera, aby j¹ poch³on¹æ!

Godzina druga minut czterdzieœci siedem – odezwa³ siê raz jeszcze porucznik Prokop.

Jeszcze tylko trzydzieœci piêæ i szeœæ dziesi¹tych sekundy przy szybkoœci dwustu siedemdziesiêciu mil na sekundê.

Wreszcie odczuto lekki wstrz¹s, ostry œwist przesy³ powietrze. Wszyscy w przera¿eniu chwycili za liny, na których wisia³a œódka. Dwie atmosfery siê ³¹czy³y. Utworzy³a siê olbrzymia masa chmur, pasażerowie balonu nie widzieli ju¿ nic ani pod, ani nad sob¹. Zdawa³o im siê, ¿e otacza ich olbrzymi p³omieñ, ¿e stracili grunt pod nogami i nagle, niewiadomo w jaki sposób znale¿li siê na Ziemi. W stanie omdlenia opuszczali Ziemiê i tak samo powracali.

Balon znik³ bez oeladu!

W tym samym czasie Galja szybowa³a po stycznej i wbrew wszelkim przewidywaniom, musn¹wszy zaledwie kulê ziemsk¹, zniknê³a w kierunku wschodnim.

Rozdzia³ XVIII,

który wbrew zasadam obowi¹zuj¹cym w powieæciach nie koñczy siê ma³¿eñstwem bohatera.

Ach, kapitanie, Alger!

I Mostaganem, Ben-Zoufie!

Takie by³y pierwsze wykrzykniki Hectora Servadac'a i jego ordynansa po odzyskaniu przytomnoæci. Wszyscy pasażerowie balonu ocaleli. Sta³ siê cud niewyt³umaczony, jak wszystkie cuda.

Mostaganem, Alger – powiedzieli. I nie mogli siê myliæ, bo znali dobrze ten kraj, w którym prze¿yli kilka lat.

Po dwuletniej podró¿y miêdzyplanetarnej wracali wiêc na to samo prawie miejsce, z którego wyruszyli. Jaki¿ cudowny zbieg okolicznoæci! Znajdowali siê w odleg³oæci dwóch kilometrów od Mostaganem. Nie up³ynê³o pó³ godziny, gdy kapitan Servadac i jego towarzysze wkroczyli do miasta.

Wyda³o im siê dziwne, ¿e wszyscy na powierzchni Ziemi byli tacy spokojni. Ludnoææ Algeru nie przerwa³a nawet swych zajêæ.

By³a godzina ósma rano. S³oñce, jak dawniej, wstawa³o we wschodniej czêæci horyzontu. Zdawa³o siê, ¿e nie tylko nie zdarzy³o siê nic niezwyk³ego, ale nawet nie oczekiwano ¿adnego niezwyk³ego wypadku.

Czy¿by nie byli uprzedzeni o przybyciu komety? – dziwi³ siê kapitan Servadac.

Tak nale¿y przypuszczaæ – odpar³ Ben-Zouf – a ja tak liczy³em na wjazd triumfalny.

U wrót Mascara kapitan Servadac spotka³ dwóch przyjació³, komendanta 2-go pu³ku strzelców i kapitana 8-go pu³ku artylerji. Pad³ w ich objêcia.

To ty, Hektorze? – wo³a³ komendant.

Ja, we w³asnej osobie.

A sk¹d¿e wracasz nieboraku, po tak d³ugiej nieobecnoœci?

Opowiedzia³bym panu chêtnie, komendancie, ale i tak pan moim s³owom nie uwierzy.

Jednak¿e...

Przyjaciele, uœciœnijcie d³oñ kolegi i... umówmy siê, ¿e ten czas przeœni³em.

I Hector Servadac nie powiedzia³ ani s³owa wiêcej. Tylko zwracaj¹c siê do oficerów, zapyta³?

A pani de...

Komendant Strzelców, który wiedzia³ o co chodzi, nie da³ mu dokoñczyæ.

Powtórnie wysz³a zam¹¿! Có¿ chcesz, co z oczu to z myœli.

Masz racjê – odpar³ kapitan Servadac. Poczem zwracaj¹c siê do hrabiego: – Czy pan s³ysza³? Jestem naprawdê szczerze rad, ¿e niema ju¿ powodu do pojedynku miêdzy nami.

I ja, kapitanie, czujê siê szczêliwy, ¿e mogê uczciwie, serdecznie uœcisn¹æ pañsk¹ d³oñ.

Zadowolony te¿ jestem – mruca³ pod nosem Hector Servadac – ¿e nie muszê koñczyæ tego nieszczêsnego poematu.

I obaj byli rywale poprzysiêgli sobie przyjaŃñ gor¹c¹ i trwa³¹.

Wszyscy byli tak naiwnie spokojni na wybrze¿u morza Œródziemnego, ¿e lepiej by³o milczeæ.

Nazajutrz ma³a kolonja rozprószy³a siê po œwiecie. Marynarze rosyjscy z hrabi¹ i porucznikiem powrócili do Rosji, Hiszpanie zaopatrzeni sowicie przez hrabiego udali siê do swojej ojczyzny. Tegnano siê czule i serdecznie. Jeden tylko Izaak Hakhabut znikn¹³ w nieznanym kierunku, nie powiedziawszy nikomu dobrego s³owa.

Stary sknera pewno pokazuje siê za biletami jako uciekinier z innej planety – kpi³ Ben-Zouf.

Profesor Palmyrin Rosette mówi³, rozpowiada³, narzeka³, że zabrano mu kometę, której nie dostrzeg³ nigdy żaden ziemski astronom. Nie by³a wcale wci¹gnięta do ziemskiego katalogu. Trudno sobie wyobrazić, jak się z³oeci³ i w³cieka³. Po up³ywie dwóch lat wyda³ duże dzie³o, w którym poda³ nietylko elementy Galji, ale również osobiste przeżycia i przygody.

Wówczas pogl¹dy uczonej Europy się podzieli³y. Więszo³æ by³a przeciw profesorowi, znikoma mniejszo³æ za nim. Odpowied³ na ten pamiętnik – najs³usniejsza, jak¹ można by³o da³æ – stawia³a pracę Palmyrin Rosette'a we w³aciwem ³wietle, nazywaj¹c j¹ „Historj¹ pewnej hipotezy”.

Taka impertynencja przebra³a miarę i wówczas to profesor pocz¹³ twierdzi³, że widzia³ ponownie nietylko Galję, ale i fragment komety, który uniós³ ze sob¹ w zacewiaty trzynastu Anglików. Nigdy nie móg³ od³owa³, że nie by³ ich towarzyszem podróży.

Niezależnie od tego, czy fantastyczna podróż odby³a się istotnie, czy też by³a snem tylko, Hector Servadac i Ben-Zouf nadal zostali czem byli, jeden kapitanem, drugi ordynansem i przyja³ ich by³a tak trwa³a, że nic rozdzieli³ nie by³oby ich w stanie.

Którego³ dnia spacerowali w dzielnicy Montmartre, rozmawiaj¹c p³g³osem:

To jednak nie mog³o by³æ prawd¹, kapitanie – mówi³ Ben-Zouf.

I ja w to wreszcie uwierz³ – odpar³ Hector Servadac.

Ma³y Pablo i Nina, adoptowani, jedno przez hrabiego Timaszewa, drugie przez kapitana Servadac'a, wychowywali się i kształcili pod ich kierunkiem.

Którego³ pięknego dnia kapitan Servadac, z siwizn¹ na skroniach, poprowadzi³ do ³lubu pięknego m³odego Hiszpana i ³liczn¹ m³odziutk¹ W³oszk³. Hrabia Timaszew bogato wyposaży³ swój jedynaczk³ Ninę.

M³oda para mał³onków, przeznaczona sobie jeszcze w pe³nem przygód dzieciństwie na Galji, i na Ziemi czu³a się szczę³liw¹.

Koniec drugiej i ostatniej cz³oci.

1 Eureka, po grecku „znalez³em” – okrzyk, który wyrwa³ siê z ust Archimedesowi podczas k¹pieli, gdy odkry³ prawo gatunkowego ciê¿aru cia³. (Przyp. t³um.).

2

Mowa tu o telegrafie optycznym, operuj¹cym sygna³ami. (Przyp. t³um.).